

א. אחיקאיד

רפורטז'ה
של
בחור "ישיבה"

881

כל הזכויות שמורות
להוצאת ספרים "חזון" בע"מ
נדפס בארץ ישראל תש"ז

ספרית "חזון" מס' ה'

נדפס בארץ ישראל בשנת תש"ז
Printed in Erets-Jsrael 1946
(palestine)

סודר ונדפס בדפוס מל"ן בע"מ, תל-אביב רח' הלל הזקן 6.

438

א. אחימאיר

רפורטז'ה של
בחור „ישיבה”

(יומן בית הסוהר)

הוצאת חזון בע"מ, תל-אביב

מוקדש לאסירי-ציון בכל אתר ואתר:

ב"מרכזיה", עכו, בית לחם, עמק
אילון, רפיח ואתריה דבריטניה.
ובפוליטאיזולטורים והקונצלגרים
דסוביטיה.

התנצלות במקום הקדמה

אלו הנן רשימות עפרון ממש, אשר נרשמו „במקום“ על רגל אחת, עקב התנאים. אלו הנן רשימות, שנרשמו בשנות 33—1935 בתוככי הסוהר המרכזי בירושלים. חלק הרשימות אבד בשעת ההברחות. חלק פורסם ב„הירדן“. הרשימות רואות אור תודות לידידים אחדים, שעודדו את הרושם. והאחרון רואה חוב נעים לעצמו להודות במיוחד לד"ר ב. לובוצקי, שהיה ראש המעודדים ואשר טרח ועבר על הכתב-יד.

ועכשיו מלים אחדות על תוכן רשימות אלו. הרשימות הנן צילום שבכתב. ועלינו להזכיר לקורא אנקדוטה אחת, שהתיישנה אמנם. הכוונה היא לאותם שני יהודים מעירה אחת שהודמנו בכרך גדול זה ואודיסה שמו. האחד חזר לעירה והכריז על אודיסה, שהיא עיר של תלמידי חכמים, למדנים, נותני צדקה בסתר ומבלים בבתי מדרשאות עד לאחר חצות. והשני חזר מאודיסה והכריז, שזאת היא עיר מלאה קרובות של פרוצות, אנשי עולם התחתון, משומדים, אנשי הפקר. במה יש לבאר את ההבדל הגדול של רשמי אודיסה מצדם של יהודים מעירה אחת? הסיבה היא פשוטה: כל אחד ראה אותם המקומות שבכרך, בהם ביקר. כל אחד ראה את אשר רצה לראות.

אכן ב„אודיסה“ זו והסוהר המרכזי שבירושלים שמו, אין לראות תלמידי חכמים, עושי צדקה, חובשי בית המדרש. מכאן, ובל יתרעם הקורא על התמונה „הנטורליסטית“, המתקבלת מהקריאה

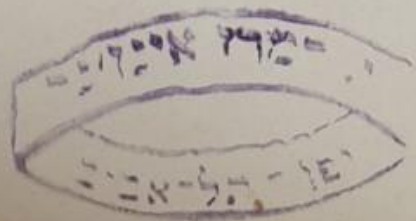

בריפורטג'ה זו של בחור "ישיבה". בשנים האחרונות השתנתה
התמונה ב"מרכזיה" ויש בה הרבה מן היסוד של "אודיסה", כפי
שראה אותה בן העירה הראשון. אבל רשימות אלו הנן מתקופה
קודמת, כשבתוך כתלי "מרכזיה" לא היו, אלא שנים-שלושה אסירי-
ציון, לכשהם בטלים בתוך כמה מאות של פושעים ממושעים שונים.
ולא רק אסירי ציון היו נדירים אז ב"מרכזיה", אלא אף
מספרם של הפושעים היהודים היה קטן עד כי נער יכול היה לספרם.
זאם תפתחנה הרשימות האלו צוהר קטן להבנת נפש העם השכן
ולנפש השליטים העכשוויים, וחשב זאת הרושם לזכות לו.

א א

לפי התורה יום ג' בשבוע הוא יום של "טוב מאד" מששת ימי היצירה. לפי התלמוד: "טוב מאד — זהו המוות". (ולאחר הדברים האלה מקובל לחשוב, שהיהדות היא אופטימית, "תורת חיים"...). לפי תורת הסוהר של ממשלת המנדט, אלה שנידונו למוות ודינם אושר, עולים לגרדום ביום ג' בשבוע, בשעה שמונה בבוקר בדיוק.

וזאת הפרשה של הנידון למוות. פסק־דינו עובר שלש מהדורות. מהדורה קמא: בית־הדין לפשעים חמורים. שם שמע הנידון לראשונה, שדינו יצא לתליה. מהדורה מציעא: בית־הדין לערעורים. הנידון שומע בפעם השניה על התליה מפיו של זקן־השופטים או מפיו של אחד השופטים הראשיים. מהדורה בתרא: אישור הנציב. בין מהדורה למהדורה עוברים שבועות. החתול אינו ממחר לטרוף את העכבר. הנידון חי כל הזמן הזה במצב של תקווה. הנידון הוא אופטימי. אבל אחרי מהדורה בתרא, אחר שהנציב אישר את פסק־הדין, אפסה כל תקווה; כשם שאפסה התקווה אצל מי שחלה במחלת הסרטן. במהדורה קמא ומציעא שומע הנידון את פסק־הדין מפיו השופט בכבודו ובעצמו. הנידון יושב על ספסל־הנאשמים בבית המשפט. במהדורה בתרא נשאר הנידון בתאו שבזינזאנה (בצינוק), הנציב — זה הפוסק אחרון — נשאר בארמונו או היכן שנשאר. ואז בא מנהל בית־הסוהר בתורת ממלא־מקום הנציב. מיד אחרי ש"הניירות" (בעצם הרי זה נייר אחד, אבל במקרה כזה דיברו חכמים בלשון רבים), מגיעים ממשרד הנציבות למשרד הסוהר, נוטל אותם המנהל יחד עם משקפיו, ובלוויית הקצין המפקח (ה"אינספקטור") התורני, הוא נכנס למסדרון הקטן של הזינזאנה. השוטר העומד על המשמר פותח את דלת־הסוגר

של תא הנידון, ואף הוא יוצא למסדרון. המנהל מרכיב על חטמו את המשקפיים ומקריא מן הנייר באנגלית, כשהמפקח מתרגם לערבית, בזה הלשון: הנציב אישר את דינך; אתה תעלה לגרדום ביום ג' (המנהל נוקב בתאריך המדויק, שיחול בעוד שבועיים שלשה), בשעה שמונה בדיוק. בקיצור: „צו לביתך“. מנהל הסוהר פוסק את שלו בלשון של „דיוטי“ קרה ויבשה. ומיד הוא מסתלק, והמפקח אחריו המנהל חש חזרה אל המשרד, כדי לשים את הניירות בארון-הברזל הבטוח.

לא נבוא לחדור בזה אל נשמתו של הנידון. העט שלנו דל מדי לשם כך. בקיצור: עכשיו כבר ידוע לנידון בדיוק, כמה זמן עוד נותר לו להשאר בחיים. הוא יודע את מספר הימים. ומה שקורה יותר: הוא יודע את חשבון הלילות. הלילות האחרונים של הנידון למות... ואם בעל חשבון הוא הנידון שלנו, הרי יוכל לערוך גם את חשבון השעות ואף את חשבון הדקות. ברם, רוב הנידונים למוות אינם עוסקים בדקדוקי-עניות אלו. אלא במה הם עוסקים? הם עוסקים בהכנות לקראת העולם-הבא ובפרידה מהעולם-הזה כאחד. בהכנה לעולם-הבא כיצד? מרבים הם בתפילה, בקידה, בבכי ובקריאה בקוראן, אם הנידון יודע לקרוא, — דבר שאינו שכית. ואם אינו יודע, הרי עושים לו מה שהיו עושים לכהן גדול בור, בזמן שבית המקדש היה קיים: מקריאין לו. הכומר המוסלמי מבקרו ומקריא לפניו ומשוחח עמו על דברים שבין אדם למקום. פרידה מהעולם-הזה כיצד? הנידון מרבה באכילה, בשתיה, בעישון. האכילה והשתיה מובאים לו, לפי הזמנתו, מהמסעדה המשובחת ביותר. והעישון איננו עישון של טבק בלבד אלא גם עישון של חשיש. הכל כרצון הנידון ולפי הזמנתו. וכל אלה על חשבון „משלם-המסים“, כפי שאומרים אצלנו. רק בימים האחרונים לחייו זוכה בידואי או פלח לטעום טעם עולם-הזה, במידה שטעם זה מוצא את ביטויו במזונות, במשקה ובעישון. כל הבלי עולם-הזה עומדים לרשותו של הנידון למוות בשבועיים שלשת השבועות

המבדילים בין האישור הסופי של הנציב לבין העליה לגרדום. כל הבלי
עולם-הזה פרט ל"תשמיש המטה".

אכן, יותר משהנידון ניתן לשני העולמות, הוא נהפך למחשב-
קיצין. מדי פעם בפעם הוא עורך חשבונות על פרק הזמן שנותר לו
לגופו להשאר חי. והזמן זוחל לו. זוחל בוודאות, ללא מעצור. ואין
שום כוח שיאמר: "שמש בגבעון, דום!"

*

יש לנו הכבוד להציג לפניך, הקורא, את ספר הסוהר עבאס.
זהו שמו הפרטי. והוא אחד מ"גיבורי" חברון מאב תרפ"ט. מראשי
הרוצחים. נידון למוות ונחון לעולמית. הוא שוחרר, אחר "שישב"
עשר שנים. אחרי שעבאס רצה יהודים, קיפח ה"כרך" אל-חליל, הוא
חברון, את הטוב שבספריו. והאסירים זכו בספר משופרא דשופרא.
במשך שעה ארוכה אחרי הצהרים היה הספר עבאס עסוק
בגילווחו של מוסטפא, אשר יעלה לגרדום מחר בשעה שמונה בבוקר.
מוסטפא שקט לגמרי. ואלמלא ידעת, מה צפוי לו בעוד עשרים שעה,
וחשבת, שסתם בן-אדם מתגלח, ותו לא. כי זאת לדעת, הנידונים למוות
כמוהם כשזקנים שעל הבמה. וכך הם מתנהגים עד אשר הם מועלים
על אותה "במה", שממנה הם יורדים ללא רוח-חיים. הנידונים למוות
מעונינים, משום-מה, שבשעות הראשונות מיד לאחר מותם ישוחחו
עליהם "המחבושין" (האסירים, החבושים) בקול, והשוטרים יהרהרו:
הנה היה "ג'דע". ואין לך ג'דע אלא מי שידע להשתלט על עצביו.
מוסטפא, הפלח הצעיר מסביבות "אל-חליל" (חברון), הוא איש-
בראשית. ספק אם הוא נותן את דעתו על פשעו ועל העונש הצפוי
לו בוודאות בעתיד הקרוב ביותר. מוסטפא נוהג לפי חכמת-החיים של
"ידאג העתיד לעתיד". הוא חי כולו בהווה. את העבר, כלומר את
הפשע, הוא עכח, והעתיד, כלומר העונש, נראה בעיניו מאד מופשט.
והוא מושפע ביחוד מן העובדה, שהוא מוסטפא, נהפך לפתע-פתאום

לאישיות מרכזית. בכפר מולדתו, בכפר שבו עברו חייו, בכפר אשר בהרי יהודה, איש לא שם אליו לב. והנה, עם הרצח השתנה הדבר מיד. בכל אשר יפנה מוסטפא הרי הוא נמצא במרכז העניינים: במשטרה, ב"מחפמה" (בבית־הדין) ולא כל־שכן בסיג'ן (בסוהר). וביחוד גדלו ערכו וחשיבותו אצל הבריות מאז נידון. ויתר על כן: אין הוא אדם מרכזי בכפר מולדתו, בין הפלחים. הוא, מוסטפא, הריהו אדם מרכזי בחברת אפנדים וחואג'ים מה"בוליס", מה"מחפמה" ומה"סיג'ן". כמעט כדאי היה הדבר. ומצב־רוחו טוב עליו. זהו מצב־רוח של שחקן על הבמה הממלא תפקיד ראשי בהצגה והממלאו בהצלחה רבה. מוסטפא הוא אדיב אל כולם. בת־הצחוק אינה חולפת מעל פניו. הוא חושש להראות פנים רציניים, לבל יחשדו בו שהוא שרוי בדאגה משום הדבר הצפוי לו בעתיד הקרוב ביותר. הוא, מוסטפא, לא היה יודע ולא היה משער מה צפוי לו בעתיד הקרוב, אלמלא האסירים המזומזמים את הדבר באזניו.

ונהוג אצל הערבים, שאדם העומד לפני צעד חשוב בחייו חייב להסתפר ולהתגלח. כך נוהג חתן ערב חופתו, וכך נוהג נידון למוות ערב עליתו לגרדום. הן המגלח עבאס והן המתגלח מוסטפא שניהם רציניים מאד. התער הנתון באצבעותיו המאומנות של עבאס מטייל לו על פני סנטרו, מעל לגרונו ומאחורי ערפו של מוסטפא. מחר בבוקר יהדק חבל־התליה יפה יפה את הצוואר, המגולח למשעי בידי עבאס. את נידוני הגיליוטינה היו מגלחים לפי פקודת המשטרה. סכין הגליוטינה היתה עושה את פעולתה ביתר־הצלחה, אם העורף היה מגולח. ברם, בשעה שחיי הנידון יחוסלו באמצעות חבל־תליה, לא תהא חשיבות בדבר, אם הבחור דגן יהא מגולח אם לא. חבל־התליה יעשה את המוטל עליו על הצד הטוב ביותר, גם אם לא עבר מורה על צווארו של הנידון. מוסטפא יושב לו במנוחה, וקרני־השמש שלאחר־הצהרים מחממות בפעם האחרונה את ראשו. אבל הוא אינו משגיח בדבר.

עבאס הוא ספר מצויין. ממש כשרון הולך לאיבוד ומתנוון בתוך ד' האמות של כתלי הסוהר. ברם, בגילוח מוסטפא הגיעה אמנותו של עבאס לשיא יצירתה. הוא מטפל בו במסירות ובדבקות. כאילו היה מוסטפא הולך מחר לראות בפעם הראשונה את ארוסתו. בניגוד לרוב רובם של הספרים, הרי אצל עבאס — מלה בסלע. ולא כל־שכן כשהלקוח הוא חתן העומד להתחתן מחר בבוקר עם המוות.

*

הבוקר ראיתי את אבו־ג'ילדה, השודד המפורסם מהרי שכם, כשהוא כבר לבוש בגדי אסירים רגילים ועומד בין אסירים־סתם. הנך מתחיל לדקלם, במידה שהדבר נחרט בזכרוֹנך, את השיר של בולדאָר „האַלבאַטרוֹס“. עוף זה חוצה אלפי מילין על פני הים. אבל הנה הצליחו המלחים לשבות את האַלבאַטרוֹס, והוא מוטל עכשיו על הסיפון. מה דל מראהו, כשהוא מנסה לצעוד, ואותן הכנפים, שהיו חוצות את תכלת השמים, מצליחות עתה בקושי רב לשמור על שיווי־המשקל.

*

בסוהר הרשות בידך לחרף ולגדף לפי מיטב המלון הרוסי או הערבי שלך. כאן אין לחשוש מפני חברת־נשים. אגב, זהו נושא בפני עצמו: כל גידוף של ממש קשור בצורה זו או אחרת עם המין השני.

*

מהו ההבדל בין „חאַבש“ (כלא) יפו לבין „סיג'ן“ (סוהר) ירושלים? מהו ההבדל בין כלא לסוהר בכלל? ההבדל הוא כהבדל בין מלון לדירה. ויש עוד הבדל אחר, עליו יוכלו לעמוד רק אלה שחיו גם הכא וגם התם. בכלא יפו כנים, ובסוהר ירושלים פשפשים. הפנה היא חיה „בידואית“, נודדת. הפשפש הוא בעל־חי החובב מנוחה. קביעות. אם לא תנקה את המזרון ולא תחבטו, הרי הוא יעלה

פשפשים. וברוסיה, בימי מלחמת האזרחים היתה הנסיעה ברכבת כרוכה בסכנה בשל החשש להדבק בטיפוס־הבהרות, כי הפנה היא המעבירה את המחלה האיומה הזאת. מכאן שדירת־ארעי זו, שכלא יפו שמה, שורצת כנים. ולעומתם דירת־קבע, שסוהר ירושלים שמה, שורצת פשפשים. הפנה דבוקה אל גוף־האדם. גוף־האדם הוא מקום־מגוריה ומקור־מזונותיה. ובנידון זה נבדל ממנה הפשפש. פרנסתו על גוף האדם, אבל מקום־מגוריו איננו גופו. רוסיה, עם חוסר־היציבות והעדר־הקביעות שבחייה, היא הארץ הקלאסית של הפנה. ארצות המזרח התיכון, עם חומן וחוסר הנקיון שבהן, הן הארצות החביבות על הפשפשים. הפנה הרוסית, אף זו המתגוררת בכלא הצ'יקה, היא דלת־בשר. מה שאין כן הפנה בארצות המזרח שלנו. ההבדל ביניהן כהבדל בין פרה ערבית לפרה גזעית, דמשקאית או הולנדית. הגוף חלק ומתנוצץ, כטס של נחושת בשמש, ועל הגב כתם שחור. די לך להעיף עין על גבה של הפנה ואתה יודע, אם היא לפני „המוציא לחם מן הארץ” או אחרי „הזן ומפרנס...”

הפשפשים בסוהר ירושלים מבלים את הלילה במטה אחת עם האסיר. ובבוקר בבוקר, בעזוב האסיר את המטה ועזובה גם הפשפשים מיד אחריו. האסיר יוצא לעבודה המוטלת עליו, והפשפשים יוצאים למנוחתם. כי עיקר עבודתם של הפשפשים היא בלילה. וישנים הם דוקא ביום. ובבוקר אתה רואה את הקיר המסוייד, כשדה במולדתך־הפיסית המכוסה שלג, ועל פני הקיר הלבן מתנועעת זעיר־פה זעיר־שם נקודה אדומה. הנקודה מתנועעת בבוקר בכיוון קבוע מלמטה למעלה. הפשפשים עוזבים את המטה וממהרים למקום מנוחתם אל הקו שבו מתנשק הקיר עם התקרה. המעבר הזה מן המטה למרומי הקיר הוא דרך חתחתים לפשפשים. הצבע האדום של גופם, וביחוד אחרי לילה של מציצת דם אסיר, מבליט אותם על פני שדה הלבן של הקיר. ואז עורכים האסירים צייד עליהם, ואין מנוס. הפשפשים יודעים מה צפוי להם, והם חשים לעלות אל־על. האסירים אף הם

ממהרים, כי בעוד רגע יישמע קול צלצול הפעמון הקורא לעבודה. לצרכי עריכת הצייד על הפשפשים התקינו בסוהר מכשיר, שאולי אין דוגמתו ב"חוץ". אל מוט ארוך קשור פרימוס קטן, בעל להבה גדולה ורעשנית. במכשיר זה אפשר להפיל אפילו אותם הפשפשים המאושרים, שהספיקו כמעט להגיע למחזור-הפצם. למראה כל פשפש צלוי הנופל למטה פורצת צהלה בתא. ציד הפשפשים הוא מלאכה חביבה על האסירים. בפרימוס דולק זוכה רק אותו אסיר, שהמנהל רוצה ביקרו. עיקר הצייד בא לא לשם חיסול הפשפשים, אלא לשם הצייד גופו. הצייד איננו אמצעי אלא מטרה. מטרה, בין יתר המטרות — לשם "הריגת" הזמן.

*

יש לשכוח בהחלט, לבער מן המוח בברזל מלובן את המחשבה על החיים הרחבים, עם שפע השמש, שמעבר לכתלים האלה. ג. שופמן מעיר, בקצרה כדרכו, כי בעזרת הספרים שיצאו לאור בהוצאת שטיבל אפשר לבלות שנים בסוהר. ג. שופמן לא היה בסוהר זמן רב. אילולא זאת היה יודע, שעדיין לא נכתב אותו הספר, אשר הקריאה בו תוכל להשכיח מלב האסיר את דבר שלילת החופש.

*

ידידי היקר וסניגורי, ד"ר אליהו צבי כהן, העיר לי פעם: מקד סוויני, הלוחם האירי וראש עיריית קורק, צם בסוהר הבריטי שבעים ושנים יום, עד אשר נפח את נשמתו ברעב. רעיתו ישבה כל הזמן למראשותיו. שלשה חדשים אחר מותו היא נישאה לאחר.

*

וויינברג הזקן שותה א גלעזל תה. הראש כפוף קמעא. הכוס כולה בכף היד. בינתיים מתחממת היד מן התה והתקררות התה

נעצרת כל-שהוא. היבלת, שבחלק התחתי של החוטם מלבר „פורחת“ כל-שהוא. ואולי רק נדמה לנו, שהיא „פורחת“ עם ההנאה שבשתית התה. הזקן לוגם לגימה ומעמיד את הכוס על הקערית, וכעבור רגעים אחדים חוזר ונוטל את הכוס, קומצה בכף, מחזיקה זמן-מה ושוב לוגם ושוב מחזירה אל הקערית. אילולא היה חושש, שהתה יתקרר בכוס, היה הזקן מסוגל ללגום כוס תה במשך שעה-שעתיים. וכי מה? אפילו לזקנים יש פנאי בסוהר.

*

בלכת מוסטפא אל התליה, התנשק עם השוטרים ה„שושבינים“. נשק את ידו של מיסטר סטיל ה„מודיר“ (מנהל הסוהר). וכעבור רגע משכה היד הזאת, שנושקה זה עתה, במנוף, ועל-ידי כך נפתחה הרצפה מתחת לרגליו של מוסטפא, ועל-ידי כך הוא נשאר תלוי באויר. הפלח מהרי יהודה בוודאי לא קרא את דוסטוייבסקי ואף את שמו לא שמע בכלל, טרם האסרו, לא ידע שיש ספרים בעולם פרט לקוראן. ואתם אומרים: „נשמה רוסית“, אולי תאמרו, שבמוסטפא, הפלח מסביבות חברון, נתגלתה נשמתו של רוסי?...?

*

בכל פעם כשאנו מוצאים ל„חקורה“ (לטיול), יש לנו טענות: גוזלים מזמננו. הזמן שאתה נמצא בבית-הכסא נזקף על חשבון הזמן המועט שניתן לך לבלות מחוץ לתא על מנת שתוכל למלא את ריאותיך אויר צח ולראות את השמש. וטוב לך, שקיבתך פועלת בסדר ואתה נמצא בבית-הכסא זמן מועט. אבל אוי לו למי שסובל מעצירות. הלו, במקום לנשום אויר צח ולהמצא תחת כיפת השמים, נושם אויר של „בית המים“.

*

אתם, המסתובבים בחופש ואינכם מסוגלים להעריך את החופש.

כלום חשתם את הצורך להציץ בכוכבים? להציץ, סתם ככה, בשמי הלילה? מכיוון שאתם יכולים לעשות זאת כאוות נפשכם, הרי אינכם חשים את הצורך בכך. וכאן, בסוהר, יש אסירים, שבמשך שנים לא ראו כוכבים. ואף ביניהם הרוב אינם חשים את הצורך בכך.

*

אסיר אחד התבטא כלפי הזמן בזה הלשון: „הזמן הוא חמור”. מה חמור עושה דרכו בעצלתיים, כן הזמן בתוך כתלי הסוהר. ולדידי הזמן אינו חמור; הזמן הוא צב.

*

הבודד הוא מילנכולי. כשהאדם נתון בבדידות, בלי סביבה של בני הבית ואף לא של מכרים טובים, הרי מחשבותיו תמיד מילנכוליות. אין אדם מסוגל לשמוח ביחידות או בין זרים.

*

האסירים הערבים מתבוששים איש בפני רעהו כשהם ערומים. שמתי לב לדבר במקלחת. גוף ערום של גבר מעורר בהם כנראה את יצר־המין לא פחות משמעורר אצלנו, היהודים, גוף ערום של אשה. ערבים רבים מסוגלים להשתין רק בהמצאם בבדידות. אחרת „אין זה הולך” אצלם. אין הם מסוגלים לעשות זאת, אם ידוע להם כי מי שהוא מתבונן, או אפילו מטה אוזן לקילוח מי הרגלים. הרגשות האלה מפותחים גם אצל ערבים רבים ב„חוק”. אבל כאן בסוהר, מפתח אצלם הרעב הנצחי לחיי־מין נורמליים את הרגשות הבלתי־נורמליים במידה מוגזמת. אסיר ערבי לא ישתין סמוך לשנתו, כל עוד בתא נמצאים אסירים ערים. הוא עושה זאת בדמי הלילה, כשהוא בטוח שחבריו לתא ישנים. הערבי הוא אדם „פאן־ארוטי”, כלומר כל דבר חי, ולא רק האשה, מעורר בו את יצר־המין: גבר, ילד, בעל־חי. גבר

לא פחות מאשה, ועל הכל — נער. ואף חיות־הבית. את הנערים הפושעים, המחכים לדינם, או שטרם הספיקו להעבירם אל בית־הספר לפושעים צעירים, אין כולאים בתא אסירים רגיל. את הנערים הפושעים שולחים או ל"מוסתשפה" (בית החולים) או אל תא "החימאיה" (הורים המיוחסים).

ועכשיו משהו על בעית המין מחוץ לסוהר, על בעית המין בקרב תנועות, שלא די להם בסוהר, והם הקימו מחנות־הסגר המוניים. מה בין בולשביזם לבין נציונל־סוציאליזם? יש ביניהם הבדל מבחינת התפיסה המינית. ההבדל הוא כהבדל בין "האמנסיפציה" וההומוסקסו־אלוית, כלומר בין ההפקרות המינית לבין הקסרקטין. במקרה הראשון רוצה האשה להדמות לגבר, ובמקרה השני רוצה הגבר להדמות לאשה.

*

השמחה — הופעה חברותית. אין שמחה אלא בחברה. אי־אפשר לשמוח ביחידות, בבדידות.

*

שעת בין הערביים. האסירים חוזרים אל התאים. האסיר מרגיש, כי עוד יום אחד "נהרג", חלף ועבר. בין השמשות מורגשת מועקה שבעצב, שבמילנכוליה, אצל כל בני־האדם ולא־כל־שכן אצל האסירים בסוהר. פה ושם נישאת שירה, המתגברת והולכת, — אם השוטר העומד על המשמר איננו מן הקפדנים.

אשתו המסורבלת של "המוסאעד" (סגן־המנהל), הגר בצריף שמאחורי הסוגר, לבושה חלוק לבן, יושבת על הנדנדה ומתנדנדת. ובכדי להרים את הנדנדה, היא מוכרחה להישיר את רגליה באויר ולפשקן. "המוסאעד" אינו בבית. זה כחודש ימים הוא נמצא באנגליה ונח מעמלו בסוהר וגם ממשפחתו. האסירים מביטים מתאיהם דרך הסוגר הצפוף, מביטים בכליון־עינים. היא יודעת זאת ופושקת רגליה

עוד יותר. ויותר מכל מגרה שמלטה הלבנה. והנדנדה מתרוממת מעלה מעלה.

*

שוטר ערבי מזיע ולומד עברית. אסיר יהודי מעיר לו: לשם מה לך עברית? למד אנגלית ותקבל תוספת של לירה וחצי לחודש. השוטר: איני מתענין בכסף אנגלי. מתענין אני בבחורות יהודיות.

*

מיסטר ספייסר (מנהל משטרת פלשתינה) ביקר בסוהר ומסר בכבודו ובעצמו לאבו־ג'ילדה ולערמית את הידיעה שהנציב אישר את פסק־דינם. פירוש הדבר תליה בתאריך קבוע ובשעה קבועה. ומאחר שהשנים יעלו לגרדום ביום אחד ובמקום אחד, הרי ייתלה האחד בשעה שמונה, והאחד כעבור שעה. כרגיל מבשר מנהל בית־הסוהר לנידון את גזר־הדין האחרון, שאחריו אין ולא כלום. בגלל „שיבוטה” זו ואבו־ג'ילדה שמה טרח ראש המשטרה בכבודו ובעצמו. זאת היא הפגישה השניה בין ספייסר, ראש המשטרה, לבין אבו־ג'ילדה, ראש השודדים. בפעם הראשונה נפגשו לפני חדשים מספר בשכם. מיד עם האסרו של אבו־ג'ילדה הופיע ספייסר בשכם והגיש לאבו־ג'ילדה סיגרה. מעשה פגישה בין שני מפקדי צבא, לאחר שהמפקד המנוצח נפל בשבי והמפקד המנצח מזמינו לארוחת־הצהרים. הז'יסטה של ספייסר היא ז'יסטה בריטית טיפוסית.

ספייסר ביקר הפעם את אבו־ג'ילדה בבוקר. בשעת „החקורה” בצהרים ראיתי באחד מחלונות הזינזאנה, — בה חבושים האסירים שנידונו למוות או שנענשו על חטא מיוחד בבית־הסוהר גופו, — את גבו הרחב ואת אחוריו הרחבים עוד יותר של המפקח ראובן חזן. כשהוא מתישב על אדן החלון ופניו פונים לעבר תאי הזינזאנה וגבו לעבר החצר. הבינותי, שמישהו מבקר אצל אבו־ג'ילדה, והמפקח

עומד על המשמר. אין בטחון בסתם שוטר, ולא כל-שכן כשסתם-שוטר זה הוא ערבי, שקסמו של אבו-ג'ילדה עלול להקסימו.

אחר כך נודע לי, שלפי בקשתו של אבו-ג'ילדה הרשה מנהל הסוהר שיבקרו אחמד ג'אבר (מרוצחי צפת, אב תרפ"ט). מתפקידו של ג'אבר להמתיק לאבו-ג'ילדה את ימיו האחרונים בספרו לו סיפורים מימים עברו. אחמד ג'אבר הוא רוצח לא פחות-ערך מאבו-ג'ילדה. אלא ששיחק לו המזל. אבו-ג'ילדה רצח מכל הבא ליד, כלומר ראשית-כל ערבים. אבו-ג'ילדה רצח ערבים לשם שוד. לא אשמתו היא, שהאוכלוסין שבמחוז שכם הם ערבים. אבו-ג'ילדה רצח גם שוטרים, שניסו להפריעו במלאכת השוד. והילכך הוא עומד לעלות לגרדום. תחת זאת שפר מזלו של ג'אבר. הוא הרג "רק" יהודים, ולא בשל טעמי שוד, אלא בשל טעמי "סיאסה", ("פוליטיקה"), והילכך נידון תחילה למוות, אך הערעור המתיק את דינו ל"עולמית", ועכשיו הוא עומד לקבל חנינה, ככל רוצחי היהודים של אב תרפ"ט. ובינתים אחמד ג'אבר איננו אסיר-סתם אלא אדם מיוחס בעיני עצמו, בעיני שאר האסירים ובעיני המנהל גם יחד.

*

בשעת ה"חקורה" בבוקר נשמעה שירת אבו-ג'ילדה מתא הזינזאנה שלו. שיר של שודד ערבי. כשם שיש טיפוס של שירי אהבה, כך יש מחזור של שירי שודדים. גדלותה של האופרה "כרמן" בשילוב האהבה עם השוד. השירים הפופולריים ביותר ברוסיה היו שירי השודדים. מי לא שר את השיר "סטינקה ראזין". תוך כדי שירה שכח אבו-ג'ילדה, שהוא נמצא בשבי ונשארו לו רק ימים ספורים. שירתו היא שירה של שודד היושב בקריסה בצהרי חמסין על צוק סלע וצופה פני ישימון. על הסלע האפור נראה כתם שחור: צל של עוף דורס המרחף בחלל המלובן. ואתה מרגיש הרגשה של ילד העומד לפני

סוגר הארי. אבל ההרגשה היתה משתנית מיד, אילו ניתקלת בארי לא
בביבר אלא בישימון.

*

בחול המועד פסח תרצ"ב חזרתי מירושלים לתל-אביב. הרכבת
היתה מלאה. הפסח ולהבדיל הפסחא ונבי-מוסה חלו בזמן אחד. רגעים
אחדים לפני שזזה הרכבת מתחנת ירושלים, הופיע בקרון הקורפורל
ש. כשהוא מוביל בשרשרת אחת תריסר בחורים ובחורות לבושים
בגדי-חג מעוכים. הקורפורל ש. היה מפרי עוד מן „הישיבות“ הקודמות.
שאלתיו „מה יש?“ והצבעתי על מחרוזת האסירים.

— בלתי-חוקיים. לחיפה. לאניה. יאללה!

נענעתי בראשי: „לשם כך שירת בגליפולי, הצטיינת, נפצעת —
והכל כדי שתסיע יהודים לגירוש מן הארץ בעצם חג הפסח?
ש. לא השיב דבר. תחת זאת הרשה לי לבוא בדברים עם
המעפילים. רובם היו ממחוזות-הספר של פולין. בחורים ובחורות
קרתניים מאד. בפנקסה של אחת הבחורות מגרודנו רשמתי מלים
אחדות, ד"ש לצה"רי הישיש המקומי, מר יפה, אחיו של ליב יפה.
בלוד נפרדנו. קורפורל ש. הוציא את המעפילים מקרון הרכבת התל-
אביבית והעבירם אל הרכבת הנוסעת לחיפה.

עברו שנתים או שלוש, ואני שוב בסוהר. ושוב מופיע קורפורל
ש. ואני מתייחס אליו בקרירות. הוא ניגש אלי.

— הזוכר אתה את פגישתנו ברכבת?

מזכרוני יצא כל ענין הפגישה ההיא ואני שואלו:

— איזו פגישה? מתי?

— אז, בפסח, כשהובלתי „חלוצים“ לחיפה, לאניה, לגירוש

מן הארץ —

— כן, כן, נזכרתי. ובכן אתה הוא המנוול?

— היודע אתה, רובם לא הגיעו לחיפה. ברחו.

— ובכן, לא בכדי היית בגליפולי?
— שמע עד הסוף. המשטרה קנסה אותי והורידה ממשכורתי
שלושים לא"י. משכורתי החדשית היא עשר לא"י. הלכתי אל בן-צבי
לוועד הלאומי. קיוויתי, שהוועד הלאומי יעזור לי בענין הקנס. סוף-
סוף עשיתי מה שעשיתי לא בשל עניני הפרטיים. בן-צבי הקשיב
לדברי, ואחר שסיימתי את סיפורי, אמר לי מלה אחת בלבד.

— מה היתה אותה מלה?

— „טיפש“.

— רציתי לאחוז בשולחן ולהטילו עליו. מילא, אולי אין להם
כסף. לכל הפחות שיאמר לי מלה טובה. יעודד אותי. הן מה שעשיתי
לא בשבילי עשיתי.

*

ה„פוסטה“ של הדואר מורכבת ממכתבים או מחבילות שהדואר
מעביר מאדם לאדם, מאדם למוסד, והוזר חלילה. ה„פוסטה“ של הסוהר
אינה עוסקת במכתבים דוממים ובחבילות, אלא בבני-אדם חיים.
ה„פוסטה“ של הסוהר הרי הם אסירים, עצורים, המועברים מן הכלא
אל הסוהר, מן הסוהר למחנה-העבודה, ולהיפך. הכל לפי הצורך.
אסירים שיצא דינם אינם יושבים בכלא, אלא מועברים לאחד משני
בתי-הסוהר בארץ: אל „המרכזיה“ בירושלים או למבצר עכו. ויש
שמצטברים עצורים ויש להעבירם מירושלים למשפטם הנערך באחת
מערי-המחוז.

וזה דבר ה„פוסטה“. אם ה„פוסטה“ היא גדולה, הרי היא מגיעה
על-פי רוב בערב. ושני טעמים לדבר. הרכבת מגיעה לירושלים לפנות
ערב. בערב נוח יותר להזרים לסוהר אסירים חדשים. האסירים
המקומיים כבר כלואים בתאיהם. במכתב (משרד), ב„מרדבן“,
(מסדרון) אינם מתרוצצים עוד האסירים. שם נמצאים עכשיו רק
שוטרים. ללא כל חשש אפשר להסיר את הכבלים מן האסירים החדשים.

לערוך את כל הסידורים המשרדיים, למדדם, לשקלם, לתת להם סימנים בפנקס הסוהר.

בשביל השוטרים ובשביל עוזריהם מבין האסירים ה"פוסטה" היא ענין של טורח רב, של אחריות, אך בשביל האסירים המקומיים יש ב"פוסטה" משום ענין רב. כי ה"פוסטה" מגוונת את החיים האפורים. כשמגיעה ה"פוסטה", נהפך הסוהר ליריד. האסירים הוותיקים מצפים למכרים מבין האסירים החדשים. מדי שבוע בשבוע מגיעה "פוסטה" גדולה. זהו איפוא דבר שכית. ולמרות זאת, כל "פוסטה" היא ענין לענות בו. האסירים יודעי-דבר יודעים מבעוד יום יומיים על בוא ה"פוסטה" הקרובה, והם מבשרים לאסירים סתם: הערב תהיה "פוסטה".

ערב. האור בתאים כבר כבה. אבל איש מהאסירים אינו ישן. הזריזים שביניהם כבר הספיקו לכבוש מקומות ליד שבכת-הדלת. ואם השוטר העומד על המשמר הוא פיקח, הרי הוא מעמיד פנים שאינו רואה. ואם הוא טיפש או רע-לב, הרי הוא משתדל לגרש את האסירים הצמודים אל השבכה. והנה הגיע לאזנו דקת-השמיעה של אחד האסירים הצמודים הרעש של חריקת שערים ושל צעדים מרובים וכבדים, — צעדיהם של אנשים אשר אין להם לאן להחפז, — על פני הקרקע הנוקשה של החצר. "הפוסטה הגיעה!" הדוחק ליד כל שבכה בכל תא גדל עוד יותר. משל להמון נוסעים הנדחקים אל הדלת של קרון-הרכבת. ה"פוסטה" הביאה אתה כמה מנינים של אסירים. ולרשות בית-הסוהר רק מכונית אחת, שהיא כעין בית-סוהר קטנטן על גלגלים. בחשכת הערב נוסעת מכונית זו שתים שלוש פעמים מן הסוהר לתחנה ומן התחנה לסוהר, עד הביאה את כל האסירים החדשים למקום-הקבע המיועד להם. והנה ה"פוסטה" כבר במשרד. חיש-מהר נערכים הסידורים הראשונים. לפני האסירים נפתחות לרווחה דלתות ה"מרדבן", והנה הם צועדים שנים שנים בפרוודור הארוך. ומשני עברי השורה

צועדים „השאווישים“ (הסרוֹנִטִים), אלה האסירים המיוחסים המשמשים את רבותיהם השוטרים ככלבי־בית נאמנים. ולמרות שהאסירים מן ה„פוסטה“ צועדים בשורה, שנים־שנים, אין ה„שאווישים“ פוסקים מלצעוק „תנין־תנין“ („שנים־שנים“). פשוט — חסר להם לכלבי־בית אלה אמצעי אחר להפגין את נאמנותם. יותר משאדם מפגין את מסירותו במעשה נושא־פירות הוא מסוגל להפגינה על־ידי „שוויץ“ עקר. מהמשרד מובלת ה„פוסטה“ למלתחה למחסן הפנימי של הסוהר. כאן מחליפים את בגדיהם האזרחיים של העצורים במדי הסוהר. וזהו הסימן החיצוני המבדיל בין עצור לאסיר. כי מבחינה רשמית העצור הוא „חפשי“. לפני האסירים החדשים נפתחות דלתות התא הענקי של העצורים, זה התא של ערב־רב, אשר בו טועם האסיר לראשונה את טעם הסוהר. רק למחרת, לאור היום, יועברו האסירים איש איש לתא המיועד לו. והחלוקה לתאים הקבועים נערכת לפי חשבון אינדיבידואלי. יש תאים לאסירים לויתנים, שנשפטו לשנים רבות. ויש תאים לאסירים דג־הרקק. לא הרי השמירה על סוג זה של אסירים כהשמירה על סוג זה. ובשעה שמקציבים לאסיר החדש תא למקום־מנוחתו לשנים רבות, מביאים בחשבון את שכניו לתא. צריך להשתדל שהאסיר החדש לא יהיה לידיד נפש של אסיר ותיק שבאותו התא. כי הנהלת הסוהר יותר משהיא חוששת ליחסי „קין והבל“ בין האסירים, חוששת היא לאהבת דוד ויהונתן. אהבה כזו עלולה להובילם בתנאי הרעב המתמיד לחיי־מין נורמליים. עד כדי משכ־זכר. וגם יחסי קין והבל בין שני אסירים אינם רצויים בקרב אותו התא. כבר היו מקרים שאסיר קם בחצות הלילה על חברו והחל מעביר על גופו פסים שתי וערב ב„שרפה“ (התער) שבידו. כיצד נפלה „שרפה“ לידיו של אסיר? הן „שרפה“ בסוהר כמוה כמפרסת פרסה בחצר הרבי מגור. תיקו. מנהל הסוהר לא איכפת לו, שאחד מדיירי „ביתו“ יפצע את חברו פצעי מוות בפניו. אלא דא עקא, ששמע המאורע הזה עתיד להתגלגל ממשרדו אל משרד המשטרה.

ה"פוסטה" כבר הוכנסה לתא הגדול של ה"מוואופין" (העצורים), כעדר כבשים זה שהוכנס לדירו אחרי המרעה תחת כיפת שמים אפורים, על־פני אדמה צחיחה אכולת שרב. בתא העצורים נשמעים גניחות, אנקות והתעטשויות, כמו מדיר של כבשים. לאט לאט לובש הסוהר מלגו את צורתו הרגילה של בית־סוהר אחרי חצות. ה"מרדבן" הארוך מואר באור כהה, הרצפה מתנוצצת באבניה החלקלקות. לאט לאט משתתקים הדיבורים בתאים על הרשמים בקשר לבוא ה"פוסטה". השוטר העומד על המשמר ב"מרדבן" צועק מדי פעם בפעם: "אוסכות!" (שקט!) והוא צועק לא משום שהאסירים מפריעים, אלא בשל רצונו להתגבר על בדידותו. ועל כל "אוסכות" של השוטר, הנישא מן ה"מרדבן" המואר, נשמע כתשובה קול־תרועה מאחד התאים האפלים. האסירים הם בריות כגון דא. השבאב משתתקים. ובדמי הלילה נשמעים צעדי השוטר על רצפת האבן, צעדי נעליו הכבדות שפרסותיהן פרסות־הברזל. וכהד לצעדים — שוב נפיחה. נשמעות גם נחירות. יש שאסיר צועק משנתו. (ואין אסיר צועק משנתו יותר משצועק אדם חפשי). צעקות־לילה אלו של ה"ג'ונגל" הסוהרי אינן מפליאות עוד איש. דבר טבעי הן ומובן מאליו.

*

ענין העישון בסוהר הוא ענין נכבד ביותר. אלמלא היו בני אדם רגילים לעישון, מאז גילוי אמריקה, צריכים היו להנהיג את העישון לצרכי האסירים. האדם הרגיל בעישון אינו פוסק מלעשן בסוהר. ואם לא ימצא טבק, הרי יותר משיחוש את הרעב לחופש, לחיי־מין נורמליים (כלום יש דבר כזה?), יסבול מן הרעב לטבק. והרעב לטבק ישכיח מלבו את הרעב לחופש, לחיי־מין. יכול אדם להנזר מתשמיש־המטה אבל לא מן העישון. מכאן שאותם האסירים אשר היו מעשנים ב"חוץ", מוסיפים לעשן גם בסוהר. הרוצה לעשן — מעשן. על הכל בכוחו לוותר פרט לעישון. משום־מה הוטל איסור חמור על

העישון, ובכל זאת — הכל מעשנים. המדובר באלה הרגילים בכך. דבר זה מזכיר את רוסיה בתקופת „הקומוניזם הצבאי“. כל מקח וממכר היה אסור, ומעולם לא היתה רוסיה אחוזה בולמוס כזה של מקח וממכר, של ספסרות בשווקים, כפי שהיתה בשנים ההן, והנהלת הסוהר יודעת כי „הכל מעשנים“, אלא שהיא מביטה על כך „מבעד לאצבעות“. ויש אסירים, שלא היו רגילים לעשן לפני האסרם, אבל תנאי הסוהר הפכו אותם למקטירי-קטורת. וענין העישון אינו רק ענין למעשנים. גם הלא-מעשן דעתו נתונה לעישון. עצם ההברחה הוא ענין לענות בו לא רק לצרכנים המעשנים אלא גם לספקים עם השוטרים בראש. המזרח מתפתח. ושוטר ערבי אינו מסתפק במשכורתו. הוא נושא עיניו לריווח מן הצד. בהברחת סיגריות מלבר לגו יש לא רק מן הספורט, אלא גם מן הריווח. כל ענין העישון מגוון הרבה את חיי הסוהר האפורים. מכאן והנהלה אינה מבטלת את איסור העישון. אם יבוטל איסור העישון, יבוטל ענין נכבד מאד המעסיק את האסירים, הגוזל את זמנם, המסיח את דעתם מכל מיני הרהורי עבירה. העישון מסיח את הדעת מהחופש, מהרהורים על בריחה, על נקמה, וממרה שחורה ומדאגה. הכל עולה בעשן.

ויש שלפתע פתאום, ללא כל סיבה, אוחו את ההנהלה בולמוס של „עקירת העישון מהסוהר“. אנשי ההנהלה הם לכאורה אנשים ריאליים. ולכן לא תבין לשם-מה ומדוע הם נהפכים לפתע פתאום לדון-קישוטים. כי המלחמה בעישון בסוהר כמוה כמלחמה בטחנות-רוח. נערכים חיפושים המוניים בתאים, בחדרי המלאכה. והיכן אין מוצאים טבק? לרבות פיהטבעת. והתוצאות? בבורסה של הסוהר מאמירים לפתע מחירי הסיגריות. עולים רווחי המבריחים. אותן התוצאות היו בשווקי רוסיה, אחרי שהצ'יקה ערכה בהם חיפוש וצייד. רווחי המבריחים עולים „כפטריות אחרי הגשם“, והעישון במקומו עומד. ויש עוד תוצאה אחת לחיפושים האלה: כמה אסירים מועברים מתאיהם אל הזינזאנה. ודאי נמצאו אצלם חמרי עישון. אלה הם

קרבתו של משטר לא־בריא. הם נענשים, וכל הסוהר רואה אותם כקרבת־שוא.

והנה נפסקו החיפושים. שוק הסיגריות עולה שוב על מסלולו. בבורסה ניכרת ירידת מחירים. הספסרים מפסידים הון עתק. (הכל, כמובן, לפי אמת־המידה של בית־הסוהר).

הסוהר כמוהו כחברה סוציאליסטית, טוטליטארית. חברה ממין זה מחולקת לשני מעמדות, למעמד הביורוקרטים ולמעמד הנתינים, לאדונים ולעבדים. מיעוט שליט ורוב נשלט. וכל חברה טוטליטארית מבוססת על אדני הספסרות. כי הספסרות היא אויב החברה הטוטליטארית. אבל הספסרות היא סם־החיים לאדם, שגורלו המר מאלצו לחיות בחברה טוטליטארית. ללא ספסרות „איש את רעהו חיים בלעו”. ובמקום בו שלטת הספסרות, שוב אין ערך לאיכות המצרכים אלא לכמותם בלבד. והוא הדין לגבי הסיגריות המוברחות והמסופסרות בסוהר. לאיכות הסיגריות אין כל ערך. יש ערך רק לכמות החפיסות המוברחות מלבר לגו.

כאמור, ענין העישון מספק תוכן רב לאסירים. אין אדם יכול לחיות בתנאים, כשהכל מוכן לפניו. האדם צריך להלחם, להמצא בתנועה. העישון נותן לאסירים אפשרות של הסתכנות, של הרפתקאות, של „האזארד”. העישון אינו מניח להם לאסירים הותיקים שיירדם אצלם הכוח של מלחמת הקיום. העישון בסוהר כמוהו כזכות־המושב ליהודים הרוסיים מחוץ ל„תחום”. היהודים חיו גם מחוץ לתחום. היו דרכים רבות כיצד להערים על גזירת הרשות. אך יחד עם זה מולידה הגזירה שחיתות בין השוטרים.

סיפרו לי על אסיר אחד בן חמש־עשרה, (הכוונה היא לא לגיל, אלא לפסק־דינו) ש„ישב” בשל רצח. „הייתי שיכור”, — התירוץ המקובל אצל אסיר שאיננו מתפאר במעשה ידיו. האסיר הזה התפרסם בסוהר כאחד מראשי המבריחים של סיגריות מהתם להכא. „המודיר” (המנהל) ביקש ממנו, שיגלה לו את השוטר המסייע בידיו בדבר־

עבירה זה. האסיר לא נענה לו ועמד באי-הסכמתו, גם לאחר שהמודיר הבטיח לו להמליץ על הפחתת ענשו מחמש-עשרה לעשר. (המנהל רשאי להודיע לנציב, שאסיר פלוני התהגותו טובה, ודבר זה גורר אחריו את הקלת העונש ואף את הפחתתו), לעשותו „שאוויש“ (כלומר אסיר מיוחס המשגיח על ענף-עבודה). והאסיר לא נענה ושמר את סודו של השוטר. ויתכן כי האסיר לא רק הפגין את נאמנותו אלא גם ערך חשבון פשוט: נוח יותר לשבת בסוהר 15 שנה כשעל-ידך שוטר מבריה סיגריות מלשבת עשר בלא סיגריות.

אסיר זה היה שוכב-זכר מועד. אפילו בתוך כתלי הסוהר, שהענין של משכב-זכר נהיה לענין שבטבע, שאין משגיחים בכך — אפילו כאן התפרסם שמו. יום אחד הוא נידון לשבוע של ישיבה בזינזאנה משום שחבט בראשו של מוסה (כרמלביץ, מבעיר „המעביר“, שנידון לשבע שנים). מוסה ספג מידיה, משום שלעג ל„אשתו“ של אותו הומוסוכסואליסטן. ובדברים ש„בינו לבינה“, ועל אחת כמה וכמה ש„בינו לבינו“, נוהגים הערבים להחמיר, ואם סתם ערבים כך, ערבים אסירים לא-כל-שכן. רגש הכבוד העצמי מפותח בכתלי הסוהר פי כמה מאשר ב„חוץ“.

האסירים, שנידונו לתקופות-מאסר ארוכות, מהם מחקים מעשה בנו השני של יהודה ומהם להוטים אחרי מעשה-סדום. ולא רק המחסור המוחלט של המין השני גורר אחריו חיי מין בלתי-טבעיים, גורמים לכך גם התנאים המיוחדים של בית-הסוהר: השעמום, הצפיפות. כבר דוסטויבסקי התאונן שאחד מאסונות הסוהר הוא, שאין אתה נמצא מעולם, אף לרגע קט, לבדך. ברם, אם החברה מכבידה, הרי הבדידות קשה ממנה עשרת מונים.

היחס אל האשה בסוהר הוא כפול. מצד אחד הערצה לדבר שאין להשיגו. הכל אפשר להשיג בסוהר: כסף, סיגריות, ערק, חשיש, נשק (פרט אולי לתותחים ומטוסים). רק דבר אחד אין להשיגו בשום פנים

דאופן: אשה. ורק בסוהר נוכח האדם, שאולי האשה איננה דבר
שבהכרח. אפשר להאריך ימים ושנים גם בלעדיה.
לפי דברי שייך נזאר איבן-סעיד, אנשי שכם יצאו להם מוניטין
בכל הארץ כחובבי משכב-זכר, ומשכב ילד לא-כל-שכן. בן שכם פונה
לילד: יא ולד! (הילד!) בכמה „האבטיח“ שלך?

*

הנשק של השוטר בסוהר איננו נשק ממש אלא — מפתח. האסיר
בלוא, והוא מחוסר אמצעי הגנה והתקפה. האסיר הוא מלגו והשוטר
מלבר. האסיר ב„אודה“ (בתא) והשוטר ב„מרדבן“. למעשה שניהם
בלואים.

*

אחד משכני לתא, הוא „השייך“, (אותו השייך נזאר, שהזכרתי
לעיל, להלן נקרא לו בקיצור „השייך“). גאוותו על יחוס אבות. הערבים
המוסלמים אינם מזלזלים בכך. כפי הנראה, משפחתו נתדלדלה. הוא
השתתף בטבח בשכונת הגורג'ים בירושלים באב תרפ"ט. ואז לא
נידון — „בשל חוסר הוכחות“. זמן קצר אחר-כך נידון לעשר שנים
בשל רצח מלצר. אין הוא מצטער על שנידון. עשר שנים „אנגליות“
(בסוהר כל שנה היא בת תשעה חדשים ולכן מבדילים בין שנה
„ערבית“, בת י"ב חודש, ובין שנה „אנגלית“ בת תשעה חדשים).
סך הכל תשעים חודש ביני ובינך מה הם. אין זה אלא על קצה חודו של
האבר. אלא על מה מצטער השייך? על שהוא „יושב“ בשל „סמבו“
(כושי). הוא, השייך, בן לאחת המשפחות המיוחסות בעולם האיסלאם,
נידון בשל רצח „סמבו“, עבד. וזהו הצדק של האנגלים „שלך“ „הייתי
בגילופין“. יין אינו שותה. אין לעבור על לאו מפורש של הקוראן.
שתי עראק. והוא, הסודאני, לא הרשני להכנס לקפה. הוצאתי את
„השיבריה“ (הסכין) ודקרתיו פעם אחת, ולא הוספתי, והלכתי לי.

לא הבטתי אחרוניתי, ולא ידעתי מה היה בסופו; הלכתי הביתה ולבי טוב עלי, וכך הלכתי וזמזמתי איזה ניגון מתוך שיכרות קלה ומצב־רוח טוב. השוטרים הלכו בעקבותי ואסרוני סמוך לביתי. הם מצאו עמדי את הסכין. סכיני זו היא דמשקאית ממש. אינה קולטת דם. דנו אותי לעשר שנים. את פסק־הדין קיבלתי באהבה. אפילו לא ערערתי."

*

בשבוע האחרון לפני ההוצאה לפועל של פסק־דין מוות, מרובות מאד ההכנות. התא מספר 51 הוא תא־התלייה שב"מרכזיה". ואם במשך חדשיים אין מקרה של תלייה, משמש תא־התלייה כמחסן. אך אין זה דבר שכיח, שבמשך חודש לא ייתלה אדם. ביום הראשון לשבוע האחרון שלפני התלייה מפנים מהתא מספר 51 את כל החפצים המקריים. את הכל מוציאים מהתא, פרט לגרדום. מנקים את התא מן האבק שהצטבר בו מאז התלייה האחרונה. אחר־כך משמנים יפה יפה את המנופים של מכונת הגרדום. אחרי כן שוקלים את "החתן־בחור דנן", כלומר את המועמד לתלייה. ואחר כך נוטלים שק של מזרון, ממלאים אותו חול כמשקל "החתן־בחור דנן", תולים את השק בו־גרדום ומניעים את המנוף כדי להוכיח אם המכונה פועלת כראוי ואם לא ייקרע החבל. מודדים את קומת הנידון, אבל לא מכפות הרגלים עד לקדקוד, אלא מכפות הרגלים עד לצוואר. ואז ממלאים שוב בחול שק של מזרון כמשקל "החתן־בחור דנן", וקומת השק כקומת הנידון מכפות הרגלים עד לצוואר.

יודעי־דבר אומרים, שמעולם עוד לא קרה "פנצ'ר" במכונות־התלייה של בית־הסוהר המרכזי בירושלים ובמבצר עכו. בשבוע האחרון שלפני כל תלייה ותלייה חוזרים על כל החזרות האלו — החל מפינוי התא ועד לקביעת משקל הנידון ומידתו, משקלו ומידתו של שק־המזרון, והעיקר — שימון המנופים והברגים. מה פלא, איפוא,

שמעולם לא קרה „פנצ'ר“? הכל נעשה במידה ובמשקל. הכל מחושב מראש ורבות עושים ההרגל ומצוות אנשים מלומדה. אפשר לכתוב מחקר מדעי מיוחד על „החבלא“, על חבל־התלייה. אין זה חבל סתם, אלא חבל שנוצר לשם כך. אצל העם השולט על ימים כעם הבריטי מפותחת מאד תעשיית החבלים. הן קודם היו כל הספינות ספינות־מפרשים. תצרוכת החבלים היתה מרובה. יש תעשיה מיוחדת —

— תעשיית חבלי־תלייה. אינני יודע, מהו ארכו של חבל זה. אינני יודע מהו רחבו. יודע אני, שהחבל נמצא במין נרתיק או צינור של עור דק. ולא מובן לי לשם מה בא הנרתיק הזה. בקצהו האחד של החבל — טבעת מתכת. חבלי־תלייה, שהשתמשו בו פעם אחת, יוצא מכלל פעולה. שוב אין משתמשים בו. קושרים אליו פתק, ועליו רשום שמו של הנתלה ותאריך התלייה, ומניחים את החבל בארגו, שבו שמורים כל חבלי־התלייה המשומשים. החבלים המשומשים שמורים במרכז הבולשת שב„חצר הרוסים“ בירושלים.

המיתה בתלייה היא בחזקת מיתת נשיקה, אם אפשר לומר כך. המוות בא לא מחנק, אלא בשל שבירת המפרקת. המוות בא מיד. ויודעי־דבר אומרים, כי ערב המוות קשה מן המוות עצמו. אם כי המוות בא מיד, הרי לפי „הרגוליישן“, נשאר התלוי תלוי במשך שעה תמימה. ואז נערכים שני רפורטים: של „החכים“ (הרופא) ושל „המודיר“ (מנהל הסוהר).

אך נחזור לגרדום. ברוסיה הצארית לא היה גרדום קבוע, אלא עראי. בכל פעם היו מכינים גרדום חדש. באנגליה יש גרדום קבוע, מכונת־תלייה קבועה, כשם שבצרפת הגיליוטינה היא קבועה. בכל ארץ אירופית יש פקיד ממשלתי או פקידים ממשלתיים אחדים, הממלאים את תפקיד התליין. התליין הוא איש מיסתורין. איש אינו מכירו ואיש אינו יודע אפילו את שמו, פרט לאנשים בודדים במרכזי המשטרה. אין אנו יודעים, מהו הנוהג בנידון זה באנגליה. כאן בארץ אין תליין. יותר נכון: את תפקיד התליין ממלא מנהל הסוהר. ואין

שמו של התליין עטוף סודי סודות. הכל יודעים, שנוסף על כל מיני תפקידים אחרים המוטלים על מנהל הסוהר, מוטל עליו גם תפקיד של תליין.

כי ענין התלייה בארץ־הקודש הוא ענין של חולין שבחולין. ענין ללא עצבים, ללא היסטריה, ללא דיקלומים, "ללא סינימה", כפי שהתבטא כאן אחד האסירים. אומרים, שתריסר פועלים משתתפים בייצורה של סיכה אחת. לפיכך אין אתה יכול להצביע על אדם אחד ולומר, כי הוא עשה את הסיכה. הוא הדין לא רק לגבי סיכה, אלא גם לגבי תלייתו של אדם והעברתו מהעולם הזה, הגשמי, אל העולם הבא, המופשט. התפקידים מרובים הם ומחולקים בין אנשים רבים. וכל אחד יודע בדיוק מה תפקידו. גם על המובל לתלייה — גם עליו מוטל תפקיד מסויים, וגם ממנו יידרש למלא את תפקידו בדיוק. עליו לצעוד לקראת המוות כ"ג'דע" (גיבור), ללא דמעות. מוטב, ש"יפרד" מעל האסירים, כלומר שיזרוק מלה אחת או שתים בחלל ה"מרדבן" הארוך, הצר והריק, בשעה שהוא עובר את דרכו האחרונה עלי אדמות. במיצר זה, הוא ה"מרדבן", המחבר את ה"זינזאנה" עם תא הווידוי ממול לתא התלייה. התאים בחלק הימני של ה"מרדבן", שבו נמצא תא התלייה, פונו כולם מן האסירים. אלה הועברו מבעוד בוקר לתאים של שמאל ה"מרדבן".

מיסטר סטיל בוודאי סבור היה, שהיה זה "שוקינג" ומחוסר־טאקט וחינוך מצד מוסטפא, שתפס את ידיו ונשקן, אותן הידים, שכעבור דקות מספר הניעו את המנוף המטיל תהומה את הרצפה אשר עליה עומדות רגלי התלוי על הגרדום. היסטוריה, מוסר, "סינמה" — דברים אלה יפים לסופרים, כגון וויקטור הוגו, דוסטוייבסקי, טולסטוי, אנדרייב, אשר מיסטר סטיל בוודאי לא חשד בהם שהם קימים, ולא־כל־שכן שלא קרא בספריהם. הוא, מיסטר סטיל, אדם מעשי הנהו, הוא הוא "האדם במקום", והוא ממלא את ה"דיוטי" שלו באמונה. וכי יש לך ענינים חשובים יותר לגבי פקיד קולוניאלי בריטי מאשר "דיוטי"

ו"רגיוליישן". על מזבח "דיוטי" ו"רגיוליישן" הם יקריבו את הכל, הכל, ואם נרצה להשתמש בלשון הסופרים הפטפטנים, הרי הם מוכנים בשביל "דיוטי" ו"רגיוליישן" אף למכור את נשמותיהם לשטן. וזהו דבר התלייה. ביום ג' לשבוע, בשעה שמונה בבוקר בדיוק, נכנסים אל הזינזאנה שוטרים בריטיים, גברים שתקנים, שמלה אצלם בסלע. הנידון יודע, כי באו לקחתו. ו"אין חכמות". עוד לא קרה המקרה, בכל אופן במשך זמן ישיבתי, שהנידון יסרב ללכת לתלייה. וכי יש לו ברירה? ואנו מתפלאים, כיצד הובלו מיליונים לטריבליאנקה, למיידאנק? אנו מתפלאים, כיצד הודו מהפכנים על חטאים שלא חטאו? יש "פסיכולוגיה", רבותי. ו"פסיכולוגיה" יכולה לחולל נפלאות. בקיצור, הנידון קם ממקום שבתו בזינזאנה. השוטרים עוקדים את ידיו אחורנית, והוא צועד את צעדיו האחרונים עלי אדמות. משני עבריו הולכים שוטרים בריטיים. הוא מובל אל תא הנמצא מול תא הגרדום. שם מחכים לו כולם. אך הראשון הפונה אליו הוא "כלי־הקודש" המוסלמי. הוא אומר עמו ויודי קצר. כלי־הקודש מקצר ככל האפשר, כדי להקל את המלאכה על אלה הבאים אחריו והמחכים בקוצר־רוח לבוא שעתם. כלי־הקודש מעונין שלא יבאש ריחו אצל ה"מודיר". עם תום הוידוי מסתלק כלי־הקודש מיד וב"חתן דנן" עוסק מעתה ה"מוסאעד" (סגן־המנהל), או הרברט, הסרו'נט הבריטי. ה"מוסאעד" או הסרו'נט ניגשים אל הנידון. — הכל נעשה ב"טמפו": לגמור, לגמור. ולא רק בטמפו הם מעונינים. הם מעונינים, שהכל ייעשה לפי "ריג'וליישן". בל נשכח שכל הבוקר, יצא ממסלולו לרגל תלייה זו. כל האסירים נמצאים בתאים ואינם עובדים. הסוהר נתון במצב של עוצר. האסירים צפופים בתאיהם שמשני עברי שמאל "המרדבן", והתאים שמימין ריקים כולם. השירותים נפסקו. בסוהר הושלך הס. האסירים מצמידים את גופיהם אל הדלתות ואזניהם דרוכות לשמע כל רשרוש. איש לרעהו לוחש: "מובילים". ולפתע: "כאתירכום, יא שבאבו!" ומן התאים עולה המולה של המון האסירים. והנה הוכנס

הנידון לתא האסירים, שפונה במיוחד לצרכי הוידוי. זאת היא תחנתו האחרונה של הנידון לפני עלותו לגרדום. מיד עם תום הוידוי הקצר, שנאמר על רגל אחת, פורש כלי־הקודש הצידה או ממהר לעזוב את התא ואת בית־הסוהר גם יחד. מיד ניגש אל הנידון „המוסאעד“ או הסרוז'נט הבריטי (הוא הבריטי השלישי במעלות השירות בסוהר) וחובש בשתי ידיו כיפה שחורה על ראש הנידון. הכיפה מכסה את עיניו ויורדת עד מתחת לתנוכי האזניים. מעתה אין הנידון רואה דבר. ומיד הוא נתפס מתחת לבתי־השחי בידי שני שוטרים בריטיים, שהוועקו במיוחד מחוץ לסוהר למקרה של תלייה, והוא מובל מתא הוידוי אל תא־התלייה. המרחק אינו רב: התאים נמצאים זה מול זה, ורק המסדרון הצר מבדיל ביניהם. במקרים אלה, אם האסיר לא איבד עדיין את חושיו, הוא מספיק לצעוק שוב: „כאתירכום, יא שבאב!“ ומשמאלו יוצאת מהמסדרון המולה של המון רב: „כאתרק!“ הרגע שבו שמים את הכיפה השחורה על ראשו הוא רגע חשוב בחיי הנידון. מעתה הוא חדל לראות את אור היום. אפשר לשקוע בהרהורים על רגע זה. אבל מה יכולה לספר בהמה הנתונה תחת חלף של שוחט? משימת הכיפה ועד להנעת המנוף של מכונת־התלייה עובר רק רגע קט, רגע המעבר מן החיים אל המוות. שני השוטרים, המובילים את הנידון לתלייה, הם המעלים אותו במדרגות אל הגרדום. — עיניו אינן רואות, אזניו אינן שומעות ורגליו, כשני בולי עץ, אינן פועלות. הלב בוודאי פועם ביתר חוזק מן הרגיל, אך טרם חדל לפעום. ומיד כשהנידון מועלה על „הבימה“, והוא עומד באמצע מתחת לוו, מתכופף אחד משני השוטרים ה„שושבינים“ ובזריזות רבה הוא קושר אל רגלי הנידון מטיל־מתכת. וחברו מרים את ידיו את ראשו ועיניו, מקמט את מצחו אל־על ומתאים את לולאת התלייה לצוואר. „הלולאֶה צריכה להתאים ולהמצא בדיוק מתחת לאוזנו השמאלית של הנידון. כך נאמר ב„רגיוליישן“, וה„רגיוליישן“ הוא תמצית הפרקטיקה והנסיון של תליות אין־ספור במשך מאות בשנים. עם סיום מלאכתם יורדים

שני השוטרים מן „הבימה“, שעליה נשאר עומד הנידון, כשלהגליו קשור מטיל-ברזל אשר ימשוך אותו מטה, בשעה שחבל-התלייה יתהדק על צווארו. עוד השנים ממהרים לרדת, והנה כבר הניע המנהל את המנוף. רצפת „הבימה“ נפתחת, נשמע קול עמום של נפילה. הנידון נשאר תלוי. הרעש של הנפילה בא בשל מטיל-הברזל הפוגע ברצפה שמתחת. התלוי מת בו ברגע, לא משום שנחנק, אלא משום שמפרקתו נשברת.

אחרי התיאור המפורט הזה יקשה עלינו באמת לברר מי הוא בעצם התליין. האמנם רק מנהל הסוהר, הפותח את ריצפת הגרדום כשהוא מניע את המנוף? ב„מעבר-יבוק“ זה מידי אדם לקחו חלק פעיל כמנין אנשים. זה בכה וזה בכה.

וכאשר התלוי נשאר תלוי, עוזבים הכל את תא-התלייה. באופן רשמי, לפי ה„רגיוליישן“, צריך התלוי להשאר תלוי במשך שעה תמימה. כדי שהמוות יהיה וודאי ללא צל של ספק. ה„רגיוליישן“ הוא אמנם „רגיוליישן“, ולא אדם כמיסטר סטיל יולזל ב„רגיוליישן“. בשבילו הוא בחזקת „זאת חוקת התורה“. אבל מאידך-גיסא יודע גם מיסטר סטיל, שהנידון כבר שבק היים לכל חיי מן הרגע הראשון, ואינו זקוק כלל להיות תלוי במשך שעה. והמנהל אינו מסוגל להשלים עם העובדה, שכל הסוהר הוצא ממסלולו הרגיל בשל תלייתו של „נייטיב“ מעופש זה. קשה להשלים עם „רגיוליישן“. שיש בו משום ביטול מלאכה למאות עבדים, ולו גם לרבע שעה. ולכן, הלכה היא שהתלוי צריך להשאר תלוי במשך רבע שעה, — הלכה היא, אבל אין מורין כך. כעבור חצי שעה או שלשת רבעי שעה חוזרים ונכנסים לתא-הגרדום קולקטיב התליינים: המנהל, סגנו, הסרז'נט. עד כאן הבריטים, ומכאן ואילך „הנייטיבס“: הרופא, המפקח ועוד שוטר אחד או שנים. כדי להוציא צל של ספק, ממשש הרופא את הדופק. מה יש להאריך? המכונה עובדת כראוי. הנידון הוא בר-מינן. ואז נקראים שוטרים פלשתינאים להוריד את גוויית הנידון. הם מניחים אותה

בארון, אשר הוכן מבעוד מועד. הרופא והמנהל מסתלקים אל המשרד, כדי לכתוב את הרפורט. גוויית המת מוצאת מן הסוהר. עכשיו הוא משוחרר באופן רשמי. איזה מוות קל! הלואי שהמיתה „מידי שמים“ תהיה קלה כמיתה מייד בני אדם.

לפני כמה עשרות שנים נלחמו סופרים, הוגי־דעות, עסקנים, פילנתרופים וכו' בפסקי־דין מוות, בשכרות, בפריצות, באכילת בשר מן החי; למען פאציפיסמוס, חינוך חפשי, צמחוניות, אהבה החפשית. אבל במשך הדור הזה הודקנה האנושיות מאד. מסתבר שלשוא ולחינם היו אותן המלחמות בעד וכנגד. דומה שעל האנושיות לחטוא במקצת לבל תרבה לחטוא. בחיי הרוח כמו בחיי הגוף. מרכיבים לאדם קצת טיפוס, כדי שלא יחלה בטיפוס. קרנסקי, שביטל את פסקי־דין המוות, אחראי לרציחות הסיטוניות של הטירור האדום לא פחות משאחראי להן דורו־ינסקי, הנבוראדאן האדום. „הפרו היבישן“ האמריקאי הוליד את הגנגסטריות.

*

אתמול נתקלתי בשותפו של מוסטפא לרצח. מוסטפא נתלה, ונפשו של שותפו לפשע היתה לו לפליטה בשל הגיל. שותף זה לדבר־עבירה הוא נער בן י"ז, ולכן החליפו לו את חבל התלייה בעשרים שנה. למי טוב עכשיו יותר — לו או למוסטפא? איזו שאלה „מיטאפיסית“, שלא מן העולם הזה. ובכל־זאת נמשיך להרהר בכיוונה של שאלה זו.

מוסטפא עלה לגרדום לפני ארבעה חדשים, ועליו, על חברו של מוסטפא, להתענות בזה עוד הרבה שנים. הוא נכנס לסוהר נער ועתיד לצאת ממנו אדם שעל סף הזקנה. במקרה זה לא תהלום אותו המימרה הידועה המיוחסת לד"ר שמריהו לוין: „מזדקנים בשל דאגות, מחלות, צרות, אבל גם בשל שנים“. לא בשל שנים. יזדקן, אלא בשל תנאי הסוהר המיוחדים. השופטים סבורים (ובצדק!), שטוב גורלו

של הנידון לעשרים שנה מגורל הנידון לתלייה. טוב הכלב החי ממוות קל שבקלים, אם לא מנקודת־מבט של פסיכולוגיה, הרי של פיסיולוגיה. מוסטפא כבר נתלה. הוא אינו יכול עוד להתחרט. הוא נתון מחוץ לכל ברירה, כשם שהוא מחוץ לכל דבר שבעולם הזה. אך שותפו הצעיר, שנשאר חי, יש לו ברירה. ורק בסוהר לומדים להעריך את החיים. מקרי התאבדות אינם שכיחים כאן. בכל אופן, לא יותר מאשר מחוץ לכתלים האלה — וזאת למרות החיים יוצאי־הדופן של אנשים יוצאי־דופן.

*

בתקופתנו אין מענים את המוצאים להורג. תקופתנו השלימה עם פסקי דין של מוות, אבל לא השלימה עם עינויים. ואם מענים בבתי־הסוהר וביחוד במשטרה, הרי נעשה הדבר בחדרי חדרים, והמעונה יודע, שיפה לו השתיקה... יש צורות רבות להוצאה לפועל של פסק דין מוות: תלייה, ירייה, עריפה, התזה. הצד־השווה שבכולם הוא המעבר המהיר, כלומר הקל, מן החיים אל המוות. „מעבר היבוק“ נמשך מינימום של הזמן. כלום תקופתנו הומאנית יותר בשל כך? ספק הדבר. תקופתנו היא אכזרית מאד. דם רב נשפך בה. אך את מספר משפטי המוות מאזנים באיכות המשובחת של הוצאתם לפועל. בתקופת הטירור האדום, בתקופת טריבליאנקה, אין פנאי וגם לא כדאי להתעכב במיוחד על כל אדם ואדם ולהעבירו לעולם האמת ב„סינימה“. בתקופתנו, תקופת הרציחות הסיטוניות אין מקום ל„גן־העינויים“, לפי הרומן הידוע של המספר הצרפתי, אוקטאב מירבו, כמדומה לי.

*

ובכן, מחר „מתחתנים“ אברג'ילדה וערמית עם „הכלה השחורה“, עם המוות. שוטר אחד שח לי, שעל חשבון אברג'ילדה נזקפות שמונה נפשות, כלומר רציחות. וערמית סגנו עוד הגדיל

לעשות במספר הרציחות. השנים נידונו למוות וייתלו מחר אי"ה. בשל רצח אחד, שאגב ערמית לא השתתף בו. מנקודת־מבט משפטית עומד ערמית להתלות מחר, כשהוא „חף מפשע”. ואחר שערמית ייתלה, יוכל אחד מקרוביו לתבוע את הממשלה לדין ואף לזכות במשפט. השוטר הנ"ל מסר לי את טעמי המשטרה, שנמנעה מלגולל את כל מעלליהם של אבורג'ילדה ושל ערמית. המשטרה אינה מעונינת להפכם לגיבורים. ובעיני כל אדם, וביחוד בעיני האדם המזרחי, כל רוצח אינו רק רוצח אלא גם גיבור. ינסה־נא כל אחד מן־הקוראים לחדור אל עומק נפשו, הרי יעלה מתהום־הנפש את האמת הפסיכולוגית הזאת. כל רצח מעורר אצל „השלישי” כמה רגשות: רגש הבחילה ורגש הערצה כאחד. מכאן ש„השלישי”, כלומר כל אחד מאתנו, הוא רוצח — אם לא בפועל, הרי במחשבה.

אבורג'ילדה עולה לגרדום במנוחה ובשלווה. אחד מאלה שמסרוהו למלכות כבר נשחט. יש לו ידידים לאבורג'ילדה, לא רק בתוך כת־לי־הסוהר, אלא גם ב„חוף”. יוריספרודנציה ביוריספרודנציה נשקו. זו של הממשלה, של החוקה הרומאית, האנגלית, של חוקת נפוליאון, של החוקה העותומנית — זוהי תורה שבכתב, אבל יש יוריספרודנציה שבעל־פה, והיא מושתתת על מושגי הצדק והיושר של כפר תמון שמאחורי שכם. חוקה זו אינה מכירה בעול מלכות. וגם לה פסקי־דין מוות.

*

קבסתנים (נודניקים בלעז) יש לא רק ב„חוף”, גם בין הפושעים יש קבסתנים וגם בין האסירים. ולא נבראו אלה אלא כדי „לנגן” על עצביהם של שופטים ושוטרים. רוב הפושעים, שפשעיהם פשעים של דג־רקק, כלומר פשעים של מה־בכך, הם נודניקים. וזהו הדבר: אדם העושה מעשה פשע חמור, הרי ברוב המקרים הוא פושע פעם אחת בימי חייו ולא יוסיף. הוא בא על שכרו ביד רחבה ממעשהו

זה. הוא משלם בחייו או בחירותו למשך שנים רבות. ואחר שהוא משתחרר הוא פונה אל פינתו וחי חיים אפורים עד בואו של גואל כל חי, הוא המוות. אבל יש פושעים ואסירים קבסתנים. פשוט נודניקים. הם פושעים „דקים“. הנה, למשל, בראווי. שבועות אחדים הוא מבלה בחופש ואח"כ הוא מעורר איוו שערוריה ברשות הרבים או גונב גניבה ברשות היחיד, וכתוצאה מן השערוריה הפומבית או מן הגניבה שבצנעה, הוא חוזר שוב אל הסוהר למשך חדשים מספר. הארץ היא קטנה. פושע נודניק מכירים אותו כל שופטי-השלום בארץ ולא-כל-שכן שהוא ידוע אצל כל השוטרים של בית-הדין ושל הסוהר. בראווי ידוע, כמובן, לכל התושבים הוותיקים של בית-הסוהר. „בראווי משתחרר מחר“, — עוברת שמועה בין „אזרחי“ הסוהר. „אין דבר, בעוד שבוע יחזור“. ואכן, הדיאגנוזה הפסימית הזאת מתאמת בוודאות מתימטית. הסוהר הוא ביתו הקבוע של בראווי. כאן הוא מכיר את הכל, והכל מכירים אותו. כשהוא מובא לשם, אין מזמינים אותו עוד אל המנהל, כפי שנהוג לגבי אסירים חדשים. המנהל רוגז למראהו של אסיר מועד ונודניק. כאשר בראווי בא אל בית-הסוהר, הוא ממשיך מיד באותה העבודה אשר הפסיק לעשותה לפני שבוע שבועיים לתקופת חירותו הזמנית. ולבראווי יש בסוהר גם כמה זכויות, שאינן ניתנות לאסיר סתם: מותר לו לצעוק ולא ייענש בשל כך. לך והתעסק בנודניק. לך וערוך לו רפורט והביאו לפני המנהל. שוטר פיקח יימנע מלעשות זאת. מי יודע את עצביו ואת מצב-רוחו של המנהל: הוא עלול אפילו לפרוץ בצעקה כלפי השוטר, שהביא לפניו נודניק כזה. אבל אף-כי אין מענישים את בראווי בשל צעקותיו, הרי גם כל מכהו מבין השוטרים או האסירים, לא יאשם. לבראווי מותר לצעוק. בבראווי מותר להרביץ. אזני כולם רגילות לצעקותיו. והוא רגיל לידי כולם.

*

אשתקד הביאו לכלא יפו את אב־דאולה, שלישו של אב־

גילדה שבגד בו והסגיר את עצמו מרצונו הטוב לידי המשטרה. ל"זכותו" של אב־דאולה זוקפים יודעי ח"ן רציחות אחדות. ברם, המשטרה לא מסרה לתביעה הכללית את תיקו השמן אלא רק קטעים אחדים ממנו. ונציג המשטרה במשפט מילא שם לא תפקיד של קטיגוריה אלא של סניגוריה. כי אף זהו אמצעי לגילוי עקבותיהם של פושעים. במה דברים אמורים — כשהמשטרה היא משטרה "קאליקה". ולא נותר לשופטים אלא להסתפק במועט שבמועט, ולהוציא את דינו של אב־דאולה לעשרים שנה. בשל בגידתו באב־גילדה היתה לו לאב־דאולה נפשו לפליטה. לא עברה שנה מאז עבר לכאן, והריהו כבר מבין "קרואי־העדה". הוא כבר "מסודר". עובד במאפיה. כלומר איננו רעב. דיבורו — מלה בסלע. אף זהו אחד הסימנים של אדם נכבד. הוא לש את הלחם גם באותם השבועות, כשחברו ורבו אב־גילדה חיכה לתלייה. יחס האסירים לאב־דאולה איננו אחיד. אלה סבורים, שהוא אדם פיקח. הציל את נפשו מבעוד מועד. ואלה סבורים, שהוא אינו "ג'דע" ואינו ראוי לכבוד. כי לכבד אפשר רוצח, ולא־כל־שכן רוצח שהועלה לגרדום. זהו הלך־המחשבה של האדם המזרחי. ואם אין הוא מוצא חן בעיניך, הקורא, הרשות בידיך: "צעק חי וקיים".

*

ערב תלייתו שלח אב־גילדה חמש סיגריות לאחד האסירים מידידיו. בל תקשו: כיצד מתקשר נידון לתלייה ערב תלייתו ומצליח להבריא סיגריות משלו אל ידידו? בסוהר אין לך דבר שאינו בגדר האפשרות. והסיגריות הן משופרא דשופרא. אותן זוכים לעשן או "חואג"ים או אלה שנידונו למוות.

בשעה שמונה בבוקר הובל לתלייה ערמית. בעוד שעה יובל לתלייה אב־גילדה. השוטרים מטופלים בשני אלה המובלים לתלייה ואינם משגיחים על שאר מאות האסירים הכלואים בתאים. ובשעת

חיי האחרונה, לאחר שנתלה ערמית נושא־כליו, יושב לו אב־ג'ילדה בתאו ומחכה לתורו. והנה בעצם השעה הזאת יושב לו ידידו אי־שם באחד התאים ומוצץ להנאתו את העשן מן הסיגריה המשובחת שנשלחה לו מאת אב־ג'ילדה, אותו אב־ג'ילדה שלא נותרה לו עוד אלא כחצי־שעה עד מותו הוודאי. אילולא לא היה אב־ג'ילדה נידון למוות, כלום היה ידידו נהנה עכשיו מן העשן של סיגריה משובחת? תליית השניים גולה שעתיים מן המסלול הרגיל של חיי הסוהר. האסירים התבטלו שעתיים. ועל כך דאגתו של מיסטר סטיל, המנהל. והם האסירים, רוטנים גם הם: ראשית, לא הספיקו לצאת לטיול הבוקר, כלומר לעשות צרכיו של אדם עם קומו משנתו. אך בשעה עשר הכל נגמר. התלויים „שותרו“, כלומר גוויותיהם הוצאו בארונות־עץ מבית־הסוהר והועברו אל חדר־המתים של בית־החולים הממשלתי באותה „חצר־הרוסים“ גופה. הקרובים כבר מחכים לקחת את המתים על מנת להביאם לקבר בכפר המולדת. נשמע צלצול הפעמון. השוטרים ממהרים לפתוח את דלתות התאים. והאסירים יוצאים איש איש למקום־עבודתו. הכל ממהרים ל„בית המים“. ובחפזון מוסרים האסירים איש לרעהו את רשמי התלייה. ובינתיים — חדשה רודפת חדשה. אמש מת משבץ־הלב המייג'ור בלאַנקט, — מנהל בתי־הסוהר בארץ. האסירים רואים אצבע אלהים בדבר, נקמת אב־ג'ילדה. אך מותו הפתאומי של בלאַנקט לא היה בו כדי לפגוע במהלך ה„רגוליישן“. אף כמלוא נימה. שני השודדים נתלו איש איש בשעתו. הם עלו לגרדום לפי כל חוקי הפרוצידורה. דבר לא נפל. ציניקן אחד (מרובים כאלה בישראל ובעמים) בא ולחש על אזני: איזה מזל: אנגלי ושני ערבים. נזפתי בו בכעס: „כאן מתים אנשים, בצדק או שלא בצדק, ואתה מכניס שלא לצורך זוהמה של פוליטיקה?“ עוד אתמול ראיתי את מיסטר בלאַנקט מבעד לסוגר, כשהוא מטייל עם מיסטר סטיל, ושניהם שקועים בשיחה על ענינים העומדים ברומן של עולם, — אם לדון לפי כובד־הראש שהיה ניכר בארשת־פניהם.

חשבתי: "מנהל בתי-הסוהר ומנהל בית-הסוהר דנים על הסידורים האחרונים של שתי התליות העומדות להתקיים, אי"ה, מחר בבוקר". והנה אחד משנים אלה שדאגו לתלייה שבק חיים לכל חי לפני שניתלו הנידונים. מייג'ור בלאַנקט היה ג'נטלמן. הוא היה "אורחנו" לעתים קרובות. היה מבקר בסוהר פעמים אחדות בשבוע. במכוניתו היה נוהג בעצמו, כשהמונוקול תקוע בעינו האחת ובמושב השני של המכונית, סמוך אליו, היה יושב על שתי רגליו האחוריות ישיבה רצינית כלבו. יכול אני להרהר במותו של מיסטר בלאַנקט, אור ליום התלייה של אבוג'ילדה, מנקודת-מבט פילוסופית, כיך ההשפעה שהשפיעה עלי הקריאה בספרים. אבל הרהוריו של איזה אסיר ערבי הם הרהורים ממין אחר לגמרי. הוא רואה כאן יד מסתורין: אבוג'ילדה התנקם ב"אינגליזי". ושונים תכלית שינוי הרהוריו של מיסטר סטיל. הרהוריו של זה הם מעשיים מאד. בבוקר ניצח על תלייתם של שני השודדים. ואחר-י-הצהרים יצטרך ללכת למסגד האנגליקני לתפילת-האשכבה ומחר ישתתף בלוויה והכל צריך להיעשות בהתאם ל"רגיוליישן": התליות, התפילה, ההשתתפות בלוויה. אך בינתיים נפתח פתח לעליה בסולם הביורוקרטי: מי ומי יהיה ראוי לכהונת בית-הסוהר בארץ אם לא מנהל הסוהר המרכזי? ואכן, אילו היתה הממשלה עורכת משאל-עם בין האסירים, היו רובם מצביעים בעד "מנהלם". הכל רוחשים רגשי דרד-ארץ כלפי מיסטר סטיל. לרבות אלה, שהוא דגם למלקות. יודע מיסטר סטיל לנהוג באסירים, אבל כלום יודע הוא באותה המידה גם לנהוג כלפי "החלונות הגבוהים"? מיסטר סטיל הוא איש ה"דייטי" למופת. כל הקיסרות הבריטית נשענת על מיסטר סטיל ועל רבים כמוהו.

והחיים שוטפים להם וזורמים בלי הפסק. אחד מת משבץ הלב, אחד עולה לגרדום. ואתה רתום לחיים כאותו סוס סומא אל גלגל המשאבה הפרימיטיבית אשר בפרדס ערבי בימים עברו. ואף זהו רעיון ישן נושן.

*

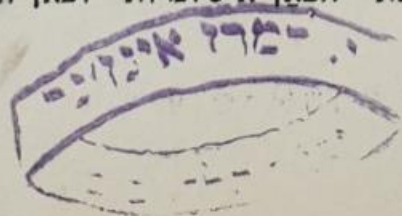
הצוואר — מקום־התורפה של בעל־החי. המוח מוגן בתיבת העצם של הגולגולת. הלב טמון אי־שם מאחורי קיר־מגן של עצמות ושל בשר. אבל בחללו הצר של הצוואר עוברים צינורות המחברים את המוח עם הלב. כאן, בצוואר, נמצאים צינורות אלה כמעט חשופים מאחורי העור בלבד. שחיטה, תלייה, עריפה, — הכל בצוואר. הצוואר הוא בחזקת „דרדנלים“ של גוף־האדם.

*

גורש מן הארץ ונשלח אל מולדתו לאנגליה גיימס וויליאם מור, שנידון, כמדומני, לתשעה חדשים בעוון גניבות בתל־אביב. אין בו מן הגאווה הקולוניאלית הבריטית. זהו „שׁגׁן“ רגיל ופשוט, הן לפי אפיו והן לפי קומתו. זהו אנגלי מאנגליה ולא אנגלי מהאימפריה. היה חייל בהודו, בסודאן, ובאחרונה בארץ ישראל. כאן ערק מן הצבא וכאן פירש הלכה למעשה את הכלל „שלך שלי“ — ונתפס. שירת בהודו ולא דבק בו קורטוב מגאות האנגלי על הגנת לוכנוב; שירת בסודאן והיה אדיש לזכר הגנת הארטום ע״י גורדון. בתל־אביב היתה לו צעירה יהודיה פרוצה. בכרוניקה העתונית נמסר, שהיא היתה נוכחת בבית־הדין בשעת משפטו. חדשים אחדים בליתי בתברתו. ואכן, רק בזכות הסוהר יכולתי ליהנות מחברתו של גנב אנגלי.

*

גם הוא „עולה בלתי־חוקי“. הוא מוסלמי מסמרקנד שבותרכס־טאן. אינו מבין אף מלה ערבית. שומע אי־אלו מלים רוסיות. כיצד הגיע מסמרקנד לירושלים? אם שומע אתה תורכית, תוכל לברר את הדבר. — אם ירצה לספר לך. אולי היה חייל בצבא ה„באסמאצ׳ים“, שמרדו בשלטון הבולשביקים והציגו לעומת האינטרנציונל הקומוניסטי והאימפריאליזם הרוסי את הפאן־איסלמיות ופאן־תערניות. כל

ההשערות הללו על גורלו הפרטי של העולה ה"בלתי-חוקי" מסמרקנד מצוצות, כמובן, מן האצבע. בתל-אביב היה עוסק בהשחזת סכינים, עד שנאסר. עם תום מועד מאסרו יגורש מן הארץ. להיכן? אולי יישלח אל מולדתו ושם יפול לידי המשטרה הסובייטית ויצא דינו להורג בעוון "באסמאצ'יות". בכל אופן, הוא בתמימותו אינו נותן דעתו על מה שעלול לקרותו. תווי פניו מונגוליים. במושג "מונגולי" קשורה בזכרוננו תמונה של פנים גסים ונוקשים. אך הנה פנים מוגוליים עדינים, בן לגזע עתיק-יומין. יש במונגוליותו לא מן הגסות החיצונית של מונגולי, אלא מעדינותו של סיני דרומי. עדינות של איילה. לעבוד אינו רוצה. לכן הוא סופג מכות. אבל מכות הוא סופג גם בשל היותו זר ואינו שומע ערבית, ואין מי שיאמר למכה "הרף". בקיצור: אסיר ללא "גב"...

במקצועו השחזת סכינים — אינו יכול לעסוק כאן. סכין בל תראה ובל תמצא בכתלי הסוהר. באופן רשמי הערבים, כמובן, ממעטים בכלל להשתמש בסכין לצרכי אכילה. את הלחם פורסים ביד. ובכלל מה באים לחדש הסכינים, המזלגות, כשבורא הכל נתן לך אצבעות חרוצות? לדידם של הערבים — הסכין הוא נשק קר בלבד. לנו "החמאייה" מרשים להחזיק סכינים, בתנאי בתיינה פגומות וקצותיהן קטועות, כמו בפסל עתיק שנוחץ קצה חטמו.

*

מה פלא, שהעצבים אינם בסדר. אבל בסוהר אין לך ברירה אחרת: הייב אתה להשתלט על עצביך ויהי מה. נתון אתה בתנאים בלתי-נורמליים ובחברת אנשים שפלים. אלא שטרם הספקת לפסוק: שפלותם של מי גדולה יותר — שפלותם של רוב האסירים או שפלותם של רוב השוטרים. והמנהל הוא נבוזראדאן, רב טבחים, אביר התליינים. בעברו על פניך, אתה מביט על ידיו, שהניעו את מנוף-מכונת-התלייה.

*

רוב האסירים הם בודדים, כשם שרוב מעשי הפשע נעשו ביחידות. אבל יש קבוצות של אסירים, כשם שיש פשעים שבוצעו בשותפות. אנשים אחדים פשעו במזומן. הם באו על עונשם. אבל מסיבות שונות — מידות שונות של השתתפות בפשע, הבדלי גיל ושאר סיבות — גורמות לכך, שלא כל הפושעים שהיו שותפים לפשע אחד מקבלים אותו עונש. אותו הפשע, אבל לא אותו עונש. אחד נתלה, אחד יוצא „בשן ועין“. כלומר למאסר. אחד מסיים את פרשת-חיייו בעניבת-החנק, ואחד מוסיף לסחוב את עגלת-החיים האפורה שבסוהר. במה זכה? בשל גילו הרך? ואולי היה לו „צד“? הערבים אומרים במקרה כזה לא „צד“, אלא „גב“, „כתף“.

*

יושבת אתנו חבורה של יוונים צעירים מירושלים. וזאת לדעת: סתם יוני ירושלמי פרנסתו באה לו, כך או אחרת, מן הכנסיה האורתודוכסית. הנוצרים שבאר"י הם כולם בחזקת בני „הישוב הישן“ וחיים ב„מאה-שערים“ או ב„בתי-אונגריין“ שלהם.

חבורת היוונים „שלנו“ מנתה לפני שנה חמשה אנשים. בינתיים מת אחד מהם ב„מוסתשפה“ (בית-החולים) שבסוהר. אחד סיים את תקופת ענשו ושוחרר, ונשארו עוד שלושה. מהם אחד „בן“ חמש-עשרה, כלומר נידון לט"ו שנה, ושאר השנים הם „בני“ חמש כל אחד, עד כאן על העונש, ומכאן ואילך על הפשע.

„בן“ החמש-עשרה התאהב בצעירה אחת, יוונית כמוהו. לפי דבריו, היא הסכימה להנשא לו. אבל לנישואיהם אלו התנגדה „המכשפה“ — אמה החורגת של הצעירה: הוא אינו „מסודר“ כדבעי ונמנה על „הלויים“ ולא על „הכהנים“. ויותר מכפי שהיתה כאן אהבה נהיה הדבר לענין של התנצחות. מי ינצח את מי? הוא או היא, כלומר

הבחור או האם החורגת. הצעירה, שבגללה פרץ כל הסכסוך. היא פאסיבית, בחזקת תרנגולת, שנצים עליה שני תרנגולים. וכשאי אפשר ללכת בדרך הישרה והקצרה, הרי הולכים בדרכים עקלקלות. הוא ארגן חטיפה ורצה להעמיד את מתנגדיו בפני עובדה. בלכת הצעירה מעבודתה הביתה (היא היתה פקידה נמוכה בדואר הירושלמי), הושיבו אותה במכונית, הוא יחד עם ידידיו, נסעו במכונית לבית-לחם, ושם כבר חיכה להם הכומר וערך חו"ק כדת ישוע ויוון, ומיד אחר החופה קרה מה שקרה בין חתן לכלה. הוא טוען, שהחטיפה, החופה וקידושין והביאה — הכל נעשה בהסכמתה. „היא היתה כלתי ואח"כ אשתי". אבל הקטיגוריה, שהתבססה על עדותה שלה, טענה כי הכל נעשה באונס. לא צעקה בשעת החטיפה, משום שהבחורים שלפו אקדוחים. הם סובבוה באקדחים שלופים גם במסגד ואף עמדו, כאותם הגיבורים משירי-השירים, מסביב למטה. ג'ורג'אדס טוען כי „המכשפה" אשמה בכל. היא הועיקה כנגדו את המשטרה. ספייסר (ראש המשטרה הארצישראלית) בכבודו ובעצמו העיד במשפט. הצעירה היתה במשפט עדה ראשית של הקטיגוריה. „בהשפעת המכשפה". „במסרה עדותה הסתכלתי בפניה, והיא העידה נגדי". היא העידה על חטיפה ומעשה-אונס ועל אקדחים שלופים בשעת החטיפה, החו"ק והביאה. כמה אהבתי בשעת עדותה את השרמוטה (פרוזה) הזאת". בקיצור: „החתן" נידון לט"ו, כאחד הרוצחים. ואמנם גם „החתן" וגם „הכלה" מסרו בעדו-יותיהם כי „נשפך דם". שני השושבינים, חבריו של ג'ורג'אדס, מ„נוער הזהב" של העדה היוונית, נידונו לחמש כל אחד. הכומר, מסדר החו"ק, נידון לשנה ומחצית השנה. והלבלי — דינו כדין הכומר. האחרון לא הוציא שנתו ומחציתה ומת בכתלי בית-הסוהר. הכומר כבר סיים את תקופת-ענשו, כפי שהוטל עליו. האסירים לועגים לג'ורג'אדס. הם, האסירים, מבינים, כשבן-אדם „מקבל" ט"ו שנה בעד „ענין חשוב", בעד רצח. אך ט"ו שנה עבור משכב עם „שרמוטה" — זהו מחיר גבוה מדי.

השייך נזאר „קיבל” י' שנים בעד רצח „סאמבו” (כושי). גם זה לא היה כדאי. אילו רצח אפנדי, חוואג'ה או לפחות פלח — מילא. בעד „סאמבו”? והנה ג'ורג'אדס שילם מחיר גדול עוד יותר בעד „דבר של מה־בכך”.

בארנקו של גורג'אדס תמונת „כלתו”. מדי פעם בפעם הוא מוציא את התמונה ומתבונן בה בעינים מעורפלות, אומר מלה אחת — „שרמוטה”, — מנשק את התמונה ומחזירה לארנק. בינתיים הגיעו שמועות לאזני ג'ורג'אדס ש„המכשפה” השיאה את „כלתו”, לאיזה „קירקויאן”. כך מכנים היוונים את כל הארמנים, על שם גריגואר מייסד הכנסייה הארמנית הלאומית. לאחר כל מה שקרה את „כלתו”, לא נמצא עוד יוני שרצה לשאתה לאשה. הן הקולונייה היוונית הירוד שלמית הקטנה ידעה את כל פרטי הענין. ומדלית־ברירה השיאה לכופר, ל„קירקויאן”. כוהי „המכשפה” — לא רצתה להשיאה ליווני אמיתי, בן למשפחה הגונה, ותשיא אותה לכופר. כך טוען ג'ורג'אדס. ובספרו כך, מתעוררת בו השנאה העמוקה, ששררה פעם בין ביזנטיה לבין ארמניה בשאלות דתיות. ארמניה היתה אולי הראשונה שכפרה בנצרות הביזנטית.

*

כאן בסוהר הוא ידוע בשם „ג'ורג' קרפי”. זהו הפסבדונים שלו. שמו האמיתי אינו ידוע כאן לאיש. הנהלת הסוהר אינה מודאגת ביותר בשל כך: שמו של האיש אינו ידוע לה, אבל הוא גופו נמצא בסוהר. כלי נאה. בחור יפה להפליא, אבל מושחת. לפי דבריו הוא נאסר בשל היותו „עולה בלתי־חוקי” ואולי הוא עולה בלתי־חוקי אבל נאסר לא בשל כך, אלא משום שלא כיבד את רשות היחיד. גבר יפה שכמותו נשים להוטות אחריו. ויש שגם גברים להוטים אחרי גבר יפה שכזה. „ג'ורג' קרפי” הוא הומוסכסואליסטן מובהק. ביחסים בינו ובינו הוא — „האשה”. „שוכב חיקו” כאן בסוהר הוא צעיר

ערבי „בן“ ט"ו, כלומר אסיר שנידון לחמש-עשרה שנה בשל רצח. בין „האוהב“ ל„אהובתו“, כלומר בין אותו הערבי לבין ג'ורג' קרפי, שררו יחסים אידיאליים, — שניהם היו כלואים בתא אחד. הדבר סודר במיוחד באמצעות „השאווישים“, כי הם הם הקובעים שפלוני האסיר ימצא בתא מספר אלמוני. הצפיפות בתאים היא איומה. ויחסים מיניים בלתי-נורמליים הם בכתלי-הסוהר נורמליים בהחלט, אם שכיחות היא סימן מובהק לנורמליות. (היש לכם סימן מובהק יותר לנורמליות?) אבל ל„זוג יונים“ זה אירע מה שיארע לעתים קרובות בסוהר; מישוהו הלשין. ג'ורג' קרפי הוא בעל אהבה אחת. ועוד אסיר התקנא באהבתו של ג'ורג' קרפי, זה הכלי הנאה. ומאחר, שהענין הגיע ל„מכתב“ (למשרד), שוב לא יכול היה המנהל לעצום את עיניו. מה עשה? הפריד בין הדבקים, דבקים בנפש ודבקים בגוף, כלומר שיכן אותם בתאים שונים. יכול אדם לחיות בירושלים וחברו ב„אספמיה“, ובכל-זאת יתכן שייפגשו. אבל לא כך הדבר בסוהר. שני אסירים, האחד כלוא בתא אחד והאחד בתא אחר, ורק קיר חוצה בין שני התאים, ושני האסירים הללו לא יוכלו עוד להפגש, אלא בשעת העבודה, (אם הם עובדים במלאכה אחת), או — ב„בית המים“. בלילה הם נמצאים בתאים שונים, וביום הם עובדים עבודות שונות. יכולים שני אסירים ידידים לחיות תחת גג אחד, ולעולם לא ייפגשו, אם המנהל אינו מעונין בכך. בראשונה הסתפק המנהל במה שהפריד בין ג'ורג' קרפי לבין ידידו בשכנו אותם בתאים שונים מה עשו השניים? הסתדרו במקום עבודה אחד. ושם, לעין השמש ולעין שאר האסירים, חבריהם בעבודה, התלקחה אהבתם ביתר-שאת. הזוג הזה נהפך לנושא בשיחות האסירים. המנהל שם עינו לרעה בג'ורג' קרפי. מה עשה המנהל? ויתר המנהל על עבודתו של ג'ורג' וציווה שלא יוציאוהו לעבודה כלל. וכך היה ג'ורג' כלוא כל היום בתא. געגועיו של ג'ורג' קרפי היו חזקים מאד. ממש ציפור כנרית בכלובה. מאחר שנמנעה פגישה בין הזוג גם בתא בלילה, וגם

במקום־העבודה ביום, התחכמו השנים והחלו להפגש בבית־הכסא. כיצד סודר הדבר? נמצא מתווך בין הזוג, שהיה מעביר פתקאות ביניהם. אך המנהל עינן צרה גם בפגישות־אהבה שב"בית־המים". ולכן הטיל אחריות על "המפקח", שהזוג לא יוכל עוד להפגש בשום פנים ואופן.

כל בית־הסוהר צוחק לזוג. אבל הזוג אינו משתתף בצחוק המתנהל על חשבוננו. "עזה כמות אהבה". עזה מלעג אהבה. בעצם רואים האסירים אהבת־בשרים בין גבר לגבר כדבר טבעי. ג'ורג' קרפי יושב כל היום בתא, מתבטל ומתגעגע. מאפס־מעשה הוא מדבר, כלומר משקר. כלום כל ההומסקסואליים הם שקרנים? ואולי הם משקרים משום שאיבדו את כושר הבקורת העצמית. האמת היא מוגבלת, צרה, סגורה כנהר זה בין שתי גדותיו. תחת זאת אין גבול לשקר, כשם שאין גדות לנהר בשעת הפשרת השלגים. במידה שדמיוןך עשיר יותר, כן רחבות יותר כנפי השקר. והנה דוגמה אחת משקריו של ג'ורג' קרפי. יום אחד נסע ברכבת בגרמניה, מקניגסברג לברלין. והנה בתא אחד עמד עמו נוסע עוד גבר. התודעו איש לרעהו. והגבר האלמוני מגיש לו את כרטיס־הביקור שלו: "אדולף היטלר". אין כל צורך להגרר לוויכוח עם שקרן לשמו ולהזים את דבריו. הפדגוגיה הגרועה ביותר היא זו המשתדלת להרחיק שקרן מדבר־שקר. הרהרתי בלבי: מצא מין את מינו. היטלר אף הוא הומוסקסואליסטן. וכי במי ירהר ג'ורג' קרפי?

*

ככל חברה אנושית אף החברה שבבית־הסוהר מבוססת על ההיררכיה. אין שויון בסוהר, כשם שאין שויון בחברה האנושית מחוץ לכתלי הסוהר. בשלבים הנמוכים ביותר של חברת האסירים נתונים העצורים. הם מצטופפים כולם בתא ענקי. הם מחכים איש איש לדינו, לחופש, למאסר, לתלייה. הם מופקרים לכל דאלים גבר.

לחברת האסירים טרם נתקבלו. הם בחזקת אנשים שמחוץ-לחוק. מחוץ לחוקי הסוהר. מעבידים אותם, אם-כי לפי ה"רגיוליישן" אסור להעביד עצור. אבל תורה שבכתב לחוד ותורה שבעל-פה לחוד. וברוב המקרים, ולא כל שכן בסוהר, הלכה כתורה שבעל-פה. על שלב גבוה קצת יותר שבשלבי סולם הסוהר עומדים האסירים "הדקים", אלה שנידונו לכל הפחות לימים מספר ולכל היותר לשנים מספר. כל מיני "חראמי" ("גנבים") "טושה" (אסירי תגרה), "זמי" (אסירי-חוב), וכיוצא באלה. אלה עסוקים בדחיקת הקץ. אין הם שואפים להתבסס כאן. אין הם מעונינים למצוא חן בעיני ההנהלה. וגם ההנהלה אינה שמה לב אליהם. הם לא יברחו מכאן, ואין לדאוג להם ואין לשחדם בכל מיני הקלות. ההנהלה גם לא תיבנה מהם ע"י אכילת-קורצא על חבריהם האסירים. כל דכפין מרביץ באסירי-רקק אלה, כל דכפין מעביד אותם ואין להם בפני מי לצעוק "חי וקיים". ואין הם מעונינים בכך. הם מעונינים רק בדבר אחד: בדחיקת הזמן.

על השלב השלישי עומדים פושעים שגם הם "דקים", אלא שהם מועדים. יש גנבים החוזרים וגונבים ככלב זה השב אל קיאן. פושעים אלה בזויים בסוהר כ"טמאים" בהודו. אבל נהירים להם שבילי הסוהר והם יודעים "להסתדר", כי מתוך נסיון ידועים להם דיני איסור והיתר שבסוהר. פושע מועד הוא פושע "דק", כי, כאמור, פושע "גס" עושה מעשה אחד ולא יוסיף. ואם היתה לו נפשו לשלל ולא עלה לגרדום, הרי לאחר שבילה כאן עשר שנים ומעלה שוב לא יחזור. המיוחסים שבסוהר הם הפושעים "הגסים", השפוטים לכל הפחות לחמש שנים. אלה הם הרוצחים בשוגג או במזיד. מתחת לסף ההכרה מתיחסים בסוהר בכבוד לרוצח, לכל רוצח. מלתא זוטרתא: רוצח! הרי אדם זה הספיק לעשות דבר-מה בחייו! "סתם" אין רוצחים. בודאי היתה זו סיבה; סיבה שיש להתחשב בה. דרך-ארץ בפני רוצח. זהו הלך-המחשבה אצל האסירים. וכשם שיש חוקים מיוחדים, בג'ונגל, כך

קיימים גם חוקים מיוחדים במדבר. וכל ערבי וערבי הריהו בסופו של דבר בידואי. ובמדבר עניני הכבוד חשובים עד מאד. במדבר העיקר הם לא הרחמים, לא האמת, לא המוסר, אלא — הכבוד. כל רוצח הוא מכובד. כל אסיר „דק“ מוכן לשמש אסיר שנידון על מעשה־רצח במזיד. כל רוצח הוא אדם שיש לנהוג כבוד בו. כל רוצח הוא, ראשית־כל, בעל עבר, בעל ביוגרפיה, בעל היסטוריה.

כיצד יודעת הנהלת הסוהר להחזיק המון של רוצחים בצוותא ובמקום כה צר, בתוך ד' אמות של בנין הסוהר וחצרו? הקירות, הסוגר, המנעולים, השוטרים לא היו מספיקים לכך. החיים אינם מבוססים על החומר. צריך לבססם גם על הרוח. הרוח הוא הדבק הטוב לחיים. ואם ב„חוק“ כך, בסוהר לא־כל־שכן. כל אדם ואדם, כשהוא נתון בצרה, הריהו מלא תקווה ומאמין לכל מיני הבטחות אופטימיות. מה אדם ב„חוק“ חי בתקוה, בסוהר על אחת כמה וכמה. אם התנהגת כראוי, הרי ימליץ המנהל במקום שימליץ, ומאסיר „עולמי“ אתה נהפך „לבן“ ט"ו וכך הלאה. ההנהלה מעונינת, שהאסיר לא יגיע חר"ה לכלל יאוש. אדם שהתיאש סכנה נשקפת ממנו לחברה, וראשית־כל לעצמו. ההנהלה מעונינת, שהאסיר לא יפול ברוחו, שיהיה מלא תקווה. כל שנה יש יום הגנוסייה של המלך. ביום זה משחררים אסירים „קודם זמנם“, ביום זה יכול המנהל לקצץ את זמן הישיבה של אסיר זה או אחר. אם התנהגותך ישרה בעיני המנהל, הרי אתה עלול להפך ל„שאוויש“, ל„אומבאצי“, כלומר מפועל אתה נהפך למשגיח על עבודת זולתך, למנהל של מחסן. מלבושיך משובחים יותר ואף מזונותיך. אתה רודה באסירים דגי־הרקק. ההנהלה חוששת מפני אסיר מיואש או מפני אסיר נוקשה, „שלא איכפת לו“, מפני אסיר ה„מצפצץ“ על זכויות, על הקלות, על תקוות. אסיר כזה הוא מסוכן. בקלות ישיג נשק, ואזי — נמר שנמלט מן הסוגר מסוכן פחות מאסיר מיואש שנשק בידו.

הנך כלוא בתא. שכניך לתא הלכו לעבודה, איש איש אל עבודתו

אתה מיוחס, אתה פטור. יכול אתה לקרוא, להרהר, להתבטל מעבודה. לרגוז, "לאכול את עצמך". "מבחוץ", כלומר משאר התאים ו"מחוץ" השדרה" של הסוהר, הוא ה"המרדבן" (המסדרון) הארוך, מגיעה אל אזניך ההמולה הרגילה: חריקת ברזל בברזל, כלומר דלתות נפתחות וננעלות, צעדים קלים של אסירים וצעדים כבדים ונוקשים של שוטרים. והנה לפתע פתאם, בתוך ההמולה שאזניך כבר הורגלו לה, שומע אתה צעקות שלא מגדר הרגיל. מה קרה? אחר־כך ייודע לך הדבר. אך לפי שעה אין מי שישיביע את סקרנותך. סגור אתה בתא ואינך שומע ערבית — השפה היחידה השלטת בסוהר.

אנסה לרשום מיד, על־פי הרושם הטרי, קצת ממה ששמעתי, קצת ממה שראיתי, והרבה מן המסקנות, שהמוח הסיק ממה ששמעו העזניים וראו העינים. נתחיל מרחוק, כנהוג. נתחיל מן האופק ונתקרב אל הנקודה.

עלי רעביה (בעברית: אביב) הוא "בן" ט"ו. בשל מה ומדוע? פשיטא, בשל רצח, כמובן. את פרטי הרצח לא ביררתי. עוד לא מלאה שנה מאז נתלה אחיו של עלי — בשל רצח אחר. שני האחים לא היו שותפים לפשע אחד. כל אחד רצח ללא קשר עם אחיו. וכל אחד נידון לחוד על פשעו שלו. האח האחד שרצח — כבר נתלה. והאח השני, שרצח גם הוא, נידון לט"ו שנה. בוודאי נמצאו לשני מסיבות מקילות. כנהוג, נתלה אחיו של עלי ביום ג' לשבוע וביום ו' הוא יום השבת, להבדיל, של המוסלמים — כבר השתתף עלי במשחק כדור־רגל, שאירגן מיסטר סטיל בחצר החיצונית של הסוהר בשביל האסירים האהובים עליו. (הדבר אירע בתקופה, כאשר תקף את המנהל בולמוס של לברליות, והוא הנהיג לפתע פתאום את משחק כדור־הרגל, "סינימה" לאסירים. אבל הדבר לא נמשך זמן רב, והפאתוס הליברלי פג ושקע בתהום הנשיה, כפי שהכל שוקע כאן).

עלי הוא אחד האסירים החביבים על המנהל. מיסטר סטיל

אוהב אסירים ההולכים „דוגרי“. בשל מה קנה עלי את לבו של מיסטר סטיל? זאת לא הצלחנו לברר. וכאשר אסיר נהיה חביב על המנהל, הרי הוא נהיה נאמן עליו. האסיר יוצא ובא „בתחומי הסוהר, לרבות החצר, ואף אל מחוץ לחצר הוא יוצא. יש לו לעלי „אשראי“ רב אצל מיסטר סטיל. פעם ניגש עלי אל השוטר, העומד על משמרתו לפני השער החיצונית, מבפנים, ואמר רק מלה אחת בקול שקט של ציווי, של דרישה, ולא של בקשה: „פתח!“ והשוטר פתח מיד ללא כל פקפוק. סבור היה, שעל עלי לחוש אל ה„מוסתשפה“ (בית-החולים) או אל ה„מחכמה“ (בית-המשפט) ואולי אל ה„סי-אי-די“ בשליחות „המכתב“ (המשרד). השוטרים העומדים על המשמר רגילים היו לפתוח בפני עלי את השער החיצונית ליציאה ולכניסה. אבל הפעם עשה עלי את עצמו בחזקת יוצא ואינו חוזר. כעבור שעה השגיחו בהנהלה בבריחתו של עלי. ובין-רגע כבר היה הרברט הסרוז'נט רכוב על האופנוע „שלו“, כלומר של המשטרה, והוא ממחר בשביל-החמורים ההררי המתפתל מעיר-הבירה אל כפר-המולדת של עלי, אי-שם בנחלת שבט בנימין. רק אבק דרכים לבן ויבש מכסה מאחוריו כעננה קלה את האופנוע. כעבור חצי-שעה של רכיבה מהירה של סרוז'נט בריטי, חובב ספורט, אשר חוש הצייד עבר אליו בירושה מאבות אבותיו, הוא מצא את עלי בשביל, כשהוא צועד בצעד מהיר של פלח המחמר אחרי חמורו. אשר לידיעותיו הערביות, יוכל הרברט להעמיד פנים של ידען באנגליה. ברם, גם ללא שמיעת ערבית מבינים השוטרים הערבים כל רמז קל המסתנן מבין שיניו. כאשר הבחינה אונזו החדה של עלי, שם בשלוות הרי יהודה, את הטרטור הרחוק של האופנוע, הבין כי הוא הוא מטרתו של הרעש המתקרב. האופנוע הפריע את האידיליה לא רק בדמי ההרים, אלא גם בנפשו של עלי, אין ברירה. עלי הוא אדם פיקח והבין מיד, שאין עוד מפלט, שהרי דולק אחריו הרברט על אופנוע ועל אקדחו. עלי עמד תחתיו, והרברט התקרב. הרברט לא טרח להוציא הגה מפיו.

רק הניע תנועה קלה בראשו. עלי הבין את פירושה של תנועה זו. "בוא חזרה". בידו הצביע הרברט לעלי על מקום-הישיבה האחורי של האופנוע. עלי הבין, התישב והאופנוע מיד — "פא־פא־פא". זכעבור עשרים דקות נפתח שוב השער החיצוני של הסוהר. הפעם נכנס עלי מן החוץ פנימה. השער ננעל מאחוריו. מיסטר סטיל העמיד פנים זועמות, כאשר עלי הובא אל "המכתב". מיסטר סטיל לא אמר מלה. בכלל לא אהב מיסטר סטיל להרבות שיחה עם "נייטיב", ולא כל־שכן עם "הנייטיבס" האלה, האסירים. אבל זמן קצר היה עלי לבוש מדי אסיר אדומים, כדינם של הנידונים למוות או של אסירים עריקים שנתפסו. ולא עבר זמן רב, ומיסטר סטיל שכח את עוון עריקתו של עלי, החזיר לו את שלושת סרטיו על שרוולו, לאות היותו "שאוויש" (סרז'נט של אסירים). ועלי נמצא שוב על משמרתו, מהלך חפשי־למחצה, לאורך ה"מדרבן" ואף אל החצר הוא יוצא, כאילו לא קרה מאומה. בעיני מיסטר סטיל באה בריחת עלי לא באשמתו של זה, אלא בשל טיפשותו של השוטר ליד השער. אסיר סתם מועד לעריקה. ולשם מה מקבלים שוטרים משכורת מקופת המלך, אם לא כדי למנוע את האסירים מנסיונות של עריקה?

עלי הוא בן פלחים מאחד הכפרים שמצפון־לירושלים. הכפר שוכן במדרון ההרים וצופה לעבר השרון המוריך והפס המלבין ממרחקים, פס גבעות החול על רצועת חוף־הים. כבן שלושים הוא עלי, מוצק רחב־גרם. מעשה אסיר נכבד הוא גם בעל שפם. בימים כתיקונם הוא מסביר־פנים ואף טוב־לב. אבל, ככל ערבי, גם אתו מוטב לנהוג בזהירות. אין אתה יודע מראש, למה מסוגל ערבי כשתוקפו בולמוס רגע.

ככל האסירים גם הוא מועד למשכב־זכר. "האשה" של עלי רעביה הפלח מארץ בנימין, הוא הפולני הצעיר יוזף לאנצ'בסקי, שלפי דבריו הוא נאסר בשל "פספורט", כלומר בשל חוסר פספורט, כלומר בשל "עליה בלתי־חוקית". אבל יש רגלים לדבר, שה"שגץ" הפולני

הזה נאסר משום שלבו היה גס לגבי הלכות „שלי — שלך“. כל
דאגתו של יוזף על עלי. עלי מטפל בו מעשה בעל הדואג לאשתו.
הוא ממציא לו כל מיני מזונות ישר מן המטבח וממש חוסך מפיו.
ופעם הוציא חולצה מהמחסן, חולצה הניתנת רק לאסיר „מיוחס“,
כלומר ל„בן“ עשר לכל הפחות. באיזו שפה משוחח הפלח עלי עם
הפולני יוזף? הם משוחחים בשפת האהבה, שהיא, כידוע, בינלאומית.
אבל אם עלי מאוהב ביוזף, הרי אין זאת אומרת שהוא גם
„נאמן“ לו. מדי פעם בפעם הוא מחזר אחר אסיר „מן הצד“. ויהי
היום, והמפקח מוחמד אפנדי, מצא את עלי במחסן כשהוא נתון
במצב אינטימי מאד עם אחד האסירים הצעירים, מדגי הרקק, ולא
עם יוזף. מוחמד הציץ, לא אמר מלה וערך „רפורט“. ביום „המכתב“
הוזמן עלי אל המנהל לקבל את ענשו. וכשהתיצב עלי בפני המנהל,
היושב בדין, הצדיע לפניו. המנהל הביט בו, נהם משהו והסתפק
במלה אחת „רוח!“ („לך!“) ולמשגיח אמר, שמכאן ואילך יהא
עלי אסיר רגיל כלומר — חסל סדר הבגדים הלבנים של „שאוויש
מיוחס עם שלושת הסרטים על השרוול. כעבור שעה קלה אחר
„המכתב“ והנה עלי כבר הולך אל תא-אסירים רגיל, כשהוא לבוש
במדים האפורים, וכעבור רגע נוסף נשמעו צעקות מרות מאותו
חלק של המסדרון הסמוך למשרד. אתה כלוא בתא ושומע צעקות.
ברור לך, כי צעקות יאוש כאלו יוצאות רק מפיו של אדם הרואה
את המוות פנים אל פנים, ועוד יש לו תקווה, אם לא להצלה, הרי
לכל הפחות להזעקת עזרה או נקמה. אבל את פשר הצעקות האלו
אינך יודע. מן-הסתם אסיר „קיבל סכין“ מחברו. כעבור שבועיים
„נזכה לראות“ את ה„הצגה“ של עונש מלקות. כך מהרהר אתה
בשבתך בתא, שממנו לא תוכל לצאת ולרוות את סקרנותך. כעבור
רגע מתברר לך מפיו של אחד האסירים המיוחסים, שחלף בפרוזדור,
כשנשימתו קצרה וכבדה, כי עלי התנפל בסכין-המטבח על מוחמד
אפנדי. נקל לשער מה כוחו של מוחמד המורפיניסטן, לעומת עלי

המוצק, שכולו אומר חרון־אף. והנה מופיע מיסטר סטיל, כשהוא
 חולף ועובר במסדרון. כרסו מתנועעת מרוב מהירות של הליכה
 ונשימתו קצרה מרוב התרגשות. בפעם הראשונה ראיתי את מיסטר
 סטיל, כשאיננו שולט עוד על עצביו, אלא כשעצביו השתלטו עליו.
 היתה זאת תמונתו של נפוליאון החש בקרב ווטרלאו אל מקום־
 התורפה של צבאו. (אני נתון בעצם הקריאה של ספרי סטנדהל).
 כשהופיע מיסטר סטיל במקום המעשה — הושלך הס. עבר עוד
 חצי־שעה ושוב תמונה בפרוזדור. הולך מוחמד, אסיר נאשם ברצח
 אשתו: מעשיה ארוכה, שאותה נספר, אי"ה, בהזדמנות אחרת),
 ואחריו הולך ראלף (מפורעי חברון, אשר נידון למאסר־עולם), הולך
 ומרביץ בו בגב ובעורף, ראלף הוא ידידו של עלי. שניהם מפקחים
 במחסן. שניהם אסירים, "שאווישים" ועומדים לפקודת "שאוויש־
 המשטרה" שלום המנהל את מחסן־הסוהר. וכי מי מנהל את הענינים
 הכלכליים אם לא יהודי? ראלף שופך את חמתו על מוחמד, משום
 שעל מוחמד זה נפל החשד, כי הוא העמיד את המפקח מוחמד
 אפנדי על "הרומאן" של עלי. האסיר מוחמד מקבל באהבה את ברד
 המהלומות הניתך על ערפו. "ראה מה עוללת!" ומאחר שהתא "שלי"
 סמוך למחסן, הרי כעבור חצי שעה נראית עוד תמונה: ראלף ניגש
 אל מוחמד ונושק לו בקדקדו. כעסו של ראלף עבר. עלי כבר ילך בין
 כך לאיבוד. פרש ראלף לפינתו ומתיפח בבכי. פרש מוחמד לפינתו
 ומתיפח בבכי אף הוא. על מה בוכים שני האסירים? על גורלו של
 עלי? גם על זה. ובעיקר הם בוכים על שכולנו "מחבושין" (אסירים).
 כולנו אומללים, מאד אומללים, ואנו זקוקים לרחמים, ואין מי שירחם
 כאן? מיסטר סטיל התליין קר־הרוח? הרברט הסרוז'נט הבריטי,
 שבשעת הליכה הוא מניע את שתי ידיו כמטוטלת זו בשעון־הקיר,
 כשה"פייפ" הנצחי הדוק בין שפתיו הדקיקות, ועיניו המימיות מביעות
 הכרת "הדיוט"? מי ירחם? הרברט זה, ששם את הכיפה השחורה על
 ראשו של המובל לגרדום? מי ירחם? מאתיסון, סגן־המנהל, המרביץ

באסירים גם כשהוא שיכור וגם כשהוא פיכח? מי ירחם עלינו כאן?
מי ומי?

הענין נסתיים סיום איום הרבה יותר מכפי שתארתי. וכך היה הדבר, — כפי שנודע לי לאחר מעשה, עם חזור האסירים מ„החקורה“. מוחמד אפנדי ערך „רפורט“ על עלי. פקעה סבלנות המנהל מ„אהובו וידידו“ ויורידו מדרגת „שאוויש“. פסק לו להיות שוב אסיר „טוראי“, כלומר ללבוש בגדי־אסיר רגילים ולעבוד עבודת אסירים רגילה. חסל סדר היחוס של בגדים לבנים מגוהצים, חסל סדר הפיקוח על עבודת אסירים. (כל ערבי הוא מאושר, כשהוא יכול לפקח תחת לעבוד בידיו הוא). חסל סדר ההליכה בפרוזדור ובחצר ולהיכן שיחשק הלב. חסל סדר עישון הסיגריות ברשות. מיד לאחר שמיסטר סטיל פסק את דינו, חזר עלי אל המטבח, נטל סכני — שהרי עדיין הוא „שאוויש“, ומי יעצרנו? — ניגש אל מוחמד אפנדי, שעמד על פרשת הדרכים של הפרוזדור בפנים־הסוהר, ורצה לתקוע בו את הסכין. לעזרת מוחמד אפנדי חש הקורפורל ג'וריש (ג'ורג'). עלי תקע את סכינו בקורפורל, שהגן בגופו על מוחמד אפנדי. הקורפורל נפל בו במקום — מת. מוחמד אפנדי נשאר שוב פנים אל פנים מול סכינו של עלי. והנה קפץ הסרז'נט שלום שווילי והרביץ באלת השוטרים שבידו על ראשו של עלי. המכה הממה את עלי, והוא התפכח מיד. ידיו רפו. החיה שבו נעלמה ואיננה. הוא שוב עלי הבחור החסון, טוב־הלב. עדיין הוא מחזיק בסכין. אבל סכנה אינה נשקפת עוד לא ממנו ולא מסכינו. וברגע זה מופיע מיסטר סטיל בשדה־המערכה. עלי מצדיע לפניו ומגיש לו את הסכין המגואלת בדם. אבל את הנעשה אין להשיב. „האומבאצ'י“ ג'וריש מוטל מת. עוד לפני חצי שעה שוחחתי אתו. ככל בעל כרס היה בעצם גם הוא אדם טוב־לב. והייתי צוחק לו: „אתה, אבי־הבטן, השלישי אחרי סטיל ואורפלי“.

בדעת הקהל בסוהר נשתרר צער רב. ולא משום שעלי תלה

ייתלה אלא משום שהרג את „האומבאצ'י" טוב־הלב ולא את מוחמד
אפנדי „השרמוטה".

*

בחזקת „בלתי־חוקי" נמצא אתנו קומוניסט אמריקאי. פקסטון
שם משפחתו. הוא יליד מדינת איובה. אביו נמנה על איזו כת דתית.
פקסטון הודיע להנהלת הסוהר, שהוא קומוניסט, ולפיכך הוא מבקש
שיעבירו אותו לתא הקומוניסטים. אבל ההנהלה אינה יודעת חכמות.
הנהלת הסוהר אינה אוסרת, אינה מאשימה. לשם כך קיימת המשטרה.
הנהלת הסוהר מתפקדה לשמור על האסירים בהתאם לדרישת
המשטרה או בית־הדין. הנהלת הסוהר רואה רק מה שרשום ב„פילל"
(בתיק). ובניירות של פקסטון כתוב „בלתי־חוקי". את הקומוניסטים,
מחשש השפעה, אין מוציאים ל„חקורה" בצוותא עם שאר האסירים.
ה„בלתי־חוקי" פקסטון בא איפוא בקשר עם חבריו הקומוניסטים
באורח „בלתי־חוקי". הקומוניסטים הם יהודים, והוא גוי ממש.
עם כל התמימות והערמומיות הגויית. ונקל לשער מה שפרה נחלת
קומוניסט גוי בחברת קומוניסטים יהודים. אבל מה לעשות, כשהנהלת
הסוהר אינה יודעת חכמות. ומאפס מעשה עוסק פקסטון בתעמולה
קומוניסטית. הצלחותיו אינן מרובות מהצלחתו של כל מיסיונר.
„החבר" פקסטון גאוותו על רוסיה, על שטחיה האינסופיים
ועל עשרה הטבעי. הוא כה נלהב בדברו על נושא זה, עד כי שכח
שרוסיה נוצרה על ידי מי שנוצרה, אך בכל אופן לא ע"י לנין וסטלין.
העירותי לו בניחותא שרוסיה היתה רוסיה גם לפני „אוקטובר". הוא
התבלבל ופרש לו. בראשונה היו היחסים בינינו מצויינים. הוא מתיחס
בשלילה אל השוטרים באשר הם שוטרים והתיחס בחיוב אל האסירים
באשר הם אסירים. על הכל תשובה אחת בפיו: „קרבן המשטר
הרכושני". ועל כתפי המשטר הרכושני מעמיס „החבר" פקסטון את
הרוצחים המיועדים, את האנסים, את שוכבי משכב־זכר, את חולי

השחפת, את חולי־העגבת ואף את חולי מחלת הסרטן. את עלי הוא מצדיק: „רצח שוטר“. נסיתי להסביר לו, שעלי עשה מה שעשה מפני החיה שהתפרצה מקרבו, והוא רצח שוטר טוב־לב וישר. אבל פקסטון בשלו: השוטרים הם אנשים מושחתים. אדם הגון לא ירצה להיות שוטר. אלמלא רצו לעבוד, היו מרוויחים לא פחות, אבל הם גרפים ואינם רוצים לעבוד.

— והשוטרים בארץ הסובייטים?

הוא (לאחר רגע קט של מבוכה):

— שם הם גם עובדים. אני (בנימה של רוגז כלשהו ומתוך קוצר־רוח):

— תרשה לי להודיע לך, דבר הידוע לך יפה יפה, שגם בסובייטיה השוטרים הם אך ורק שוטרים. עוד יותר שוטרים מכפי שהם כאן.

ולאחר שפניתי עורף למטומטם זה, הרהרתי בלבי: מ„העז יצא מתוק.“ בדיעבד טוב שקיימת רוסיה הסובייטית ואפשר להוכיח את „מעלות“ הסוציאליזם.

בראשונה היינו ביחסים טובים, מאחר שגם אני אסיר. אבל אח״כ הספיקו הקומוניסטים להבאיש את ריחי בעיניו. והייתי האסיר היחידי, בין כל האסירים, שאליו התיחס פקסטון בשלילה. מסתבר שיש יוצאים מן הכלל. אסירים רעים. לא כל האסירים הם טובים. לא כולם הם קרבנותיו של המשטר הקפיטליסטי.

*

החיים הם אפורים כאן וחדגוניים. ולמרות זאת, המאורע החשוב ביותר מעסיק את האסירים ואת השוטרים מינימום של זמן ודורש מינימום של תשומת־לב ומינימום של אינטנסיביות נפשית. במה לבאר זאת? על האסירים מכבידה „הסוהריות“ והדאגה הפרטית המרכזית הזאת מטשטשת את כל השאר. אם אני אומלל, כיצד אוכל

להשתתף בצער זולתי? אם אתה אומלל מחברך, כיצד תוכל לנחמו?
רוב האסירים „ראו משהו“. והגדולה בסנסציות לאו שמה סנסציה
בעיניו. הכל ישן נושן.

קשה יותר להתבודד מאשר להמצא בין אנשים. והבטלה קשה
מן העמל. האסירים משתדלים לעבוד. העבודה אינה קשה והפרודוקט
טיביות שלה אינה מרובה. מוטב לעבוד מאשר להתבודד ולהתבטל
„באודה“ (תא). עם צאתך לעבודה אתה מגוון את חייך, ויש לך
שאנסה להשיג סיגריה.

עלי ואחיו נידונו אשתקד בשל מעשי רצח. כל אחד משני
האחים רצח לחוד. האח נתלה ודינו של עלי נפסק לבסוף לט"ו.
את הלילה האחרון לפני התלייה בילה עלי, ברשות המנהל, בזינזאנה
(צינוק) יחד עם האח. כאן בסוהר פשטו שמועות, כי תליית האח לא
עשתה רושם רב על עלי. מי יודע? בסוהר לומדים את מלאכת
השתיקה. וכל הכבוד כאן לאסיר „המכופתר“, המשתלט על עצביו
מלבר. כעבור ימים אחדים אחר תליית אחיו יצא עלי לשחק בכדור-
רגל. ומיסטר סטיל, שהעלה את אחי עלי לגרדום, נטה חסדו לעלי
במיוחד. ועלי קיבל ברצון את חסדיו של תליין אחיו.

הפרא לימוד מדבר, השוכן בקרב כל ערבי, עלול לזנוק לפתע
פתאום. מכאן שבהמצאך בחברת ערבי חייב אתה להיות תמיד „על
המשמר“ ולא להיות מופתע מכל דבר. בכך אפשר לבאר את מעשה
עלי. ואולי לא היתה בכל אלה התפרצות פתע של מתיחות, שהלכה
והצטברה בנפשו של עלי מאז תליית אחיו? כל רוצח, בשעה שהוא
הולך לרצוח, יש לו סיכויים שיימלט מעונש. הרוצחים מגזימים,
ברוב המקרים, את האפשרויות הממשיות שבסיכויים אלה. אך עלי
הלך לרצוח את מוחמד אפנדי ללא כל סיכוי של פליטה. שהרי
המעשה שעשה נעשה בתוך כתלי הסוהר, כשהשוטרים עומדים על
משמרותיהם, בבית ובחצר.

ביחוד מודאגים לגורל עלי המעשנים. עלי היה המשביר

הראשי, כלומר ראש המבריהים של סיגריות, של חשיש וכיוצא באלה. אבל מאז רצח את הסרונט ג'וריש, הוא כלוא בזינזאנה, כמובן. וצינור ההברחה הראשי נסתם. שמעתי ששער הסיגריות עלה עד מאד בבורסה של הסוהר. אך זאת היא בודאי צרה בת-חלוף. עצם הדרישה תוליד סוף-סוף מבריה אחר. והמחירים יחזרו ויהיו נורמליים, כלומר פי שלושה ממחירי השוק אשר מעבר לגדר התייל.

*

היום מחולק כאן לשניים: עד הצהרים ואחר הצהרים, החלק הראשון הוא החלק הטוב יותר. הוא מגוון. שלוש פעמים יוצאים לחקורה. לעשרה רגעים, לשעה, לחצי שעה. נניח שגונבים ממך את רבע הזמן. אבל שלשה רגעים נשארים לרשותך. ואויר חצר הסוהר, טוב הוא מאויר הסוהר, שריח קרבול נישא בו תמיד. עד הצהרים אתה מצפה. היום עלול להביא לך דבר חדש, איזה שינוי שהוא. אבל לאחר שנעלו אחריך את הדלת עד למחרת הבוקר, הרי ברור שלא יקרה עוד כל דבר במשך 14 השעות הבאות. אתה נעול וחסל. לפנות ערב תמיד עצוב. לפנות ערב גם בחוץ, ולא כל שכן בסוהר. אם השוטרים העומדים על המשמר אינם מקפידים, מתחיל לפנות-ערב כל בית-הסוהר לשיר. יותר נכון — לזמזם. הפצעים הנפשיים נפתחים תמיד „בשעת רצון שבין השמשות“ ואתה שמח לצלצול של שעה שמונה, המודיע: רבותי, הגיע זמן של קריאת שמע של ערבית. החשמל כבה. וגם השוטרים שבעים רצון: חסל היום על טרדותיו. והאסירים לא-כל-שכן: עוד יום אחד של ישיבה נמחק ואיננו.

*

אתמול הביאו את בעל הספינה היוונית ואת רב-חובלה, אשר נידונו בעוון העלאת יהודים ארצה שלא ברשות ממשלת המנדט.

ועוד לפני שנודע לך היה ברור לך, כי הנמוך יותר, המוצק יותר, בעל הפנים השזופים, הנוקשים, השתקן הוא רב-החובל. לשניהם הקציבו, כמובן, מקומות בתא עשרים "המיוחס". כי אזרחי יוון נמנים על בני אירופה המיוחסים כאן בסוהר, בשעה שאזרחי תורכיה כבר נמנים על בני אסיה, ובנפלים לסוהר הארץ-ישראלית הרי ידנם כדין אסיר מקומי, אלא אם כן זכו ל"יחס מיוחד" מפי השופט. מיסטר סטיל שבע רצון, שיש לו בין האסירים ה"חמאיה" ("בני חוץ", מיוחסים) גם לא-יהודים. ולכן הוא נענה לשני היוונים בעין יפה. הוא נפגש אתם לא ביום ב', — היום הקבוע שבו נענה המנהל לאסירים. הוא כבר הרשה להם לקבל עתונים. מיסטר סטיל אינו רוצה, שהאסירים יגידו כי רוב המיוחסים יהודים המה. שביעות רצונו של מיסטר סטיל מכל אסיר מיוחס שאינו מבני-ברית מזכיר את מנהל הגימנסיה הפרטית הרוסית גודיצקו-צווירקו, שהיה שמח לכל תלמיד גוי. שהרי הגויים היו מתקבלים בלי הגבלה, לגימנסיות הממשלתיות. ונקל לשער, איזה לא-יוצלח היה צריך להיות התלמיד הגוי, אם מוכרח היה להתדפק על דלתותיה של גימנסיה פרטית.

*

הגבאי, כביכול, של האסירים היהודים בשעת תפילת-ציבור בשבתות ובמועדים הוא דוד שווילי, הגנב המועד. הגבאי של האסירים הנוצריים בשעת תפילותיהם ביום א', הוא עיסה, שנידון "עולמית" בשל רצח אשה זקנה.

*

לאחר שמוסה (משה) כרמלביץ העלה באש את גראג' "המעביר" על חמישים וכמה המכוניות שבו, יצא לחו"ל. מצב-רוחו היה טוב עליו: חזה נקם. אז נדמה היה, שהקיץ הקץ על "המעביר". ברם, גם מוסה וגם חברי "המעביר" שכחו את החוק בלי-עבור, כי כל

עיר שעלתה באש מתקיים בה הפסוק „שקמים גדעו ארזים נבנה“ במקום בתי־העץ שנשרפו מקימים בתי־אבן. שתי מטרות הציג לעצמו מוסה בנסיעה זו: לקשור קשרים עם חו"ל בסחר החשיש ולשאת אשה חדשה. הוא הפליג באניה לאודיסה. רצה למשש את הדופק של שוק החשיש ברוסיה. אבל מיד הריח, שהריגול הוא עצום, ולכן מיהר לצאת לפולין. בערב סתיו קודר הגיע לעיירה סטולין ליד פינסק. טפטף גשם קר של ימות־הסתיו, שמוסה איש ירושלים לא היה רגיל לו. ברוסית הרצוצה שלו שכר עגלון, וכעבור רגעים אחדים נעצר בבוץ, כשמסביב חושך מצרים ומן השמים יורד הגשם. מוסה שאל: האם כבר הגענו? העגלון הראה לו באפלה: „כאן המלון“. ושניהם ירדו. לאור פנס העגלה שילם מוסה לעגלון הסטולינאי בכסף חו"ל, לא־פולני. מוסה נכנס ל„מלון“. זאת היתה אכסניה טיפוסית בעיירה טיפוסית. לאחר שנכנס ראה מוסה: יהודים מסובים לשולחן ונרות דולקים בפמוטים. מוסה הביך, שהלילה ליל־שבת. הזמן היה לאחר קידוש ובראשית הדגים. הצטרף מוסה למסובים והשתתף בארוחה. בעצם הזמירות הוציא מוסה חפיסת „מטוסיאן“ והניחה על השולחן לכל דכפין. אבל מיד נזכר מוסה, שבשבת אין מעשנים יהודים מסוג זה ומיהר להחזיר לכיסו את החפיסה. המסובים לשולחן העמידו פנים שלא ראו מאומה. בקוצר־רוח חיכה מוסה לסיום הסעודה, חש אל בית־הכסא (והמדובר במוסד זה כפי שהוא בעיירה...) ועישן שם להנאתו. לאחר שחזר, העיר לו הפונדקאי: „אנו כאן יהודים“. כלומר, כאן סטולין ולא ירושלים. בסטולין אין מעשנים בשבת.

לשוא ירד מוסה בסטולין, עיר שאין סוחרים בה בחשיש וגם כלה מתאימה לא מצא לעצמו. במשך יום־השבת הספיק מוסה לעמוד על שני הדברים האלה. וכבר במוצאי־שבת נסע לבריסק. כאן מצא צעירה כבת 17 וקידשה כדת משה וישראל. וסיים את סיפורו במוסר־השכל דלקמן: גירשתי את אשתי בת ה־30, שילמתי לה פיצויים,

דמי כתובה, 250 לא"י. ונשאתי בת 17 וקיבלתי נדוניה 350 לא"י.
כלום לא עסק טוב עשיתי. לאחר שנשא אשה בבריסק, נסע לאירופה
לרגלי עסקי החשיש, חזר לארץ, ומיד נאסר.

מהי המלאכה העקריה בסוהר? — הציפיה לחופש. כאן מתלמדים
להתבטל, להתעצל. מלאכה היא וטעונה לימוד. לעסוק בדבר של
ממש הרי זה כמעט מן הנמנע. חש אתה ממש באופן גופני, כיצד
רובצת עליך התקרה. יש לך ההרגשה, כאותה שהיתה לך כאשר
זחלת, לשם ספורט בעלמא, לאורך צינור־המים במושבה הרצליה.
והאויר בסוהר מכביד. באויר בליל של ריחות: ריח של קרבול,
של פשפשים מעוכים, של „הקרדל“ (סיר השופכין) המלא על גדותיו
ושל ה„קרדל“ הריק. והאוירה הרוחנית? יש לך הרגשה של בחילה
גופנית מן הרמה הרוחנית הנמוכה של „חבריך“ לתא ולסוהר ושל
כל אלה השומרים עליהם. החצר נוראה. כולה סלע, ללא סימן של
ירק, אפילו בחורף. אנו „החמאייה“ יוצאים ל„חקורה“ בצוותא עם
הסיפילאטיקאים ועם הנידונים למוות. בלילה שוררת אוירה המזכירה
את הבן השני של יהודה בן יעקב אבינו ואירת עירו של לוט בן
אחיו של אברהם אבינו. בקיצור, אירת אונן וסדום...

*

התפקיד הראשי של רופא הסוהר — לבדוק את לב התלוי, ובין
תלייה לתלייה הוא גם „מרפא“ חולים. בעצם, לכל המחלות יש לו
מזור אחד: „מלח אנגלי“. האסירים מפרשים זאת בחרון „מלח אנגליזי
מישאן טיזי“. לגבי פלחים ובידואים אף רפואה זו היא בחזקת פסגת
הפרוגרס.

את המים בבית־החולים אין מרתיחים.

*

חסין, זה הפלח מסביבות חברון, נידון למוות. ערעורו נדחה.

והנציב אישר את פסק־הדין, הוא לא הסתפק ברצח, אלא ביתר את גוויית הנרצח לבתרים. ולאחר הרצח, לאחר פסק־הדין ולאחר אישור הנציב, אין בת־צחוק יורדת מעל פני חסין. קרה לו נס לחסין. ביום ג', שבו עמד לעלות לגרדום, הוא יום 25 לדצמבר. חגא של „ניטל“ לבוצרים. ה„דיוטי“ הוא „דיוטי“. אבל מעל ל„דיוטי“ עומדת הדת. ולכן תלייתו של חסין היא בחזקת תלייה של נדחה. התלייה נידחת לשבוע, כלומר לשנים בנובמבר.

בוזינזאנה נמצאים עכשיו שני אסירים שנידונו למוות: חסין ועלי. רוב שעות היום הם עומדים וכורעים בתפילה כדת מוחמד וישמעאל. מדוע הם מתפללים? כלום חרדים הם לגורל נשמותיהם בעולם־הבא, או מתפללים הם מתוך תקווה, שמר־המוות יסור ויעבור מהם? ותמונת הקריסה בנוסח מוחמד של שני הגברים לבושי חלוק אדום — התמונה הזאת יש בה מן המסתורין והיא מזעזעת.

שח לי אחד השוטרים „הידידים“, כי לבו של התלוי מוסיף לדפוק אחרי התלייה משבע דקות ועד רבע שעה. מעשה שעון, שהופל ע"י ילד ואיזה קפיץ נשבר, והדפיקות נחלשות והולכות, עד שהשעון נעצר לגמרי והוא משתתק. לבו של אבו־ג'ילדה דפק לא יותר משבע דקות. לבו של מוסטפא דפק כפליים.

*

האחים הינדי עובדים בחריצות במסגריה. אסיר אחד ציין: „כאילו היו עובדים בקבלנות ומשתכרים איש איש לירה ליום“. ביחוד חרוץ הבכור שבין שני האחים. בחזקת „סטאכאנובץ“ ממנשיה שביפו. מדוע עובד הוא בחריצות? כלום רצה הוא להחריש ברוב עבודה את אסונו? כלום רוצה הוא להצטיין, כדי שהמנהל ישים בו את עינו לטובה? מי שמכיר את האסיר ואת טעמו נוטה להשערה השניה. וכי למה אין האסיר־מסוגל, ובלבד שיצוד את בת־צחוקו של המנהל הזועף כמעט תמיד. מלה, שנזרקה מפי המנהל, דרך־

אגב בחלפו במסדרון, כשמקלו מהודק תחת לבית-שחיו, מעשה קצין
בריטי, — עשויה לעורר הרהורים, ופירושים במשך ימים רבים,
עד אשר תיזרק מפיו מלה חדשה, ושוב מתעוררים הרהורים ופירושים,
וחוזר חלילה.

*

יש ובולמוס של חיפושים מדוקדקים תוקף את השוטרים. לכך
הם קיבלו פקודה מגבוה. יש והשוטר החרוץ, השואף להצטיין,
מתכופף ו"תוקע" עיניו ואח"כ את אצבעותיו במעבר התחתון של
אסיר זה או אחר החשוד בהברחה. קרו מקרים, שחיפוש כזה גרם
לגילוי מחסן ממש במקום אינטימי של גוף האדם. קרו מקרים שגילו
התם חפיסת סיגריות או צנצנת ערק.

*

מסביב אנשים רעים מאד. הסוהר פירושו לא רק שלילת
החופש, חריקת ברזל בברזל, לא רק שוטרים מטומטמים, אלא גם
חברת אנשים נחותים.

*

ה"פוסטה" של אמש הביאה מיפו כמנין בחורים מן השמאל,
שנידונו איש איש לחדשיים בשל "משמרת". הקומוניסטים עושים
רושם טוב מהם. המפא"יניקים האלה, במצחוניהם הגדולים, בהליכתם
הרשלנית, בידים התקועות עמוק עמוק בכיסי המכנסיים, במבט היהיר
והמחוצף כלפי כל יהודי ובמבט של כלב נכנע כלפי כל גוי, וביחוד
כשהגוי הוא שוטר..

*

אמר השייך מוזאפר, אמר ה"פלשתין": יהודי אחד בא
לפלשתינה, ואתו מכונת-כתיבה. דרשו ממנו לירה דמי-מכס. היהודי
משלם מיד. הדבר היה לפלא בעיני הפקידים: יהודי משלם דמי מכס

כפי שהוטל עליו ללא שום טענות ומענות. נמלכו הפקידים ביניהם לבין עצמם ואמרו לו שנפלה כאן טעות, וכי עליו לשלם שתי לירות דמי־מכס, היהודי הוציא שתי לירות ושילם מיד. הפקידים הבינו שלא בכדי משלם היהודי כל סכום שמטילים עליו. נטלו את מכונת־הכתיבה ופירקוה. והתברר, שאין זאת מכונת־כתיבה אלא מכונת הדפסה לשטרי כסף בני חמש לא"י.

עד כאן סיפור המעשה. וכמנהג ערב אין סיפור מעשה אלא לצרכי המוסר־השכל שבו. אלא שלא יכולתי לברר, אם המוסר־השכל הוא של השייך המספר או של העתון היפואי. וזהו המוסר־השכל: כלום יש להתפלא, שהיהודים קונים אדמות ומשלמים מחירים מוגזמים? על כך אני: הסבור אתה, השייך, שאת כל האדמות אשר קנינו מכם לא נקנו אלא בכספים מזוייפים? האמנם סבור אתה, שאין לנו עסק אחר מאשר אימפורט של "רמינטונים"? אבל לך והתווכח עם בן־מזרח מטומטם!

*

הקומוניסט קולטון סיים הבוקר את ששת חדשי מאסרו ושחרר. שמעתי שהתאזרחותו בוטלה ועומדים לגרשו מן הארץ. הקומוניסטים שמחים על שמגרשים אותם מן הארץ. הקומוניזם בעולם הוא מין פטריוטיזם רוסי. הקומוניזם היהודי בארץ הוא לא רק תנועה של התנגדות לציונית. הוא תנועה של שנאת ציון. קומוניסט שגורש, נוסע על־פי רוב לרוסיה. הטפשים: שם הם ילקקו דבש ממש ועוד בכה יבכו בזכרם את ציון.

קולטון הוא בן ארבעים ומעלה. פניו פני אינטליגנט יהודי עייף. רוב הקומוניסטים צעירים ממנו. כאשר הובא לראשונה לבית־הסוהר הביעו פניו שביעות־רצון מרובה: מוכן היה לקיים מצוות "ישיבה" בכל נפשו ובכל מאודו. זאת היא שביעות־רצון של כל אסיר פוליטי "חלוץ", "ירוק".

קולטון נושא בוקר בוקר, בהבעת פנים רצינית את „הקרדל“ מ„האודה“ (מהתא) אל „בית-המים“ לאורך כל ה„מרדבן“. משל לאדם השקוע במשלוח-ידו הרגיל. גם נשיאת ה„קרדל“ ב„מרכזיה“ הוא אחד התפקידים המקרבים את הפרולטריון למהפכה הבינלאומית קולטון עלה ארצה מרוסיה, בראשונה היה בשמאל שב„אחדות העבודה“ ואח"כ הצטרף לקבוצתו של עו"ד שטיין. יש לקוות, שקולטון ילקק דבש ברוסיה. ילקק לו. אני מאחל לו זאת מקרב לב ונפש.

*

25 בדצמבר. חגא „ניטל“. מיסטר סטיל הופיע גם היום בסוהר. את אשר לרבש"ע, כביכול, לרבש"ע, ואת אשר — ל„דיוטי“. האסירים שהזדמנו ניגשו אליו אחד אחד נטלו את כף-ידו ונשקוה לכבוד החג. מיסטר סטיל נהנה הנאה מרובה. מכאן נוכל לעמוד, מדוע הפקידות הבריטית הקולוניאלית איננה אוהדת אותנו. אין אנו מסוגלים לנשק כף-יד של בשר-ודם. לאסירים המוסלמים משמש החג הנוצרי הזדמנות להתרפסות. בכל בן-מזרה שוכן החנפן והשחצן כאחד. הכל לפי הצורך — ולפי האפשרויות. וככל אנגלי במושבה אוהב מיסטר סטיל, שה„נייטיבס“ יתרפסו לפניו וכאן מקור שנאתה של הפקידות הקולוניאלית הבריטית כלפי היהודים. הריני סמוך ובטוח, שלא נמצא בכל הסוהר זוג שפתיים יהודיות שנצמדו לכף-ידו הבהירה, המכוסה בהרות ושער דקיק, של הבריטי הכרסני הזה. (אולי רק נסים המסכן יליד עדן). הערבים נשקו ואיך נשקו!

*

מיסטר סטיל יודע „להסתדר“ עם האסירים, עם השוטרים ועם כל אלה, העומדים על השלבים הנמוכים ממנו בסולם החברה האנושית או בסולם הביורוקרטיה הקולוניאלית. אבל דומני, שאינו יודע „להסתדר“ עם הגבוהים ממנו. הוא חש את עצמו חפשי יותר

בקרב „נייטיבס“ מאשר בקרב אנגלים. בלבו הוא מלא בקורת כלפי האנגלים משום החולשות שלהם. וכדוגמה של אנגלי משמש בעיניו מיסטר מתיסון, „המוסאעד“, סגנו להנהלת הסוהר. מתיסון הוא שיכור והגיע לתפקידו הודות להמלצה, ל„פרוטקציה“ בלע"ז.

*

ציניקן וגס־רוח מבין האסירים פנה לחסין ערב תלייתו בזה הלשון: „תמסור שלום לאבור־גילדה ולערמית“. על כך לא השיב חסין דבר. אלא שהחיוך על שפתיו נתרחב והיה לצחוק. ספק אם חסין תפס בשכלו מה צפוי לו בעתיד הקרוב ביותר. בוודאי סבור הוא, כי התלייה היא מעין מעבר יבוק לתנאים אחרים, שונים מהתנאים שבהם הוא נמצא עכשיו, אך לא יותר מזאת. אין פירוש הדבר, שלחסין, לרוצח הפרימיטיבי, יש מושג על עולם־הבא. אין זאת שאלה של עולם־הזה ועולם־הבא. גם עולם־הבא הוא כעין עולם־הזה, אלא שהוא שונה בוודאי. והאסיר, שמסר דרישת־שלום לאבור־גילדה ולערמית, סבור בוודאי, כי כל התלויים נמצאים שם באיזה מדור מיוחד. באחד הימים האחרונים פנה חסין אלי ואמר: „בעוד שבוע כבר לא אהיה בסיג'ין (בסוהר)“. כלומר משוכנע הוא, שיהיה באיזה מקום אחר, לא בסוהר. באיזה מקום? זאת לא בירר לעצמו, ואפילו האפנדים והחוזאגים אינם יודעים. אבל אין הוא יכול לתפוס בשכלו, שאולי ייהפך לאפס. זאת לא. ואולי צודק הרוצח הפרימיטיבי מסביבות החברון ולא הבחור היהודי החטטן שבדרך חיטוטיו נתקל סוף־סוף בקיר אטום.

*

בית־דין כבר הוציא את פסק־דינו של עלי. איש לא ציפה לפסק־דין אחר: תלייה. ביום ו', בשבת של המוסלמים, ביקרוהו הוריו, הפלחים מארץ בנימין. אשתקד נתלה כאן אחד מבניהם, והנה

עומד להיתלות עוד בן אחד. בחוגי האסירים אומרים, שאם תלה ייתלה עלי, הרי אחיו שנשארו בחיים יהרגו את מוחמד אפנדי, שבגללו נגרם כל האסון.

השייך מהרהר בקול: אין הבדל. בין שאהרוג במזיד אדם אחד ובין שאהרוג עשרים איש — העונש יהיה אותו עונש: תלייה. לא יותר. מוטב איפוא להרוג עשרים. ואם להרוג, הרי אנשים ממש, יהודים, אנגלים, ערבים. רק לא „סאמבו“ (כושים). בגללם לא כדאי לעלות לגרדום. בהחלט לא כדאי.

האיסלם, ככל דת בינלאומית, כנצרות, כבודהיזם, כמרכסיוזם, — רואה בקוסמופוליטיות את עמוד־התווך של תורתו. והנה מוסלמי זה, השייך, מוצא שבגלל כושי לא כדאי להיתלות.

*

ביום ו' ביקרה אמו של חסין את בנה, העומד לעלות לגרדום ביום ג'. האם, הפלחית הזקנה, פרצה בבכי. אמר לה: „אם תבכי, — אלך“. ציווה, שיביאוהו לקבורה בכפר המולדת. ציווה, וחיך את חיוכו הנצחי.

*

יש כאן אסיר יהודי, נסים עדני. אין לברר, אם „עדני“ הוא שם־משפחתו או שם המקום שממנו עלה. ספק אם נסים בעצמו יודע זאת. ואולי שם־משפחתו כשם המקום שבו נולד ושממנו עלה. נסים עדני נידון לט"ו. המנה הרגילה לגבי רצח, שיש בו ספק אם בוצע במזיד או בשוגג. הרצח אירע בזמן החתונה. נסים טוען: „הייתי שיכור ותקעתי סכין“.

עכשיו „עושה הממשלה עמו חסד“. היא משחררת אותו מיד, אם כי נותרו עוד שלוש שנים עד תום תקופת־העונש, לפי פסק־הדין לזכותו של נסים עמדו: התנהגותו השקטה של „גולן יהודי“.

והעובדה שהוא חולה־שחפת. בשל הסיבה האחרונה רצתה הנהלת הסוהר להיפטר ממנו. אלא שהשחרור „קודם זמנו” כרוך בגירוש מן הארץ. כדאי לה לממשלה ל„הפסיד שלוש שנים” ועלידי כך ל„הרוויח” יהודי אחד, כלומר לגרש יהודי נוסף מן הארץ. עד הזמן האחרון היה נסים עובד במחסן המשטרה, מחוץ לכתלי חצר הסוהר. אבל מן הרגע שבישרו לו, כי עומדים לשחררו „יחד עם גירוש”, הרי הוא כלוא כל היום בתא, מחשש פן „יעשה ויברח”. ונסים העדני מסיים את סיפורו בסוף־הפסוק הרגיל: „ירחם השם!” מי יתן וכך היה.

*

מחלקי פיתות הלחם לאסירים הם אבו־דעולה ועוד אסיר צעיר. אבו־דעולה היה שותפו של אבו־גילדה, שעזבו והתמסר למשטרה. והילכך היתה לו נפשו לשלל, ותחת תלייה קיבל י”ד שנה. זה שכרו בשל בגידתו באבו־גילדה. האסיר השני „הורד מן החבל” ממש לפני כחדשיים ודינו הומתק לט”ו. מצברוחם של מחלקי הלחם טוב עליהם. וביחוד בימים אלה, ערב שתי תליות. אבו־דעולה תוקע את הפיתות מבעד לשבכת הדלת, שואל: „מה שלומך?” ומוסיף: „מיסכן חסין — בעד־בוקרא”, כלומר: מחרתיים ייתלה. ובאמרו זאת, הוא נאנח לאות השתתפות בצערו של חסין. היתה זאת אנחה מלבר בלבד. כי מלגו עולה שמחתו של אבו־דעולה על גדותיה: „אותי כבר לא יתלו, ואני אחלק לך לחם מדי יום ביומו”. המאושר...

*

מחר, 2 בינואר, תולים סוף־סוף את חסין. הודות לחגים הנוצרים חי חסין שבוע „מיותר” — מבחינת החוק. מחרתיים משתחרר מוזאפר, וב־4 בינואר משתחרר הזייפן שמואל שטיין.

הרמאי מלונדון. שלושה אנשים — שלושה גורלות. בסוהר בולטים
ההבדלים בגורל הבריות עוד יותר משהם בולטים ב„חוץ“. ואולי
משום שב„חוץ“ אין אנו חיים בצפיפות כזאת כמו בסוהר.

היום שוחררו שני אסירים עם גמר מועדיהם. האחד עשה
כאן 15 שנה, ואחד — 12 ומחר ייתלה חסין. — ושוב הרהורים אין
קץ, ללא תכלית, על הבדלי הגורל בין אדם לחברו. כמה באנאלי
כל זה, וכמה משונה וטראגי לאור ההווי הסוהרי.

הנה חי לו אדם שתים-עשרה שנה ללא דאגות פרנסה. אסיר
בסוהר הוא מבחינת כלכלית „מסודר“ בהחלט. וביתר הדברים —
מוטב שלא ישאף להם, כי לא ישיגם. והנה שוחרר האסיר, לאחר
שהתרגל לחיים כאלה. ומיד עם שחרורו תוקפות אותו הדאגות. שוב
עליו ליהפך לאדם בעל יזמה. כלום נתנו השופטים ומנהלי בתי-
הסוהר את דעתם על גורלו של הנידון לאחר שריצה את עונו,
ומאידך גיסא, אדם שבילה בסוהר כמה שנים, שוב אינו פוחד מפני
מלחמת-החיים ב„חוץ“, והוא מסתגל להם חיש-קל, כחייל משוחרר,
שעברו עליו מוראות המלחמה ולצחוק היו מוראות החיים האזרחיים
בתנאי השלום.

*

המסגד הרוסי נראה מהחלון „שלי“, דרך השבכה הסמיכה.
סיפרו לי שהשמש, שעיקר תפקידו הוא לצלצל בפעמונים, הנו רוסי
כבן שמונים. הוא ממלא את תפקידו כ„צלצלן“ במסגד זה בששים
שנה ללא הפסק, מאז שנבנה המסגד. נזכר אתה בסיפורו של קורולנקו
„הצלצלן הזקן“.

*

2 בינואר 1935. הבוקר תלו את חסין. האסירים אומרים, כי
גבורת חסין במותו עלתה על גבורתם של כל אלה אשר פתיל-חייהם

נותק בידי אדם בתא מספר 51 ב"מרכזיה". כאשר הובל אל תא הוידוי (תא מספר 7), שממול תא-התלייה, צעק בקול "סלאם עליכום", וכשהובל מתא-הוידוי אל תא-התלייה, כברת-דרך של צעדים מספר, הספיק לקרוא בקול: "כאתירכום, יא-שבאב!" ("שלום, בחורים!"). ולא פסק מלצעוק גם בעלותו בשלבי הגרדום וגם בעמדו מתחת לחבל-התלייה, עד שהחבל הידק את צוארו וייחנק. איני יודע, אם מן הגבורה יש כאן. "אל תדון את חברך", וגו'. אבל אין ספק, שיש כאן הרבה מן הטמטום, מאי-נתינת הדעת על "בפני מה אתה עומד". והעיקר: העצבים! עצביו של האדם בריאים גם בבחרו לו את קרבנו וגם בעלותו לגרדום. ואנו, העצבים שלנו כה חלשים הם. ומי יודע, אם יספיקו לנו כוחות רוחניים, לכשתגיע שעתנו האחרונה מידי שמים או ידי אדם.

חסין הפלח בן 27 הלך לתלייה כגיבור. וברגעים האחרונים לחייו השתדל לעשות רושם. כך הוא האדם. עד נשימתו האחרונה הוא מתנהג כאדם המתכוונן לחיות עד מאה ועשרים. ומותר האדם מן השחקן על הבמה אין. מי יזכור את גבורתו של חסין? ביום התלייה עדיין שוחחו האסירים על גבורתו. ומחר כבר יישכחו גם חסין וגם גבורתו. חיי האסירים נכנסים חיש-מהר למסלולם הרגיל האפור. חסין שכוח יישכח. אבל עד הרגע האחרון היה שייך לעולם הזה ולא רצה להנזר ממנו. חשוב היה לו הדבר, חשוב עד מאד, לאותו פלח בן פלחים מכפר נידח, שיזכרוהו, ואם יזכרוהו, הרי שיחשבוהו לגיבור. לא יכול היה להתכווץ בתוך שבלולו הרוחני.

*

בסוהר הבריות חיים בעבר ובעתיד. כל אסונו של אסיר, שהוא זוכר את עברו. וכל אשרו בבטחונו בעתיד שמחוץ לסוהר. העניים אינם כה אומללים בשל עניותם אלא בשל ההכרה שיש עשירים.

*

פעם פניתי לשוטר אחד: "מודיר — אללה ביל סיג'ן", ("המנהל הוא אלהי הסוהר"), ועל כך השוטר: "אחסן מן אללה" ("חזק מאלהים").

*

דוסטויבסקי אומר, שבסוהר אפשר להכיר את העם. אם נכון הדבר, ואם נדון את העם הערבי לפי האסירים, על-פי ה"רצפט" של דוסטויבסקי, הרי תתקבל תמונה עגומה מאד: כולם מלשינים, חנפנים, מנאפים. כל בשר-הדם, כל בעל-חי הוא לדידם אובייקט לתאוותם המינית. לא רק אשה, אלא לא פחות ממנה גם גבר, גם נער, גם ילד גם בעל-חי. אין לתת אימון בהם, באסירים הערביים. לכאורה הוא ידידך, אך לפתע-פתאום מתעוררת בו החיה, והוא עלול לתקוע לך סכין בגב. בשעה שאתה מתהלך עם אסירים ערביים, הרי אתה בחזקת אדם בכלוב של חיות-טרף. המשטר שבסוהר והסדר שבו מתבססים לא רק על השוטרים, על רשתות הברזל והמנעולים. המשטר מבוסס גם על המלשינות. כל תכנית בריחה נידונה מעיקרה לכשלון. בין חבר הבורחים ימצא תמיד מלשין, אשר יערוך את חשבונו הפרטי על חשבון חבריו. וחשבונו הפרטי הוא פשוט עד מאד. מוטב לקבל הנחות והקלות כשכר ההלשנה מאשר להסתכן בבריחה. בין כך ימצא מי שילשין ויזכה בהקלות ובהנחות. מדוע יזכה בהן פלוני, ולא אנכי?... אין ספק, שיש כאן הגיון של ברזל והבנת המציאות. אם יושר אין כאן, הגיון של אנוכיות-בראשית יש כאן. המשטר בסוהר במקומו עומד לא רק בשל המלשינות, אלא גם בשל התקווה. הנהלת הסוהר זורקת מדי פעם בפעם עצם לכלב זה או אחר. כל שנה ושנה חי הסוהר כולו מתוך תקווה לחנינה ביום הגנוסיה של המלך. ותקווה זו היא גם תקוותו של אסיר שנידון זה לא בבר ל"עולמית".

*

דוד פפישווילי, בקיצור שווילי, הוא גנב מועד. כמה עלול גנב „לקבל” בעד גניבה „דקה”? חודש, חדשיים, שלושה חדשים. אבל פרוטה לפרוטה מצטרפות לחשבון גדול. וכך „עשה” דוד שווילי בסוהר בתקופה שבין שתי המלחמות לכל הפחות ק”ן חדשים. בכל פעם הוא מכריז, שזאת לו הפעם האחרונה ל„ישיבה”. וברור, שהפעם האחרונה תהיה כאשר ימות, ולא לפני כן. דוד פפישווילי מוכרח לגנוב כשם שאותו שיכור מוכרח לשתות.

*

שואל אתה את דוד: „כלום, עשית’ (נשתמש בלשונו) בשבתות ובמועדים?” על כך משיב דוד ברוגזה: „במקום לדבר על גניבות, מוטב שהיית מדבר על חזרה בתשובה”. בענין הגניבה הוא מעררב את הטומאה ביראה, וכה דבריו: „הולך אני לגנוב ורואה שרוצים לרצוח ועל־ידי הגניבות הצלתי חייו של אדם”. דוד מחשיב מאד את עצמו: „אם אכנס לאסיפה ואעשה, דרוש, אז באותו לילה תהיה מהפכה. אבל אלהים אינו נותן לנחש רגליים”.

*

אתמול שחררו את קבוצת היהודים הבוכאריים, שעלו לארץ בלא נטילת רשות מממשלת המנדט. הם מדברים רוסית גרועה. לא הספקתי לשוחח אתם על פרטי „האנאבאזיס” שלהם מתורכסטן בואכה ירושלים. ממשלת המנדט המסכנה: אי אפשר להחזיר אותם לרוסיה, ולכן אי אפשר לגרשם מן הארץ. סבור הייתי ש„יחזיקו” אותם ששה חדשים — הזמן המכסימלי המוקצה לעולים בלתי־חוקיים בתחומי החוק. והנה מסתבר, ששחררו את אלה שבועות מספר לאחר שניתן פסק־הדין. דינם יצא למאסר חודש. כלום אפשר לתאר את שמחתם? זאת אין בכוח עטי לתאר.

ברוסיה הם התרגלו לחשוב, שאם אדם נופל לסוהר, הרי ספק אם ישתחרר בכלל אי־פעם וכאן ישבת שבועות מספר, וכבר אתה חפשי. המפקח ראובן קרא שמו של כל אחד ומסר לכל אחד נייר לבן: כתב־השחרור. „רק צעד אחד מן הגיהנום לעדן“, העיר לי על כך מוסה כרמלביץ, בעמדנו יחדיו ובראותנו כיצד נפתח פשפש השער והם יצאו לחפשי בשמחת נעורים, בדהרה של כבשים, שהיו כלואים בדיר, והנה הם יוצאים למרחביה, למרעה. הם יצאו מחצר הסוהר לחצר הרוסים. הם בחופש. הם בירושלים. אבל לאן עליהם לפנות? בפעם הראשונה הם כאן ומכרים אין להם. יצא אליהם המפקח ראובן ובאלת השוטרים שבידו הראה להם את הדרך לרחוב יפו. בפעם הראשונה זהרה אלת השוטרים בידי קצין הסוהר. רצייתי לגשת אל ראובן ולומר לו: „אדוני זכה במצווה גדולה: הראה ליהודים את דרכם בירושלים“. אבל הקצין ראובן נמצא ב„דיוטי“, ולא רצייתי לבלבל לו את הראש; וגם משום שהשוטרים והאסירים הערביים ראו את שחרור היהודים ה„בלתי־חוקיים“ בעין רעה.

*

ועוד אמריקאי יש לנו. הלז אינו אמריקאי מבטן ומלידה, אלא רק לפי דרכיתו. ודרכיתו זו מקנה לו זכות ישיבה בינינו ה„חמאייה“. שמו של אמריקאי זה הוא עלי חמדאן, והוא יליד ראמללה. היגר לאמריקה וזמן קצר לאחר הגירתו לקח חלק באיזה רצח וישב בסוהר אמריקא ט"ו שנה. שוחרר ונשארה לו אזרחותו האמריקאית. מיד עם שחרורו מהסוהר האמריקאי חזר ארצה, וכאן רב עם אחיו בשל עניני ירושה והרגו, ונידון שוב לט"ו. הסוהר נהיה ל ענין שבהרגו. עלי חמדאן מפגין בכל הזדמנות שהוא אמריקאי ולא ערבי. הוא משתדל להתקרב אלינו ולהתרחק מבני־אסיה אלה. הוא מפגין את לויאליותו המוחלטת בעניני דת ולאום. אין זה הולם את כבודו להתענין בארץ הקטנה והפרובינציאלית הזאת. אל ההנהלה האנגלית

של הסוהר הוא מתייחס בשלילה. אבל בדברים אלה הוא ממצה את כל ה"יינקיות" שבן.

ובעצם אין הוא פושע גס. כוחו בהפלטת קולות, ריחות ואף חמרים מכל פתח שבגוף: יריקה מן הפה, גריפה מהחוטם, הפלטה גזים מן החלק התחתון. והכל נעשה בתרועה גדולה. "אצלנו באמריקה" זהו דבר רגיל, שהזולת אינו צריך לשים אליו לב. בפומביות זו מפגין עלי חמדאן, שאמנם הוא אזרח של ארץ חפשית. בקיצור: "יחי החופש!" רק בתנאים של חופש מוחלט יכול אתה להפליט גזים בתרועה, בלא כל הגבלה עצמית ובלא כל שימת-לב לחברה.

*

הבקר בשעת ה"חקורה" ראיתי בחלון הזינזאנה את עלי. ניקו את כלובו, והוא עמד במסדרון הצר של הזינזאנה. הוא הספיק לזרוק לעומתי: "בעוד 12 יום..." פירושים מיותרים: נשאר לו לחיות בדיוק 12 יום.

*

"זינזאנה" (צינוק) מהו? ציירו בנפשכם בית-כסא ציבורי המורכב תאים תאים, ולאורך פתחי התאים מסדרון. זה הכל. אלא שבבית-כסא ציבורי התקרה היא נורמלית, כמו בחדר; ואולם ב"זינזאנה התקרה היא כמעט מעל לראש.

*

"נקמת-הדם אצל הערבים, "גום" בלשונם, היא בחזקת "חד-גדיא". לשמע הסיפורים על "גום" מתחיל אתה לכבד את האטאטיזמוס הקיצוני ביותר. "גום" משתלט בחברה, שבה התרופף השלטון. ברוסיה היינו עדים ל"גום" בערב "אוקטובר". וטוב שהופיעה "הצ'יקה" בכל מוראותיה ודחקה את ה"סאמוסוד". אפולה-נא בידי שרירות-לבה של

החיה המאורגנת, של הממשלה, — אם נגזר עלי הדבר, — ובידי
שרירות לבה של החיה הפרטית, היוזמה הפרטית, בל אפולה.

*

ב"חקורה" של צהרים קרה המקרה דלקמן. החצר המתה מהמון
אסירים. היו "החמאיה" במלבושיהם האזרחיים והסיפיליטיקאים
במלבושיהם המיוחדים (למען ידעו וייראו — לא הם, אלא זולתם).
ומלבד זאת מתחו לאורך כל החצר את הנול, ההופך תריסר חוטים
לחבל דק ותריסר חבלים דקים לחבל אחד גס. המכשיר הזה מעסיק
תריסר אסירים. העבודה היא עבודת עבדים. לא עבודת "טיילור"
אמריקאי ולא עבודת "סטאכאנוב" סובייטי. בסוהר אין נחפזים. אין
לאן להחפז. אולי נחפזים לסיים את הענינים ב"בית-המים", בכדי
לזכות בכמה רגעים של אויר צח בחצר. שמש החורף שופכת את
חומה הרך בחלק קטן של החצר. רוב רובה של החצר נמצאת בצל
הקירות. האסירים להוטים אחרי חום השמש אפילו בימי החורב ולא-
כל-שכן בחורף. מוחמד אימאם אף הוא בין שואפי האויר הצח. ומתוך
קורת-רוח הוא משוחח. על דא ועל הא עם עוד שני אסירים. השתיקה
קשה להם לערבים. ואם הצעקה אסורה, הרי מותרת השיחה. פתאום
צועד לקראת מוחמד אימאם עבדול מג'יד "שלנו" וכולו "מלא
רציחה". אימאם נסוג. התפלאתי. הן אימאם אינו חלש מעבדול מג'יד.
אך כוחו של זה הוכפל מרוב חימה. אימאם נכנס לבנין ועבדול מג'יד
אחריו. משל לעכבר שקפץ לחור והחתול אחריו. והנה נשמעו צעקות.
אלו היו צעקות רגילות של "הרבצה", "אצלנו" בסוהר. אח"כ סיפרו
לי המספרים (ומספרם אינו קטן בסוהר), שעבדול מג'יד שלף "שרפה"
(תער, תער ממש, לא "זילט") ורץ אחרי אימאם. אבל מיד הקיפו
השוטרים את עבדול מג'יד, ובראשם ה"שאוויש" (סרג'נט) שווילי,
שבכל מקרה של "טושה" (קטטה) בין אסירים שם הוא, כאילו צץ
מבטן האדמה עם אלת-השוטרים בידו. וראשית חכמה של שוטרים

המזדמנים במקום „טושה” היא — „להרביץ”. האלות ניתכות על ראשי המתקוטטים ועל גביהם בוריזות כזו, עד שהעין אינה מבחינה עוד בין אלה לאלה. והאלה, שפגעה בראש ובגב, פעולתה כפעולת מִי־קֶרֶת על אדם חֶסֶם־מִזְג. השוטרים, בראותם „טושה”, הרי ראשית־חכמה הם „מרביצים”, כלומר מצננים את הנצים. בראשונה מכים הם באלות בשני הצדדים ללא אבחנה, ורק לאחר שאלות השוטרים מקררות את ראשי שני הצדדים הנצים. וידי השוטרים עייפו מרוב תנופה — רק אז מתחילים השוטרים להכנס לעומקה של הפלוגתא. אין הם מבררים מיהו הצדיק ומי הרשע. בעיה זו היא למעלה מהשגתו של שוטר־סתם. לשם כך קיים „מפתב”. לאחר שהשוטרים מתעייפים, מבררים הם מי היה הפותח ב„טושה”. ואז הם מרכזים את פעולות האלות שבידיהם על ראשו של חלוץ הקטטה, על ראש הפותח. ולאחר שהשוטרים מתעייפים מן ה„הרבצה” באחד, מובילים הם בתופים ובמחולות כלומר במכות אגרוף, את שני הנצים אל ה„זינזאנה”. שני היריבים נשארים ב„זינזאנה” ומחכים למפתב.

אך נחזור אל עבדול מג'יד ואל אימאם. השוטרים „הרביצו” בעבדול מג'יד באלותיהם עד זוב דם. שווילי הוסיף לאחר מעשה: כמנ מ„חנזיר”. וכאשר השוטרים סבורים היו, שהקזת דמו של עבדול מג'יד מספיקה בהחלט, הובילוהו ל„מוסתשפה”.

כעבור ימים מספר נתברר, שעבדול מג'יד נמצא בבית החולים. ואחיו הבכור עבדול חמיד הוא בזינזאנה, כי חושדים בו באח הגדול, שהוא דיבר על לב הקטן להתנקש בחייו של מוחמד אימאם. חשבוננו פשוט. הוא טוען כל הזמן: „להדם! לא אני רצחתי את אחיו של אימאם”. עבדול חמיד מקווה, שסוף סוף יטו אוון ל„להד”ם” שלו. והוא ישוחרר. תחת זאת אחיו הקטן, עבדול מג'יד, כבר הודה ברצח. אין לו איפוא מה להפסיד.

בינתיים מצב־רוחו של מוחמד אימאם טוב עליו. חזה נקם באויב שנידון ל„מואבד“ („עולמית“), בשעה שהוא, אימאם, משתחרר בעוד ששים יום. רק עוד ששים ימים אלה צריך הוא להזהר מחמת האחים ה„מתפקעים“.

*

סיפרו, שעלי, העומד לעלות לגרדום ביום ג' (היום יום ה') הקדים והתנצר לפני ימים מספר. „את הנוצרים אין תולים“. אשתקד תלו את אחיו של עלי. ימים אחדים לפני התלייה התנצר, אבל הדבר לא הועיל לו. הנהלת הסוהר היא אנגלית, כלומר מצטיינת בסבלנות דתית למופת. היא תרשה לאסיר „מחכים אעדאם“ (נידון למוות) להחליף דתו כאוות נפשו, ביתר־קלות מלהחליף את המדים. ואם ירצה הנידון, הרי יוכל גם לשאת אשה, כלומר לסדר חו"ק, אבל כל „החכמות“ האלו אין בכוחן להצילו מתלייה.

*

היום ביקר ה„מודיר“ (מנהל הסוהר) את עבדול מג'יד, המוטל פצוע ב„מוסתשפה“. מחשש תקלה הלך המודיר בלויית ה„שאוויש“ שווילי, כי לאחר שהציל ממוות את מוחמד אפנדי יצאו לו מוניטין בין השוטרים כשומר־ראש אחד שאין שני לו. ה„מודיר“ מתהלך בסוהר כמאלף אריות בקרקס. ואכן, הסוגר שעל החלונות והפתחים כלום איננו מזכיר את גן־החיות?

עבדול מג'יד נשק את ידו של שווילי ובאָר מיד את דבר הנשיקה הזאת: יד זו הצליתהו ממוות, אלמלא ה„שאוויש“ היה שוחט את אימאם ב„שרפה“. כאלה הם הערבים — כולם, כולם. אתמול היה כולו „רציחה“, כולו חיה המוכנה להתנפל ולטרוף. והיום — כולו חרטה, עד כדי נשיקת היד ש„הרביצה“ בו באלה עד זוב דם „כמו מחנזיר“.

*

בשעת „החקורה“ של אחר־הצהרים היתה פתוחה במקצת הדלת של תא התלייה המובילה לחדר. אפשר היה להציץ ולהסתכל בנעשה בפנים התא הנורא. האסירים הערבים אינם סקרנים, ואולי גם פוחדים הם מפני עין־הרע. אבל אני הצמדתי את חטמי אל הסדק שבין המזוזה לבין הדלת והסתכלתי, במידה שאפשר היה להסתכל, בתא האפל מתוך עמידה בחצר המוצפה אור השמש. וגם השוטר, שעמד ע"י הדלת מלגו, הפריע במקצת. בהתאם ל„רג'וליישן“ אסור לאסיר להציץ לתא התלייה.

בתא בפנים היו הסרז'נט שווילי, אנטון, מנהל העבודה במס־גריה, ועוד אסיר אחד, מאלה העובדים תחת פקודתו של אנטון. שלשת האנשים הנ"ל היו שקועים בעבודתם בבדיקת מכונת־התלייה. סוף־סוף, כל מכונה ומכונה טעונה בדיקה, ולא־כל־שכן כשמשתמשים בה רק אחת לחדשיים ולכל היותר אחת לחודש. ככל מכונה כן גם מכונת תלייה יפה לה השמן, לבל תחרוק בשעת „פעולה“. תלו על וו שק מלא חול, כמשקל המועמד לתליה. הניעו את המנוף, והשק נפל ונמצא תלוי. בקיצור, נערכו כל תמרוני התלייה. אבל תמרונים אלה נערכים לא רק לגבי הגרדום, אלא גם לגבי האיש העומד לעלות לגרדום. כשחזרנו מן „החקורה“ ראינו בעבר השמאלי של ה„מרדבן“ את המודיר, כשהוא הולך בלויית ה„צרברוס“ של הסוהר, השוטר הרברט, שברכיו אינן מתכופפות בשעת הליכה. והשלישי עמהם היה המפקח ראובן. שלשתם הלכו אל ה„זינזאנה“, כדי לשקול את עלי. הכל מוכן לתלייה. לעלי נותרו עוד שני ימים ושלושה לילות. הוא יכול לערוך את החשבון המדוייק של השעות והדקות אשר נותרו לו עלי אדמות. עלי הוא אסיר ותיק והוא יודע, שאם באו לשקלו, הרי לצרכי תלייתו נעשה הדבר. משקלו של עלי 90 או 98 קילוגרם. הוא אינו שמן, אבל מוצק. ובמשך ארבעה חדשי ישיבתו בצינוק, ללא תנועה, לאחר שכמעט נגמר החשבון עם החיים, ומתוך ציפיה

למוות ודאי, גדל משקלו של עלי בארבעה קילוגרמים נוספים. ושוב תמרונים בתא-המוות. שוב „העלו לגרדום“ שק מלא חול במשקל של 90 ק"ג כמשקל עלי. ועוזרו של שווילי היה בדר. השוטר והאסיר עסקו בעבודתם ללא אומר ודברים, כאנשים אחראים ומומחים. ומלבד זאת: מיותר הוא הדיבור בתא-התלייה. בשעתו נידון בדר ל„אעדאם“ (למוות) ודינו הומתק לו ל„מואבד“ (עולמית). והמתקת הדין באה ביום ב' בין השמשות, כלומר י"ב שעות לפני הוצאתו לפועל של פסק-הדין. גם נסים כאלה מתרחשים בתוך כתלי הסוהר.

מדוע עסק דווקא בדר בתמרוני התלייה והיה לעוזרו של שווילי? מן הסתם, כדי שיעריך עוד יותר את החסד שנעשה עמו. ואולי סתם ככה. בדר נידון ל„עולמית“, והוא יודע להעריך את החסד שנעשה עמו ולא יפטפט. אסיר שנידון ל„עולמית“ אפשר לסמוך עליו יותר משאפשר לסמוך על אסיר מ„דגי הרקק“ שנידון לחדשיים או אפילו לשנים מספר. כאן, בסוהר, נותנים אימון ברוצח שרצח בזדון יותר מאשר ברוצח ש„אלוהים אינה לידו“, וברוצחים יותר מאשר בגנבים.

עם סיום תמרוני התלייה יצאו שווילי ובדר מתא המוות. שווילי הלך באשר הלך, ובדר נשאר בחצר. נכנסתי בשיחה עמו, כיד הערבית המפוקפקת שלי. בשעה שבדר עמד „בצל עץ התלייה“ — אם להשתמש בלשון סופרים — הרי עסק עלי, מן הסתם, בתמרוני התלייה באמצעותו של שק מלא חול. אבל, כאמור, בדר הורד ממש מהתלייה. עכשיו טורח בדר בשביל עלי. זהו גורל האדם. היום טרחתי בשבילך לשווא ולחינם. אבל מחר, מי יודע, אולי תטרח בשבילי שלא בכדי... ואחר ש„מלאתי את כרסי“ ספרות ברוח הוגו, טולסטוי ואנדרייב („הסיפור על שבעת התלויים“), נסיתי לחדור לפסיכיקה של בדר. לאו כל אדם שנידון למוות זוכה שערעורו יידחה, שהנציב יאשר את פסק-הדין, ובכל-זאת ירד ברגע האחרון מעץ התלייה. לאו

כל אדם זוכה בכך. העמקתי לשאול את בדר, על מה חשב בימים ההם כאשר חיכה למותו הוודאי? בדר לא חשב על שום דבר. למות—וחסל. עלי יעלה לגרדום בעוון רצח נפש אחת. ברם, לפני שופט כל בשר יצטרך לתת את הדין על הרצח של שלוש נפשות. לגבי הרצח הראשון יצא זכאי. בשל הרצח השני נידון לט"ו, ונותרו לו בסך-הכל ח"י חדשי „ישיבה“. עכשיו מות יומת בשל רצח האומבאצ'י (הקורפורל) ג'ורי. עכשיו, לאחר מעשה, טוען עלי, שרצה „להרביץ“ במוחמד אפנדי באולר הקטן. עלי טוען שהיה בטוח, כי יקבל חודש „זינזאנה“. ברם, אלהים אינה לידו את הקורפורל בעל-הגוף, ועלי אינו מבין, כיצד מת האומבאצ'י מדקירות הסכין.

והאסירים משוחחים על עלי ועל גורלו וריר נוטף מפיותיהם בזכרם את טס דמשק ממתכת צהובה מתנוצצת, שעליו הגישו לעלי הבוקר מכל טוב: בשר מטוגן, ירקות מפולפלים, תופינים מתוקים ופירות לאכול ולהריח.

ג'ורג' ג'ורג'אדס, האסיר היווני, נכנס לתאנו אחרי העבודה ופנה אלי בהתלהבות ברוסית ובעברית הרצוצה שלו: „דווא פִּיטוֹק!“ ערבים! התברר, שהוא התכוון לתפריט ארוחת-הצהרים האחרונה של עלי, שכללה בין השאר שתי תרנגולות. המלה „ערבים“, שהוסיף אחרי המלה הרוסית „שני תרנגולים“, ביטאה את רגש הבוז, שהוא היווני האירופי, רוחש לבני-מזרח אלה. כל מעשה מגונה שלא ייעשה, בסוהר או ב„חוץ“, יש לו בפי ג'ורג' רק פירוש אחד: „ערבים“: וכי מה אתה מתפלא על כל אלה? אין הם בני-אדם, הם „ערבים“, וחסל. שתי תרנגולות לצרכי ארוחה אחת? הרי זה מספיק לששה אנשים! כפי הנראה אין עלי חושש לקלקול הקיבה. עלי אכל בשר-עוף בפעם האחרונה בחייו, ואולי גם בפעם הראשונה.

ועוד משוחחים האסירים ביניהם לבין עצמם: עלי הביע את רצונו להשלים עם מוחמד אפנדי לפני מותו. יודעי ח"ן מבין האסירים אומרים, שהיה זה רק תכסיס מצדו של עלי. אילו נפלה הנהלת

הסוהר בפח זה, כי אז היה יוצא עסק־ביש. עלי התכוון לחסל את מוחמד ויהי מה. עלי היה מתנפל בכל כובד גופו על מוחמד הכחוש, החלש, המורפיניסטן. אמנם ידי עלי כבולות, אבל — אין דבר, גם עצם משקל גופו דיו היה להמית את ה„דגנראַט” הזה שמוחמד אפנדי שמו. ברם, מיסטר סטיל לא נתפתה ולא קיבל את ההצעה לערוך את ההתפייסות. כך מביעים האסירים בקול מהרהורי לבם. ולעצם הענין, מה איכפת לו למיסטר סטיל, שעלי יתייצב מחר לפני שופט כל בשר, מבלי שהשלים קודם־לכן עם האינספקטור מוחמד? מיסטר סטיל מתייחס בבוז לשני ה„נייטיבס” האלה גם יחד. בתקנות ה„דיוטי” שלו אין כל רמז לכך, שעלי צריך להשלים לפני מותו עם מוחמד.

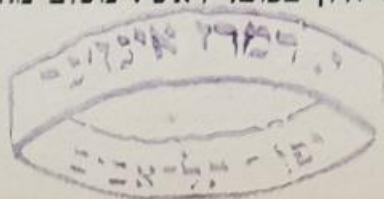
*

אלה תולדות שמיכה ו„בורש” (מחצלת קלועה מסמרטוטים). שמיכה ומזרון עוברים כאן כמה גלגולים. רק יצאו מבית המלאכה, כשהם חדשים, ה„בורש” שעיר והשמיכה מנופחת, הרי הם נמסרים, ראשית־כל, לשוטרים. בעיקר לשוטרים הבריטיים. כעבור חודש חדשיים מחליט השוטר ליטול לעצמו שמיכה ומזרון חדשים, ואת אלה הוא מעביר בירושה ל„חמאייה”, לשאוישים או לאומבאצ׳ים, כלומר לאסירים המיוחסים למיניהם. עד כאן גלגולם השני של השמיכה והמזרון. ובגלגול השלישי זוכים בהם „עמך” מבין האסירים. במשך היום נערמת בכל תא ותא ערימה של שמיכות ומזרונים. אסיר שקם משנתו עם שחר מוכרח, ראשית־חכמה, לשים את מזרונו ואת שמיכתו בערימה הזאת שבטבור התא. בערב נוטל כל אסיר שוב מזרון ושמיכה. וכל אחד משתדל ליטול מן המשובח יותר. וכל הקודם זוכה. דבר זה גורם לקטטות בין האסירים מדי ערב בערב. בקיצור, הכינים, הפשפשים, הטפילים מעבירי־המחלות — כל אלה משותפים הם לכל האסירים. ל„ערבים”, בלשון ג׳ורג׳אדס, לא איכפת.

אבל מה הם רגשותיו של אסיר משלנו, כשהוא אנוס לישון על מזרון ולהתכסות בשמיכה, אשר אתמול השתמש בהם אסיר זב או מצורע? כלום שנתו של אסיר משלנו אינה נודדת בשל כך? חס וחלילה. בשום מקום בעולם אין השינה עמוקה כמו בכתלי הסוהר. השינה היא ההזדמנות היחידה לשכוח את המצב.

*

זה שלושת רבעי שעה שעלי אינו בחיים. השתדלתי לכוון את הדקה, שבה יובל לווידוי, ואת הדקה, שבה יובל לגרדום, — ולא הצלחתי. האסירים היו בטוחים, שעלי ייפרד מהם בקול רם. כך נוהגים רוב רובם של המובלים לתלייה. ובודאי כך היה צריך להתנהג עלי, שהרי אסיר ותיק הוא ומוכר לרוב רובם של האסירים, וגם רצה לרצות את מוחמד אפנדי, שאיננו אהוב עליהם. וגם עצביו של עלי חזקים הם, ובודאי לא איבד את עשתונותיו עד נשימתו האחרונה. לפיכך דווקא מעלי ציפו הכל ל„סינימה“ רבתי. ברם, עלי נכנס לתא הווידוי בשקט ונכנס לתא הגרדום, כלומר יצא מן העולם הזה בשקט. האסירים נותנים פירושים לשתיקתו זו של עלי. היתה זאת לא שתיקה סתם, אלא שתיקה שבהפגנה. עלי לא נפרד מן האסירים, משום שכעס עליהם. ואולי התעורר אצל עלי ברגע האחרון רגש האחריות של אדם שהיה קרוב לחוגי המלכות בסוהר. לא רצה עלי להכניס אי-סדר במהלך הסוהר. אולי רצה עלי להנות בהתנהגותו האחרונה עלי אדמות את ה„מודיר“, שכה הטיב עמו, וסופו שהיה תליינו. ובשעה שקדמה לתליה ובשעה שגופו של עלי היה תלוי בתא בסוהר, עמדה לה פלחית אחת לפני השער החיצוני של חצר הסוהר. עמדה כמושה, צנומה, דקיקה, יבשה — והתפחה בקול. זאת היא אמו של עלי רעביא. במשך פחות משנה ומחצית השנה היא שיכלה בסוהר זה שנים מבניה שעלו לגרדום. והאסירים מוסיפים לדון בכובד-ראש: משום-מה לא נפרד מהם

עלי? יש אומרים, שעלי כעס עליהם? אחדים מהם העידו כנגדו במשפטו. אחדים הלשינו עליו. ואולי לא צעק, משום שבגרונו שרר חמסין, כחמסין שבמדבר יהודה.

הוא הלך לגרדום כשעל ראשו כפייה שחורה ועקאל שחור. שוטרים בריטיים רבים, יותר מן הרגיל, שמרו על הסוהר בבית ומחוץ.

הדופק דפק אצל עלי 12 דקות. אצל אבו־ג'ילדה הוא דפק שבע דקות.

וחצי שעה אחר התלייה חזר מיסטר סטיל לעניני ה"דיוטי" השוטפים. אין לראות זאת כולזול מצד פקיד קולוניאלי אל ה"בניטיבס". נקל לשער, שאילו היה מיסטר סטיל מנהל של סוהר בריטי והיה "מחותן" ראשי בתליית פושע בריטי, גם אז לא היה נוהג אחרת משהוא נוהג עם תליית פושע ערבי.

אומרים, שתליית עלי לא הצליחה. העניבה של חבל־התלייה נתהדקה סמוך לסנטרו של עלי. דבר זה סותר את ה"רגיוליישן". העניבה של חבל־התלייה צריכה להמצא, לפי ה"רגיוליישן", מתחת לאוזן הימנית, כמדומני. בקיצור, אצל תלייני עלי אירע אותו דבר אשר אירע אצל שו"ב מנוסה שהטריף את הבהמה. התוצאות הן אותן: עלי נתלה ומת, כשם שהבהמה הכשרה או הטריפה התפגרה.

ה"שאוויש" ש. השתתף בתלייה באופן פעיל. הוא, שמנע את עלי מלרצוח את מוחמד אפנדי, השתתף בסיום פרשת חייו של פלח זה. ש. חבש את הכיפה השחורה על הראש המובל לגרדום. והיה בין ה"שושבינים" של "החתן לחופה". יש לו לש. ילדות נחמדות. הבכירה היא כבת י"ד. והיא אינה יודעת מאומה על תפקיד זה של אבא־לי שלה. אדם שהשתתף במלחמה ממש ולא במלחמה סתם, אלא בחזית הצרפתית, ראה תמונות "מרהיבות־עין", שלעומתן תליית

אדם היא בחזקת משחק ילדים. באפיו ש. הוא אדם טוב־לב ויהודי חם. ולמרות זאת, הרי הוא תליין. ואם אנו אומרים „תליין“, הרי זה רק מעיד, שאנו נתונים תחת השפעת „הספרות“. והסופרים כתבו מה שכתבו מהרהורי לבם. וכמה נזק גרמה כתיבתם!

לפני שהועברה גווייתו של עלי מן הסוהר אל חדר המתים בבית־החולים הממשלתי הוזמנו שני אחיו אל מיסטר סטיל. והוא פסק את פסוקו מן הקוראן: „ההורג ייהרג“ והסיר את הסדין מעל פני התלוי, ולנגד עיני האחים נגולו הפנים הנפוחים של אחיהם. המת. מיסטר סטיל עשה זאת בשל השמועות שאחי עלי מתכוננים לנקום את דמו. ועוד אומרים, שעלי ציווה לפני מותו לא לנקום את נקמתו.

*

אדם הנכנס לסוהר כאסיר הוא כבר מקולקל, כי על־כן בן־אדם הנהו. אבל האסירים מתקלקלים בסוהר עוד יותר. כל אסיר, פרט ליוצאים מן הכלל, הוא מלשין מועד. כל אסיר מוכן ללעוג לפיד חברו. מדוע? רע ומר לו לאסיר, והוא מחפש נחמתו בעובדה שלחברו רע עוד יותר.

*

ושוב על אותה פלחית אלמונית ועל יאטאווי רוצחה. משום שלא נרצחה לו אירעו כמה אסונות: היא נרצחה, בעלה התאלמן, ילדיה נתייתמו, וגבר זר הגיע לכלל חטא גדול מאונס — לכלל רצח. מבחינת החשבונות ההומאניים (!) לא הטיבה עשות הפלחית המסכנה בסרבה להאנס. אילו נענתה לו, לא היה הלז רוצחה, והיא היתה חוזרת אל בעלה ואל ילדיה. ויאטאווי היה משקיט את תאוותו והיה נרגע. זאת היא הבעיה. אכן ההומאניזמוס — היא תורתם של השטחיים. נסה להתעמק התעמקות כל־שהיא, ומיד אתה מתרחק מן ההומאניזמוס ומכל „הדברים הטובים“...

*

על אותו מאורע, שאפשר לכנותו בשם „הנחיתה בפי הירקון“, אפשר לכתוב ספר שלם. אני יודע עליו אך מעט. ולא כאן המקום לדעת יותר. ובמצבי הנוכחי גם אינני רוצה לדעת יותר. כיצד עלו יהודים ארצה בשנת תרצ"ד לפ"ק? בשעת צרה מתגלה האדם כשהוא ערום, בשפלותו ובגדלותו. טוב ורע נפגשים, מתנגשים, מתנשקים. אניית-המשא היוונית הקטנה עם אורותיה הכבויים, מתנדנדת על פני הגלים ועוברת לאורך החוף הארצישראלי. רואים אורות. רב-החובל אומר: „הנה חיפה“. ושוב חוזרים בכיוון ליפו. והעינים כלות. וכך שלושה לילות. נוסעים לאורך החוף ממרחקים ואינם מעיזים להתקרב. האניה מתקרבת לחוף בלילות ומתרחקת ממנו בימים. תפוחי-אדמה בישלו במי הים. מים מתוקים היו במשורה. והעינית כלות לארץ.

*

ג. ג. נידון לי"ח חדשים משום שהתיו חומצה גפריתנית בפני אשתו. הגנב חיים שווארצמאן מגאלאץ אשר ברומניה מרגיו את ג. ג. בקשר ל„ישיבתו“. על כך משיב ג. ג.: „גנב שכמותך, אינך ראוי למי-הרגלים של אשתי. יכול אתה לדבר עלי ולא על אם ילדתי“.

*

בימים האחרונים אין פוסקים האסירים מלשאול אותי, אם תפרוץ מלחמה בין איטליה לבין חבש. בראשונה הייתי כולי מדרש-פליאה למראה רגשי הסולידריות ה„כל-מזרחית“ של הערבים, לרבות הפשוטים ביותר שביניהם. אחרי-כן נתבררה לחלוטין הסיבה האמיתית להתענינותם זו. מלחמה בין איטליה לחבש תגרור אחריה מלחמה עול-מית, וזו מן הדין שתגרום כך או אחרת לשחרורם. ולפי שעה אין מקום בעולם, פרט לארמון וונציה ברומא, שבו גדולה ההתענינות בגורל חבש כבסוהר ירושלים.

*

ראיתי את עבדול מג'יד עומד דומם בפתח „המכתב“, מעשה תלמיד שסרח. מה קרה? „סידרו“ לו רפורט, והוא הוזמן אל „המודיר“ לקבל את ענשו. בסך-הכל מצאוהו, כשהוא מכין סכין. בשביל מי? אומרים, שהכין את הסכין בשביל שוטר אחד, ש„הרביץ“ בו יתר על המידה.

כעבור ימים אחדים העבירו את עבדול מג'יד לעכו. אסיר פרוע אין משאירים זמן רב בסוהר אחד. מעבירים אותו ל„מתא אחריתא“. מירושלים לעכו, וחוזר חלילה כעבור כמה חדשים. עבדול מג'יד מאיים, שאם לא ימתיקו את דינו ב־6 למאי (יום המלך) „יהיה רע“. כמעט כל אסיר טירון, שזה עתה נידון לתקופה ממושכת של „ישיבה“, דומה לסייח, שמתחילים להרגילו למצוות רכיבה או משיכת-עגלה ומחרשה. הסייח בועט, מתרומם על שתי רגליו האחוריות, נושך, מנסה להפיל את רוכבו, מנסה לצאת מן הרצועות או לכל הפחות לבלבל את היוצרות של הרצועות. עיניו של הסייח מתיזות זיקים ומפיו יז הקצף. אבל אין דבר. עוד מעט יסרסו אותו, ואז ייכנס למסלול, לדרכם הרגילה של סוסים רגילים. גם עבדול מג'יד ייכנס לאט לאט לרתמת חייהם הרגילים של אסירים, שנידונו לתקופות ארוכות. היה כאן אסיר אחד, סלמי שמו. בשנים האחרונות לשבתו היה חולה, והרופא פקד שיימצא באויר הצח של החצר ולא באויר „המקורבל“ של הסוהר. רוב הזמן התגלגל בירכתי החצר הפנימית של הסוהר. אפילו שמשה של ארץ-ישראל בצהרי יום קיץ לא יכלה עוד לחמם את עצמותיו. סלמי הוא בן 40. אבל מראהו כבן 60. בראשית „ישיבתו“ בעט כאותו סייח. אבל השוטרים „סידרו“ אותו חי-ש-מהר. האלות שבידי השוטרים עשו את שלהם. הוא חלה בשחפת ונתעוור בעינו האחת. חברו לפשע נידון לתלייה ועלה לגרדום. הדבר אירע לפני י"ד שנה. סלמי אף הוא נידון למוות, אבל הנציב חננו והמתיק את דינו למאסר-עולם. מי יאמין, שזקן

זה חולה־שחפת היה מפיל לפני ט"ו שנה אימה ופחד על כל הכפרים
בהרי חברון. והשודד הזה, אשר בשמו היו הפלחיות מפחידות את
ילדיהן ושוטרים היו מבכרים להתקל בשחל בדרך ולא בסלמי —
השודד הזה נהפך בבית־הסוהר לאדם השקט ביותר שבעולם, ושום
נזק אינו צפוי ממנו עוד. האומנם סלמי זה, הדומה עתה לגאנדי, הוא
הוא השודד המפורסם?

אס־כי נידון ל"עולמית", הרי בכל־זאת שוחרר. עמדה לו זכות
השחפת בדרגה האחרונה. כלום הטיבו עשה עם שיחרורו? ספק
הדבר. מה נשאר לו לסלמי לעשות בחופש? לא נשאר לו אלא לפשוט
יד. ואילו היה נשאר בסוהר, הרי יש לו מקום לישון וגם לחמו ניתן לו.

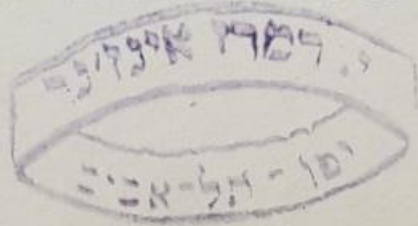
*

כמו באבליפסה כן גם בירושלים יש שתי נקודות מרכזיות,
שתי נקודות־"מוקד". המרכז היהודי ליד קולנוע "ציון". בחורים
מטיילים עם בחורות בשבת לפנות ערב. הם מבכרים את הכביש
הסלול על פני המדרכה עם אבניה החלקלקות. והמרכז הערבי, היא
הרחבה לפני שער שכם. אפנדים מסורבלים יושבים ו"עושים פיף־
פעף", כשלפיותיהם מחובר צינור דק וארוך המוביל לכלי־מים של
זכוכית הקרוי "נרגילה". והשבאב מתרוצץ. צריחת גרמופונים ואורות
"לוקס" קורעי עינים. כאן ה"טושה" (התגרה) היא אחד הדברים
השכיחים ביותר. ויש שסכין ננעצת בגבו של יריב. במקרה כזה מובל
האחד אל בית־החולים והאחד אל בית־הסוהר.

לפנות ערב. שקט של שלהי יום חורף. בחצר החיצונית של
הסוהר מטיילים האסירים המיוחסים. אלה הם רוצחים, שהתנהגותם
בסוהר היתה למופת, בעיקר משום ששימשו את ההנהלה על חשבון
חבריהם האבירים... אלה הם רוצחים ערב צאתם לחפשי. אמרנו
"ערב" ונקטנו לשון של מליצה. מטיילים הם ולבם טוב עליהם. הם
שואפים אויר צח, בשעה ששאר האסירים כבר כלואים בתאיהם.

מטיילים הם מעשה ידידים בנוסח ערב; אצבעו של האחד נתונה בכף-יד חברו. פרודיסטן יכול היה לבנות על כך תלי תלים של הלכה פסיכואנאליטית. מטיילים ומעשנים. לא די שמטיילים הם באויר צח, אלא גם מעשנים. והאסירים הכלואים מציצים מבעד לחלונות ולסבכות. הם אינם מטיילים, ולא-כל-שכן שאינם מעשנים בהיתר. עשן הסיגריות מיתמר באויר השקט שבטבע ובאווירה השקטה של חברת האסירים המיוחסים. מציתים גפרור איש לרעהו, מגישים זה לזה סיגריה ממש, ולא רק מציצה בזנב סיגריה. יראו האסירים הכלואים בתאים ויווכחו, כמה נכבדים אנחנו וחשובים בעיניו של ה"מודיר".

והנה השוטר העומד ע"י השער החיצוני של חצר הסוהר פותח את השער לרווחה. ההנהלה איננה חוששת. איש מן האסירים לא יברח. לחצר נכנסת מכונית הסוהר. היא נעצרת ליד דלת הבנין. סימן שהיא איננה ריקה, אלא מביאה "פנסיונרים" חדשים. מיודענו הסרוז'נט הרברט קופץ ממקום-מושבו ליד הנהג, פותח את הדלת האחורית של המכונית ושני צעירים יורדים ממנה, והם מהווים צמד אחד, משום שכף-ידו של האחד כבולה לכף-יד חברו. הצעירים לבושים אירופית. הם עירוניים. שבאב מסביבות שער שכם. מעמידים אותם ליד הכניסה. ללא אומר ("מלה בסלע") מוסר הרברט את ניירותיהם לקצין התורני, למוחמד אפנדי, הקורדי ש"התערב", או לראובן חזן היהודי "הספרדי הטהור". מתוך הניירות מתברר: נאשמים ברצח. הצמד טעון איפוא שמירה מעולה, משל לאדם השומר על אוצר הכסף שבכיסו בלכתו ברשות הרבים. ב"מכתב" הפנימי נערכים כל הענינים הפורמליים, רושמים, שוקלים, מודדים, מורידים את הכבלים ומוסרים את השנים לשוטר שב"מרדבן", המוביל אותם בצעדי שוטר, בעל נעלים כבדות, אל ה"זינזאנה". כאן הם לא ישהו זמן רב כאותם הנאשמים שאשמתם אינה ברורה ושיש להפרידם מעדת האסירים הכללית. אשמתם של שניים אלה ברורה. הם לא יסבו קשיים

לקציני המשטרה המכינים את כתב האשמה. מחר מחרתיים יעבירו אותם מן ה"זינואנה" אל התא הגדול של העצורים. כתב־האשמה קל, ברור וחלק. הם נתפסו במקום הרצח. הם כבר יבואו על שכרם בהתאם לפסק־דינם. יש שאפילו המשטרה "שלנו" מצליחה להושיב את האשמים על הספסל הקשה והצר, על ספסל הנאשמים. במה דברים אמורים — כאשר הפשע לא בוצע בחדרי חדרים, או לעין השמש בלבד, מעשה קין, אלא לעיני עם ועדה. מחר יעבירו את השניים לתא שלושים־ואחד, זה היריד של ה"מרכזיה" עם הערב־רב של הנעצרים המחכים איש איש למשפטו. העצורים הם כטירונים. מהם מכים איש את רעהו, מהם מתייפחים בפילות התא על גורלם המר, מבלי שאיש ישאלם בשל מה ומדוע, מבלי שאיש ישתתף בצערם. הם עושים כל מלאכה בזוויה בבית־הסוהר, הם חיים איש איש ותקותו. כאן נערמו כולם יחדיו: לויתנים ודגי־הרקק. נאשמים ברצח בודון ונאשמים בגניבה של מה־בכך.

אבל נחזור לזוג שהובא זה עתה לסוהר, ועדיין לא נסתיים הטיפול בהם ב"מכתב". יודעי ח"ן מבין האסירים, כלומר האסירים המיוחסים, שמחים למציאה: יש נושא לשיחה. יודעי־דבר פוסקים: הנמוך — "אעדאם", לתליה וודאית, והגבוה — "מואבד" ("עולמית"), ואם בר־מזל הנהו הרי — "חמיסתאש" (חמשה־עשרה). נפתחו שערי הגיהנום עלי אדמות לפני שני בני אדם חוטאים. מתי ייפתחו אותם השערים בשביל שניים האלה, כדי שיוכלו לחזור אל בית־הקפה ליד שער שכם, עם הגרמופון שלו ועם אור ה"לוקס" הקורע עינים? מתי יחזרו אל בית־הקפה ויתישבו בניחותא על הדרגש מתוך הכרת רגש־כבוד עצמי, וכל באי הקפה מכירים בערכם: רצחת פעם במקום הזה, דנו אותך לתלייה, ואחרי־כן "חמיסתאש אינגליזי" (15) "שנים אנגליות"; והרוצח יספר פרטי פרטים, כיצד רצח, וכיצד הצליח להגניב סיגריות אל הסוהר. והנה הוא משוחרר, חסך קצת כסף ויוכל לקנות אשה.

*

האסירים תולים את תקוותיהם בשני מאורעות: בסכסוך איטליה-חבש, שיגרור אחריו מלחמה בין שתיהן ואחרי-כן מלחמה עולמית, וביובל-הכסף של המלך ג'ורג' החמישי. מרגלא בפיותיהם של האסירים היהודים: "מען קען לעבען, נאָר מען לאַזט ניש", כלומר "אפשר היה לחיות, אבל אין נותנים". ועוד אומרים האסירים היהודים: "זאָרגט נישט. מען טוט פאר אייך", כלומר — "אל דאגה. משתדלים בשבילך"...

*

אתמול, בשבת, היה לו ל"מוסה" כ. ראיון. באו אמו, אחותו (לא העשירה, אשת הפרדסן האמריקאי מפתח-תקוה, אלא אשת הנהג "המעביר") ובתו, ילדה בת ארבע, שנולדה לו מאשתו השלישית. הילדה היתה בת עשרה ימים, כשאביה נאסר, ואתמול היא ראתה אותו בפעם הראשונה. במשך ארבע שנות ישיבתו בסוהר, החלה לשרך דרכיה אשתו, האם הצעירה בת העשרים; בראשונה נרצתה לגברים "סתם" בחזקת "חובבת", "אמנות לשם אמנות". אחרי-כן "בעד גרבים", ועכשיו היא זונה ממש, הנענית לכל גבר, באם היא באה על שכרה. אבא יושב בסוהר בשל מעשה-פשע, אמא יצאה לזוננים, ובינתיים גדלה התינוקת ותהי לילדה בת ארבע, בעלת שערות בהירות ועיני תום. ובשעה שהילדה הזינה את עיניה בכפתורי הים הנוצצים של השוטרים, עמד אבא'לי מלמטה בחצר, וסבתא והדודה עמדו מלמעלה, והשלושה היו שקועים בשיחה רצינית. אבא'לי שוחח עם הסבתא והדודה על גט לאמא'לי. כפתורי השוטרים עניינו את הילדה, כמובן, יותר משעניינה אותה השיחה של אבא'לי עם הסבתא והדודה. מצב-רוחה של הילדה היה טוב עליה. היא נהנתה מן הכל, מן השמש, מן הכפתורים ואף מאבא'לי, שנהפך בשבילה היום ממושג מופשט למושג מוחשי. וביחוד גדלה הנאתה מכפתורי

השוטר, העומד ליד אבא'לי, ועוד יותר נהנתה הילדה משמש־האביב, ועל הכל — מאביבה העצמי שלה. האם הצעירה הסתובבה מחוץ לגדר של חצר־הסוהר. היא חשבה על המשא־ומתן המתנהל על חשבונה בין „המכשפה” לבין „הבאנדיט”. ועל עוד דבר חשבה האם הצעירה. חשוב היה לה עד מאד, מה חושבים עליה העוברים והשבים ב„חצר הרוסים”: יהודי חוזר מבית־הכנסת ועושה קפנדריה את חצר הרוסים, שוטר בריטי חש אל ה„דיוטי”, ערבי עירוני הולך אל בית־הקפה.

ובינתיים מתנהל במלוא הרצינות, כראוי לאנשים מעשיים, המשא־ומתן בין שני עברי התייל. מוסה בעד גט, ולא־לתר. את טעמו הוא מביע בבהירות מרה באזני אמו ואחותו: „זאל זי זיך רייסען אויף גאט'ס קאנטע, ניט אויף מיינע” (כלומר — „שתעשה את זר־מעשיה על חשבון בורא־הכל, ולא על חשבוני”). וזאת היא גם דעתה של האחות הפועלת, חברת ההסתדרות: „בעוד שתי־שלוש שנים תש־תחרר, ותמצא לך, יקית' צעירה. הסוג הזה אינו חסר עכשיו בארץ”. ברם, האם הזקנה בעלת נסיון־החיים מתנגדת לגט. „ראשית, בעד הגט שהיא תקבל, חייבת היא לשלם. ושנית: מה יהיה על הילדה? כל עוד לא גירשת אותה, הרי היא מטפלת איך־שהוא בתינוקת. אבל אם תגרשנה, מיד תיפול הילדה על ראשי. ואני כבר זקנה”.

ימים אחדים לאחר שנידון, הוזמן מוסה ל„מכתב”. הוא מופיע לשם בלווית שוטר, והנה אשתו. „מה יש?” היא דורשת גט: „מה יהיה? אתה בסוהר, ואני בודדה”, היא הציעה לו בעד הגט לירות אחדות. אבל הוא דחה את הצעתה בו במקום: בסוהר אינו זקוק לכסף. „אני סובל, סבלי גם את”. באזניו התאונן מוסה: „לא ביקרה אצלי כל הזמן; רק עכשיו באה, בקשר עם הגט”. ועכשיו נהפכו היוצרות. מוסה עומד להשתחרר ורוצה להיפטר ממנה, אבל עכשיו היא מבפרת לדבוק בו.

*

שניהם נידונו למוות באשמת רצח בכוונה תחילה. האחד עלה לגרדום ולאחד עמד גילו הרך. בן י"ח הוא עכשיו, דק וצנום. בשובו מן העבודה הוא עובר ליד פתח הסוגר שלי, ומבלי משים אני מעיף עין על צוארו הדקיק. החבל היה מפסיק את פתיל חייו של זה אחת ושתים, כהרף-עין. וספק אם הצואר ההדוק היה יכול להחזיק את כל כובד הגוף.

משכבו בלילה הוא קבוע ועומד מאז נהיה "מחכום" (שפוט) בין שני אסירים. הם משתמשים בו. איש איש בתורו ולא יתקוטטו. כך חיו להם השלושה במצב של אידיליה משפחתית. בניגוד לנוהג המוסלמי היו אלו חיים "פוליאנדריים" (ריבוי-גברים). "האשה" בתווך ומשני עבריו הגברים. כל הסוהר ידע על כך. ידע על כך גם השוטר העומד על משמרתו בלילות, אשר ניגש מדי פעם בפעם אל פתחו של תא זה או אחר ומדליק את החשמל לראות אם הכל בסדר. מדליק, מציץ, מכבה וצועד לו הלאה. קשה להפתיע שוטר בכלל ולא-כל-שכן שוטר בסוהר. השוטרים מתחלפים במשמרותיהם. בקיצור, הכל יודעים והכל שותקים. רבות יודעים בסוהר, אך רק על מועט שבמועט מדברים. היודעים מעמידים פנים כלא-יודעים, ושלום על ישמעאל. השתיקה יפה בסוהר, ושניה במעלה לה היא הלחשה מפה לאוזן. אבל הדיבור ברוב המקרים מוליד תוצאות רעות. ומוטב שהתוצאות תהיינה רעות בשביל הזולת בלבד.

לאחר שאסיר מאותו התא הלשין על השלישיה, לא יכול היה עוד "המודיר" להעמיד פנים של הבן השלישי מן ההגדה. הענין קיבל צורה רשמית. פסק-הדין של "המודיר" הוא מהיר ומעשי. אין "המודיר" אוהב להטיף מוסר. הוא, ב"ה, אינו כומר אנגליקאני. הוא מנהל בית-סוהר. איש איש וה"דיוטי" שלו. נתן "המודיר" פקודה, והפרידו בין הדבקים. כל אחד מהשלושה הועבר לתא אחר, וסוף

פסוק. הציפור הכנרית שרה את שיר־הגעגועים שלה, כשהיא כלואה
לבדה בכלוב.

*

נסים שוחרר וגורש. שוחרר מהסוהר וגורש מן הארץ. לאן
גורש נסים? הוא גורש לאותה ארץ שממנה עלה: לעדן. יש, ב"ה,
להיכן להגלות יהודים מן הארץ: מי לעדן, מי לפולין, מי לאשכנז,
מי לאפגניסטן וכו'. רק לגבי רוסיה דלת־אונים היא ממשלת המנדט,
ואין בכוחה „להסדר" עמה לצרכי גירוש יהודים.
אילו נשאר נסים בארץ, יכול היה להיות שומר בעיר. לתפקידים
אחרים אין כוחו יפה. הסוהר לא הוסיף להתפתחותו הרוחנית ופרע
מבריאותו והפכו לעצלן מועד. ומה יהיה משלוח־ידו בעדן?
הוא יצא מהסוהר „ברכוש גדול". במשך תשע שנות „ישיבתו"
עסק באגירה. רבים מן האסירים שהשתחררו השאירו לו משהו.
באגירה זו עברו עליו כל חייו הרוחניים בבית־הסוהר. הוא אגר מכל
הבא ליד: ספק בגדים וספק סמרטוטים, מסמרים מכל המינים מטבעות
מארצות שונות. מארגזו נישא ריח ניחוח של חפצים אשר העלו
עובש, משום שהם מונחים שנים על שנים כאבן שאין לה הופכין.
נסים גורש. שמחי וגילי, בריטניה רבתי: עוד יהודי אחד
גורש!

*

אתמול טסה בכיוון לצפון שיירה של צפרים. האסירים בחצר
הרימו את ראשיהם, ורעש הצפרים הטסות התערב עם התפעלות
האסירים מתחת. הצפרים החפשיות טסו במרום, והאדם עמד במקומו
על הארץ. האומנם הצפרים חפשיות הן? האומנם הן טסות לפי
רצונה החפשי הפרטי של כל אחת ואחת מהן? האסירים מלמטה
ראו את משק־הכנפיים בתכלת השמיים לאור קרני השמש וראו

את הבטן הירוקה והחזה הירוק של הצפרים. היה זה הגוון הירוק, שהסתגל במשך אלפי דורות לצבע הירוק־הכהה של יערות האורן הצפוניים בקיץ ולצבע הירוק־הבהיר של היערות הטרופיים בחורף.

*

יושב אתנו בזה „בלתי־חוקי“ מרצונו הטוב. יש גם כאלה. הוא עומד ערב גירושו מן הארץ. בלתי־חוקי מרצונו הטוב — כיצד? ממשלת המנדט שולחת את הבלתי־חוקיים על חשבונה, כלומר על חשבון משלם המסים. והנה נמצא בחור פיקח שמצא תחבולה. „מוח יהודי“. צעיר אחד רצה לחזור „הביתה“, לסלובקיה. ארז חפציו, סידר את „הניירות“ וירד ליפו ובראותו את השוטר הראשון, החל לרוץ כבורח. השוטר תפסו. נידון לחודש מאסר. עכשיו הוא כאן, אתנו, וכתום מועד „ישיבתו“, יגורש כחוק ע"י ממשלת המנדט. הנסיעה מארץ ישראל לצ'כוסלובקיה לא תעלה לו אף בפרוטה אחת.

*

משירי ערב. פונים אל אשה צעירה: „רקדי עם אביך“. והיא משיבה: „לא ארקוד עם אבי“. וזאת היא תשובתה, כאשר מציעים לה לרקוד עם אמה, עם אחיה, עם אחותה. ולבסוף פונים אליה: „רקדי עם בעלך“, והיא משיבה: „אני ארקוד לכבוד בעלי, בעלי — כל חיי“.

*

בתא מספר 32, המשמש מחסן פנימי של הסוהר, נמצאים עכשיו שני אסירים. האחד יוסף „תמרג'י“ (החובש), — זהו הכינוי של שמש־סגן־החובש מה „מוסתשפה“. (על כך ייאמר ברוסית: „הסגן הראשי של השוער השני במעלה“). הוא יושב זה עשר שנים בעוון רצח אשתו. לרגל הגנוסיה של המלך הוא עומד להשתחרר חדשים

אחדים לפני הזמן שפסק לו בית-הדין. האסיר השני הוא פלח עשיר מכפר דורה ליד חברון. השבוע הוא נאסר באשמת מעשה-רצח אחד או שנים.

האחד מן השנים שבמחסן עומד להשתחרר, וספק אם הוא בר-דעת. וחברו לתא עומד בצל התלייה. דינו יהא „אעדאם“ (פסק-דין מוות) או „מואבד“ („עולמית“). האחד יוצא לחפשי לאחר שהספיק להשאיר בסוהר חלק ניכר מצלם-האלקים שהיה לו, וחברו לתא עומד להפך ללא-אדם באמצעות המוות „המלאכותי“, כלומר הבא מידי אדם, או באמצעות החיים הלא-טבעיים שבסוהר.

*

היום השלישי לארבעת ימי „איד אל-כביר“ („האיד הכביר“, או החג הגדול). הרחבה לפני השער החיצוני של חצר הסוהר נהפכה ליריד. והיריד מתפרץ אל החצר ואף אל בנין הסוהר. נגלו פרצים ב„רגיוליישן“, כלומר במשמעת ובסדר, משום שפע הביקורים והמזונות. האסירים הנמצאים בכל ימות-השנה במצב של רעב-למחצה, נמצאו טובעים פתאום בשפע של אוכל. ואין זה האוכל במשורה, האוכל הקלוקל של פת-בג המלך, אלא אוכל בשפע ומכל טוב. הנה הביאו לאחד האסירים חצי אייל צלוי ושק של תפוזים. וביקורים לכל-דכפין. בין ביקור לביקור נמצאים האסירים במצב של זלילה. הנה קורע אחד שוק של אייל ומגישו בשתי ידיו אל הפה. נוטלים אורז מהטס, המכסה חלק הגון של רצפת התא, לא גלילים גלילים בין האצבעות, אלא גורפים את האורז בשתי כפות-הידיים. גורפים בידיים — וישר לפה. אך כוח-הקיבול של הפה, ולא-כל-שכן של הקיבה, הוא מוגבל. אוכלים בחפזון, כבני ישראל ערב יציאת מצרים. אוכלים בחפזון למרות שהיום גדול, יום ללא עבודה. אוכלים בחפזון, כי עוד מלאכת האכילה מרובה לפניך, משלך ומשל אחרים. אין בודקים. אוכלים ומשוחחים בסעודה. שפע של רשמים מה„זיארה“

(הראיון). וערכה של חדשה, שאין מטמינים אותה, אלא משיחים עליה. על רצפת כל תא מתגלגלים עצמות, קליפות תפוזים, שיירי ירקות, שיירי אורז, שלוליות של שמן מטוגן, שריחו הולך לפניו. מחרתיים — איסרו חג. שוב יצאו האסירים לסבלותיהם. שוב המזונות של פת-בג המלך, שקלקולם הוא כפול. קלקול שברגיליין וקלקול של המספק הרוצה לבוא על שכרו לפנים משורת הדין. מחלקת הנקיון של הסוהר תורחב באופן זמני. ליד הסוהר תיערמנה ערימות של שיירי אוכל. אחרי-הצהריים יחזור הסוהר אל מסלולו הרגיל. הרצפות שטופות, וריח קרבול יינשא שוב באויר. אבל האסירים לא יוכלו עוד לחזור אל המסלול. שלושה ימים אחרי החג יש להם רשות להשתמש באוכל שהובא להם מן החוץ במשך ימי החג. אחרי-כן יעברו השוטרים מתא אל תא ויחרימו את השיריים. ולכן מוסיפים האסירים לזלול גם בימים שאחרי החג האסירים אוכלים ונותנים לכל דכפין. אבל הבעלנים לאכילה הם מועטים. לכולם הביאו אוכל. כמות האוכל היא מרובה. וכתוצאה מריבוי האכילה מתקלקלת הקיבה. קיבת האסיר רגילה לרזון בכל ימות-השנה. והנה בימי החג מרגישה הקיבה שבעלה עבר לפתע פתאום משום-מה לקיצוניות. ה"מוסתשפה" מתמלאת חולי קיבה. אבל הרופא והחובש הם אנשים מנוסים. שבוע שבועיים לפני החג הם כבר הספיקו להכין כמויות גדולות של שמן-קיק, של מלח-קרלסבד. לאחר שקיבלה שפע של אוכל מקבלת הקיבה שפע מן התרופות הנ"ל. העבודה מרובה לא רק ב"מוסתשפה", אלא גם ב"בית-המים". פלוגת-האסירים העוסקת בנקיון הוכפלה והושלשה. התור ב"בית המים" גדל והולך. ומן הצד עומדים אסירים, מרכינים ראשיהם ומקיאים. בחגאות של אומות-העולם אין האדם מתייחד עם אלהיו, אלא מפקיר עצמו לשטן. הבריות מתפנים לתאוות-הגוף למיניהן. גופו של אדם יוצא מכליו. כל חגא וחגא הוא יומו של דיוניסוס, אליל ההפקרות היווני. בישראל אין הדבר כך. ולכן, מכל החגים נתונה אהבתי ליום-

הכיפורים. הן בשל התפילות היפות והן בשל סיגוף הגוף. רק ביום-כיפור מתקרב אדם מישראל אל אלהיו קירבה נפשית עמוקה. אבל חגאות הגויים יש להם אופי דיוניסי. מן הילדות נחרטו בזכרוני חגאות הגויים כימים של הוללות, פריצות, הפקרות. אנו הילדים היינו חוששים באותם הימים לצאת החוצה. בכל אשר תפנה תראה גוי שיכור מתגלגל בצדי הדרכים, או נשען על גבי הקיר ומקיא, או מהלך כתינוק בן שנתו. והפיכחים שבין הגויים בוודאי אינם טובים מהמבוסמים.

*

מוסה מספר: רוז'ה היתה פרוצה ביפו. היא לא היתה בזבזנית, אלא, להיפך, היתה חסכנית וצירפה פרוטה לפרוטה. לבסוף, לאחר שאגרה כאלפיים לא"י, ארזה חפציה בשש מזוודות גדולות וחזרה ללבוב עיר-מולדתה. שם נישאה חיש-מהר לסטודנט שהיה צעיר ממנה בכמה שנים.

לאחר שהעלה באש את „המעביר“ יצא מוסה לחו"ל. היה כאמור שתי מטרות לנסיעה זו: א) לפתח את המסחר המכניס, סחר החשיש. ב) לשאת אשה חדשה, צעירה: „נעלים מתיישנות, ויש להחליפן מדי פעם בפעם בחדשות“. בנסיעתו זו עשה מוסה קפנדריה, וסר ללבוב מתוך כוונה תחילה לבקר אצל רוז'ה. היא קיבלה אותו בסבר פנים יפות. הציגה את מוסה בפני בעלה: „אחד הידידים מפלשתינא“. היתה לה צורה של גברת, שחיה חיי-משפחה יפים, וגם פני בעלה הפיקו שביעות-רצון. אלפיים לא"י דמי גדוניה — לאו כל סטודנט זוכה להם...

*

כשאסיר יהודי נשאל מהי סיבת מאסרו, הרי תשובתו היא: „פאספורט“ כלומר עולה „בלתי-חוקי“. כשאסיר ערבי נשאל אותה

שאלה, הרי תשובתו היא: „טושה“ (קטטה). ברוב המקרים משקרים שניהם. ברוב המקרים אין הנשאלים אלא „חראמי“ (גנבים).

*

בקרב האסירים הערבים שנידונו באשמת רצח, מעטים אלה אשר רצחו מטעמים חמריים. רוצח מטעמי שוד, הרי חבל התלייה מתגעגע עליו. וסופם של געגועים אלה שהם באים על סיפוקם. רוב הרציחות בקרב הערבים כרוכים בשמירת כבוד המשפחה או כבוד הפרט. שייך נזאר רב עם איזה מלצר, אשר קיללו באמו. (הקללה בקשר לאם היא הקללה המרכזית הן אצל הרוסים והן אצל הערבים). השייך לא הירבה לחשוב, שלף את ה„שיבריה“ (הסכין) ש„אינה קולטת דם“ ותקעה לאן שתקעה בגופו של המלצר והלך „לשבת“ עשר שנים „אנגליות“. הנה אסיר, שתקע י”ג תקיעות „שיבריה“ בגוף מפרו. הנרצח אמר לרוצח: „אשתך שרמוטה“ (פרוצה). בו במקום שילם המעליב בחייו, והנעלב שילם בעשר שנות סוהר. מרובים מקרי רצח בשל משכב־זכר. הערבי מתלקח חי־שקל כערימת קש יבשה. בספרות הרוסית מסופר רבות על רגשי חרטה הפועמים בנפש הפושע הרוסי. הפושע הערבי אינו יודע רגשי חרטה. אין הוא מרבה להצטער על העבר. מה שעבר — עבר. חרטה לא תועיל, לשם מה איפוא להתחרט? שוחחתי עם השייך נזאר על המקרה שלו. על עצם העובדה שרצח אדם סתם־ככה, מנקודת־המבט שלנו, אין הוא מצטער. אלא על מה הוא מצטער? הוא, השייך, שמשפחתו, לפי דבריו, היא מן המיוחסות בכל העולם המוסלמי, יושב בסוהר בשל „איזה מלצר“ ולא מלצר־סתם, אלא „סאמבו“ (כושי). הלך־מחשבה כזה אינו מיוחד לשייך נזאר דוקא. זהו הלך־המחשבה הכללי, הציבורי.

עלי רביע רצח ונתלה משום שלפי דעתו העליבה אותו הנהלת הסוהר. הוא נמצא ביחוסים אינטימיים מאד עם אסיר צעיר אחד.

זהו דבר אינטימי לכל הדעות. יפה מאד. ה"מודיר" מבין זאת, והעמיד פנים שאיננו רואה. אבל עלי נתפס בשעת מעשה על ידי המפקח מוחמד אפנדי. עלי סבור היה שכבר בא על ענשו לאחר שזה ראהו בקלקלתו. אבל מוחמד לא הסתפק בראייה בלבד. הלך ו"סידר רפורט", ועל-ידי כך, גילה את קלון עלי ברבים. עלי יוצא מכליו, תופס סכין ומתפרק מזעמו על-ידי תקיעת הסכין. בעצם לא היה חשוב לו לעלי, שהסכין תכנס דוקא לגופו של מוחמד אפנדי. הסכין נכנסה לגופו של ה"אומבאצ'י" ש"אלהים אינה לידו". וכעבור חצי שנה של ישיבה בצינוק, כשהוא כבול בידיו וברגליו, עולה האדם הצעיר הזה לגרדום. המושג "אין טעם במותם" הוא מושג-אמת לגבי הערבים. חיי המין שלהם הם שונים מחיי המין שלנו. האשה אינה רעה, אלא שפחה. חיי המין ממש הם עם גבר ועם ילד. משכב-זכר אינו חרפה. הערבי הוא ביישן. והביישנות היא סימן למיניות יתרה. כל ערבי עומד כמו לפני חידה בפני הלך-מחשבתו של יהודי. יהודי וערבי — אין לך שני עמים זרים יותר זה לזה. היהודי כפרט והיהודים ככלל נראים בעיני הערבי כדבר משונה והפכפך. הערבי שונא ומעריץ את האנגלי. הערבי מבזה את היהודי ופוחד מפניו. הערבי אינו מבין את אדישותם של היהודים למראה קלות-ראשן של היהודיות בדברים שבינו לבינה. ואין הערבי מבין את רגשי שאט הנפש של היהודי כלפי משכב-זכר.

ומכאן גם יחס הערבים לציונות. היחס הוא כפול. יש אצלם השקפה אופטימית מאד והשקפה פסימית מאד. האופטימיסטים מהם אומרים? "יבנו להם היהודים בתים, יקנו להם קרקעות, ישתלנו פרדסים, הכסף יעבור אלינו. בסופו של דבר הכל יעבור אלינו, לרבות הנשים היהודיות בעלות הגוף הלבן". השקפה הפסימית מהי אומרת? "היהודים הולכים וכובשים את הכל, את פלשתינא כבר הפסדנו. לא נשאר לנו אלא למכור הכל בכסף מלא, להרבות במחיר ולהגר לעיראק". הערבים הם אימפרסיוניסטים, כלומר אנשים של מצבי-

רוח. יש שאותו הערבי עובר חיש-קל מהשקפה פסימית לאופטימית, וחוזר חלילה. הכל לפי ההתרשמות. פעם „הכל אבוד“, ופעם „הכל יהיה שלנו“.

*

הגנב חיים שווארצמאן איש גאלאץ אשר ברומניה סיים את תקופת מאסרו, ושחרר — לא בשער הסוהר אלא עם עלותו לאניה ההולכת לרומניה. כי חיים שווארצמאן גורש מן הארץ. בצאתו מן הסוהר היה נעול נעלי „ממשלת המנדט“, כלומר נעלי אסירים. אך בפתח הסוהר פקדו עליו להסיר את הנעלים, והוא יצא מן הסוהר יחף. אבל העניבה היא שלו, ולכן לא הסירוה. שווארצמאן יצא יחף, אבל ענוב עניבה. על כך העיר היווני הערמומי ג'ורג'אדס ברוסית הרצוצה שלו: „חיים שווארצמאן יצא מהסוהר כשהוא חצי-לורד“. אילו יצא נעול נעלים, היה לורד שלם.

*

מאחר שאבוזיית נידון לט"ו שנות מאסר בעוון אונס בתו, הרי ברור בהחלט שהוא כאן מיוחס גדול בעיני ההנהלה וכבודו רב גם בעיני האסירים. הוא אחד המנהלים בענף-עבודה. וחוקה על אנס, ולא סתם אנס, אלא אונס בתו, שידע „להרביץ“. והרי זה בעצם מה שדרוש להנהלה. מתחת לסף ההכרה, ואולי גם בהכרה, פחד הפושעים המועדים רובץ על ההנהלה. לכן היא מחניפה להם ומקיימת אצלם את המשמעת על-ידי רמזים והבטחות. זאת היא השיטה.

*

לפני שמונה שנים סיים אסיר ערבי אחד ט"ו שנות עבודת-פרך ושחרר. ועכשיו הופיע שוב בבית-הסוהר, ופסק-דינו: עשר שנות עבודת-פרך. הוא יפה לסוהר, והסוהר יפה לו.

*

הנשק האחרון של אסיר יהודי ושל אירופי בכלל, הוא הנשק של שביתת-רעב. הנשק האחרון של אסיר ערבי הוא נשק ה"שיבריה". עד עכשיו לא קרה עדיין מקרה שאסיר ערבי יביע את מחאתו החריפה בשביתת-רעב. אין ערבי מסוגל לסבל ממושך, לסבל הכרוך לא רק בזמן אלא בהבלגה, בגיוס רצון עצמי מרובה.

כשה"מודיר" מיסטר סטיל היה כאן, היה מחירה של חפיסת סיגריות חמישה גרוש (ב"חוץ" — גרוש וחצי), אך מיסטר סטיל נסע לאנגליה לחופשה. את מקומו ממלא ה"מוסאעד" (סגן-המנהל) השיכור מתיסון. וחפיסת סיגריות עולה עכשיו עשרה גרוש. כיצד קרה הדבר? מתיסון רצה להראות את נחת זרועו, מבלי שאיש יפריעו בכך. פתח בחיפושים של סיגריות. מחיר הסיגריות עלה לעת-עתה כפליים. אבל מי שעישן קודם-לכן עומד בעישונו גם עכשיו, למרות המחיר ולמרות הסכנה שבדבר. מיסטר סטיל הבין זאת, ולכן הוא נלחם בעישון "החיצוני" ולא "הפנימי". הוא נלחם בעישון במידה שדבר זה נדרש ממנו ע"י ה"רגלמנט", ולא יותר. מתיסון רצה להיות מטאטא חדש. וראשית-כל הוא רצה לטאטא מן הסוהר את העישון. אבל דבר זה הוא מן הנמנע, כשם שמן הנמנע לגרש מהסוהר את הפשפשים. שום חיטוי לא יעזור. המלחמה בעישון מתנהלת במלוא הקיטור. יום יום נערכים חיפושים. והכל לשוא ולחינם. בסוהר עישנו מעשנים ויוסיפו לעשן. מתיסון דומה לאותם הקומיסרים הסובייטיים, שנלחמו במסחר החפשי בשנים הראשונות אחרי "אוקטובר". הפעולה של מתיסון גרמה רק לפריחת הספסרות. מתיסון רק הגדיל את הברחת הכסף מהחוץ לצרכי האסירים המעשנים ואת הרווחים של אותם השוטרים והאסירים העוסקים בהברחה.

*

מדי האסירים הם משלושה סוגים: יש אסירים הלבושים מדי

„מכבי“, ויש במדי ה„פועל“ ויש במדי „ביתר“. הכיצד? המיוחסים שבאסירים, מנהלי עבודות, משגיחים — ה„שאווישים“, אשר על שרוליהם תפורים שלושה סרטים, לובשים חולצות לבנות. סגניהם להשגחה, ששני סרטים תפורים על שרוולם, ה„אומבאד“ (הקורפור-לים), לובשים חולצות כחולות. ואסירים סתם חולצתם חומה.

*

השייך יש לו חכמת־חיים אחת ויחידה: בסוהר הכל מלשינים.

*

יום שכולו מאורעות. בשעת ה„חקורה“ אחרי־הצהרים היכה אסיר את חברו באבן בראשו. כיצד לא רצץ את גולגלתו? מעשה־נסים! בעיני ראיתי זאת. בירכתי החצר ישבו שני אסירים ושוחחו ביניהם. אידיליה מזרחית, ואולי אידיליה סתם. לפתע פתאום תפס האחד את האבן היחידה שבחצר והתחיל „להרביץ“ בראש חברו. עד הרגע שתפס את האבן אי־אפשר היה לחשוב, ששיחת השנים תסתיים בצורה כה טראגית. לא היה שום מעבר מן השיחה שבאידיליה לשתי המהלומות בראש. העדר כל מעבר מאידיליה לנסיון לרצח הוא אפייני מאד לרוח המזרח.

בעוד אני נתון תחת רושם המקרה הנ"ל חוזר אני מן החצר לתא. והנה ראיתי שכובלים אסיר, על מנת להובילו למשפט. בשעת הכבילה שאלו ה„שאוויש“ שלום שווילי למשפטו. האסיר ענה במנוחה: „זמי“ (בעל־חוב), כלומר ענין של מה־בכך, ענין של חוב. (בעל חוב המשתמט מלסלק חובו נידון לשלושה שבועות מאסר. ויש אסירים רבים מסוג זה). ראיתי כי לשמע תשובת האסיר הצליח שווילי בקושי להבליג ולא „להרביץ“ באסיר באלה שבידו. שאלתי את שווילי לסיבת כעסו וקיבלתי את התשובה: „הוא עומד לפני תלייה ומשקר לי: חוב“. האסיר הזה נאשם ברצח ילדה, שסרבה לו כאשר רצה לאנסה.

אבל נחזור אל האסיר שהלם באבן בראש חברו. ראשית־כל מעניינת תגובת האסירים הערבים והיהודים, שהזדמנו בחצר בשעת מעשה. הערבים דחקו איש את רעהו כדי למסור עדויות לקצין, שהופיע מיד במקום. ולעומת זאת האסירים היהודים בראותם את הקטטה החלו מיד להסתלק מן המערכה, הפנו ערפיהם, כאילו לא ראו ולא שמעו מאומה. היהודים התפלספו ביניהם לבין עצמם על „הרציחה“ של הגויים. בינתיים הובל המכה ל„זינזאנה“ והמוכה — ל„מוסתשפה“, הפעם, שלא כדרכם, נהגו השוטרים בזהירות ולא „הרביצו“ בו. השוטרים הם מומחים ומנוסים ויודעים מתי „להרביץ“ ומתי לחדול. המקרה הנידון הוא רציני יותר מדי ולא יסתיים בתוך כתלי הסוהר. הענין יגיע לבית־הדין, ולכן נזהרו השוטרים ולא „הרביצו“. אילו ידעו השוטרים, שהענין לא יצא מחוץ לכתלי־הסוהר, כי אז היה גם המכה מובל לא ל„זינזאנה“, אלא ל„מוסתשפה“...

*

דוד שווילי, כלומר פפישווילי, הובא אמש מכלא יפו. נידון לט"ו חודש. לפי דבריו הוא הספיק בעשרת ימי החופש לגנוב תשע פעמים. כששאלתיו מדוע לא עמד בדיבורו, שהבטיח לי בהן־צדק, כי בצאתו לחופש לאחרונה שוב לא יחזור לכאן, ענה לי: „אתה בית"רי ותוסיף להיות בית"רי. כל אחד בשלו“. אחר־כך סיפר לי מעשיה ארוכה, שהמוטרה־השכל שלה הוא קצר ביותר: כמה שישתדלו להרגיל את החתול שיחדל לטרוף עכברים, הרי החתול ימשיך בשלו.

*

במשך כל ימי הפסח עסקתי בתעמולה של „עלילת־דם“. השתדלתי להוכיח לכל שוטר ולכל אסיר, וביחוד לנוצרים שביניהם, שבמצות יש דם של ילדים נוצריים וגם של מוסלמים. תעמולתי זו נסתיימה בכשלון מוחלט. האסירים בגלוי והשוטרים בצנעא היו

מקבלים מצות ואוכלים אותן להנאתם. שוטר אחד, מוסלמי ותמים, העיר לי: „בילדותי היתה אמא מאיימת, שהיהודים ישחטוני לפסח לצרכי המצות“. האמהות שלנו היו מאיימות עלינו בצוענים, והאמהות של הגויים מאיימות על ילדיהן ביהודים. בין כל האסירים יש רק אסיר אחד המאמין בעלילת־דם. זהו הפולני מפוזן. ברם, אף הוא לא עמד בנסיון וביקש מצות, ובקבלו אותן, אכל אף הוא להנאתו. אפילו הפשוטים ביותר בין האסירים לועגים לעלילת־הדם. הנציונל־סוציאליזמוס בתעמולתו לשנאת ישראל אינו מזכיר עוד את דמם של ילדי הנוצרים המשמש לאפיית מצות. שנאת ישראל פושטת צורה ולובשת צורה. משפט בייליס הוא ענין שעבר זמנו. ורק ממשלת הצאר בטמטומה נאחזה בעלילת־הדם. היטלר אינו זקוק לה בהפצת השנאה לישראל. יש לו אמצעי תעמולה „המתקבלים יותר על הדעת“.

*

בשעת „חקורה“ בבוקר נשמע קול נפץ. בראשונה שאלנו את עצמנו: „בארוד?“ (פיצוץ־סלעים). אך פקפקנו בדבר, משום שהנפץ היה חזק מנפץ רגיל של „בארוד“. כעבור רגעים אחדים התברר הדבר: התפוצץ דוד הנפט אשר במאפיה. לאחד האסירים מהעובדים במאפיה נקרע ראשו מעליו, והוא מת בו במקום. ואסיר שני נפצע קשה. האסירים שוחחו על המקרה והעירו מתוך צער: „שמונים חודש הלכו לאיבוד“. כלומר: זה שנהרג הספיק לעשות בסוהר שמונים חודש. בחזרנו מן החצר אל התאים ובעברנו ליד המאפיה, ראינו שלולית גדולה של דם ליד פה נפט מפוחם. דומה היה לפח צבע שנהפך ושהצבע נשפך מתוכו. האסירים הצטערו, כאמור על שמונים החודש, ש„הלכו לאיבוד“, וג'ורג'אדס העיר: מוות קל. קל אפילו מתלייה. ללא „סינימה“.

מיסטר מתיסון מתאגרף עם אסיר. האסיר נופל. מיסטר מתיסון מקימו על רגליו בתפסו בקצות אצבעותיו את — — עפעפי האסיר.

הקורא ישאל: כיצד לא נקרעו העפעפיים משום כובד הגוף? הסיבה היא פשוטה. סגן המנהל השיכור והסאדיסטן תופס בקצה אצבעותיו בעפעפי האסיר ומתחיל למשוך, והלה כבר מתרומם מאליו. במחיר של 15 לא"י יכול אתה ליהפך ל"חמאיה", כלומר, לאסיר מיוחס. ראיון שמחוץ ל"רגיוליישן" (אחת לחדשיים) מחירו לירה אחת.

*

זמן העישון הוא בין השמשות. בשעת העבודה אין מעשנים. בבתי-המלאכה יש אסירים רבים ותמיד יימצא מלשין. לפנות ערב חוזרים איש איש אל תאו. השכנים לתא כבר הספיקו להכיר איש את רעהו ויודעים מי ומי מועד להלשנה בעניני סיגריות. בין הערביים כל אדם אחוז מילנכוליה. השוטרים שקועים בסיום היום, ואין שעתם פנויה לאסירים שכבר נכלאו בתאיהם.

אבל מעשה שטן, הנה נכנס אל התא דווקא בשעה זו היפה לעישון, השייך שלנו. הוא אסיר מיוחס שבמיוחסים: נכנס אל התא ועוזבו כרצונו. הוא חשוד בהלשנה. ג'ורג'אדס מתפקע מתוך רצון לעשן. ודומה שהשייך אינו עומד לעזוב את התא לפי שעה. הוא נטל את "דון קישוט" בתרגומו של ביאליק ושוקע בקריאה. לא ימהר לעזוב את התא. מה לעשות? ג'ורג'אדס מפליט גזים בתרועה גדולה. השייך העדין ממהר להסתלק. ג'ורג'אדס רץ למקום, שבו טמונה חפיסת הסיגריות ושוקע בעישון להנאתו. ליתר בטחון משחד גורג'אדס את החשודים בהלשנה במציצה או מציצתיים מן הסיגריה העשנה שבידיו.

*

הגאווה והשחצנות הריקה אפייניות לאפנדים. שייך נזאר גאוותו על יחוס המשפחה. מלצר אמר לו מה שאמר, והוא השיב לו בו במקום בסכין. אשתו של בדר רסאס ירתה באהובתו. אשתו נידונה בשל כך לשבע שנות מאסר. הוא בא לכלא יפו ודוקר אותה עד מוות

בשעת ה"זיארה" (הראיון). פלוני גאוותו על ט"ו השנים של פסק־דינו, על שנטל על עצמו את עוון "אשתו", כלומר את עווננו של אותו צעיר, אשר בו היה משתמש לצרכי תשמיש־המטה ואשר נתפס כרוצח.

ביחוד גדולה הגאוות על מעשי־רוצח. באפנדים אתה רואה את האבירות הקדומה בהתנוונותה. אם רצחת, הרי אתה "ג'דע", ולו גם נפלת בפח ונתפסת. ובשעה שמיעוט העם, האפנדים, מבליטים את גאוותם, הרי רוב העם הם עבדים, אם לא בגופם הרי ברוחם.

*

אחד האסירים ה"ירוקים" סרח. סירב, כמדומני, משום־מה ללבוש "בגדי מלכות". לך וחפש טעמים למעשיו של אדם סתם, ולא־כל־שכן למעשיו של אסיר. הסרוז'נט שלום תבורי (מנהל המחסן) ועוזרו ראלף (מאסירי חברון, כלומר מרוצחי חברון) לא יכלו לעשות דבר. האסיר התעקש, וחסל. בדרך מקרה נודמן במקום המפקח ראובן, כשהוא עובר מתא לתא בשעת ה"תמאם" (המיפקד), ולקראתו הולך ה"מוסאעד" (סגן המנהל), שהוא עכשיו ה"מודיר" בפועל. רוחו של מיסטר מתיסון טובה עליו בשל הלגימה מיום אתמול, שטרם חלפה השפעתה. מבלי להרבות דברים התחיל מיסטר מתיסון "להרביץ" באסיר העיקש. ל"הרבעה" אין שתי הידים מספיקות לו למיסטר מתיסון. לעזרת הידים המתאגרפות באות הרגלים, שנהירים להן שבילי כדור־הרגל. ובשעה שסגן־המנהל הבריטי "מרבץ" הרי המפקח היהודי עומד ומטיף מוסר לאסיר ה"מורבץ" והרובץ. הקול קול יעקב והידיים ידי עשו.

ה"פוסטה" הביאה בין השאר גם שלושה גרמנים "אריים" צעירים. שנים "צפוניים" בלונדיים והשלישי — ערמוני כהה מן "הגזע האלפיני עם תערובת של דם קלטי". הם פנו לסרוז'נט שלום תבורי, האחראי לסידורים "הפנסיוניים" שבסוהר, והכריזו שאינם

רוצים לדור בתא אחד עם אסירים יהודים. אין אני יודע, כיצד סודר הענין. מכל מקום, הם לא קבלו מכות. יש לקוות, ששלום סידרם בתא של ערבים חובבי עפוזים בהירים.

סלים מהשבאב ב"אל-קודס" (ירושלים) נאשם ברצח מתוך טעמי "גום" (נקמת דם). בזמן האחרון מצב-רוחו טוב עליו. אסירים חובבי לצון החלו משכנעים אותו, כי יותר מעשרים חודש לא יקבל. הוא שבע רצון ופונה לאסירים הנכבדים לשם אישור הידיעה האופטימית הזאת. אלה מנענעים בראשיהם ברצינות: "אינשאללה" (אם ירצה השם) — וצוחקים לו בלבם בנוכחותו ומתפרצים בצחוק ממש, כשהוא פונה עורף, במהרו לבשר את הבשורה לקבוצת אסירים ש"הבטיחו לו עשרים חודש בלבד". לאחר שסלים פנה הלך לו, רוטן מוחמד (הצעיר ה"מוגרבי", כלומר האלז'ירי, שנידון לעשר שנים בשל רצח אחותו ולשנתיים בשל רצח יהודים בימי אב תרפ"ט; זהו מוחמד מדליק-הפנסים הידוע מהעיר העתיקה): "וכי מה הוא חושב? וכי, ביס' (חתול) רצח?"

חסן ופריד הם ידידים. שניהם חברים לתא אחד. אבל אין ידידות קיימת לנצח, בכל אופן לא בסוהר. והנה רבו ביניהם חסן ופריד. ויהי הלילה, בשעה שחסן ישן, קם פריד והתחיל להעביר "שרפה" (תער) על פניו של חסן. ה"שרפה" "טיילה" על פני חסן עד שהתעורר. והתוצאות? האחד משני הידידים הובל ל"מוסתשפה" (לבית החולים) והשני — ל"זינזאנה" (הצינוק). ומה הלאה? הכל תלוי במידת "טיולה" של ה"שרפה" אשר בידי פריד על פניו של חסן. והיה אם ימות חסן מפצעיו, יעלה פריד לגרדום. ואם יבריא חסן, יבלה פריד כשבועיים ב"זינזאנה" ויקבל "אלמאטים" (נקודות) לחדשיים עם תוספת של י"ב מלקות.

ושייך נזאר מוסיף כיד חכמת ערב ונסיון הסוהר הטובה עליו: "וחסן ישוב ויחתוך את פריד ב"שרפה", וחזור חלילה". בקיצור: חד-גדיא (תרתי משמע)...

*

לפני שנים אחדות ניתלו שני ערבים, שנאשמו בהתנפלות על הבישוף האנגליקאני בירושלים. ומאחר שהיתה זו התנפלות על הוד קדושתו, הרי השוטרים והשופטים התנהגו „פחו כמים“. לאחר מעשה התברר, שניתלו שני אנשים חפים מפשע. המשטרה פיצתה את קרובי התלויים במאתים לא"י על חשבון משלם-המסים. המשטרה שגתה ומשלם המסים משלם. והענין השתק, כאבן זו שנזרקה למצולה.

על כך העיר לי השייך: „ומה חשבת? כלום לכל אדם יש עורך-דין טוב, כפי שהיה לסטבסקי? השופטים אינם אשמים. המשטרה סידרה את המשפט, יפה. המשטרה הכינה, יפה את העדים. ודע לך: כאן יושבים רבים חפים מפשע“.

בכלא יפו סיפר לי השוטר יהודה, שלפני זמן מה נתלה ערבי אחד חף מפשע.

*

האסיר אטאואי הוא אסיר מיוחס. מה פלא? נידון לט"ו וכבר הספיק „לעשות“ שש שנים. שני סרטים על שרוולו: „אומבאצ'י“ (קורפורל). על פיו ישק דבר הנקיון והספקת המים. בבוקר בבוקר, כשקשה להבדיל „בין תכלת לקרסי“, כשה„חמאייה“ המיוחסים סרוחים עדיין על ערשותיהם, נשמע רעש ב„מרדבן“. מה קרה? לא קרה דבר. מנקים אותו את ה„מרדבן“. מעשרה עד עשרים אסירים „דקים“ זוחלים על ארבעתם על רצפת המסדרון הארוך ומנקים אותו בסמרטוטים מהולים במים. אלה בסמרטוטים לחים ואחריהם באים אסירים בסמרטוטים יבשים. ועל כולם ניצב „האומבאצ'י“ שלהם וצועק עליהם שבל יתרשלו בעבודה. ולעזרת צעקותיו בא מקל לצרכי „הרבצה“ בגבו של אסיר זה או אחר השטוח על הרצפה. אטאואי כולו דרוך ל„הרבצה“.

לפנות־ערב הוא יוצא עם שאר המיוחסים לחצר החיצונית לשם נשימת אויר צח, שיחה בטלה, והעיקר — עישון. הוי העישון! בעצם אפשר לעשן בתוך כתלי הסוהר מבלי להזדקק לרשיון כל־שהוא. ברם, אם אתה מעשן ברשות, בחצר החיצונית, ועיני השוטרים רואות, הרי זהו הסימן שמיוחס אתה, בחזקת איש־האריסטוקרטיה שבין האסירים.

כיצד ובאילו מסיבות נפל נכבד זה, שאטאואי שמו, לבית־הסוהר? הוא פלח מאחד הכפרים בסביבות חברון. פעם נודמן לו ללכת בדרך עם גיסתו. נמלך בדעתו והתחיל לדבר על לבה. אבל היא השיבה פניו ריקם. מה עשה? משכה בכוח למשרפות הסיד שליך הדרך ורצה לאנסה. היא הגנה על כבודה. ואז דקרה פעמים אחדות ב„שיבריה“, ותמת. בעלה הודיע למשטרה, שאשתו נעלמה. כידוע יצאו מוניטין למשטרה הארצישראלית, שכוחה אינו רב בגילוי עקבותיהם של פושעים. את גוויית האשה האומללה גילו לא שוטרים, אלא כלבים אשר הסתייעו בתנים. עוברי־אורח שמו לב לדבה, שמשרפות הסיד נהפכו בזמן האחרון ל„בית־העם“ של כלבים. הכלבים ערכו ויכוחים סוערים בשאלת החלוקה הצודקת של גוויית האדם המת. ונמצאו עוברי־אורח סקרנים, שלא היתה להם כל סיבה למהר למחוז־חפצים; הם סרו מן הדרך אל בארות־הסיד לראות, בשל מה השקלא־וטריא בין הכלבים. וסקרנותם זו של עוברי־האורח היא אשר הובילה לגילוי השיירים של גופת אדם. את שארית הפליטה מגוויית הפלחית, שארית הפליטה שנותרה לאחר שהיו בה שיני כלבים ותנים, הביאו לקבר ישמעאל.

הכלבים הובילו את המשטרה; כלבים סתם, לא כלבי־המשטרה המיוחסים, הובילו את השוטרים אל גוויית הפלחית. ברם, מי ומי הוביל את השוטרים אל הרוצח? דבר זה לא הצלחתי לברר. אטאואי נידון למוות. אבל רוב הנידונים לתלייה אינם נתלים. בשעת הערעור או בשעת בדיקת פסק־הדין ע"י הנציב, נמתק דינם. „אנס רחמנא

פטרי" ... דינו של אטאואי הועמד לבסוף על ט"ו שנה. ומצבו החמרי של אסיר ב"מרכזיה" הוא אולי טוב ממצבו של פלח מסביבות חברון. כאן בסוהר רודה אטאואי בשני מניינים של אסירים "דקים", "דגים" רקק": גנבים, כייסים, חובבי קטטות. בקיצור, כל אלה הם אסירים, שנידונו איש איש לחדשים מספר. מבחינת הווי הסוהר אין אלה אזרחים אלא עוברי-אורח שלא כדאי לטפל בהם.

מוסר-כליות אין לו לאטאואי. מושג זה בכלל אינו קיים אף אצל אחד מכמה עשרות הרוצחים הנמצאים בזה. בכלל, לאור הנסיון בסוהר יש לי הרושם, שהשכספירים, הדוסטויבסקים, הטולסטויים הגזימו בהרבה בדברם על תפקידו של מוסר-הכליות בנפש האדם. אני מכל-מקום לא נתקלתי אף במאקבת אחד. מאקבת זאת היא מדרגה, אליה לא הגיעו בתוך כתלים אלה. האסיר מצטער שהוא נפל בפח, אבל אינו מצטער על הסיבות שגרמו לנפילתו.

אותו פלח, שאשתו נהרגה בידי אחיו, בודאי כבר התנחם מזמן על האבידה. לא על רעייתו שנלקחה ממנו הצטער, אלא על דרא דממנא. הוא הוציא כסף לקניית אשתו, והנה בא אחיו וגרם לו נזק ברצחו אותה. ועכשיו עליו שוב לאגור כסף, כדי לקנות אחרת. אילו היה האח שומר מצוות "בל תשחית", היה נמנע מלרצוח את גיסתו. והפלחית המסכנה, אשר בעודה בחיים רדה בה אישה כאילו היתה בהמת עבודה רגילה, סופה שנרצחה ע"י גיסה משום ששמרה אמונים לבעלה. ועם מותה נצו על גופה שתי מפלגות של כלבים. מה היו חייה של פלחית זו? אשה ערביה, "מי יודע חייך?..."

*

בוודאי, בעיית העונש מעסיקה את מי שהיא צריכה להעסיק. אבל כלום עסקו בבעיה "שלאחר העונש"? הסוהר אינו רק שלילת החופש והסגר מן החברה האנושית הנורמלית. הסוהר הוא שלילת

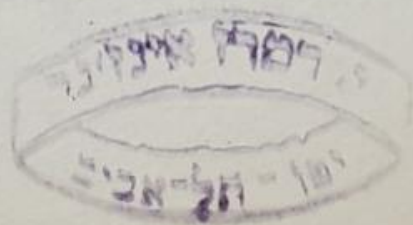
החופש ומלבד זאת גם אינוואלידיות גופנית ורוחנית ואולי רוחנית יותר מגופנית. רק בעלי אופי מוצק נמלטים מאינוואלידיות רוחנית. האסיר אדיש עד כדי אכזריות לצרות זולתו, הוא בעל אופי נוקשה, הוא עבד מתרפס בפני השוטרים; רוב האסירים מלשינים. מה עוד להוסיף על כל אלה? מבחינת הבריאות כל גוף של אסיר הוא קן לחציתריסר מחלות: שחפת, כליות, אולקוס, רבמטיזם, השנים נושרות. בפסק־הדין צריך היה להזכיר: גשללים ממך החופש, הבריאות, העצבים, אתה עתיד ליהפך לבר־נש בעל רמה מוסרית ירודה, וגם תהיה מחוסר יזמה ורצון.

ובכן: מה אתה מציע? לבטל את עונש־המוות, להפוך את בית־הסוהר לבית־ספר? היה זמן כאשר הייתי מציע זאת, ועוד יותר מזאת. אז מלאתי את כרסי בספרות המאה הי"ט. אבל לאחר ש"זכיתי" לחיות ברוסיה בקיץ 1917, יודע אני ש"הרוצח ירצה". עכשיו משוכנע אני, כי בית־הסוהר דרוש לחברה יותר משדרוש לה בית־תפילה לגדולים ובית־ספר לקטנים. האנושות אינה רוצה בגאולה, באושר, האנושות רוצה להיות אומללה. כל אחד רוצה להיות אומלל בעצמו ולאמלל את זולתו. ובית־הסוהר נותן לה את האפשרות הזאת.

*

סעיד — צעיר יפואי, בן־טובים, בקיצור שבאב; נידון למוות בשל רצח מתחרו לאהבה שבינו לבינו. בחשבון אחרון הומתק דינו לט"ו. לסעיד יצאו מוניטין בתוך כתלי הסוהר כשוכב־זכר מועד וגלוי. בחברה האירופית מותר לו לגבר לחמוד נשים, והוא יתקבל בכבוד בחברה. דבר זה לא יפריע את היחסים בינו לבין החברה. התמונה היתה משתנית, אילו היה חומד כפות ומזלגות. בחברה המזרחית אין מוצאים דופי בגבר רועה זונים. הכל יחסי, הכל כמנהג המדינה.

אך נשוב אל השבאב היפואי סעיד. אשתקד היה „ג'ורג קרפי“ „אשתו“. היה זה זוג־יונים ממש. שניהם עבדו ביום בדפוס הסוהר, ושם כבר היו מוצאים שעת־כושר לתנות אהבים. אבל מיסטר סטיל הזקן הזועף הפריד בין הדבקים. סעיד הוסיף לעבוד בדפוס כמקודם ואת „קרפי“ פקד מיסטר סטיל לכלוא למשך כל היום בתא. בלב שקט ויתר מיסטר סטיל על עבודתו של „קרפי“. פריון העבודה של אסיר כמוהו כפריון העבודה של עבד בשעתו. בכל פעם שה„חמאייה היו יוצאים ל„חקורה“, היה יוצא עמהם גם „קרפי“. ואז היה מופיע סעיד ב„חקורה“ אף הוא. דווקא אז היה עוזב את עבודתו כדי לעשות את צרכיו. כמקום־פגישה ל„נאהבים ולנעימים“ היה משמש „בית המים“. זעף מיסטר סטיל עוד יותר ופקד, שגם סעיד יישאר במשך היום כלוא בתאו. ובשעה ש„ג'ורג קרפי“ היה יוצא ל„חקורה“, היה מציץ דרך סורג הפתח של סעיד והלז כבר היה צמוד לסורג מתוך צפיה. והוא הדין בשעה שהיו יוצאים לחקורה „המחבוסין“, האסירים הרגילים. ברם, זוג של נאהבים אינם יכולים להסתפק זמן רב בהצצה חולפת בת־רגע. מה עשו? התחכמו ונרשמו ל„מכתב“ (משרד). כי זאת לדעת: אחת לשבוע מקבל המנהל כל אסיר ואסיר, אם יש לו איזו טענה כלפי ההנהלה, או בשל ענינים פרטיים, עניני משפחה, הגשת בקשה, וכו'. וזה דבר „המכתב“. את האסירים שנרשמו ל„מכתב“ מוציאים בשעה קבועה מתאיהם. הם עומדים בשורה בכניסה אל אותו החדר שבו מתקיים ה„מכתב“. הקצין מקריא את שמו של האסיר, שהגיע תורו להתייצב בפני המנהל. ומאחר שסעיד וג'ורג קרפי נרשמו ל„מכתב“, הרי הם עמדו איש ליד רעהו. הם עמדו אחרונים, בונב התור, כדי שיהיה להם זמן רב יותר להיות יחדיו. בסוהר אין ערך לזמן. אין לאן למהר, ב"ה. ולא־כל־שכן זוג של נאהבים. כשהופיע מיסטר סטיל „לשבת על מדין“ וראה את הזוג עומד, כשאיש מחזיק ביד רעהו, הרים קול צעקה, שלא כדרכו, ופקד על השוטר לכלואם איש איש בתאו.

לא ידוע, במה היתה מסתיימת סוף־סוף אהבת „ג'ורג' וסעיד. כי בינתיים שוחרר ג'ורג' וגורש מן הארץ. סעיד התנחם חי־שמהר, את מקומו של ג'ורג' היהודי המושחת ירשו ב„נפשו“ של סעיד שני ה„שקצים“ הגרמניים. כג'ורג' כן גם שני הנציונל־סוציאליסטים הצעירים הם גבהי־קומה, בהירי־שערות. בקיצור יש להם „סקס אפיל“ מנקודת־מבטו של סעיד. עם צאתם של שני הגרמנים ל„חקורה“. היה יוצא גם סעיד מבית־הדפוס, שאליו הוחזר מיד עם שחרורו של „קרפי“. סעיד יושב ליד הגרמנים כשהם יושבים ומטייל לידם כשהם מטיילים. ובין הערביים יושב סעיד על אדן החלון בתאו, הצופה מול תא מס' 18, שבו כלואים הנאצים השניים. בשעה זו של בין השמשות סעיד כולו יגון שבאהבה, מלבד הרוך המזרחי המיוחד הנסוך עליו.

*

ואלה הם ממשלי ערב.

„רצה אללה להרוג את הנמלה ויתן לה כנפיים“.

„הבידואי הפליג בים. התחוללה סערה. שאל הבידואי: מה הרעש? אמרו לו: הדגים מהללים את שם אללה. העיר על כך הבידואי: יפה היא פליטת־עפוז של גמל משירת הדגים“.

*

חייל משוחרר מן הצבא התורכי מספר מזכרונותיו במלחמה בזה הלשון: „ובכן, לילה. אני שוכב ומביט לתוך החשכה. איזו נקודה מתנועעת באפלה ומתקרבת אלי. אני לוחץ על ההדק — ובאץ. נגשתי: „סית“ (אשה). וחבל: הפסדתי שגל“.

*

בקשר עם חצי יובל המלך יצאו לחפשי אסירים רבים בבתי־אחת. לקראת מאורע זה התכוננו האסירים יותר משהתכוננו לקראתו

עורכי הטקס בחצר־המלך גופה. מבעוד יום הביאה „הפוסטה” אסירים שנחזנו מנור־שמש (מקום עבודת־הפרך של ארץ ישראל, סמוך לטול־כרם). אור ליום השחרור נדדה השינה מרוב האסירים, — מהם העומדים להשתחרר מחר ומהם המאוכזבים, כלומר שקיוו לשוא כי ישחררו. בלילה הראשון למאסרו ישן האסיר, ברוב המקרים, שינה עמוקה, לאחר כל מה שעבר עליו ביום המאסר. אבל שנת האסיר נודדת בלילה האחרון למאסרו. בבוקר החלו האסירים, העומדים להשתחרר, להחליף ליד המחסן את מדי הסוהר בבגדיהם האזרחיים. שנים על גבי שנים היו מונחים בגדיהם ארוזים במחסן. ועכשיו הגיע סוף־סוף תורם של בגדים אלה. עינך התרגלה לראות את פלוני האסיר במדי־אסירים, והנה לפתע פתאום רואה אתה אותו אסיר כשהוא לבוש בגדים אזרחיים. אצל רבים מן המשוחררים לא היו אלא סמרטוטים, ולא בגדים. ג'ורג' ג'ורג'אדס מתלהב, מזמין אחדים מן המשוחררים אל התא שלנו (הבוקר הותרה הרצועה) ותחב לאחד האסירים מבגדיו שלו. הוא מזמין גם אותי בבליל של מלים ערביות, עבריות ורוסיות, שאתן משלי לטובת האסיר: „זהו טוב מוש אוֹדרוב יאהוד”, כלומר: אסיר זה הוא אדם טוב, הוא לא הרג יהודים... ובין המשוחררים גם הרוצח משכונת הגורג'ים ליד שער שכס. הוא נתפס מפני שמיד אחרי הטבח שבו השתתף, חזר למקום הרצח לקחת את התרבוש שנשמט מראשו בשעת השחיטה ומצאו מתגלגל בשלולית דם. בשעתו נידון בעל התרבוש למוות, והנה עכשיו הוא משתחרר. מוזר היה לראות פלח אחד כשהוא לבוש אירופית, בלא כובע, אבל ב„דג־מלוח”. אבל הרוב החזירו מיד את הבגדים האלה, כי בחוץ חיכו להם הקרובים עם בגדים חדשים, מזרחיים.

והגיעה שעת הפרידה. ועד שעה זו אף לא חשדתי, שכה מרובים היו ידידיו של כל אסיר בין האסירים. בזמנים רגילים חושש כל אסיר מפני הריגול מצד חברו, ועכשיו משולבת כל פרידה בעשרות נשיקות מצלצלות ובאיחולים הדדיים. גם לאסיר שנשאר יש מה לאחל

לידידו המשתחרר. נשיקות כאלו ראיתי בילדותי בחתונות יהודיות, כשהנשים הזקנות מתנשקות. ובחוץ נשמעת יללת נשים, שבעליהן או בניהן לא השתחררו. היה בבכי הזה מן האכזבה שבתקווה שלא נתקיימה.

מובן מאליו, כי דעת־הקהל בסוהר משוכנעת שהחנינה ניתנה במידה זעומה: „זהו חג הדולה” (הממשלה) ולא שלנו. ובחצר הסוהר נערך כעין „מיטינג” למשחררים. ספייסר (ראש המשטרה) נאם לפניהם קצרות. האסירים הערבים המשחררים יצאו דרך השער השמאלי, הוא השער הראשי. והאסירים היהודים המועטים יצאו דרך השער הימני שממול. לפני שער „הערבים” נוצר היש־מהר יריד ובו מכרו תגרי־רחוב בקול, כדרכם, בטנים, וכיוצא באלה.

אנו, שנשארנו בסוהר, נצמדנו אל החלונות על מנת להסתכל ביוצאים. פתאום אנו רואים את יוסף „תמרגי” („החובש”); זה היה כינויו בסוהר משום ששימש כסגן החובש ב„מוסתשפה” הולך אחרי שמחה חינקס. מי שהיה אסיר פלילי הולך אחרי מי שהיה אסיר פוליטי. איש מאתנו לא יכול להתאפק, ואנו צועקים לו: „להיכן אתה רץ?” כלומר, גם הוא, הפושע, רוצה להידמות לאסיר פוליטי. את חינקס קיבלו בחוץ, כנהוג אצל יהודים, בדחיפות הדדיות, ללא סדר. נשמעו מחיאות־כפיים. ומבין תריסר הצעירים והצעירות לא נמצאה אף צעירה אחת עם צרור פרחים. עוד חינקס מתנשק ע”י השער מלבר עם ידידיו, והנה נשמע ב„מרדבן” קולו של המחסנאי, הסרז’נט שלום תבורי: „הוציאו את מיטתו של חינקס!” כלומר חסל סדר חינקס בסוהר, פרט ל„פייל” (התיק) שב„מכתב” (במשרד).

*

מהיום — עוד חדשיים, וגם אני חפשי. כאותו שחיין שעבר את רובו של נהר לרחבו ומתקרב אל החוף ההוא. והחוף ההוא כבר קרוב, אבל העייפות מרובה.

*

רק שלושה ימים חלפו מאז החנינה, וכבר הוחזרו לסוהר אחדים מהאסירים שנחוננו. יעברו עוד ימים ושבועות ויחזרו לא רק „דגי רקק“: יחזרו אחדים מבלי להשתחרר עוד לעולם...

*

זאת סיפר לי מוסה. גוף המעשה שייך למספר. אבל „המוסר השכל“ — לכותב.

סמוך לתחנת הרכבת של יפו, — זו התחנה שתמונתה נחרתה בזכרון הכותב עוד מימי הילדות מעתון-נערים מצוייר עברי, — ובכן, ליד תחנת יפו היה לפני שנים אחדות בית מסויים. באופן רשמי היה זה בית מלון. ברם, הכל ידעו, שזהו בית בושת. האנשים האחראים במשטרת יפו ידוע ידעו על כך, על התפקיד הבלתי-רשמי שהבית ממלא. דברים רבים ידועים לאנשים הרשמיים. אבל לא על כל מה שידוע להם הם מכריזים בקול. לגבי תפקידו של הבית ליד תחנת יפו העמידו האנשים הרשמיים פנים כלא-יודעים והטילו על שוכרי הבית מס עובד. וכמה פנים למס: חלקו בכסף וחלקו ב„שווה כסף“, בקיצור גם משק קפיטליסטי וגם משק נאטוראלי... ומאחר שהפריצות אסורה באופן רשמי בארץ-הקודש, לכן היו הנשים, דיירות הבית, פטורות מחובת בדיקה רפואית, בדיקה החלה על נשים מסוג הזה שאיתרע מזלן לעסוק במקצוע בארץ סתם, שחותם של קדושה אינו טבוע עליה. בבית דגן „עבדו“ חמש צעירות. בעלת הבית נקראה בפיהן בשם „מאמא“. העניינים התנהלו על טהרת ה„ביונס“. יהודי אחד השקיע כספים, הגברת ה„מאמא“ השקיעה מרץ, יזמה, ארגון והנהלה. וחמש הצעירות היו בחזקת פרוליטריות, אשר לא היה להן מה למכור, פרט לידיהן. (במונח „ידיים“ השתמשנו כאן, כמובן לתפארת המליצה בלבד). לפנינו איפוא משק קפיטליסטי טהור: בעל-הרכוש, הוא „המעביד“, המנהל והפועלים. אבל אין אנו יודעים מדוע

דמשום מה לא היו היחוסים מחודדים בין הרכוש לעבודה. ההכרה
המעמדית של "הפועלים" לא היתה מפותחת, וגם בעל המפעל לא
היה מנצל לפי טבעו. כלל גדול נטל לידו: "לחיות ולהניח גם לזולתו
לחיות". "הפועלות" היו באות על שכרן בעין יפה, וההכנסה הנקיה
היתה מתחלקת שווה בשווה בין משקיע הכספים לבין המנהלת.
ה"מאדאם" בפי "האורחים", ה"מאמא" בפי "הפועלות". ומאחר שבארץ
הקודש הפריצות אסורה, לכן היו חמש הצעירות באופן רשמי "עוזרות
של בית-מלון". מדי בוקר היה בעל "המלון" מבקר בבית ועורך עם
המנהלת את חשבון ההכנסות של הלילה החולף. ליהודי הזה היתה
חכמת-חיים משלו: "לעשות חיים מחלאה, אבל לא להזדקק לחלאה"
ב"בית" אהבו אותו הן המנהלת והן הצעירות. טוב-לב היה. פזרן ולא היה
מבקש מום בזולתו. ואם לא דחקתו השעה, היה נשאר ב"בית" לשעה קלה
גם אחרי סיימו את עסקיו. נכנס לכל קובה וקובה. היתה זאת שעת
בוקר מאוחרת, כשכל אחת מהצעירות שרוכה על מטתה בקובתה,
עייפה אחרי נדודי לילה. הוא היה מתעניין ברצינות, ללא שמץ של
ציניות, כיצד עבר עליה הלילה. הוא לא היה ציניקן, לא זקן ולא צעיר,
אלא איש עבודה, המבין לנפשו של איש עבודה ויודע להעריך את
"בזיעת אפיך". האחת היתה מספרת לו, שהלילה ביקרה אורח קל,
וחברתה היתה מתאוננת על אורח קשה. האחד מיהר לעשות מעשהו
ומסתלק, והשני היה אגואיסטן, אשר אינו נוהג לפזר כספו לשווא.
מנצל טיפוסים, וכאשר הלך סוף-סוף, שכח אפילו להשאיר דמי-שתיה.
אם זמנו היה מרשה לבעל-העסק, היה מתייחד בקובה עם הפרוצה
שעה קלה, והיא היתה נענית לאו דווקא מתוך רצון, כי כל גופה רצון
עדיין מן הלילה. וכך היה עובר מקובה לקובה ומבקר את הצעירות.
רגיל היה להכנס ללא דפיקה.

"וזהו כל הסיפור", כפי שנוהגים לסיים סיפור לילדים.

*

אחד מאסירי מאורעות אב תרפ"ט, מהחברונים, היה בטוח משום־מה, שהחנינה לרגלי חצי־היובל למלכות הוד מעלתו, תחול גם עליו. שבוע לפני השחרור השיג אמצעי בדוק, מנקודת־מבט של ערבים. נגד חוסר כוח גברא. ברם, האדם „מטכס עצה ושוכן מרומים מסכל אותה“. האסיר דגן לא נכלל ברשימת המשוחררים, ונשאר „יושב“. בודאי סרח פעם. וכל מעשי אסיר „בספר נכתבים“, „וביום פקדך ופקדתי“. ובשער חצר הסוהר מלבר יללו הנשים שלו. וקול היללות הגיע לאזניו.

*

פרטי הענין אינם נהירים לי. שני שבאב נצו ביניהם בשל פרוצה אחת. קם האחד על חברו ויהרגהו. עברו שבועיים מיום הרצח, ומתוך טעמי „גום“ רצח אחי הנרצח את אחיו של הרוצח. את הרוצח עצמו אי־אפשר היה לרצוח, משום שהוא נמצא במקלט בטוח ב„מרכזה“. בקיצור, התלקח ריב משפחות עם נקמת־דם. והכל בשל פרוצה אחת. ראשית, הרוצח הראשון, רוצח חברו בשל הזונה, אשר אחיו נרצח ע"י אחי חברו הנרצח, ראשית זה הוא שבאב טיסופי בן 23, ולו אשה ושני ילדים. שבילי הסוהר נהירים לו. כבר הספיק „לשבת“, אבל עד עכשיו אירע הדבר רק בשל סיבות של מה־בכך, כגון „טושה“ (קטטה), „שיבריה“ (סכין, כלומר תקיעת סכין, שגרמה לפציעה) וכיוצא באלה. הפעם הוא יושב כבר „כהוגן“. ממצוות „ספונזיה“ רבתי „במרדבן“ הוא כבר פטור, משום שאינו עוד אחד מאסירי ה„רקק“ היושבים בשל „חראמי“ (גניבה), או „טושה“. (מכות). לא יעברו ימים מרובים אחרי המשפט, והוא ייהפך לאסיר מיוחס, בעל סרטיים או שלושה, אות ומופת למפקח ומנהל־עבודה באחד מענפי המשק של הסוהר. העיקר למצוא מהלכים לנפש „המודיר“. לפי שעה הוא מחכה לפסק־דינו. לגבי דינו של רוצח, גם במקרה שהפשע ברור כשמש, אין ממהרים. אין ממהרים במשטרה, אין נחפזים בהכנת

„הפייל“ (התיק). וגם לנאשם אין כל סיבה לחפזון. דינו של ראשיד ברור כשמש. ששה־שבעה כדורים הריק לגוף חברו, — לעין־כל, בבית־קפה, — מקום מועד לפורעניות במזרח, — לאור הלוקס מסמא־העיניים והאורות הצבעוניים של הפנסים ולקול צריחת הגרמפון. ראשיד נאסר מיד, בו במקום. חזקה על בית־קפה מזרחי, שיושבים בו ישיבת־קבע שוטרים בלא מדים — לכל מקרה. ו„מקרים“ הם דבר יום ביומו. ומאחר שראשיד מצפה עדיין למשפטו („מוואף), הרי יש לו זכות־ביקור בכל יום ששי. להבדיל מן ה„מחכומין“ (השפוטים), הזוכים לביקור קרובים או ידידים רק אחת לחדשיים. מוטב להיות ערב המשפט, אף לגבי משפט שתוצאותיו ודאיות, מאשר אחריו. גם רוצח ודאי נהנה מזכות האשליה, והתקווה לא נשללה ממנו עדיין. טוב גם האוכל הבא מהבית.

לפני ימים אחדים חל ה„ניטל“ המוסלמי, כלומר החגא של הולדת הנביא. לרגלי החגא היו „זיארות“ (ראיונות) של האסירים עם קרוביהם וידידיהם. האסירים עומדים מתחת בחצר, והקרובים ממעל, וגדר של תייל דוקרני ביניהם, כנהוג. גם לראשיד „שלנו“ היה ראיון. באו לבקרו שתי נשים. האחת אשתו והאחת אותה הפרוצה, שבגללה באה כל הרעה. האשה רעולה, כנהוג אצל הערבים העירוניים והמכובדים. הצעיף השחור והשמל שחורה, המכסה גם את הידים והיורדת עד לנעלים, לא היו בכוחן לכסות ולהעלים את הגיזרה הדקה נהגמישה של האשה הצעירה, הצעירה מאד, ה„גדיה“, שאילו היתה בת ישראל בוודאי לא היתה נשואה עדיין והיתה חברה לאחת מהסדרויות הנוער.

הרעיה והיצאנית מכירות, כפי הנראה, זו את זו. אולי הן הכירו אשה את רעותה גם מקודם. ואולי התוודעו רק בזמן חקירתו של הנאשם ראשיד, כשהפרוצה מסרה עדות והרעיה ישבה באולם בית־הדין באחד המקומות המיועדים לקרוביהם ולמכריהם של הנאשמים או לסקרנים סתם. אילו היתה הפרוצה אשתו החוקית של

ראשֵׁיד, "צרתה" של האשה הראשונה, הרי היה זה דבר רגיל לגבי מוסלמים. אבל במקרה זה ה"צרה" היא פרוצה וכדאי בזיון וקצף לרעה. כאמור שתי הנשים מכירות אשה את רעותה. הפרוזה פתחה "במענה לשון", והרעה שותקת, ורק דמעותיה מתנוצצות אולי בעיניה מאחורי הצעיף שהורם, כמסך זה בהצגת תיאטרון קרתני בימים עברו, כשהמסך לא היה נפתח לצדדים, אלא מתגלגל בסליל אל־על. וראשֵׁיד עומד מתחת בחצר.

למחרת היום מסרו בני משפחתו של ראשֵׁיד ל"מכתב" הסוהר ק"ן לא"י לצרכי הנהלת המשפט. לפי דרישת ראשֵׁיד מסרה ההנהלה עשר לא"י לפרוזה הנ"ל.

*

שני נושאים לאסירים: החופש, כלומר החיים מעבר לגדר ולשבכה, וחיי המין. אבל אין האסירים רגילים לשוחח על הסיבה, שבגללה באו לכאן. הדיבורים על החופש עומדים ביחס הפוך לתקופת הזמן, שהנידונים עתידים לבלות בסוהר. והדיבורים על חיי המין עומדים ביחס ישר לתקופת הזמן, שעל האסיר לבלות בסוהר.

*

"מיסטר ויסקי", — זהו הכינוי ההולם את מיסטר מתיסון, "מוסאעד" הסוהר אגרון מנעוריו. חטמו השבור מעיד על כך. עכשיו, כשהזדקן ונחלש, הן בשל השנים והן בשל "ירדן" הוויסקי שהספיק לספוג אל קרבו, אין הוא רוצה לשכוח את גירסת הבוקס, והוא מאמן את ודיו מדי פעם בפעם בגופיהם של אסירים. אם לא "ירביץ", ירגיש כעין גירוד בכפות־ידיו. ה"הרבעה" טבע שני לו. וברוך־השם, יש ויש במי "להרביץ". יש בזה ארבע מאות אסירים. יש שהוא אינו מסתפק באסירים המזדמנים ב"חקורה" בחצר או ב"מרדבן". ודי לו להניע תנועה כל־שהיא בראשו, ללא אומר ודברים.

והשוטר העומד על המשמר בחלק זה של ה"מרדבון" חש עם צורך המפתחות ופותח את דלת התא ולא את הפשפש. ו"מיסטר וויסקי" ו"חשיש אפנדי" (הוא המפקח מוחמד, קורדי לפי גזעו שהתבולל בערבים) נכנסים אל התא פנימה. והתפקידים מתחלקים. הקול קול ישמעאל והידים ידי עשיו... הפעולה היתה מוצלחת. למרות הגיל עוד כוחו של מיסטר וויסקי במתניו. אסירים אחדים הועברו ל"מוסתשפה", מיד אחרי שה"מוסאעד" ביקר בתא. עוד ה"תמרגי" (החובש) עסוק בעצירת זרם הדם של אסיר אחד, והנה מיסטר וויסקי "טורח" בידי הקמוצות וברגליו הנעולות געלי-חיילים כבדות ומסומרות, כדי לספק עוד ועוד עבודה ל"תמרגי". מיסטר וויסקי הוא אמנם בן בריטניה, אך הוא חובב "בוקס אמריקאי" המתיר "להרביץ" לא רק בידיים אלא גם ברגלים, ולא רק מן האבנט ומעלה אלא בכל אתר ואתר בגוף.

*

רופא בית-החולים הוא ערבי נוצרי. חזקה על ממשלת המנדט שלא תזדקק ליהודי כל עוד יש נוצרי או מוסלמי ליבנטיניים. עיקר תפקידו של רופא הסוהר קשור לתלייה. הוא מאשר בכתב שהתלוי כבר עבר מעולם-הזה לעולם-הבא. את תפקידו לגבי-האסירים החולים ממלא הרופא ברשלנות. ראשית-כל, רוב האסירים הם פלחים ובדואים. שנית, הרופא נדרש מטעם הנהלת הסוהר שלא יפנק את ה"פציאנטים". וכאשר הוא נאות באופן יוצא מן הכלל לבדוק חולה בדיקה של ממש, הרי הוא מכסה את אפו העדין בממחטה. יש לו תרופה בדוקה לכל המחלות, לרבות מחלת הריאות: "מלח אינגליזי".

אבל הנה יצא הרופא לחופשתו. את מקומו בא למלא איזה רופא צעיר יהודי. הוא אחד מאותם היהודים השואפים להצטיין. הוא חדל לתת לאסירים חלשים, שקרני השמש יפות להם, פתקאות-רשיון

לבלות כמה שעות בחוץ. יהודי משרתם של גויים, אין ספק שכל רצונו להצטיין.

*

ה"שאוויש" פתחי סרה. האסירים העובדים בדפוס הביאו את החדשה הזאת והפיצוה ברחבי הסוהר. נתנו לפועלי הדפוס שבין האסירים לסדר "פורס אורדר", אשר לפיו נשלל מפתחי הנ"ל סרט אחד גדול משלושת הסרטים שעל שרוולו. ה"שאוויש" הורד לדרגת "אומבאצ'י" (קורפורל). ונשקפת לו הסכנה של "החילות ליפול" וגו'. המצרי פתחי והלבנוני ג'בר הם הגרועים בין כל שוטרי הסוהר. שניהם בני חוץ-לארץ; וחזקה על בן חוץ שישמש לא את הנתונים אלא את המושלים. גם דוד המלך נזקק לכרתי ולפלתי, כדי לשלוט על ישראל, וכך, להבדיל, מיסטר סטיל מלך ה"מרכזיה". פתחי וג'בר הם מראשי ה"מרבצים" בסוהר. בשעת ה"הרבצה" אוהב פתחי לתפל את דיבורו במלים אנגליות מסורסות. ב"הרבצה" אוהב הוא לגלות לא רק את כוח אגרופיו ואת תנופת אלתו, אלא גם את ידיעותיו הבלשניות. האסירים הערביים "המורבצים" יכולים להשתמש בהזדמנות זו ולרכוש ידיעות בשפה האנגלית, כיד הבקיאות הבלשנית והכשרון הפדגוגי של פתחי. המצרי הזה נשאר בשירותה של ממשלת המנדט מאז נחשול ההגירה המצרית שהציף את הארץ בתקופת הכיבוש. פתחי הוא שוטר אחראי ומנוסה. עליו מטילים תפקידים אחראיים. ואין לך תפקיד אחראי בסוהר מתפקיד שוטר ב"פוסטה". כשמעבירים אסירים מכלא יפו או רמלה לסוהר ירושלים וחוזר חלילה, הרי פתחי הוא ראש וראשון למלווים. הוא הנאמן או אחד הנאמנים במקרים אחראיים אלה. אין כמוהו מומחה לכבילת אסירים. וזה דבר הכבילה. נוטלים שרשרת ארוכה ומשני צדדיה כובלים אסירים צמדים, צמדים. פתחי כובל את האסירים לשרשרת ואפו של אסיר נוגע בעורף חברו שלפניו. התמונה דומה למחרוזת של דגים. אצל האסירים

„הדקים“ מסתפקים בכבילת הידים בלבד. ואילו את האסירים „הגסים“, החשודם ברצח, כובלים גם ברגליהם. ואם המדובר באסיר שכבר נידון בשל רצח, הרי הוא מובל לא צמוד אל השרשרת, אלא בגפו, כבול ברגליו ובידיו.

אשתקד הוביל פתחי אל בית־הדין ביפו קבוצת אסירים „גסים“: את האחים הינדי, שנידונו לבסוף כ„מואבד“ (מאסר עולם), את האחים למדני (בעלי בית־קפה ביפו, שנידונו בשל רצח אחד מאורחיהם, האח האחד לעשר שנות מאסר והאחד לחמש). באותה „פוסטה“ הוביל פתחי שנים שנידונו בשל רצח אשתו של אחד מהם. הבעל הרוצח נידון „אעדאם“ (למוות) ודינו של העוזר כנגדו הועמד לבסוף על ט״ו.

שבוע ימים נשאר פתחי ביפו עם הכבודה. הוא היה האחראי עליהם לבל „יעשו ויברח“. הוא היה מובילם מהכלא אל המשפט ומהמשפט אל הכלא. הוא הובילם כשהם עדיין „מוואופין“ (נעצרים) והחזירם כשהם כבר „מחכומין“ (שפוטים). ביפו הרגיש את עצמו פתחי בכי טוב. גדול כבודו בעיני הסרג׳נט, אחראי ל„חבש“ (כלא) יפו, שנמצא תחת פיקוחו של „סיג׳“ (סוהר) ירושלים. פתחי אינו שוטר סתם מ„סיג׳ אל־קודס“ (מסוהר ירושלים). פתחי נמצא שם בשליחותו של ה„מודיר“ מיסטר סטיל בכבודו ובעצמו. קולו בעל חיתוך־הדיבור המצרי היה נישא למרחוק ברחוב בוסטרוס — זה ה„מרדבן“ (הפרוודור) הארוך של יפו. כאן יכול היה פתחי להרים קול באין מפריע, שלא כהרגלו ב„מרדבן“ זה „רחוב בוסטרוס“ של „מרכזיה“. ובוקר בוקר, לאחר פקדו את הפדיון היקר, היה מתיישב על שרפרף, מנהג אפנדי, והיה שוקע במציצת הנרגילה. משפופרת הגומי יוצא ענן הקטורת, והמים בכלי מעלים אבעבועות מנשימת פיו של פתחי, ומסביבו עומדים האסירים דגי־הרקק מכלא יפו, לרבות השוטרים העלובים דהתם, והם מוכנים לשרתו ולצחוק בקול „להלוצתיו“, כטוב לבו. השוטרים העלובים האלה מ„חבש“ יפו,

הקרתנים הללו, סבורים מן-הסתם, שה"שאוויש" פתחי קרוב למלכות כלומר למיסטר סטיל. ובחזרו בשעה טובה ומוצלחת משליחותה, בוודאי ימליץ עליהם לטובה לפני אדון כולם, לפני ה"מודיר" ירום הודו. ה"שאוויש" פתחי, יליד מצרים, הוא טיפוס של "אונטר פרישיבייב" גיבורו הידוע של צ'כוב, שיצאו לו מוניטין בקהל הקוראים ברוסיה בימים עברו.

ולאחר כל הגדולה הזאת — ירידה שכזו! ואיש מאתנו אינו יודע מהי סיבת הירידה. ב"פורס אורדר" אין אף רמז לסיבה. קולו המצלצל של פתחי, שהיה מהלך לארכו של ה"מרדבן" נאלם זה שבועות אחדים.

*

משעמם. ימים אפורים. יום קטנות הנמשך זה ששה חדשים, מאז נתלה עלי רביע. מאז אין לראות אסירים "חמוצי-בגדים", כלומר אסירים — "מחכום אעדאם" (שנידונו למוות). האסירים שוב אינם שקועים בחשבונות: הייתה פלוני או שדינו יומתק לבסוף? ואם יומתק, לכמה יומתק? ל"מואבד" (עולמית)? לעשרה? לחמש-עשרה? נידון למוות הרי זה ענין לענות בו בשביל האסירים. הדבר מתחיל מן הרגע שבו מגיע לסוהר אדם הכבול בידים וברגלים, אדם ש"נאשם ברצח בכוונה תחילה" עד "שחרורו", כשהוא לבוש בבגדיו האזרחיים ומוטל בארון מתים... מותר האסיר מן האדם אין. אין לך אמצעי טוב "להרוג את הזמן" בסוהר, להלחם באפרורית אלא אם כן יש "אעדאם" (נידון למוות).

והנה בעצם הימים האפורים האלה הביאו מעכו, לשם ערעור, ששה נידונים למוות. חמשה שנאשמו ברצח אחד ואחד שנאשם ברצח לחוד. כאשר כל הששה יצאו ל"חקורה" והתחילו לצעוד שנים-שנים, התפרץ מישהו מתוכנו: "הצבא האדום מתקדם!" ואצלנו, האגואיסטים (וכי מה חשבתם, שאין אנו בני-תמותה רגילים?) אין

כל רגש של השתתפות בצער או של חזיית נקם בפושעים־רוצחים, אנו רק סקרנים, ולא יותר. חיינו כאן אפורים יותר מדי. ואף נמצא מי שהביע את צערו, כי במקרה שיאושר פסק־הדין של כולם או של אחדים מהם, הרי יוחזרו לעכו, והתם יעלו לגרדום ולא כאן בירושלים. בכלל, שוב נפתחה העונה של „חמוצי־הבגדים“. הנה הששה מעכו. הנה עומד להתברר משפטו של ראשיד, והנה גם משפטו של רוצח החלבן מרמת־גן. ועוד היד נטויה. בקיצור: „שמח“.

*

בוקר בוקר יוצאים רוב האסירים לעבודה. אבל הבוקר לא היה כדבר הזה. רוב האסירים נשארו כלואים בתאיהם. מה קרה? דבר פשוט מאד: נתגלה קשר של בריחה. אסיר אחד הכין מפתח. אבל כבכל קשר כך גם במקרה זה נמצא בוגד, מרגל, מוסר, חסר־אופי. זהו סופו של כל קשר, ולא־כל־שכן של קשר בסוהר, שרוב אסיריו בני המזרח. מתחיל אתה להטיל ספק בדבר, אם אלה מסוגלים בכלל לאיזו התארגנות שהיא.

לפי השמועה נתגלה קשר רבתי לקראת בריחה המונית. נתפסו שבעה מפתחות לפתיחת ה„זינזאנה“, ליציאה מהסוהר וגם מחצר־הסוהר. הבריחה אורגנה ע״י האסירים, שנתאכזבו אחר שלא נתאמתו התקוות, המבוססות או הבלתי־מבוססות, בקשר ליובל המלך. כל אסיר רוצה, כמובן, להיות ב„חוץ“. מושכת איפוא מטרת הבריחה, אבל לא פחות ממנה מושך האמצעי — ההכנות לבריחה. תכנית הבריחה, האירגון, ההכנות, המשא־והמתן — כל אלה הולמים יפה את מצב־רוחם של האסירים, המבקשים לגוון את חייהם האפורים. וכלום יש לך גיוון טוב ממעשה אוואנטיוורה? יש אסירים, שכל הגיגם ביום ובלילה נתון כך או אחרת לבריחה. ולעומתם יש אסירים הנאמנים נאמנות של כלב ל„מכתב“, ל„מודיר“, אלה תולים תקוותם בבריחה ואלה בשכר שיינתן להם בשל נאמנותם.

לרגל גילוי של קשר הבריחה עבר בבוקר „חשיש אפנדי“, הוא המפקח מוחמד הקורדי, ובדק במפתח שבידו את מנעולי הדלתות. היה זה אחד המפתחות „המזוייפים“. ואנחנו, האסירים שמן הצד, שלא היינו שותפים לקשר, לא נותר לנו אלא להצטער שה„סינימה“ לא יצאה לפועל. „יכול היה להיות שמח“. כאזרח אתה שבע רצון, שמזימתם של פושעים אלה הוזמה. אך כאסיר, ולו אף כאסיר פוליטי, מצטער שהמעשה לא הצליח. החיים הם כה אפורים, כה אפורים. ושותפות הגורל, שותפות לתנאי־החיים מאחדת אותך עם כל הפושעים, האנסים, חלאת המין האנושי. הן בעל כרחך וגם בעל כרחם הולך אתה אתם יחד כברת־ארץ בדרך החיים.

*

לפי השמועה (חלל־האוויר של הסוהר כולו מלא שמועות) נמצאו שני מפתחות (ויש אומרים: שבעה) אצל אסיר אחד „בן עשרים“, כלומר שנידון לעשרים שנה. גילו הרך עמד לו. אילולא גילו היה בודאי נתלה כמוסטפא וחברו ושותפו לפשע. — על ה„שייגץ“ הזה כבר כתבתי. פניו ילדותיים ושחפניים כאחד. מוסטפא, חברו לפשע, נתלה, וכך הוא נפטר אחת לתמיד מעול מצוות החיים, הקשה והחמורה במצוות. ודינו של הלז הומתק — כדי שיוסיף למשוך בעול חייו של אסיר. נדמה היה, כי אסיר זה מסוגל פחות מכולם להרפתקנות. והנה... אילו היתה לו הסבלנות להיות קבור בקבר זה עשר שנים, כי אז אולי היו נזכרים בו ב„מפתב“ והיו נותנים לו חנינה. אבל עכשיו נחתם גורלו.

לאחר שנחרץ פסק־דין, נשכחים כל חטאיך שחטאת ב„חוי“. היחס אליך בסוהר אינו הולם את מעשיך ב„חוי“. חייך בסוהר מותנים אך ורק בהתנהגותך בסוהר גופו. ואותו אסיר, שאצלו נמצאו המפתחות, נחתם עווננו, וביום פקודה, כשידונו בשיחרור אסירים, יפסחו על שמו, והוא ישאר בזה עד תום ענשו. במה דברים אמורים, — אם יפסחו

עליו טפילי השחפת. ולפי שעה, עד פקודת השחרור מטעם הנהלת הסוהר או מטעם חידקי קוֹך, ישאר האסיר האלמוני.

*

רוב רובם של האסירים, שנידונו לזמנים ארוכים, משתחררים קודם זמנם. אסיר שנידון ל"ט"ו שנה אינו "יושב" ט"ו שנים מלאות. ראשית כל, לא הרי השנה ב"חוץ" כשנה בסוהר. השנה ב"חוץ" היא שנה "ערבית", כלומר בת י"ב חודש. השנה בסוהר היא שנה "אנגלית" והיא בת תשעה חדשים. בטרמינולוגיה של הסוהר אין אומרים שנה סתם, אלא אומרים "שנה ערבית", "שנה אנגלית". אם האסיר מתנהג כראוי, הרי חשבונו חשבון "השנים האנגליות". אבל אם יסרח האסיר, מוסיפים לו "אלמאטים", כלומר נקודות. לכל "שנה אנגלית" אפשר להוסיף שלשה חדשים, ואז תיהפך השנה ל"שנה ערבית".

אך רוב רובם של הנידונים אינם "יושבים" אף את מלוא "השנים האנגליות" שהוקצו להם. בכל שנה ושנה מתחדש יום הגנוסיה של המלך. והאסירים נהנים מזה ומשתחררים קודם זמנם. "השנה האנגלית" והתקווה להשתחרר קודם הזמן הודות לחנינה — אלה הם האמצעים הבדוקים שבידי הנהלת הסוהר. האסיר יודע כי ענשו יופחת, אם יתנהג כראוי. ומה פירושה של התנהגות כראוי בסוהר? מינימום של "טרופלס" בשביל ההנהלה: אבל גם זה אינו די. אסיר יוכל לשרת את ההנהלה, אם ירגל אחרי חבריו למאסר.

ההנהלה מעוניינת שהאסירים יקוו תמיד לשחרור קודם הזמן. דבר זה מכריח את רוב האסירים להתנהג יפה. אבל יש עוד סיבה שבגללה משחררת ההנהלה אסירים לפני מועד פסק־הדין: יש לפנות את הסוהר בשביל אסירים חדשים... אין תקציב לבנין. הסוהר מתמלא על גדותיו, ואין עצה אלא לשחרר את האסירים הוותיקים קודם זמנם.

*

שחרר האסיר המשותק. פלח זה נידון לט"ו בשל רצח. הועבר

לנור־שמש לעבוד בחצץ. וכאן נפל מסלע וגופו שותק כמעט לגמרי.
לכאורה דינו כדין פועל שנפגע בעבודה, ונותן־העבודה חייב לשלם
לו פיצויים. ברם, נותן־העבודה שלנו, הנהלת הסוהר, פוטרת את
עצמה מפיצויים לגבי אסיר שנפגע בשעת העבודה בסוהר.

בלכתו היה נשען בידיו בקיר. איזה יסורים היה סובל, בהעבירו
את גופו מתאו אל „בית המים” וחזרה! בלכתו היה דומה לסבל,
הנושא על כתפיו משא כבד. אנו, האנשים הבריאים, נושאים את
גופנו בקלות. אבל הוא, המשותק, כפוף כולו תחת סבל גופו, כאילו
היה נושא על גבו שק קמח. בשעה שהוא מעביר את גופו ממקום
למקום פניו מתאדמות מרוב מתיחות. ההליכה כשלעצמה היא בשבילו
עבודת־פרך. יש שאחד האסירים היה חומל עליו, נוטלו על כתפיו
ומעבירו ל„בית המים” או לתאו. דבירי היה ממלא תפקיד זה לעתים
קרובות. ואני, הביישן, לא עשיתי זאת מעולם.

והנה היום שוחרר. ראיתיו לבוש כאחד האדם, ואחד מקרוביו
נטלו על שכמו וכך יצא מן הסוהר לחופש, לכשמוחמד אפנדי מברכו:
„מעאס־סלאמי”. („צאתך לשלום”). בשביל המשותק הזה או בשביל
הסומא עלי, שגם הוא שוחרר לפני זמן־מה, החופש הוא אושר מפקפק.
מי יודע, אם בסוהר לא היה להם נוח יותר מאשר ב„חוץ”.

*

השוטר חסיין פוטר. היינו רגילים לראותו במדים, והנה עזב
הבוקר את הסוהר, כשעבאייה על ראשו והוא לבוש בגדים ערביים
רגילים. בגדי־השרד לא הלמו את השוטר הזה. אבל אנחנו הורגלנו
לראותו בהם.

הוא פוטר בשל מעשה שהיה: ברחו ממנו שני אסירים עולים
„בלתי־חוקיים”.

חסיין הספיק ללמוד כמה מלים עבריות ובעמדו על המשמר
בחלק „שלנו” של ה„מרדבן”, היה מטריד אותי בתרגיליו העבריים.

ללא הפסק היה שואל: "מה שלומך?" והיה משיב מיד "טוף, טוף מאד". וכך היה נוהג מדי פעם, כשהיה ניגש ל"אודה" (התא) שלנו, כדי לראות ולהוכיח, אם הכל בסדר. פיו היה כמעט תמיד פעור, והיה עושה זאת לא מתוך הרגל, אלא כדי שכל אחד יראה בעיניו ויווכח, שלו, לחסיין, יש בפה שתי שני זהב.

ומה יעשה עכשיו, לאחר שפוטר מהמשטרה? בימים עברו, בעיירות של תפוצות הגולה שבעבר, יכול היה שוטר שפוטר למלאות תפקיד של "גויי־שבת" ובחורף לחטוב עצים לצרכי ישראל. מי עוד כשוטרים וכגויי־שבת היה נהיר להם אורח־חיהם של היהודים? אבל עכשיו, בארץ־ישראל, ללא עיירות, ללא יערות לחטוב בהם עצים, ללא חורף, וכולנו ב"ה, גויים, הן בימות החול והן בשבתות והן ביו"ט — מה יעשה חסיין השוטר שפוטר? ומה יעשה האסיר ששוחרר, כשהיהודים אינם זקוקים לגויי־שבת?

*

יוסף עבדול־האדי עקיל נידון לט"ו בעוון רצח. ולא רצח סתם. הנרצח והרוצח היו ידידים. לך וחטט בנשמתו של פלח או בכלל של איש־המזרח. עברה רוח סרה, ויליד קם על ידידו וירצחהו נפש. הרוצח ביתר את גופת הנרצח לששה בתרים. כפי הנראה, ליתר בטחון. יוסף טוען: "מישאן אללה", כלומר — "האלהים אינה לידו". הנה הוחזר מה"מחכמה" (מהמשפט) ל"סיג'ן" (הסוהר), ומיד הוזעק למחסן לשם החלפת בגדיו האזרחיים, בגדי פלח, במדי אסיר. בגדיו האזרחיים יאורזו במחסן ויהיו מונחים במשך ט"ו שנים "אנגליות" ועם שחרורו ילבשם שוב. פניו של יוסף קורנות: "חמד אל־אללה: חמיסתאש" ("השבח לאללה: חמש עשרה").

וחברו לאשמה, מוחמד עיסמאיל אל חאג', המוכתר של כפר דורא, — זה הכפר הגדול ליד "אל־חליל" (חברון) — זוכה וחוזר לכפרו, למוכתריותו וארבעת נשיו. ובהימצאו שוב בחופש שכוח ישכח

את מחלת הסוכר שלו; תחילה אפילו לא חשד שהיא קיימת, עד אשר העמידו עליה כאן בסוהר הרופא היהודי. הלו היה אסיר גם הוא, בשל הפלות מלאכותיות, — לפי דבריו, — ומאפס מעשה ומתוך רצון להקל על מצבו היה בודק כל אסיר וכל שוטר, ובלא טרחה יתרה היה מוצא אצל כל אחד מהם שתיים-שלוש מחלות. מה קל למצוא את מחלת הסוכר אצל המוכתר העשיר של הכפר הגדול בדרום.

*

זה ימים אחדים שאנו שמים לב, כי שוב אין לראות את הרברט, — זה השוטר הבריטי היחיד העובד בקביעות בסוהר. שוב אין לראותו חולף ועובר ליד החלון „שלך“ בצעדיו המדודים, ברגליו ללא ברכים מתכופפות, כשידיו מורדות מטה מתנועעות אחת-שתיים כמטוטלת זו של אורלוגין ישן בבית סבא; כשה„פיפ“ הדוק בין שתי שפתותיו הדקיקות הבהירות ומעלה עשן כחול, המיתמר ונמוג באויר השקט של בוקר ירושלמי צונן. הרברט איננו! זה שבועות אחדים שהוא בחופשה ונסע לאנגליה. מוורה המחשבה: להרברט יש מולדת ולא רק „דיווטי“. להרברט יש אולי אם ישישה, ואולי גם כלה. כל זה להרברט ה„צרברוס“ של הסוהר „שלנו“. ואנו סבורים היינו, שלהרברט אין ולא כלום חוץ מן ה„דיווטי“ שלו.

להרברט אין תפקיד מסויים בסוהר. הרברט מופיע בכל מעשה שייעשה, הוא המוביל את הנאשמים „הגסים“ למשפט, כשה„פייל“ (התיק) מתחת לבית-שחיו, וב„פייל“ כתוב: „רצח בכוונה תחילה“. וכעבור שעות אחדות הוא מחזיר את הנאשם עם „פייל“ חדש ובו כתוב: נידון לתליה, „עולמית“ או לט"ו, ואולי גם — לשחרור. הרברט הוא אחד ה„שושבינים“ של „חתן“ זה המובל ל„חופה“, כלומר לתלייה. בשעה שמונה בבוקר של יום ש„כולו טוב“, כלומר יום ג' לשבוע, נכנס הרברט לזינזאנה בחברתם של שוטרים בריטיים, שהוזמנו במיוחד לסוהר, עושה תנועה כל-שהיא בראשו, והנידון

כבר יודע בבירור, כי באו „לקחתו“, והוא קם והולך. בתא הוידוי שם הרברט, אחת־שתיים, את הכיפה השחורה על ראש הנידון. תפקידו של הרברט הוא תפקיד כמעט ראשון, ולא רק לגבי הנידון למוות. תפקידו הוא תפקיד ראשון לגבי הנידון למלקות. הוא המלקה ברצועת־העור, השרויה יפה יפה במי מלח, על גבי גבו הערום של האסיר שסרח. בקיצור, הרברט — אישיות מרכזית בסוהר. ומה יספר הרברט לאמו הישישה ולכלתו על מעשיו בסוהר, ב„פלשתיין“? מה יספר? הוא לא יספר לה ולא כלום. אמו בוודאי מכשפה זקנה, וכלתו היא הגברת הרברט לעתיד לבוא. הן יודעות, שאיש ה„דיוטי“ הנהו וכי חסך סכום כסף כמה שחסך. אין לזלזל בהרברט. הרברט הוא טיפוס אנושי כללי, נצחי. אחד מעמודי־התווך, שעליהם נשענת החברה האנושית. מלכות ישראל לעתיד לבוא תזדקק להרברטים לא פחות משהאימפריה הברי־טית מזדקקת להם היום. כותב הטורים לא התכוון לפילוסופיה של החברה. התכוונתי לתת תמונתו של בן־אדם, של בן־אדם הדומה פחות או יותר לי, לכותב, ולך, לקורא.

*

הביאו מיפו את ג'ורג' טופיק חלבי, שנידון לשנה באשמת נסיון לאונס. טופיק הוא נוצרי, יליד הלבנון. לפי מקצועו הוא נהג. זריז בדיבור ושומע עברית. בקיצור ליבנטיני. הצעירה, שאותה אנס, או ניסה לאנוס, האם נאמין לדברי המשטרה, (נוהגת להקל לגבי פושע גוי שעשה את מעשהו כלפי יהודי) — התאבדה. טופיק צד אותה בחכתו, כלומר בטכסי שלו, זו המכמרת המודרנית שבה נלכדות צעירות.

*

בעוד ינמיים משתחרר נובי. במשך „השנה האנגלית“ ששהה בזה היה „הקומיסר“ של „בית המים“. את תפקידו מילא באמונה והיה

מצטער צער רב למראה האסירים המלכלכים, מבלי לרחם עליו, על נובי, את כל אשר ניקה במים רבים. והן הכתוב מדבר במי ירושלים, מים במשורה בחדשי הקיץ. צריך היה להסתכל בנובי, כשעל פניו נסוכים רגשי שביעות־רצון בבוקר השכם או לפנות ערב, בעמדו בפתח „בית המים“ ובהזינו את עיניו בצחצוח המבריק של מוסד זה, צחצוח של פרי עמלו בלבד. וצריך היה לראות את עגמת־הנפש שלו, לאחר ה„חקורה“ האחרונה של אחרי־הצהרים, למראה הסחי והמאוס שעוללו „המחבוסין“ (האסורים) מאז הבוקר עד אחרי־הצהרים. כולם היו כאן: „מוואפין (עצורים) ו„מחכומין“ (שפוטים), „זמי“ (בעלי חובות), „חמאייה“ (בעלי חסות, מיוחסים), „שאווישים“ (סרז'נטים) מבין האסירים, „אומבאצ'י“ (קורפרלים). היו כאן גם „אעדאם“ (נידונים למוות), שמחר בבוקר יעלו לגרדום. כולם היו כאן. איש לא נעדר. והוזהמה מרובה. אפילו את פכי המים הקטנים המשולשים, המשמשים להם במקום נייר, אפילו אותם הם מלכלכים, המחבוסין האלה. אבל אין דבר. עוד היום גדול. נובי שטוף ישטוף את הכל. יש כאן מים בשפע, שלא כמו בכפרו השוכן במורד והצופה לים המלח. כל חלאת הסוהר תרד באשר שתרד, ויתן אללה והמודיר יעבור במקלו מתחת לבית־שחיו זה „פייפ“ בין שפתיו, וכמובן ולא יפסח בשעת ה„אינס־פקשן“ גם על „בית המים“ ויראה את נובי עומד בפתח. ואולי למראה הנקיון והאחריות שנובי מגלה יום יום, יאמר ה„מודיר“ בערבית הרצוצה שלו איזו מלת־שבה לנובי. והיה זה בשבילו, בשביל נובי, שכרו בכל בעמלו.

נובי בילה „שנה אנגלית“ ב„מרכזיה“, בעצם ב„בית המים“ שבמרכזיה, בשל גניבת „ג'אג'“ (תרנגולות). אחד הגנב ואחד הגנב. נובי הוא מומחה לגניבת תרנגולות. מלא ביתך כסף וזהב ומסור את מפתח הדלת לנובי, ותהיה שקט ובטוח. שנובי יתנהג כישר באדם. אבל על פני תרנגולות אין נובי יכול לעבור באדישות. כי רוח היא באדם. נובי הוא גנב „פרוליטרי“. ויש גנבים „בורגניים“. שמואל

שטיין, למשל. יזדמן שטיין בלול של אחת הקבוצות, יסתכל ולא יגע אף בתרנגולת אחת. כי שמואל שטיין הוא מומחה לזיוף שקים בני אלפי לא"י. פחות מזה לא כדאי לו. שמואל שטיין סבור בצדק, שהבן השלישי קיים לא רק ב"הגדה של פסח" אלא גם בין הפקידים שבבנקים. שמואל שטיין מתאכסן בטובים שבבתי-המלון בין בתל-אביב בין בניור-יורק. שמו של שמואל שטיין, יחד עם דפוסי אצבעותיו ותמונתו מתנוססים במרכזי המשטרה החשובים של תבל רבתי.

דוד שווילי, בדיוק כנובי, נמנה על הפרולטרים שבין הגנבים. דוד פפשווילי (בקיצור שווילי). מסתפק בגניבת "פכים קטנים". למשל, כביסה המתייבשת לאור השמש במרומי הגג. ואין הוא בורר בין כביסה לכביסה. גם תחתוני אשה יפים בעיני דוד שווילי לצרכי "משיכה". לשם מה לך, דוד, תחתוני אשה? היש לך אשה? על כך יענה לך דוד בדרך משל, כדרכו: "חתול רואה על הגג נקניק תלוי, כלום לא ייקחנו החתול ולא יאכל?" פשיטא. נובי מומחה לגניבת תרנגולות. חזקה על נובי שלא טעם מעולם מפרי גניבתו. נובי מוכר את התרנגולת בשוק. הגניבה — מקצוע רב-גונים הוא. וכל אדם מומחה לענף משלו. מחרתיים מסיים נובי את תקופת ענשו. כמיניסטר זה היוצא בדימוס, כך כבר הספיק נובי למסור לאסיר אחר את "התיק", כלומר את דבר הנקיון של "בית המים". שוב נובי אינו סר למוסד זה אלא לשם צרכיו בלבד. הוא סרוח בשמש. אצלו הגיעה עונת בין הזמנים. קיבל חופשה מנקיון "בית המים" ועדיין לא יצא לדרך לגנוב ולו רק תרנגולת אחת.

אתמול פתחו הקומוניסטים (כאן הם נקראים עדיין "בולשבי-קים") בשביתת-רעב. הסיבות אינן ברורות לי די צרכן. כפי הנראה רוצה הנהלת הסוהר לבטל את זכויותיהם של הקומוניסטים ולערבב אותם בערב-רב של אסירים סתם.

השביתה פרצה בצורה הבאה. לאחר שהמפקח מוחמד אפנדי סיים אצלם את ה"תמאם" (המיפקד), הם פרצו בשירת ה"אינטרנציונל".

כמה מניינים של בחורי ישראל בעזרתם של שנים־שלושה ארמנים
ואחד או שנים ערבים צעירים מבני משפחות עשירות שרו בהתלהבות
את ההמנון הרוסי הרשמי. מוחמד אפנדי אינו נמנה על אותו סוג
של בני־אדם המתרשמים בנקל. מה פלא? כל הביוגרפיה שלו מעידה,
שאינו ניתן להתרשמות. לאחר ששירת בסוהר מאז כיבוש הארץ
והגיע עד ל"שני סרטים" על כל אחת מכתפיו, לאחר שהחשיש ושאר
סמים היו ללחם חוקו, לאחר שלקח חלק בתלייתם של כמה מנינים
פושעים, — באמת קשה לצפות שהוא, מוחמד אפנדי, "יצא מכליו".
אפילו לא שם לב לשירה שבהפגנה זו. אלא מה עשה? עשה את
המוטל עליו מימים ימימה ופנה והלך לאן שהלך. כאילו לא אירע
דבר. ובחזרו בערוב היום ל"תמאס" האחרון לפני נעילת שער
הסוהר, הקדים את הקומוניסטים ופתח מצדו בלעג בשירת ה"אינ־
טרנציונל", דוגמת אותו גוי־של־שבת שהשתכר ומחקה את תפילת
היהודים המספקים לו חלת־שבת. מה "הבולשביקים" מפגינים ב"אינ־
טרנציונל", אף אני, מוחמד אפנדי, מפגין בכך. אני, מוחמד אפנדי,
שאיש טרם בירר אם ריגלתי במלחמה לטובת תורכיה או לטובת
בריטניה, ואולי לטובת שתיהן ולרעת שתיהן. אני, מוחמד אפנדי,
שכבר דנו אותי למוות באשמת ריגול, הנני עכשיו, ב"ה, אינספקטור
וזכיתי להיות בעל־בית ב"שם" (דמשק), ואחר כל אלה רוצים אתם
שאתרשם מאיזו שירה? אין זאת, כי אתם, הבולשביקים, אינכם
מעריכים אותי כראוי.

מוחמד אפנדי למד משהו מאדונו האנגליים. השיטה האנגלית
היא: מוטב לשים את היריב ללעג מאשר להפכו לקדוש.

*

אסיר אחד מספר: לשולטן עבדול־חמיד היו 72 נשים, (איזה
דיוק!) וכך־וכך נערים (איני זוכר את המספר המדוייק), בעיקר
מילדי הארמנים והיוונים, ועליהם הופקדו כך־וכך (כנ"ל) סריסים.

את הנערים היו מוציאים להורג לאחר שהשולטן בחל בהם.
האסירים שומעים ומפיותיהם נוטף הריר. האסירים מתקנאים
בשולטן לא משום שלטונו הבלתי מוגבל, אלא משום שהגשים אותם
החלומות שעליהם חולם כל אסיר.

*

מאורע בסוהר: רופאה צעירה ביקרה בסוהר בלוויית הרופא
„שלנו“. היא עברה בפרוודור. האסירים שוחחו על כך. אשה בתוך
כתלי הסוהר הרי זה דבר נדיר, כאשה במנזר של גברים.

*

פושעים צעירים יש שהם נשארים זמן־מה בסוהר לפני משפטם
ולפעמים גם אחרי מתן פסק־הדין, לפני שהם נשלחים לאותו מוסד
הקרוי „בית־ספר לפושעים צעירים“. את הנערים האלה מחזיקים
בסוהר בצוותא עם אסירים מבוגרים. להשאיר נער בתא אחד עם
אסירים סתם, למה הדבר דומה? הדבר דומה להכנסת אשה לתוך
אותו התא...

הועד הלאומי עורך מדי פעם בפעם תעמולה בזה הלשון:
„יהודים, התאזרחו!“ ברם, מי ש„זכה“ להיות אסיר באחד מבתי־
הסוהר של ממשלת המנדט, לא ייעץ את ידידיו שיתאזרחו. כי מה
יהיה, אם יפול לסוהר? כל אדם עלול ליפול לשם. רב ההבדל בין
התנאים, שבהם נתון אזרח־חוץ, לבין התנאים, שבהם נתון אזרח של
ממשלת המנדט. בן חוץ יש לו מי שיגן עליו: יש לו קונסול. בן
הארץ הריהו „נייטיב“. בעיני האנגלים מחולקת האנושות לשלושה
סוגים: אנגלו־סאכסים, אירופים ו„נייטיבס“. אם לא תוכל לעלות
לדרגה מיוחסת של בריטי, הרי בתור פולני, למשל, אתה נחשב
לכל הפחות לאירופי.

*

שישים למאה מהאסירים ב"מרכזיה" הם רוצחים. כך או אחרת. כלומר הם פושעים חמורים. כאן מרוכזים הפושעים החמורים ביותר מכל הארץ. על כל אלה יש להוסיף את הבולשביקים, את ה"חמאיה" (המיוחסים), את ה"מאוואופין" (העצורים) וכמה דגֵי־רקק. אבל פושעי הביניים, שאינם מן "הגסים" וגם לא מן "הדקים", — גנבים, מחבלים, וכו', — אלה שנידונו לשנה, שנתיים, שלוש שנים ואפילו קצת יותר, נשלחים לעבודת־פרך לנור־שמש, אל המחצבה הממשלתית. נור־שמש הוא מפעל "אטאטיסטי" טהור. את התוצרת, כלומר את החצץ, מוכרת המשטרה להנהלת מסילות־הברזל. פושעים חמורים אין להחזיקם בנור־שמש, הם עלולים לברוח. מקומם כאן. פושעים "דקים" לא כדאי לשלוח לנור־שמש. למעשה, פושע חמור נענש בכמות הזמן, אבל מבחינת איכות העונש דינו קל מדין פושע "דק".

*

הדבר אירע בימי המלחמה. צעיר יווני אחד, בן ה"קאוואס" של הקונסול הרוסי בירושלים, שירת במחנה תורכי־גרמני בחזית סואץ. הצעיר היווני היה חשמלאי, ובידיו הופקדו עניני החשמל במחנה. ויהי באחד הלילות, ומשהו נתקלקל בחשמל, ובמחנה בלב המדבר, סמוך לחזית, היה לפתע פתאום חושך מצרים. מפקד המחנה, גנרל גרמני, כעס על החשמלאי הצעיר, סטר על לחיו וקיללו באמו. הבחור היווני חרה אפו ונשבע באזניו של ידידו היהודי, כי נקום ינקום מן הגרמני את העלבון הזה. במשך שבועות מספר עסק בסתר בתחבולות חשמליות שונות והעביר חוט־חשמל אל תוך מחסן חמרי הנפץ. באחד הלילות לחץ הבחור על איזה כפתור והמחסן התפוצץ. קשה לתאר את התוהו־ובוהו ואת הבהלה במחנה. פגזים מתפוצצים. אנשים נמלטים כמטורפים לתוך החשכה. וכל זה בלב המדבר, בלילה. לא רחוק מעמדות האויב, כלומר מעמדות האנגלים. והאנגלים, בראותם

את הדבר הזה, החלו להפציץ את המחנה התורכי ממטוסיהם. המבוכה גדלה עוד יותר. היווני וידידו היהודי הסתתרו בבור, כפי שקבעו מראש עוד לפני המעשה.

מעשה הבחור היווני נודע לשלטונות, והוא ברת והסתתר בירושלים. אבל סוף־סוף מצאוהו, והוא הובל למאסר. בשעה שעבר בלווית שני חיילים ברחוב יפו, — ובאותה שעה תיקנו שם את הכביש, — ראה ליד אחד הפנסים כמה מעדרים. תפס היווני האסור מעדר ורוצץ בו את גולגלתו של חייל אחד והחל לרדוף אחרי השני, עד אשר השיגו והרגו. ואחרי־כן נמלט והסתתר, עד שירושלים נכבשה ע"י האנגלים.

*

אחרי הכיבוש היה לנהג ונשא אשה. עכשיו הוא בעל משפחה שקט ושלוו ביפו.

*

רוסיה הצארית ידעה את המגלב. המשטרה הבריטית יודעת את אלת־העץ. והאלה הבריטית דחקה בכל העולם את המגלב הרוסי.

*

אחד האסירים, שמקום־עבודתו בסי. איי. די, כלומר בבולשת, ראה שם במחסן כמה חבלי־תלייה. והנה מה שסיפר לי. חבל־התלייה אינו חבל סתם. לא כל חבל ראוי שייתלה בו בן־אדם. חבל־התלייה הוכן במיוחד לתפקיד זה. הוא מתוצרת אנגלית, ומאנגליה נשלחים חבלי־התלייה לכל רחבי הקיסרות. החבל נתון בנרתיק צר של עור עדין ורך. החבל לוחץ על דפני העור העדין של הנרתיק מלגו, עד כי מלבר נראים סלילי החבל. בקצהו האחד של החבל יש טבעת, ובה נתון הקצה השני. כל חבל משמש רק

לתלייה אחת. חבל, שמילא פעם אחת את תפקידו, שוב אין משתמשים בו והוא "יוצא בדימוס". החבלים שהשתמשו בהם נשמרים בבולשת. לכל חבל מהודק פתק ובו רשום תאריך התלייה וגם שמו של התלוי. בקיצור, למה להאריך? כלום יש להתפלא, שעדיין חבל-התלייה לא נקרע אף פעם, ושכלל לא היה "פאנצ'ר" בשעת התלייה? אינני בטוח, שכל הדברים האלה נכונים הם. כפי שסיפרו לי כך רשמתי.

*

ב"ה, עולים "בלתי-חוקיים" יש מכל העדות בישראל. אתמול, בשבת, בזמן התפילה, הופיעו שלושה פאלאשים.

*

בגבול הצפוני צדו אשה ושני ילדיה כעולים "בלתי-חוקיים". הם באו מרוסיה. כיצד הגיעו לכאן? הדרך ארכה שנים. תפסו אותם בגבול. החזיקום בצפת, ומצפת הביאום לכאן. את האם ובנה הקטן העבירו לבית-לחם, לסוהר הנשים. ואת הנער בן הי"ג קרעו מאמו והשאירוהו כאן. כל היום שכב בפינה, כגור חיה פראית, באולם שבו נבדקים האסירים החדשים. בערב כלאוהו בתא של אסירים. אני לא ראיתי את התמונה, כשקרעו את הנער מזרועות אמו, ואותה עם ילדה הקטן העלו על אוטו המשטרה על מנת להובילם לבית-לחם — לסוהר, ולא לקבר רחל אמנו. אנשים שהיו נוכחים בשעת מעשה אמרו לי, כי היתה זאת תמונה איומה. ברם, אין לך מאורע, ויהי הנורא ביותר, העלול לזעזע עצביהם של הוותיקים היושבים בבית זה, כשוטרים וכאסירים. עצביהם של מיסטר סטיל, של מתיסון, של הרברט אין בהם פגם, כלומר אין בהם קורטוב של רגשי רחמנות. הם מסוגלים לרחוש רגשי רחמנות כלפי כלב, אבל לא כלפי אדם. הנהלת הסוהר צודקת, מנקודת-מבטה שלה ביחסה כלפי הנער. וכי

מה יכלו לעשות בנער בן י"ג? לשלחו יחד עם אמו לסוהר נשים?
הרי אין זה דבר מוסרי מבחינת הצביעות הפוריטאנית כפי הנראה,
יותר מוסרי הדבר, כשמפרידים בין האם ובין הנער וכולאים אותו
בתא אחד עם עשרה פושעים, שכל חלומם הוא משכב־זכר עם נער.

*

המלקות הן עניין שכיח כאן. מלקים נערים שסרחו בחוץ
ומלקים אסירים שסרחו בפנים, בסוהר. כיצד מענישים אסיר שסרח?
מסתבר, שבסוהר יש סוהר פנימי בדמות הצינוק ("זינזאנה" בלע"ז).
אפשר להפוך את "השנה האנגלית" ל"שנה ערבית", כלומר להפוך
שנת־מאסר של תשעה חדשים לשנת־מאסר של י"ב חודש. ואם לא
די בכל אלה, הרי קיימות עוד המלקות בעולמו של הקב"ה.
ענין המלקות של נערים שונה מענין המלקות של האסירים
המבוגרים. רק השופט רשאי לדון נער פושע למלקות. כרגיל נידון
נער פושע לתקופת־מאסר מסויימת בבית־הספר לפושעים צעירים.
אך יש והשופט אינו מסתפק בכך ומוסיף לו גם מנה של מלקות.
ויש שהשופט מסתפק במלקות בלבד. וזה דבר המלקות כלפי הנער,
מביאים את הנער ל"מכתב" הפנימי. כאן עומד שולחן ארוך,
ולפניו יושב על מדין אחת לשבוע המנהל או סגנו ונענה לאסירים.
הפעם יש לו לשולחן תפקיד אחר לגמרי. מביאים את הנער ל"מכתב".
שוטר מוריד מן הנער את המכנסים ושוטרים אחרים משכיבים ומותחים
אותו על גבי השולחן. פני הנער תקועים בשולחן וגבו אל־על. בידי
המנהל או בידי סגנו נתון מקל ארוך, דק וגמיש. במקל זה הוא מלקה
במהירות, חמש, שמונה עד י"ב מלקות. וחסל. הנער מתייפח. אם
נפסק דינו להישלח לבית־הספר לפושעים צעירים, הרי הוא נשאר
בסוהר אחרי המלקות עד אשר הוא נשלח למקום חינוכו, כלומר
לאותו המקום, שאחר צאתו ממנו כבר נהפך לפושע ממש. הדרך
מבית־הספר לפושעים צעירים חזרה אל הסוהר איננה ארוכה...

אבל, אם נפסק דינו למלקות בלבד, הרי מגיש לו השוטר את המכנסים ופותח לו את הפשפש בדלת הסוהר. הנער המתייפח ממהר לצאת מהסוהר לחצר, בהחזיקו את המכנסים בידי. הוא ממהר להתפרץ החוצה, לחופש, שמא יעצרוהו במקום הנורא הזה. ותוך כדי ריצה מדלת הסוהר אל שער החצר הוא מספיק איך־שהוא להעלות את מכנסיו על רגליו.

ענין המלקות לאסירים שסרחו הוא ענין אחר לגמרי. הרשות ניתנת למנהל או לסגנו לייסר אסירים, פרט למקרה רצח בתוך כתלי הסוהר. המנהל או סגנו רשאי לפסוק מלקות לאסיר, מלבד מאסר ב"זינזאנה" ומלבד ה"אלמטים" (כלומר תוספת ישיבה על חשבון שלושת החדשים שבין שנת־סוהר לשנה הנורמלית). פסק־דין של תלייה מוציאים לפועל בחדרי חדרים, בתא מסויים, ולא בפומבי. והיפוכו פסק־דין של מלקות. עונש זה נערך בשעת "החקורה", למען יראו וייראו. בשעת המלקות מצוים האסירים לשבת על הקרקע, מעשה מוסלמים בשעת תפילתם בציבור. הם מתיישבים שורות שורות ופניהם אל עבר אותו מכשיר, זה הגרדום המיוחד לצרכי המלקות. בעיני הנהלת הסוהר פומביות המלקות היא ענין של למען יראו וייראו. בעיני האסירים היא הצגה, או "סינימה" בלשונם. איש המזרח, כשהוא יוצא מכליו, שוכח לא רק את קיומן של המלקות אלא אפילו את קיומו של הגרדום לתלייה. ההצלפה נערכת בשעת "החקורה" של האסירים הרגילים. ברם, שוטר ניגש אל תאי ה"חמאייה" ומבשר גם להם, שהם רשאים לצאת החצרה לחזות במחזה המלקות. פעם השתמשתי ב"זכות" זו ויצאתי וראיתי. הסקרנות שבי גברה עד מאד וניצחה את רגשי הבחילה. שוטר עובר ב"מרדבן" וצועק: "מלקות", כלומר הרשות לאסירים לצאת לחצר ולחזות ב"מחזה". ובכן, אנו בחצר. האסירים התיישבו. הם יושבים במנוחה ומשוחחים, כקהל בקולנוע לפני שכבה האור באולם. בינתיים מביאים אסירים, תחת השגחת שוטרים, את המכשיר, את גרדום־המלקות. יש לו צורה של

משולש שבסיסו למטה. נפסקות השיחות הפרטיות בין האסירים
„במקומות הישיבה“. ליד המכשיר עומד דלי והדלי מלא מי־מלח,
שבהם היתה שרויה במשך יממה רצועת־העור הארוכה שבה קושרים
קשרים. רצועת־העור מחוברת לידיית קצרה. לאחר שנכון המכשיר
והוכנו גם הדלי של מי־המלח וגם השוט, מופיע המנהל בלוויית
הפמליה, כלומר בלוויית סגן־המנהל, המפקח, השוטר הבריטי, מיודענו
הרברט, או שוטר בריטי אחר, והרופא. ולאחרונה מופיע השחקן
הראשי, כלומר האסיר, שבגללו באה כל התכונה הזאת. הוא מובל
ע"י כמה שוטרים. האסיר הזה צועד בראש מורם. יודע הוא, שמאות
זוגות עיניים נעוצות בו ועוקבות את התנהגותו. לכן חייב הוא להיות
„שאטר“ (חברה־מאן" בלשוננו) גם בעלותו לגרדום. שוטר ניגש
אל האסיר, כדי להסיר ממנו את חולצתו. ברם, הוא, האסיר, מקדימו
ופושט אותה במהירות בעצמו. אז ניגשים אליו שוטרים וקושרים
אותו אל המכשיר. את רגליו הפשוקות עוקדים לוויים סמוך לבסיס,
ואת ידיו המורמות אל־על כובלים סמוך לפסגת המשולש. חגורה
מיוחדת מהדקת אל הגרדום גם את מתני הנידון. מלקים בגב, עד
למתנים. לכן מוסיף האסיר המולקה ללבוש את מכנסיו. בפניו הוא
צמוד אל גרדום־ההלקאה, וגבו מגולה. וכדי שהרצועה הארוכה,
המלפפת את כל גופו, לא תפגע בחזה, מכסים את חזהו במעין אוכף
עשוי עור. הנידון למלקות קשור יפה יפה. בחצר משתרר שקט מוחלט.
רק אסיר אהד, היושב בשורות האחרונות, משמיע קול עידוד. רק
ציפור מצייצת אי־שם במרומי הגג. אחד השוטרים על־פי רוב הרברט,
ניגש אל הדלי, מוציא את השוט, מניף את ידו ומצליף הצלפה אחת
ברצועה הארוכה בחלל האויר, כאילו הוא מאמן את ידיו. ואחרי־כן
נשמעת שריקה והשוט יורד על גב האסיר העקוד ומלפף את גופו
סביב סביב, כנחש. בקהל נשמעת אוושה קלה. לרוחב גבו של המולקה
מופיע פס כהה. המנהל עומד ומונה: „שתים“, — ושוב הצלפה.
הרברט מצליף יפה. הפסים נמתחים על הגב באופן מקביל זה לזה.

כאילו נצמדו אל הגוף כתריסר נחשים. כעבור כמה מלקות נהפכים הפסים הכהים לפסים אדומים. העור נקרע ומתחיל שותת דם. פני הרופא לובשים רצינות. הוא חייב להשגית, אם המולקה מסוגל „לקבל” את כל המנה כולה. אינני יודע, מה היא המנה המכסימלית. דומני שהיא בת 24 מלקות. יש שהרופא מפסיק באמצע, אחרי שש מלקות או אחרי עשר מלקות. הוא חושש לבריאותו ואף לחייו של המולקה. ואז מפסיקים את המלקות, ומסלקים את החוב כעבור שבועות מספר. עם הפסקת המלקות מתירים את המולקה מן המכשיר. ה„תמרגי” (החובש) מושח את הגב הפצוע במשחה, ואח”כ מובילים את האסיר אל ה„מוסתשפה”. ואחר שהפצעים החלו להגליד, מעבירים אותו ל„זינזאנה” לשבת התם כפי שהוטל עליו. בשעת ההלקאה פני האסירים זועפים ומביעים גאווה על חברם שעמד יפה בנסיון. נסתיימה ההלקאה. המנהל ופמליתו עזבו את החצר והלכו באשר הלכו. אסירים בפקודת שוטרים פירקו את גרדום המלקות. החיים בחצר הפנימית חזרו למסלולם. וגם האסירים חזרו לאורח-חיהם הרגיל. השתיקה בשעת המלקות כבר היתה לנחלת העבר. בחצר עולה המולת המון רב, איש איש פונה לעסקיו. עברו דקות מספר, וגם מחזה המלקות חלף ועבר.

*

קין בשעתו חיפש את הדרך כיצד להוציא את הנשמה מהבל אחיו. מאז קין ועד ימינו למדה האנושות משהו. עכשיו מכירים בדיוק את דרכי יציאתה של הנשמה. שתי דרכים ליציאת הנשמה, כשהמוות בא בידי אדם: דרך הצוואר ושלא דרכו. דרך הצוואר כיצד? תלייה, התזה בקרדום, התזה בגיליוטינה, בסייף, שחיטה. ההמתה בירייה, בחשמל נמנות על הסוג השני, על יציאת הנשמה שלא דרך הצוואר. רוב הרציחות הן שלא דרך הצוואר. רוב פסקי-דין מוות הם דרך הצוואר.

*

בבוקר הלך עלי חמדאן, ערבי מוסלמי מרמאללה, למשפט באשמת רצח אחיו. בצהרים כבר חזר עם פסק־הדין: ט"ו. ענין של ירושה. עלי חמדאן הוא נתין אמריקאי. התם הוא "ישב" 14 שנה וכמה חדשים בשל השתתפות במעשה גאנגסטרים. לפי דבריו שוחרר, לאחר שנתברר כי הוא חף מפשע.

מן המשפט חזר היום עלי חמדאן כשהוא קצת "מזופת". רק קצת. כך היה חוזר מן המשפט יהודי שנידון לשלושה חדשי מאסר. אתמול נידון מישהו למוות. היום הוא טייל אתנו בחצר במדין "המרכסיסטיים". עלי חמדאן והנידון למוות טיילו בצוותא, כשהאחד אוחז בכף ידו את אצבע חברו — סימן לידידות יתרה — אצל הערבים. עלי היה שבע־רצון: "הוא רצח ואני רצחתי. הוא סופו לגרדום; ואני? הזמן חלוף יחלוף אחת ושתיים". והנידון למוות בת־צחוק של ביטול מרחפת על פניו: "אני מצפצף על העולם כולו". ברם, על "העולם כולו" (לא פחות!) יכול "לצפצף" רק מי שהעולם כולו "מצפצף" עליו.

מרובים יושבי הסוהר המחכים עתה לפסק־דינם: מי לתלייה, מי "לעולמית", מי לעשרים, מי לט"ו, מי לעשר ומי לשחרור. כל אלה אינם קטלא קניא. כולם נאשמים ברצח. הרבה גוונים לא רק לתהליך הגופני של מעשה הרציחה, של גירוש החיים מערימת בשר זו, של נטילת החיים כאן עלי אדמות בידי אדם. הרבה גוונים גם למסיבות: רצח בכוונה תחילה יחד עם אונס או עם שוד — הרי זה "חבל" בטוח. רצח בכוונה תחילה מתוך טעמי נקמה, עלבון, הגנת כבוד המשפחה וכו' — הרי זה פסק־דין מוות בבית־הדין לפשעים חמורים, ופסק־דין ל"עולמית" או לט"ו בשעת הערעור או ע"י הנציב. מצב־רוחו של עלי חמדאן הולך ומשתפר. כבר "עשה" ארבעה ימים מט"ו "השנים האנגליות". אשתו ילדה לו בן לאחר שנאסר. אתמול, ביום הששי, היא ביקרה אותו. אמרה לו: "אני מקווה, ששוב

לא תעשה שטויות". ואמרה לו זאת ללא שמץ של אירוניה. לרך הנולד הוסיפו את השם "נצחון", משום שאבא נידון לט"ו ולא לתלייה. זכות הפספורט האמריקאי עמדה לו לעלי חמדאן, יליד רמאללה, והוא נמנה עם ה"חמאייה". אבל עלי חמדאן הוא אמריקאי, כלומר "דימוקרט", בכל הליכותיו. ערבי עירוני לא ישפיל את עצמו להתהלך אפילו עם פלח. ועלי חמדאן מטייל עם אותו בידואי מהדרום, שבשעת גניבה בלילה הופתע ע"י שוטרים יחד עם חברו לגניבה. התלקחה חליפת יריות, וכדורו, במקום לפגוע באחד השוטרים, כפי שהתכוון, פגע בחברו והרגו. בקיצור, בעל הירייה נידון למוות. מלכתחילה רצה רק לגנוב, ואילולא ירה, היה יוצא ידי חובתו ב"ישיבה" של חדשים מספר. מאחר שירה והרג תוך כדי מעשה פשע, הרי יסתיים הדבר בתלייה וודאית. ואולי יטען הסניגור, שהיה כאן הרג בשוגג. שהרי התכוון לרצוח את השוטר ולא את חברו. זאת היא טענה קלושה מאד, אבל לא מנקודת־מבטו של יוריסטן.

המדים החמוצים הולמים את גיורתו הזקופה של הבידואי שלנו. הוא דומה לקונדוטיירה מתקופת הרניסאנס הקדומה וכשהבגדים האדומים היו דבר שבאפנה, ולא רק אצל הנידונים למוות, כעכשיו. הוא מגולח ושפמו מזדקר אל־על, מעשה ווילהלם קיסר. ועיניו צוחקות. הוא גיבור. הוא עתה האישיות המרכזית ב"מרכזיה".

*

מה גדול יהא אסונך, אם בין ששת חבריך ימצא אחד, שניגש מדי פעם בפעם, בזמנים קצובים אל ה"קרדל" (העביט) — ויורק. והיריקה "כיד המלך", ברחבות. ולא עצם היריקה היא המרגיזה, אלא קצב הזמן המדוייק שבין יריקה ליריקה — בין שהוא דקה אחת ובין שהוא חצי־שעה. אתה שוכב ויודע בוודאות: בעוד רבע שעה הוא ירד ממטתו, יגש ל"קרדל" ויירק. כעבור דקות מספר אתה יודע, שיריקה זו תארע בעוד עשר דקות, בעוד חמש דקות. ואכן,

הנה הוא קם, צועד, נעצר ליד ה"קרדל", ואתה שומע את היריקה
השמנה הנופלת למדמנה שבעביט. מה עלול להרגיז יותר את עצביך
מאשר פעולה זו? היה זמן כשהרגיזתך הנעל בשפשפה את מרצפת
הלבנים או שפשוף הזכוכית על גבי ברזל. ועכשיו אתה נרגז בשל
יריקה בעביט. ואין כל טעם שתבקשו כי יחדל מהרגל זה. אם יש לו
לאדם הרגל, הרי אין כוח בעולם, שיוכל להניעו לחדול ממנו. הוא
מוכרח לירוק יותר משהוא מוכרח לאכול. הוא יורק יריקה סמלית,
רוחנית על העולם כולו. "על העולם כולו" אפשר לירוק, כמובן, רק
באופן סמלי בלבד.

*

השופט קורי ירד ליפו ובילה שם כשבוע ימים. הוא הספיק
לדון את האחים למדני, את האחד לעשר ואת השני לחמש שנים.
הוא דן למוות את האחים הינדי וגם איזה מוחמד (כמה מוחמד איכא
בשוקא דיפו) רוצח אשתו שזנתה תחתיו. בקיצור, קציר עשיר לשבוע
אחד.

*

יחד אתנו ה"חמאייאה" יוצאים, כאמור, ל"חקורה" גם הני-
דונים למוות והסיפיליטיקאים. אסירי שלושת הסוגים האלה אינם
מרובים. ולכן מצרפים אותם למנין לגבי ה"חקורה". "מחכומין
אעדאם" (הנידונים למוות) טעונים שמירה מעולה ולכן אין מוציאים
אותם לשאוף אויר בצוותא עם ה"מחכומין" (השפוטים) סתם שהם
מרובים. את חולי מחלות-המין אין מוציאים יחד עם ה"מחכומין".
שוב משום שאלה מרובים ויש חשש של הידבקות בחצר הקטנה.
אותנו ה"חמאייאה" אין מוציאים יחד עם ה"מחכומין". משום שאנו
מיוחסים וטעונים יחס מיוחד. והילכך מוציאים אותנו לא עם אסירים
סתם, אלא עם אלה שנידונו למוות ועם חולי העגבת. מנקודת-מבטה
של הנהלת הסוהר זה נעים יותר. זהו מה שנקרא "יחס מיוחד". ולכל
אחד משלושת סוגי האסירים, היוצאים יחד ל"חקורה", מדים משלו.

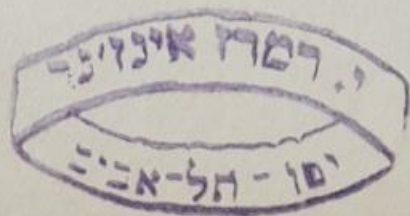
אנו, ה"חמאייה", לבושים בבגדינו האזרחיים. הנידונים למוות לבושים בגדים אדומים, מחשש בריחה. והסיפיליטיקאים מלבושם הוא חלוק ארוך עד הברכיים, בעל צבע אפור כהה ועליו פסים בהירים. לא כל האסירים החולים במחלות-מין נכנסים לסוג הסיפיליטיקאים. רופא הסוהר אינו ממהר לבדוק את האסירים החדשים. ועד הבדיקה נמצא האסיר החדש, העלול להיות סיפיליטיקאי, בתא מלא אסירים. הטיפול בסיפיליטיקאים לאו שמו טפול. הם מרוכזים בתא אחד, מחשש הדבקת אסירים אחרים. וזה הכל. הרופא הוא איסטניס וחושש לגשת אליהם.

*

וואנקה סמיאטיס, הרוסי "הלבן", שהיה לנתין יווני, זה הפיקת איש אודיסה, בראותו את הנידונים למוות, כשהם צועדים שנים שנים, פרץ בצחוק: "הצבא האדום מתקדם..."

*

וזהי פרשת מוחמד, שנידון לט"ו. כבן 25 הוא כיום. לפני מאסרו היה פועל בבית-החרושת קרמן-דיק-סלטי. בבית-החרושת מצא פועלת והתאהב בה. אבל הוריו התנגדו לשידוך. הוא עזב את חיפה, עבר ליפו וכאן התחתן עם מי שאהבה נפשו, וכאן אף התיישב ישיבת-קבע. עבד והרוויח. ואת אשתו אהב. פעם חזר בערב הביתה, ובאפלולית החדר נדמה היה לו, שנמצא בו אדם זר. ועד שהלך להדליק את המנורה, התחמק הלו, או נדמה היה לו, למוחמד, שהתחמק, כשם שנדמה היה לו כי מישו היה בחדר. על מדורות אהבתו הקנאית הוסיפו דלק גם השכנים. הוא התחיל לעקוב את אשתו, ואמנם מצאה פעם במצב שאינו משתמע לשני פנים. מקום-פשעה היה על חוף הים בקרבת מקום לקזינו בתל-אביב. התנפל על שניהם, כדי להרגם יחדיו, אבל המאהב התחמק וברח. אך אותה תפסו "הרביץ" בה כ"ה דקירות סכין. אין אנו אחראים לדיוק. דקירה אחת או שתיים פחות או יותר אינה מוסיפה ואינה גורעת. יש שדייה גם דקירה אחת כדי לרצוח.

לאחר שהרגה הלך מיד למשטרה. במשפט הכחיש, לפי עצת סניגורו, את העדות שמסר במשטרה. נידון למוות. היה בטוח, שיקבל ט"ו, ולכן נראה בעיניו פסק־הדין אכזרי, והעיקר — בלתי־צפוי היה. כל האסירים שאתם בא בשיחה, משתדלים לנחמו. והוא אוהב לחטוף שיחה על פסק־דינו, משום שבטוח הוא, כי ינחמוהו. בכל הזדמנות הוא פונה אלי, כי אני נראה בעיניו כאדם היודע חוק ומשפט. (בנידון זה שונה דעתו של ד"ר צבי אליהו כהן, סניגורו, מדעתו של מוחמד הנ"ל, שנידון למוות). מוחמד כאילו מדבר אל עצמו: "בן 25 אני; אילו דנו אותי לט"ו שנה (והכתוב מדבר ב"אנגליות", כלומר אחת־עשרה שנים "ערביות") הייתי משתחרר, כשאני בן 36". ובשעה שהוא מביע בקול את הרהוריו, חושב אתה בלבך את אשר הוא מהרהר ואינו מביע בקול: "בן 36 אהיה עם שחרורי. קרובי יעזרו לי בקניית אשה אחרת, ישרה, לא כאותה "שרמוטה" (זונה), שבגללה נפלתי לכאן".

*

ו"הצבא האדום" מתרבה והולך. היום נידון לתלייה מי שהיה במשך חדשים מספר בלן הסוהר. חדשים מספר חיכה למשפטו. לא היתה לו סיבה למהר, וגם המשטרה לא מיהרה להביאו לדין, כעכביש זה, שהזכוב תקוע יפה בכוריו, או כעכבר זה הנתון בצפרני החתול. חדשים ישב הנאשם הזה וחיכה למשפט, ובינתיים שירת את האסירים בנאמנות: סיפק צוננים ורותחים כיד המלך. ברוב תמימותו סבור היה רוצח זה, שאם ישרת את האסירים בעין יפה ב"ביבני" של הסוהר, הרי ימליץ עליו המנהל לטובה בפני השופטים. תמימותו של אדם מבוגר ופרימיטיבי. ברם, אישי הקורא, איש אינו מאחל לך להגיע למקומו של הבלן שלנו. אך אם בכל זאת תגיע לשם, תהיה בוודאי הם כמוהו. אולם נחזור לבלן. באי ה"ביבני" מרוצים מבלנם. אף בחרבונני קיץ הוא מספק להם דליי מים ביד רחבה, והעיקר, קולו

מתנשא מעל לקולות המתרחצים. צהלתו מוסיפה על צהלת המתרחצים.

והנה, הבוקר הוזמן למשפט. בצהרים יצא ל"חקורה". לא מפני שהוא זקוק לאויר צח, אלא משום ששופטיו התעיפו והגיעה שעתם לאכול ארוחת-צהרים. וב"חקורה" של אחר-הצהרים הוא הופיע בחצר, כשהוא צוהל וקורן ולבוש מדים חמוצים, והוא מושיט ידו לשאר האסירים חמוצי-בגדים כמוהו, שנידונו למוות לפניו.

*

הובא לדין ערבי נכבד, שתפס ערביה יפהפיה בשדה בסביבות הרצליה. תפסה, אנסה והפקירה למרחבי השדה. סייעו בידו שלושה ממשרתיו. לא חקרתי ולא דרשתי, במה בעצם עזרו לו שלושת אלה. המשפט הבריטי, ש"אינו יודע חכמות", לא ידון אלא במה שהמשרה תגיש לפניו בצורת כתב-אשמה ובמה שיעידו העדים. המשפט המערבי, ולא-כ"ש-שכן הבריטי, מכיר אך ורק בעובדות "יבשות", ב"חוקים", כלומר במצוות ללא טעמיהן. המשפט הבריטי ידון בחטיפה ובאונס, וחסל. הנאשם הראשי יקבל בודאי את "המנה" המגיעה לו, את ט"ו שנות-המאסר, ובזה יסתיים הענין. אבל מה קרה שם בשדה, סמוך להרצליה, מנקודת-מבטו של בן-המזרח? נשתדל לראות את הדברים לא בעיניו של השופט הבריטי, אלא של בן-המזרח.

היה היתה בת יפהפיה לאחד הנכבדים, ועליה גאוותה של המשפחה כולה. האב הירבה לדרוש מוהר, ולא הסתפק במוהר אלא רצה גם ביחוס. בין השבאב של הסביבה כולה התעוררה התחרות: מי יזכה ביפהפיה? למי כסף יותר, וכבוד-משפחתו של מי גדול יותר? אבל האב, שזכה לבת יפה, אינו רוצה למהר. חלפו שנים על שנים, ויצר השבאב נתגרה יותר ויותר. בינתיים כבר עברה אל מעבר לפרקה. היא בת 22! והאב עדיין לא הכריע למי יתננה. ובעוד האב אכול היסוסים ואינו יכול להפיל את הפור על גורל בתו, בא ה"חברה-

מאן, או ה"שבאב" בלשונם. אילו אירע הדבר באחת מארצות המערב, (ושם הוא נעשה ברוב המקרים בהסכמת הנערה), היה החוטף מזמין מבעוד מועד כומר בכפר נידח, משדלו בכסף ובטיפה מרה, והלז היה מקדשם כדת ישו ונצרת. הורי הנערה היו מוסיפים לרגוז עד הריונה הראשון של בתם, וסופם שהיו מתפייסים, בראשונה היתה מתפייסת האם, ואחריה גם האב.

איש השבאב מסביבות הרצליה לא התכוונן לשאת את הנערה לאשה כדת וכדין. לפני שנים אהבה ורצה לשאתה. אבל עכשיו נהפכה אהבתו לשנאה. השנאה לאביה ולמשפחתה, על שמיאנו לתת לו, עברה גם עליה. וכדי להתנקם בה, באביה ובמשפחתה, הוא חוטפה, ומבלי לקדשה הוא מאנסה ומפקירה בשדה לאור הכוכבים וליללת התנים. פירוש המעשה הוא: אמנם את יפה, אמנם גאוותו של אבא עליך, אבל אני בועט בך, כשם שאני בועט באותה בהמה הולכת על ארבע.

זהו מהלך המחשבה של "האביר" המזרחי מגדות הירקון. המשפט האנגלי יגזור דינו כהלכה. דלתות הסוהר נפתחות עתה בפני השבאב, והן תסגרנה מאחוריו למשך 135 חודש, הם ט"ו "שנים אנגליות". השבאב יפסח על מפתן הסוהר בראש מורם. ואת חדשי "ישיבתו" תמתיק לו המחשבה, שעכשיו יטרח אבי הנערה להשיאה ללא מוהר, כי איש מהשבאב לא ירצה בה. האב ישיאה לאחד מעבדיו, או למכר זקן, שלעת-זקנתו חשקה נפשו באשה נוספת שתהיה לצרה לנשיו הקודמות. ואולי ישיאנה לפלח מכפר רחוק, כדי שהחרפה לא תשכון סמוך לביתו. וכבוד המשפחה חולל. בסידני-עלי ובכל הסביבה כולה יתגאו השבאב: צאו וראו, למה מסוגל אחד מחבורתנו. גורו לכם, אבותיהן של בנות יפות! אם זימן לך אללה בת יפה, מהר והשיאנה, ובל תרבה מחירה, ובל תשפיל את כבוד השבאב, ובל תהפכם לכלבים אלה שלשונותיהם נטויות בחרבוני צהרי יום קיץ.

*

אושר לתלייה דינו של אחד האסירים. חבר השופטים ישב בערעור שלוש שעות. במשך שלוש שעות עסקו בכובד ראש אנשים בכבדים בגורלו של איזה פלח עלוב. עכשיו לא נותר לו אלא לצפות לרחמי ה"מנדוב" (הנציב). ורחמי ה"מנדוב" תלויים בדקדוקים המשפטיים, בכל החשבונות של היועץ המשפטי הממשלתי. מצב רוחם של כל חמוצי-הבגדים ירד פלאים. נדמה להם שגורל האחד מאפיל על גורל השאר.

*

וזה מעשה מוחמד, שרצח את אשתו, (כפי שסופר לי באחרונה ביתר פרטות). הערבי אינו אינדובידואליסטן. אינו אוהב לעשות מעשה אלא כשהוא בחברה. כל מעשה וגם מעשה-פשע. לכל פושע יש חבר. יצא מוחמד בלוויית חברו, ושניהם תפסוה. מוחמד החזיק בה יפה יפה, וחברו תקע את ה"שיבריה" (הסכין) באבר מינה, ומבלי להוציאה מידו העביר אותה לאורך גופה עד לצווארה. בקיצור, נושא "פרוידאני" טהור.

שני הרוצחים יצא דינם לחובה: מוחמד לתלייה ועוזרו לט"ו. מוחמד מחכה לערעור בפיק ברפים, וסגנו כבר "מסודר" בינתיים בעבודה. הוא עובד בנפחיה והתחיל "לדחוף" את הימים. מוחמד מוכן לקבל באהדה כל פסק-דין חוץ מתלייה. רק לחיות הוא רוצה, ולו גם "עולמית" בתוך הכתלים האלה.

*

י"א בנובמבר. יום שביתת הנשק בעולם כולו, לרבות ה"מרכוזה". רבע שעה לפני 11 צלצל הפעמון פעמיים לאות הפסקת העבודה. כרגיל מצלצל הפעמון פעמיים לאות הפסקת העבודה רבע לפני 12 בצהרים. כל האסירים הוזמנו החצרה. מיסטר סטיל הופיע בלוויית מוחמד אפנדי. מיסטר סטיל דיבר מה שדיבר מענינא דיומא

וסיים בדרישה לעמוד דום במשך שתי דקות. כל העניין הזה הוא למורת רוחו של מיסטר סטיל, כי כל הוצאת חיי הסוהר ממסלולם הרגיל היא למורת רוחו. דבר זה מרגיז את מיסטר סטיל, כשם שמיניסטר-לדרכים היה רוגז, אילו נצטווה לפתע פתאום לשנות את מהלך הרכבות במדינה כולה. ברם, מיסטר סטיל קיבל פקודה מגבוה, ומיסטר סטיל הוא איש ה"דיוטי", בראש וראשונה כלפי עצמו. ולכן בא מיסטר סטיל ונואם, האסירים עומדים בלי נוע. וכיצד יתנהגו אסירים בנוכחותו של ה"מודיר"? ובעוד האסירים עומדים ומאזינים לנאומו ולדרישתו לעמוד דום במשך שתי דקות לזכר קרבנות המלחמה נשמע פתאום קולו של עלי רביע מן ה"זינזאנה": "במשך שתי דקות הייתי מספיק לרצחך נפש". והנה צלצל הפעמון צלצול אחד ולא יסף, ויהי זה אות לכולם לעמוד בדומיה במשך שתי הדקות. התמתח מיסטר סטיל, ואחריו מוחמד אפנדי, ואחריהם כל האסירים וברגע זה של דומיה נשמע קול תרועה גדולה של נפיחה מעבר ה"זינזאנה". חללי המלחמה בוודאי יסלחו לו לעלי. לו אין מה להפסיד. אין לו שמץ של תקווה. הן מתכוננים לעשות עמו את הדבר הבלתי-נעים ביותר שבן-אדם מסוגל לעשות לחברו עלי אדמות. הם מתכוננים להעלותו לגרדום. והוא, עלי, מנצל את ההזדמנות ומרגיז את אלה, שיפילוהו בקרוב לזרועות המוות. אמנם בידיהם אמצעים בלתי-מוגבלים עד למכשיר-החנק ועד בכלל. אך לעומתם אין בידי עלי אלא אמצעים מוגבלים ביותר: עד כדי נפיחה ברגע חגיגי, עד כדי שפיכת כף זפת לתוך הבית זו המלאה משמעת מעל גדותיה. רחוק עלי מ"סיאסה" או מ"בוליטיקה". לא נגד המלחמה הוא הפגין. אין עלי יודע, שקיים פאציפיזמוס. הוא הפגין נגד הנהלת הסוהר. הוא יודע, שהאסירים ייהנו הנאה מרובה מהפגנתו זו, וקרנו תעלה בעיניהם. לו, לעלי, אין מה להפסיד. מה נורא גורלו של בן-תמותה, שקיפח את הכל ובראש וראשונה את חייו. לא נשאר לו דבר חוץ מקלקול האויר, פשוטו כמשמעו.

„מרכזיה“

בכל עיר ועיר מערי ארצנו, שרובן הן ערים במרכאות ומעוטן בלי מרכאות — ישנם בתי כלא. בכל עיר ועיר — מחוץ לתל-אביב — שהרי תל-אביב אינה עיר לפי הגירסה הבריטית. ובכך, בכל עיר ועיר ישנם בתי כלא, אבל בתי-סוהר ישנם רק שנים — בית הסוהר המרכזי בירושלים „מרכזיה“ — ובמבצר עכו. ועל כולם ה„קאינה“ שעל יד תול-כרם. ההפרש בין בית-כלא לבית סוהר הוא זה שבין מלון לפנסיון. לבית הכלא, כמו למלון, אדם נכנס לימים, לשבועות — לעתים רחוקות לחדשים. לבית הסוהר אדם נכנס כמו לפנסיון — לשבועות, לעתים יותר קרובות — לחדשים או לשנים.

בנין בית הסוהר המרכזי בירושלים מהווה את האגף המזרחי של חצר הרוסים' ומהווה מעין „קרמל“ בתוככי ירושלים החדשה. במרכז השטח — מסגד פרובוסלבי, מסגד טיפוסי בכלל, החל מסגנון הבניה וכלה בצלצול הפעמונים. והנך עומד ותוהה למה מסגד זה בנוי כאן, ולא בארחנגלסק, למשל. אבל הצלצול שלו אינו מפיל עליך אימה, כמו שהיה מפיל בעיר המחוז שבתחום המושב. וכשאתה נקרא לחקירה ומובל לפני המסגד, יש שאתה רואה על פתחו כומר כרסני ועצל. על פתח המסגד בארחנגלסק ודאי שעומד עכשיו לא כומר, אלא צעיר מהקומסמול, שהרי ברוסיה שלטת עכשיו לא דת ישו, אלא דת אחרת. ב„חצר הרוסים“ — בניינים ארוכים, עם הרבה חלונות צרים, כבניינים הממשלתיים הטפוסיים בעיר-פלך רוסית קטנה. בימי משול הטורקים בא"י והרומנובים ברוסיה, כלומר — לפני

המלחמה, שימשה חצר זו לתשמישי קדושה לדת האורתודוקסית. השלטונות החילוניים הטורקים הביטו בעין רעה על חצר הרוסים; בעין לא פחות רעה הביטו שלטונות הכהונה של האפטריאך היוני. אבל לאחר שהשתלטו האנגלים בא"י והבולשביקים — ברוסיה, חדלה חצר זו לשמש את הדת האורתודוקסית והיא משמשת את המדיניות הבריטית. הבנינים אינם משמשים עוד לצרכי אמונה, אלא לצרכי הצדק. בימי הטורקים המתה החצר משפיע של כמרים בשמלות נזירות ואכרים ב"טולופיס", שימי פסח בירושלים אינם יפים להם. עכשיו נמצאים בבנינים האלה המוסדות המשפטיים המרכזיים של ממשלת המנדט, החל מבית המשפט העליון ועד למשטרה ולסוהר המרכזי; הדרך מבית המשפט לבית הסוהר היא קצרה ביותר, והאסיר יעבור אותה ברגל יותר מהר, משיעבור השופט במכונית לביתו הפרטי לאחר מתן פסק־הדין.

בית הסוהר הוא בנין בן קומה אחת. בשנים הראשונות לאחר הכיבוש קראו לו "מוסקוביה", כיום התחלף שמו בשם "מרכזיה". לפני המלחמה שימש הבנין מלון לציילניות הרוסיות. גורלם של בנינים אינו פחות משונה מגורלם של אנשים, ממקום לינה לנשים צדקניות, העושות בכל רגע את סימן הצלב, נהפך הבנין למקום קבע לגברים פושעים. הפיכת הבנין מבית מחסה לאכרות רוסיות לבית סוהר ערבי לא דרשה שינויים גדולים בבנין. הפיכת מסגד פרובוסלבי למועדון קומסומלי דרשה יותר שינויים. על החלונות והפתחים שמו סורגים. — וזה הכל. המסדרונות הארוכים הרי הם משותפים למלונים, בתי ספר ובתי־סוהר. לבתים צבוריים ישנו ריח משלהם, ריח של אי־נחיות וקור מיוחד. השליט הבריטי ממלא את תפקידו באותם אמצעים בכל אתר ואתר. הן השמש אינה שוקעת בגבולות שלטונו של הוד מלכותו... מתחלפות רק הדקורציות: הסינית, ההודית, הערבית. האנגלי משאיר את הדקורציה המזרחית, ומנהל את הענינים כרצונו. אין הוא מסתגל לדקורציה ואינו מסגל אותה אליו. על הריקע המזרחי

מתבלט יותר המושל הבריטי. השלט הבריטי המתנוסס על הבנין
הוא צנוע — בפנה עוד מתנוסס שלט רוסי שנשאר מאותם הימים.
הדבר מזכיר את ימי הבולשביקים שנכנסו למשרדים הצאריים
והשלטים עוד שמשו בערבוביה. ההבדל הוא רק בסדר: האנגלי שונא
מהפכות...

לפני ולפנים של החדרים נכניס אותך, הקורא, בהודמנות אחרת
יותר.

ראסקולניקוב במרכזיה.

ראסקולניקוב מ"החטא ועונשו" של דוסטויבסקי היה סטודנט רוסי טיפוסי, שהטיפוסי בו היה לא "החטא" עצמו, אלא בעיות הקשורות בחטא. כי איזה סטודנט רוסי, מרוסיה שבעבר, היה מסוגל לרצוח? אכן, אם לא היה הסטודנט מסוגל לרצוח, הרי בעיית הרצח העסיקה אותו עד למאד. אבל רק להלכה, כרבנים שלנו, המתעמקים בבעית "קדשים קלים", מתוך טעמים של הלכתא דמשיחא. תחת ענינות היתה התענינות להלכה. כי יש נגוד בין ההלכה למעשה. המתענין בהלכה, אינו מסוגל להוציא לפועל, והמסוגל להוציא לפועל, אינו זקוק לתורה שתצדיק את פעולתו. הנגודים בין תורת המעשה למעשה גופא, הם הרבה יותר עמוקים מכפי שנדמה לנו. ויש לחשוך בדוסטויבסקי שהוא הולך ומרמה את הקורא: ראסקולניקוב שלו לא רצה, אלא התפלסף יותר מדי על הרצח.

אמרנו: "הסטודנט הרוסי לא רצה, אלא התפלסף" יותר נכון: התפלספו עברו על בעית הרצח כמה וכמה ממנהיגיו שברובם פטרו את בעית הרצח בחיוב דוקא. לא הרשה לרצוח דוסטויבסקי מתוך טעמים מוסריים והרשה מתוך טעמים לאומיים — דתיים; הרשה ניטשה, — על חצי תריסר תרגומיו ותריסר מפרשיו, — מתוך טעמים מופשטים; הרשה ולאדימיר סולוביוב מתוך טעמים לאומיים; ועל כולם הרשו מארכס, אנגלס, באקונין, לאסאל, קראפוטקין, מיכילובסקי, פליכאנוב ועוד ועוד, — לשם התגשמותו של הסוציאליסמוס; לא הרשה מתוך איזה טעם שהוא — טולסטוי, — זה ר' מאיר של האינטליגנציה הרוסית שאיש לא פקפק בגדלותו, אבל ההלכה אינה כדבריו. והלכה בענני רצח היתה דניטשה ומכל שכן הלכה כבית מארכס.

ראסקולניקוב זה, עליו אנו רוצים לספר, הוא אחר לגמרי מזה של דוסטויבסקי. כי מה נוכל להוסיף בעטנו הדל והחסיר דוסטויבסקי? אמנם הוא הבטיח לספר על העונש, כשם שסיפר על החטא. אבל בנידון זה קרה לדוסטויבסקי דבר, הקורה ברוב הרומאנים, המספרים על פרטי האהבה עד החתונה והקורא סוגר את הספר עם בעילת הדלת מאחוריהם של זוג הגבורים לאחר החופה.

רומאן, המספר את תולדות הזוג לאחר החתונה טרם הופיע בספרות העולמית. דוסטויבסקי הבטיח לספר על תוצאות העונש של גבורו — הבטיח ולא קיים. ובכן לענין.

ראסקולניקוב שלנו לא היה סטודנט רוסי עני מפטרבורג שלפני יובל שנים. אלא צעיר ערבי־נוצרי מירושלים ושמו הפרטי כשמו של אותו החוזה היהודי, שחי ומת בארץ הזאת לפני כאלפיים שנה ושיעץ לתת לחי למכים מכל המינים, תורה — שאותם העמים, הדוגלים בשמה, אינם מסוגלים לקיימה. אלף ותשע מאות שנה לאחר שנצלב אותו חוזה בירושלים, קם צעיר ירושלמי, הנושא את שמו ולא רק שלא נתן לחיו לכל הרוצה ל"הרביץ", אלא הרביץ בסכין תשעים וכמה דקירות בזקנה, היות וחמד את עשרות הלירות שלה, שהספיקה לחסוך במשך ימי חייה. וזהו הצד השווה שבין ראסקולניקוב של דוסטויבסקי לבין ראסקולניקוב שלנו להבדיל. שניהם רצחו את הזקנה. אלא שהזקנה של גאון רוסייה היתה מלוה בריבית קצוצה והזקנה שלנו היתה בעלת־הבית של גבורנו. כי כפי האמור, הגבור שלנו הוא טיפוס שונה בהחלט.

כותב הטורים האלה אינו אחראי לכמות הפצעים מ"דבר חד וקר", שהרביץ בה ישוע שלנו. המשטרה מצאה בגופה של הזקנה לא תשעים פצעים, אלא תשעים נוסף עוד כמה פצעים ויוכל היות — תשעים פצע חסר כמה. אמרנו "תשעים", כי אין טוב ממספרים עגולים. לדעת חבר השופטים היה עצום שפע הפצעים: הוכחה נוספת

לאכזריותו של ישוע הירושלמי משנת 1931. אבל כותב הטורים האלה שאינו בא לשפוט, מסיק דוקא מסקנות הפוכות על אפיו של הרוצח, מאלה שהסיק חבר השופטים. לא רק קין יגע רבות עד אשר מצא את דרך יציאת הנשמה, גם ישוע של הדור האחרון לא ידע את הדרך הזאת. תשעים נוסף כמה או חסר כמה פצעים, — זהו מספר הדרכים, בהן עבר סכיננו של ישוע מדור אחרון בגוף הזקנה, בחפשו את הדרך הנכונה ליציאת הנשמה. רק לאחר תשעים וכמה פצעים עלה בידו לגרש את החיים מהגוף של הזקנה. וזהו על אף הפרקטיקה העצומה בה עברה האנושיות בדרך העקובה מדם קין עד היום הזה. אפילו לרצוח כראוי לא למדו האנשים, „הקינולוגיה“ טרם שגורה בידי האנושיות. והתורות הבינלאומיות על הצלת האנושיות החל מאותו הגלילי ואותו בן הודו מדורות ראשונים וכלה ברוסו, מארכס ואותו ההודי בן דורנו, — טרם הספיקו להכות שרשים עמוקים. מוקדות האינקבוציה לא יקדו במידה מספקת, סכין הגליותינה נפגם והעלה חלודה, כמעט בראשית פעולתו.

חבר השופטים היה בטוח באכזריותו של ראסקולניקוב „שלנו“ לעומת זאת נראה לנו שאפשר להאשים את גבורנו בעצבים חזקים. חבל שבאולימפיאדות מחלקים פרסים בעד אגרופים נוקשים, רגלים קלות ולא בעד עצבים כחוטטי־טלגרף. אילמלא היה קים פרס בעד עצבים, הרי היה צריך לחלקו בין בעל הבית של „מרכזיה“ ובין גבורנו, שהוא אחד מארבע מאות דייריה של „מרכזיה“ זו.

ראסקולניקוב הראשון, הרוסי מפטרבורג של שנות השישים למאה הי"ט, השתמש בגרון. ראסקולניקוב השני, הערבי מירושלים בשנת 31 למאה העשרים, השתמש בסכין. הגרון הוא המכשיר הלאומי של רוצחים רוסיים. זהו נשקם של רוצחים בנים לעם צעיר, של עם בעל אפקים רחבים, של עם בעל תנופה כבירה, של עם בעל השקפות עולמיות, נצחיות. עם, שגדול גבוריו, — הצאר פטר, — היה חובב את

מלאכת הרש העץ, שמלאכתו בגרון. לעומת זאת, הסכין זהו נשק של עם זקן בעל פאנטאזיה דקיקה. עם, המבכר בעשוננו את תוצרת סין על תוצרת טורקיה ויון. את „ביתן הענויים“ בחזקת גן־עדן של מטה, העלה סופר צרפתי בכח היצירה שלו מסין ולא מרוסיה. בא"י משני עברי הירדן, בסיציליה, באנדלוסיה גם כן קיימים במשקים גרוזנים, אבל הרוצחים שבארצות אלו, בהשתמשם בנשק קר וחד, בוחרים לא בגרון אלא בסכין.

ראסקולניקוב של דוסטויבסקי שרצח את הלילית בדמות מלווה בריבית קצוצה, יותר משהיה עסוק בגרוזינו היה עסוק בפרובלמות. דוסטויבסקי דן את רוצח הלילית לעבודת פרך, למספר שנים מצומצם, והרבי של י. ל. פרץ מזכה את יוחנן שואב המים, — רוצח הלילית בגרון חד אף הוא, — בעולם הבא. ראסקולניקוב דנן לא התעסק בפרובלמות, אלא בסכיננו בלבד. לאחר שסיים בסכיננו, המיר את ירושלים בחיפה ואת הגוף המפרפר של הזקנה טרם יציאת הנשמה — בגוף של זונה חיה. והזונה — זונה ממש, עם כחל ושרק מתוצרת קוטי, שלא כאותן הזונות עם כחל ושרק רוחני מתוצרת דוסטויבסקי, וכאותן הזונות המסופקות ששרצו לרוב בספרות הרוסית דוגמת מארמאלדובה בת דוסטויבסקי, מאסלובה של טולסטוי וגו' שמצא אותה גורקי פעם „בסתיו“ בערב מתחת לסירה על חוף הנהר. זונות כאלו פגשו הסטודנטים הרוסים בספרים הרוסיים. ולא באנו בזה לפתור את השאלה, אם גם בתי הבושת הרוסיים היו אף הם מלאים זונות מהטיפוס של „החטא ועונשו“, „התחיה“, „הנוצרים“ של אנדרייב. ראסקולניקוב שלנו אם גם היה מוצא זונה מהטיפוס של סוניצקה מארמאלדובה, לא היה מסוגל לחדור לטרגדיה שלה. בחיפה, שבתחום של צור העתיקה, חיפש גבורנו ומצא כוהנת לעשתורת, ובזרועותיה של כוהנת־עשתורת מצאה המשטרה את ראסקולניקוב שלנו.

הפעם הצטיינה משטרת גירגשיה ומצאה את הרוצח. סוף סוף אותה הזקנה, שנרצחה בירושלים לא היה לה שום תפקיד צבורי

בגרגשיה. עצם רציחתה או גלוי רוצחיה לא יכול היה לעורר סבוכים צבוריים. אם יש מקום ל"על-חטא" מצדו של גבורנו, הרי לא מפני שלא נזהר והשאיר סמנים במקום הרצח, וחי אחרי זה בחיפה בפזרנות יתרה, אלא בשל רוצחו סתם זקנה ולא איזה עסקן... ומפני שהוא רצח סתם זקנה, נותק גבורנו מזרועות כוהנת לעשתורת ועל ידיו שמו כבלים והובילוהו מחיפה חזרה ירושלימה.

חבר השופטים, דן את ראסקולניקוב שלנו למיתה. ראסקולניקוב הצטיין בנימוס. בשתיקה קבל את פסק דינו, לא ניסה ללמד הלכות שיפוט לשופט זקן. ולאחר שהשופטים גמרו את המשפט, הם קמו מכסאותיהם, נפרדו כג'נטלמנים איש מרעהו ואיש איש ישב באוטו שלו על מנת למהר לארוחת הצהריים. וגם ראסקולניקוב קם; גם הוא ישב באוטו. ובשעה שהשופטים הסירו את גלימות השופטים האדומות, הולבש גיבורנו בגדים אדומים של רוצח. ובשעה שהשופטים נכנסו איש איש לביתו, הוכנס ראסקולניקוב שלנו לצינוק. ולמחרת הוצא החצרה, כרגיל. השמש מחממת בניטרליות לכולם. היא עושה את שלה ומחממת מבלי להתעניין, אם זה שחומם על ידה הוא אסיר תודה לה על כך, או בכלל אינו מסוגל להרגיש. היא, השמש, שפכה אורה גם על גבורנו מתוך אדישות של אחד שהוא מאד עשיר ומאד פזרן. אבל לא רק השמש חיממה את ראסקולניקוב שלנו. מסביב לו נוצרה אורה מחממת מצדם של כל דרי-הסוהר, החל משכנו לצינוק שקיבל ענשו עבור סיגרה. "המודיר", כלומר המנהל, הרשה לראסקולניקוב לצאת החצרה עם צאת כל האסירים. מנהל הסוהר אדם הוא בגיל העמידה, אבל הגנדרנות היא, כפי הנראה, מתכונתו של אדם באשר הוא אדם. ובמקרה דנן ביצבצה תכונה זו אצל המנהל: "אצלו אין בורחים וגם הנידונים למות אינם בורחים". ואם הגנדרנות מבצבצת אצל אדם בן חמשים, בן אותה הארץ המעורפלת, הרי אצל ראסקולניקוב הצעיר הלבנטיני על אחת כמה וכמה. נידון למות הוא מתהלך בבגדיו

האדומים וכולו הבעיה אחת: „התבוננו בי איני סתם בן־אדם, בי טפלו שופטים חשובים שמשכורתם גבוהה, אני ידעתי לרצוח את הזקנה; אני הייתי אצל זונה חשובה ואתם מה? איזה גנבים! מהרו להתבונן בי בעוד שבועות אחדים יתלו אותי. התבוננו בי כי תאחרו את המועד. אין כותב הטורים האלה בטוח, שדוקא אלה הם הרהוריו של גבורו איך שלא יהיה, בקומתו הזקופה, הלמו אותו עד למאד מדיו האדומים.

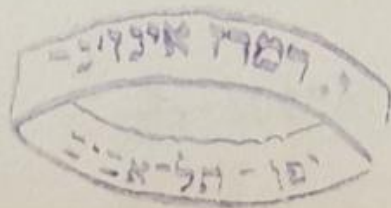
אכן הוא לא האריך להתהלך במדיו אלה. היה בוקר של ראשית האביב. והאביב אביב אפילו בארץ־ישראל, ולא סתם בא"י, אלא אפילו בסוהר המרכזי של א"י. על קרקע הטרשים שבחצר הפנימית של הסוהר לא תדשא דשא. לא רק האביב הארצי־ישראלי אלא אפילו אביב ממש, אביב אירופי, שקדם לו חורף קשה יותר, — אפילו אביב של ארץ הצפון יעלה חרס ברצותו לגדל עשבים על קרקע זו. אכן, אם עשבים. לא יצליחו לגדול בחצר הסוהר, הרי הסלע שחלקו הקטן מהוה את קרקעיתה של חצר זו, רוחץ כולו על החצץ הזרוע זעיר פה זעיר שם, בידי המלקוש שירד בחריצות בחפזון. באותו זמן שבמסדרון הסוהר נלחם הלילה בשחר, נשמעו ארבעה צלצולי הפעמון: סימן לאסירים שעליהם להפרד מהרהורי הלילה שלהם, הרהורי לילה של גברים בריאים, הסגורים מי חדשים ומי שנים. והלילה לא היה סתם לילה, אלא לילה של ראשית האביב בסוהר מלא גברים, שמפני שאין להם אפשרות לטעום טעם חטא, הרי מרבים הם בהרהורים ודבורים על אותו הדבר, שבהשקפת העולם הקודמת נחשבו לחטא. ולאחר ליל האביב בא בוקר האביב. בוקר כפול: של המעת־לעת ושל תקופת השנה. החצר, שהמלקוש ניקה אותה, הומה מאסירים. משל לנחיל דבורים שבפעם הראשונה, לאחר החורף, התפרץ מהכורת עם ראשית האביב. הפעם רבתה התכונה; נשען לקיר עומד ראסקול־ניקוב שלנו והוא לבוש לא אדום אלא אפור. לאות שעונו הומתק לו מתליה למאסר. והיה בהעיפך עין על ראשו וראית עליה כיפת

אסירים שחורה וידעת שדינו דין אסיר לעולמים. תחת התליה שהיתה גומרת בן־רגע את חשבונותיך עם העולם־הזה, עשו לך חסד ודנוך עולמית.

עוד רב החשבון שיהיה לך בן־אדם עם העולם המכוער. שמח, בן־אדם! כי רק אנשים, שלא טעמו טעם פסק דין מות, יכולים להטיל ספק בחסד, כשהתליה הוחלפה בעבודת פרך עולמית. וגבורנו שמח. זאת לא היתה שמחה מתוך הוללות, אלא שמחה צנועה עם בת־צחוק רחבה, שמחת חתן סמוך לחופתו. כל אסיר ואסיר שרק הספיק לצאת מבית־הכסא החצרה, לחץ ידו של גבורנו. ויד הלוחץ היא עדין רטובה מימי פך המים, כמנהג אנשי המזרח בגמרם את צרכיהם הטבעיים. ורבים מהאסירים נשקו לגבורנו, מי בשפתיו ומי בכתפו. הכל לפי ערך האסיר וקרבתו להלו. והאביב אביב כפול: אביב בטבע ואביב בנשמה: „ראסקולניקוב“ נולד לחיים חדשים. מי יאמר לך. בן־אדם, שיש חיים אחרים מאחורי חומת אבנים זו. חשוב, בן־אדם, שאין חיים מחוץ לחיים הרוחשים בתוך הכתלים האלה, — חיים על גבי הקרקע, בתוך ד' אמות, חיים של נזירות רוחנית ופריצות נפשית ללא גבול; עקור בן־אדם, כל מחשבה על החיים ההם, כל הרהור עליהם, מחה תמחה כל זכרון להם. בבוקר אביב זה התחילו חיים חדשים עם תקנות חדשות. עבודת פרך עולמית היא אולי מגבלת ב־20 שנה. והעשרים השנים הן עשרים שנים „ערביות“, י"ב חדשים לשנה. אבל בסוהר השנה היא „אנגלית“ — בת 9 חדשים. בן־20 אתה כעת, ראסקולניקוב. אללה הוא כביר. בן 35 תצא לחופש ועוד תוכל לבנות לך בית באדום.

הסוהר, על שוטריו ואסיריו, קבל את ראסקולניקוב בסבר פנים יפות. ואף הוא בעצמו נטל את הענינים בקלות. אומרים, שבגיל של סוף העשיריה השניה, ובראשיתה של העשיריה השלישית, האדם נוטה למרה שחורה ומקרי ההתאבדות מרובים בגיל זה. שטויות! איש לא יחשוד בגבורנו שקרא בימי חייו ולו גם יצירה אחת חדורת רוח „צער־העולם“. גבורנו לא דאג לתקון העולם. אף פעם לא היה מועמד

בעיניו כעוזר לרבש"ע בתקון המעוות שבשבעת ימי בראשית.
 כאמור: הוא נטל את החיים כמו שהם. כך נוטל בודאי את החיים
 החמור על אבוס בעליו, כלומר, חמור שיש לו בעל ולבעל — אבוס.
 והרינו מציינים את העובדה מבלי כל רצון להפחית באשיותו של
 גבורנו. הוא ידע באופן פורמלי שרוצה הוא. אבל ידוע לא ידע. שמחובתו
 של רוצח לסבול ממצפונו. ואם אינו סובל ממחלה זו, הרי לכל הפחות,
 צריך שתהיה לו „סמיכה“ לרצוח: מין אינדוליגנציה מודרנית, בדמות
 „קין“ של בירון, „החטא ועונשו“ כתבי ניטשה או מארכס. לגבורנו
 לא היו הרגשות של אותו מלך סקוטיה מהדרמה של שקספיר, ולא
 מאלו של הסטודנט הרוסי מהרומן של דוסטויבסקי. הגבור שלנו היה
 שקץ ירושלמי. הסוהר קבל את גבורנו בעינים יפות. וכמה זכויות
 היו לו על כך — בחוץ היה לו „כותל-מערבי“ עליו יכול היה להשען.
 אם בזכות נוצריותו לא נתלה, הרי העדה הקתולית, דאגה שיומתק
 גורלו: עוד לא די להם לאפיקורסים — הפרוטסטנטים, שהשתלטו
 בארץ הקדושה, הם עוד מעיזים לדון בן העדה הקתולית. שליחי
 „היד המחזיקה, במפתחות פטרוס הקדוש“ מתעניינים גם בענינים
 פחותי ערך. נשכח הרצח ונזכר רק גורלו המר של האסיר
 והאסיר הוא בן העדה שלנו. ומנהל הסוהר רוטן. אבל כשם
 שעלי אדמות אין גבוה מיורשו של פטרוס הקדוש, אם
 להאמין לקתולים, הרי אם להאמין לעובדות, אין בסוהר יותר גבוה
 ממנהלו. אבל מעל לאדמה ישנו גבוה גם מיורשו של פטרוס, ומחוץ
 לסוהר ישנו גבוה ממנהלו. והגבוה מהמנהל, על כל אחת מכתפיו לא
 שלושה כוכבים, אלא כתר כוכבים. והכוכבים כוכבים ממש. הזוכה
 בהם זוכה בעולם הזה. בדמות משכורת גבוהה. וגם בעולם הבא בדמות
 כבוד. ולא אותם הכוכבים המפשטים הנוצצים בשמים ללא צורך.
 המנהל רוטן, נותן פקודות בתוך כתלי הסוהר, בהתאם לפקודות שהוא
 מקבל מחוץ לכתלים האלה.
 עד כאן זכות נוצריותו של גבורנו, שלא היה סתם נוצרי, אלא

קתולי היה. עד כאן הסיבות החיצוניות שגרמו להטבת מצבו בסוהר, אבל היו גם סיבות פנימיות. הגבור שלנו אינו שייך לדגי הרקק שבין דרי הסוהר, — לאיזה גנב, בעל חוב, אונס, מכה חברו עד כדי פצע ולא עד כדי מיתה. הגבור שלנו הוא אחד הלוייתנים שבין דרי הכתלים האלה, שנידון בעד רצח בכונה תחילה! אין מקום בו סולחים לפשע, בו אין זוקפים לרעה לאדם על פשעו, כמו בסוהר. עצם ישיבתך כאן מוכיחה על העונש. ודי בזה בסוהר. אין חוקרים ובסוהר אין מתביישים. בסוהר אין מדברים על החטא. בסוהר מדברים על העונש וגם זה בקשר עם השאלה: „מתי מתפטרים מהעונש?“ בסוהר לא יטילו דופי בך על היותך לא יוצלח ונפלת בפח. המאסר זוהי שאלה של הצלחה, מזל, — ענין שאין כל צורך להיות מזרחי דוקא, כדי להאמין באלה. מספיק לך, בן־אדם, רק ליפול לסוהר, ותתהפך איצטגנין. בחוץ אין מתעניינים בשאלה: „כיצד פלוני עשה הון“. בסוהר אין מתעניינים בשאלה: „כיצד באת לכאן?“

והמנהל הוא אנגלי וידע שאת „הרפובליקה“ הזאת, בחזקת „ותיקניה“ בלב ירושלים, לא מספיק לנהל ביראה, דרושה גם תקוה. מקל החובלים צריך גם להעלות ניצת־תקוה כמקלו של כהן גדול קדמון שהעלה ניצת שקדים. והאסירים נשארים במאסר בשל הקירות, הסבכות, הסוגרים, השוטרים, אבל גם בשל התקוה. דנו אותך עולמית, תטיב להתנהג והמנהל עם שלושת כוכביו ימליץ עליך אצל האדונים עם „הכתרים“ ויומתק דינך לעשרים. וכל עוד לא „המתיקו“ לך תתנהג הייטב: עבוד, הלשן על חבריך, ואז יצמידו על שרוולך שנים, שלשה סרטים והנך פטור מעבודת אסירים רגילה והנך משגיח לבל יעשו חבריך, — אסירי הרקק, — את מלאכתם רמייה. ואם משגיח אתה הרי הרשות לך להרביץ באין רואים או כשהרואים משימים עצמם ללא רואים וקורצים לך על הרבצתך. תורה זו הבין ולמד גבורנו. ובינתיים עברו כבר שנתיים, מהנצח לא נפגם אפילו רגע אחד. אבל כבר יש סרטים על שרוולו. בשל נוצריותו ואיכות פשעו עלה גבורנו

חיש מהר בהירארכיה שבסוהר. בחוץ היה סתם בחור, אחד מני רבים. אחד ממאות „השבאבים“ של עיר הבירה והקדושה. אבל כאן בסוהר אינו סתם „שבאב“, אלא בעל דעה, אחד מיוצרי דעת קהל, שאת דעתו יש לקחת בחשבון בחיים הצבוריים של „ותיקניה“ זו שבתוככי ירושלים עיר-הקדש. בת צחוקו חשובה מאד בעיניו של אסיר-הרקק „שבמועצת“ האסירים לא יבוא, כי מי ישים לב לסתם אסיר שבעוד איזה חדשים, שנה, שנתים יפתחו מלפניו שערים ובריה.

ובפוליטיקה גבוהה מכל-שכן שיש לקחת בחשבון את גבורנו: נוצרי בקרב הערבים בחזקת קומוניסט במוסד סובייטי; ובקרב הנוצרים הוא מבזה את המושלמים בחזקת „המעמד השלישי“ במשטר הישן הצרפתי. ועם היהודים הוא חנופה כולו: „אנו“, „והם“ כלומר: „אנו הנוצרים והיהודים והם המושלמים“. בחבורתו של שאבאב מושלמי עירוני הוא מטיל דופי במושלמי כפרי.

בימי החול עובד גבורנו בדפוס של הסוהר. ברוסיה נחשבו פועלי הדפוס למיוחסים שבקרב האריסטוקרטיה של המאה-העשרים ומה בדפוס רוסיה בעבר, כך בסוהר המרכזי של א"י בהוה: האסירים העובדים בדפוס היו שייכים למיוחסים שבקרב האסירים. וגבורנו לא רק שמיוחס הוא אלא שטרם האסרו היה שוליא באחד מבתי הדפוס הנוצריים בו נדפסים ספרי רומל של אחת הכנסיות הנוצריות, להבדיל. וזה דבר הדפוס „במרכזיה“. בעית „כיצד טורפים את הזמן“ עומדת לא רק לנגד עיניהם של האסירים היא עומדת גם לנגד עיניה של ההנהלה. יש להעסיק את האסירים לאחר הסוגר והתקוה. בתור אמצעי שמירה על האסירים באה העבודה. כי גם בחופש קל להשתלט על העובד, מאשר על מחוסר העבודה, לא כל שכן בסוהר. הבטלה גורמת לכל מיני הרהורים רעים, מנקודת מבט של המנהל. ולכן שמח זה להזדמנות של סדור דפוס מבלי להכביד על ידי כך על משלם המסים.

כותב הטורים האלה, אינו בקי בתולדות הדפוסים בעולם. כולנו

יודעים את שמו של ממציא ההדפסה וחסל. דעה מקובלת היא שהת־פשוטותה של ההשכלה הולידה את ההדפסה. אבל זאת היא דעה מוטעית, כרוב הדעות המקובלות. לא שפע הקוראים ומכל שכן שפע הסופרים הצריכו את המצאת הדפוס. את הדפוס הולידה הגראפומניה. דפוס וגראפומניה הולכים יחדיו. הסת"ם היו מספיקים בשביל יצירותיהם של הסופרים. אבל בשביל לספק את הדרישה של הגראפומנים, צריך כוח הדפוס. וגם הדפוס ש"במרכזיה" קשור עם גראפומן אחד והוא מנהל הבולשת בגירגשיה. מפני שמיסטר אורזיי רצה להיות סופר ועורך, סודר דפוס ב"מרכזיה". וראשיתו של הדפוס "במרכזיה" כראשיתו של הצי הרוסי. פטר הגדול, בא לרעיון הצי למראה סירה מתגלגלת באחד המחסנים. מנהל "המרכזיה" למראה ערימת אותיות סדור במחסן המשטרה, בא אל רעיון הדפוס. ערימת אותיות סדור זו, נתנה לו פתרון לכמה אסירים לבל ילכו בטלים. זה כמה והמנהל מתהלך שקוע בשרעפים: במה עוד להעסיק את האסירים והנה ערימת אותיות...

ואם ישאל הקורא! מה לאותיות סדור ומחסן המשטרה, — הרי יקבל את התשובה דלקמן. האותיות נקנו בדמי ישראל כי אין לך דבר בגירגשיה שלא יהיה מדמי ישראל. אבל לא מכספי היזמה הפרטית ואף לא מכספי קרן הקימת וקרן היסוד, — אלא מקרן ישראלית אחרת, מקרן "עזרה אדומה של הקומינטרן".

גלוי דפוס פ.ק.פ. — שמח את משטרת גריגשיה בירושלים ואת הקומינטרן במוסקבה. ועוד יותר שמחו במשרד "מרכזיה" בשל הנמוקים עליהם כבר הרחבנו את הדבור. בתולה זקנה "מצבא ההצלה" או חבר פרלמנט מסיעת הלייבור, לאחר בקרם בכנסית הקבר הקדוש מן הדין שיבקרו בסוהר המרכזי שבארצות הברית והמנהל הוא וכרסו כרס של גבור דיקנסאי, הוא ומקלו, מקל דק של קצין משטרה יובילם ישר לדפוס: בית־סוהר מודרני,

סוהר „כלבו“ אם תא תליה ותא דפוס ועם עתון של משטרת הארץ
המדפס בו.

תמו ימי החול של גבורנו. בימי אידיהם ולרבות יום א' לשבוע
ימלא גבורנו בשעת התפילה את תפקיד הגבאי ולפני התפילה ואחריה
— את תפקידו של רב שמים. לעיל ראינו שגם בחופש היה קרוב
לכלי קודש. בסוהר נהפך ממש לפוסק בין אדם למקום. עוד בבוקר
הוא מתלבש חגיגית: שליש פלחית עם „הכפיה“ היורדת על כתיפיו
וגליה הלבנים: שליש אירופית ושליש ליבנטינית, על נעלי הלכה
המתנוצצות שלו: „הביטו וראו, כמה נאה הדור אני“, על כגון דא ספר
המספר בשמו של חייל רוסי לאחר שצחצח את מגפיו בטרם צאתו
לטייל בבוקר יום א' בשבוע: „אם לא תסכים הרי לכל הפחות תהרהר“.
ככה מטייל גבורנו בחצר הפנימית שבסוהר ועיני האסירים רואות
זהולכות ומתמלאות דרך־ארץ. ואחרי טיולו הוא נכנס לפנים ומתחיל
טורח בעניני הכנת מקדש־מעט ארעי: יש לבחור תא מתאים, יש
להעביר את האסירים המושלמים והיהודים לתאים אחרים, יש לנקות
את התא המיועד לתפלה ולהכניס אליו שולחן וספסלים מתאי האסירים
האירופאים. שולחן וספסלים למה? למען ידעו המושלמים האלה שאנו
הנוצרים נוהגים כבני תרבות ממש.

ומתריסר הכנסיות הנוצריות, הקיימות בעיר בה נצלב פעם
יהודי חרד על דת מורשת אבות, בקדשו על ידי כך את שמו לנצח, —
רק הכנסיה הקתולית היא הדואגת לנשמותיהם של האסירים הנוצרים
מבלי הבחן. ובכל בוקר ובוקר ביום א' באות לסוהר שתי נזירות,
מהן האחת זקנה והשניה רק כמושה, עיניהן מורדות אבל לא נכניס
את הקורא לסתרי הכנסיה הקתולית ולא נקשה למה דוקא נזירות
בסוהר?

בצהרים בא כומר פרוטסטנטי ועורך תפילתו עם הדרשה.
אבל איש מהם אינו שועה לו ולהטפתו. תפילת השחרית

הקתולית לכשהיא ערוכה על ידי שתי הנזירות אומרת יותר לנשמתיהם של האסירים.

כך חולפים הימים, יום אחר יום מהנצח לקראת הנצח. אצל המאושרים שם בחוץ חולפים הימים כעמודי טלגרף מחלון הקרון. בעיניו של אסיר, שמקרוב בא, זוחלים הימים לאט לאט ובכבדות כפשפשים אדומים על גבי קיר תא הסוהר, ועיניו של אסיר מובהק אינן מבחינות במהלך הימים. כן אינו מבחין בשנויים מוסלמי אדוק, בהטלטלו על גבי דבשת הגמל בדרך המדבר למיכה. אין שנויים במדבר ערב זה שבתוככי ירושלים ו"מרכזיה" שמו, לטילטולי דרך החיים. חי לו האסיר עם תקותו לעתיד ועד שיבוא העתיד הרחוק, ההוה שלך הוא אפור והאפרוריות הזו יחדיו עם חוסר מזון מספיק וחוסר מוחלט של חיי מין נורמאליים, — הולכים ומפרקים לאט לאט, אבל בודאות מתימטית, הן את הגוף והן את הרוח. אבל עוד לא אבדה תקותך, האסיר! לא רק בשמים ישנם כוכבים, הם ישנם גם על כתפיהם של הקצינים. האסיר אינו רואה את הכוכבים שבשמים, לאסיר מתנוצצים ורומזים הכוכבים שמעל לכתפים הבריטיות. כי הבדל בין האדם לאסיר אין: עיני שניהם צופיות מתוך תקוה. בין כסא לעשור תרצ"ה. הסוהר המרכזי.

ר מ ד א ן

חמש יריות התותח הקטן, מורשת טורקיה, בישרו לחלל העולם, שהתחיל חודש רמדאן אצל המוסלמים. את דומית ליל-החורף ואת עקת-השקט של הסוהר חיללו חמש היריות... הדבר קרה בשעה ארבע אחר הצות. „הנאשם הראשון“, שטרם מלאה שנה לעלותו ארצה, ושכבר מלאה חצי שנה לישיבתו בסוהר, קפץ בתא האסירים הקטן. הוא מצוה על שני חבריו: „להתלבש!“ „הנאשם הראשון לא ידע, שאלו הן יריות התותח המבשרות את הרמאדן. הוא היה בטוח, שבקרבת בית-הסוהר התפוצצו פצצות, כעין המשך להפגנת הערבים ומשפטיהם. כל בית הסוהר היה כמרקחה: לא בשל היריות, אלא בשל התרוצצותו של „הנאשם הראשון“ שדואג לא רק לעצמו, אלא גם לשני חבריו לתנועה, לעלילה, לסוהר. הוא החל לצעוק לשוטר, שיפתח את הדלתות. וכשהשוטר לא נענה לו, התחיל לחרפו. מתוך בטחון, שבמקום להציל את האסירים הוא נבהל וברח. „הנאשם הראשון“ נזכר בודאי באסירי-הסוהר במסינה בליל הרעש של דצמבר 1908.

ולמחרת בבקר נוכח „הנאשם השלישי“, שרוב האסירים אוכלים את פתבג המלך כבימים ימימה. בערבית הרצוצה שלו. — שלאחר האידיש זוהי השפה השניה שלמד מפי השמיעה — העיר לידידי, הטבח מוחמד, המרצה כאן את עווננו — רצח בלא כוונה תחילה — זה „חמש שנים, שהרי צום „רמדאן יש בחוץ“?! „בסוהר אין רמדאן“, היתה התשובה. אז הבין „הנאשם השלישי“ שלמרות שהמופתי הירושלמי רוצה לשחק במאה העשרים את תפקידו

של אפיפיוור קתולי במאה הי"ג, הרי כוס האפיקורסות לא פסחה גם על בני דת מוחמד. כך הרהר „הנאשם השלישי" מתוך אוביקטיביות מוחלטת. היה זמן, שבו היה רואה בעובדא זו סימן להתקדמותו של המין האנושי. אבל זה היה לפני עידן ועידנים. אז היה לו ל„נאשם השלישי" מושג על האנגלים ע"פ הספרים של בוקל וז'ון סטיוארט מיל, אבל עכשו יש לו מושג על האנגלים ע"פ אותו השוטר הבריטי, שפקד לבנות לו בית־הכסא לחוד, בכדי שלא יזקק לבית־הכסא הכללי, שבו משתמשים השוטרים ילידי שכם או ילידי ווהלינה. כה התהלך „הנאשם השלישי" והרהר: כבר אינכם צמים ברמדאן, ומתי תתחילו להתוכח על תקופת „האיגור הראשוני של הרכוש" ע"פ מרכס? הרהוריו של „הנאשם השלישי" על הנושא, אם מסוגל מרכס לרשת אצלם את כסא נביאם, כמו שירש אצלנו, אצל הנוער היהודי שלנו, את כסא־משה — נפסקו עם צלצול־הכבלים על רגליהם של שני הנאשמים שלוקחו לבית המשפט. באחד הימים או באחד הלילות בשנה שעברה נהרג ערבי אחד. והנה עכשו מברר בית המשפט המחוזי בפעם השלישית את משפטם של שני נאשמים ברצח ובשוד של 13 (שלש עשרה) גרוש, אילו היה ל„נאשם השלישי" הלך רוח מיסטי, היה זוקף את אסונם של השנים על חשבון המספר של הגרשים השדודים. פחות מכל מסוגל הוא, כמובן, לזקוף את זאת על חשבון כשרונותיהם של ב"כ המשטרה הפלשתינאית. במה אשמו השנים, אם בכיסו של הנרצח הביש־גדא מצאו שלשה עשר גרוש, ולא שנים עשר? סוף שלשה עשר זה יותר משנים עשר. ובכן, בבקר של יום א' דרמדאן נלקחו השנים לבית המשפט, ובשלש אחרי הצהריים הוחזרו לבית הסוהר, לאחר שהשופט דן את האחד לתליה ואת חברו לעשרים שנות עבודת פרך. והנה עכשו הם מטילים בחצר בית הסוהר, כשאחד אוחו באצבעו של חברו. עיניו של השני מתנוצצות בבישנות כל שהיא, כי על כן היתה לו נפשו לשלל בשל גילו הרך, והוא מנחם את חברו בתקוה לערעור לרחמי הנציב. הנידון לתליה הוא גבר

בעל פנים נוקשים ונמוך קומה. חברו לפעולה, אבל לא לגורל —
 נער רך, לא כל כך בגילו כאשר בקומתו הזקופה ולחיו הרכות. בין
 הגברים הערבים שכיחים שני טיפוסים. טיפוס גברי וטיפוס נשי, משום
 ששני טיפוסים האלה שכיחים ביניהם, הרי שכיחה ביניהם, אהבת
 גבר לגבר, החל מסוג האהבה של דוד ויהונתן וכלה בסוג האהבה
 שהיתה שכיחה באותה העיר הקדומה שעל שפת ים המלח. ומאחורי
 הסוג, מבחוץ, יללה אשה זקנה לפי מראה, אבל צעירה לפי שנותיה.
 „הנאשם השלישי“ לא בירר לעצמו (ולמה היה לו חשוב כל כך
 לברר זאת?), אם זוהי אמו של הנידון לעבודת פרך או אשתו של
 הנידון למות. ולאחר שהאשה עיפה מילל ולאחר שהוברר לה, שיללות
 אלו לא תעזורנה, השתתקה לפתע, התישבה על הספסל, דחפה
 ידה מתחת לכותנתה והוציאה משם זוג גרבי צמר. היא מסרה אותן
 לשוטר שעל הסף, והלה מסר אותם לשני הנידונים. השנים מששו
 את הצמר הרך, שנדפה ממנו מעין חמימות של אותה האשה, שהיא
 אמו של האחד או שוכבת-חיקו של השני. על רגליו של מי משני
 אלה יגיננו אלו בחמימותם מפני הקור או ברכותם מפני הכבלים?
 בינתיים נשמע סלסולו של המואזין מעל צריח-המסגד, שהוא
 מזמין את „המאמינים“ לתפילת מנחה ראשונה של רמאדן. הנידון
 הראשון לקח את המחצלת, שעליה ישן בלילה, ושמשמשת בין
 ביום ובין בלילה טריטוריה חפשית לפרעושים ופשפשים —
 פירש אותה, השתטח עליה ושקע אף הוא בתפילת
 מנחה, ציקון-הלחש הראשון שלו לאחר פסק-הדין. ועם כל שינוי
 במצב גופו — משכיבה של חנוט מצרי עד למצב של וזיר כורע לפני
 השולטן שלו ועד למצב של עבד מנשק את קצות-בגדו של רבו —
 עם כל שינוי בעמידתו נשמע צלצול הכבלים שעל רגליו...
 וכשעלה הנאשם השלישי לחדרו לאחר הטיול לפנות ערב נוצצו
 מאורות הרמאדן מסביב לצריח המסגד — ורחוק-רחוק מפה האירה
 מנורת ליל אחרון של חנוכה מעל המגדל התל-אביבי...

לאחר מתן פסק הדין

הדבר קרה באותו בוקר בו הוחלף על בנין הממשלה דגל ה"יוניון ג'יק" בדגל, "יוניון ג'יק" אחר. הבד האחד בלה מרוב ימים ותקציב הממשלה הרשה לקנות בד אחר, חדש, מאותו המין. במקום הדגל שכחות הטבע רפטו אותו החל להתנוסס באותו בוקר דגל חדש מחדש. האחד מן "השלשה" הרים אז את ראשו הכפוף. נעץ בו את עיניו ובמוחו חלפה מחשבה על הקושיים, הטכניים הכרוכים בהסרת דגלים מעל בנינים גבוהים...

אחר כך תוך כדי מחשבה פסק, "דגלים של עם אחר עומדים על סדר היום", זאת היתה מחשבה תיאורטית בהחלט והדגל החדש ודאי לא חשב אפילו שמאן — דהוא הרהר בו.

הדגל החדש מסר את עצמו לרוח הצעירה, הפוחזת, שבאה מן הים וזמזמה לו את זמזומה.

לכותב הטורים האלה אין בהחלט מה לספר על הדגל המתנוסס מעל בנין הממשלה. ישנם דברים, שהם הכרחיים ואיש אינו שם לב להם, כמו דגל על בנין ממשלתי, או פושט היד למרגלותיו של הבנין. ואם ישאל הקורא: לשם מה היתה כל ההקדמה הזאת? — לא יקבל כל תשובה. באמת, ההקדמה היתה מיותרת, ועם הקורא הנכבד הסליחה. ולמרות שהיא מיותרת, אין המחבר חושב למחקה.

ובכן, באותו בוקר, בו החליפו את הדגל (שוב הדגל); מעל בנין הממשלה, התקים בתוך הבנין גופא משפטו של ערבי אחד שנאשם ברצח אשתו, והוא — בעלה השלישי. ה"אמזונה" החליפה שני בעלים עד שקם עליה השלישי והורגה. בבקר, כשרוח הים ליטפה את הדגל החדש מעל בנין הממשלה, לא השגיחו שלשת אסירי-ציון.

כשהוצא הנאשם ברצח אשתו למשפט. בבקר עסוק כל אדם בעצמו. בשום שעה משעות היום, אין האדם מרבה כל כך להתעסק באשיותו, כשם שהוא עסוק בעצמו בבקר, לא בכדי אוהבים אנו את האביב של המעת־לעת. ואם „השלישיה“ לא השגיחה בבקר, כשה־נאשם הובא למשפט, הרי לעומת זה, הם ראו אותו כשחזר, יותר נכון — כשהחזר מבית המשפט לסוהר.

היתה השעה השלישית אחה־צ, שעה שאין בה חפץ לאדם, הוא כבר הספיק לטפל בעצמו והוא מרשה לו את „האלטרואיזמוס“. להתבונן מסביב לו. הדבר קרה אחרי הצהרים, כשלא רוח־ים קלה ליטפה את הדגל מעל הבנין, אלא רוח־חורף יבשה מן המדבר, שקמטה את הדגל ולחשה לו כאותה סבתא זעומת־פנים וטרדנית. לאחר שש שעות של שהיה בבנין הממשלה נהפך „הנאשם ברצח“ ל„רוצח“. הרוצח, כלומר — הנידון למות — היה ערבי כפרי, אבל הכרת פניו, גופו ומלבושו ענו בו, שהוא בן לאחד הכפרים העשירים, מאלה הנמצאים בשכנותה של עיר יהודית או בשכנותה של מושבה. זה היה כפרי אמיד מאותם הכפריים, שבגלל היות להם „פת בסלם“, הם נקראים בלשון מרכז רוסיה — „אגרופים“. זה היה ערבי ארצי־שארלי, אבל הסרו לו הדכאון של הפלח, הפראות של הבידואי וההתנוונות של הערבי העירוני. כשנכנס לתצר־הסוהר, החזיק באחת משתי ידיו הכבולות סל עם חפצים. נדמה היה, שהוא דואג לסל ולכל אשר בו יותר מכפי שהוא דואג לעצמו. הוא שאל וחזר ושאל, אם אין הסר דבר בסל לאחר בדיקת השוטר שעל הסף. מתוך שביעת־רצון מסרוהו השוטרים, שהובילוהו מבית־הסוהר למשפט ומהמשפט לסוהר־לשו־טרים שבסוהר. אלה — פניהם נעשו רציניים כל־שהוא בשל האחריות לשמירת פקדון כה יקר שהופקד בידיהם לשעה שעתיים, עד שתבוא מכונית־הסוהר עם השוטרים הבריטיים. על מנת להסיעו לצינוק שבסוהר הירושלמי, הנמצא בשכנות עם חדר־הגרדום. אכן, הסוגר כבר ישקוד על זה, שה„פקדון“ לא ילך לאיבוד, אבל אסיר שיצא

משפטו למיתה — דינו כדין כלי־זכוכית יקר, שטעון טיפול זהיר. השוטרים דברו אליו לא כדבר שוטר לאסיר, בקול מפקד שאינו סובל דיחוי, אלא כדבר שני אנשים המשוחחים על ענין רציני מאד, החשוב לשניהם במדה שוה. השוטרים התיחסו אליו לא בשנאה, כשנאת ההמון לרוצחים ודאיים וגם לא בסקרנות של אסירים־טירונים, אלא בזהירות של נער הנושא בפקודת אמו כלי זכוכית בערב־פסח בעיירה, כשהקרה טרם נמס בהחלט ויש סכנה להתחלק, ללכלך את הבגד החדש ולשבור את הכלים.

השוטרים ממלאים את כל בקשותיו של הנידון למות. והבקשות הן קטנות: מגישים לו צפחת־מים, פיתה. כי מה נחוץ לו, לבן אדם, שחלה במחלה יותר מסוכנת ממחלת־הסרטן, במחלת נידון למות?

כמוהו כמוהם דברו בשקט, כמעט בלחש, משל לדיבור בחדרו של חולה מסוכן. השוטרים השתדלו למלא את כל צרכיו הקטנים של הנידון. באותה הזהירות הגישו לו את סלו והסירו את הכבלים מעל ידיו. לאחר שהוסרו הכבלים ולאחר שהוכנס לחדר, נשמע קשקוש המנעול בהסגרו. בחופש ובסוהר היתה לו, לנאשם השלישי, הזדמנות לחשוב על איכותו של כל דבר שיש עליו החותמת *Made in England* בהיותו בחופש עמד על טיב התוצרת הבריטית למראה הדפוס הבהיר, הניר הדק והסמיך והכריכה הקלה והטובה של הספרים הנדפסים באנגליה. ועכשיו, בהמצאו בסוהר, עמד שוב על איכותה הגבוהה של תוצרת בריטניה, בהתבוננו במנעולי הסוהר הקטנים, הכבדים והחזקים הנסגרים אוטומטית. „הנאשם השלישי“ אינו שוטר, ואעפ״כ חשב משום מה על המנעול שנסגר מאחרי אסיר נידון למות.

כעבור שעה הופיעו שני השוטרים הבריטיים — בהירים, גבוהים, שקטים, הם לקחו את הנידון למות באותו ה„לא איכפת“ הבריטי הספציפי, כשהדבר אינו נוגע להם: באותה האדישות בה

הם מובילים בבוקר אסירים לנקות את אורות סוסיהם — הם הובילו
עכשיו את הנידון דנן.

*

אילו היה כותב את הטורים האלה צעיר ב־15 שנה, והיה חדור
באותן הדעות שבהן היה חדור בהיותו בן עשרים, כי אז יכול היה
לכתוב על הנידון למות בנוסח אותו הזקן — הגאון מיאסנוה —
פולינה, והיה יכול לסיים את הקטע כהאי לישנא:

באותה שעה שהשוטרים הבריטיים בעלי המצפון הטהור של
נערים בריאים, הובילו את הנידון למות מבית המשפט לבית־הסוהר—
ישב זקן השופטים במכונת המיוחדת, שניתנה לו מטעם
הממשלה. — ונסע הביתה. זקן השופטים בקש את הנהג שיחיש את
נסיעתו: „ארך המשפט, אבל אין דבר, — ובלבד שיצא פסק־דין
צודק. אנו, הבריטיים, נושאים לנייטיבס, הרגילים בנקמת דם, את
כל הברכה שבמשפט הבריטי“. וכך הלאה, וכך הלאה...

כך בודאי היה מסיים כותב הטורים האלה את הקטע, לפני 15
שנה, כשנמצא תחת השפעתו של הזקן מיאסנוה־פולינה...

בעלי-החי בסהר.

„הנאשם השלישי“ זוכר, שלפני שלוש שנים, כשריצה את „עונר“ בסהר יפו על שהעז לצפצף על ד"ר שילס, היתה לחצר זו צורה אחרת לגמרי. חצר זו — בנין הסהר מצדה האחד, בנין בית הכסא בזוית הימנית שממול. והברזים בזוית השמאלית שממול. ובין הבנינים קיר אבנים גבה, ומעל לקיר — גדר של חוטי ברזל דוקרים, והחצר עצמה — אדמת טרשים חרבה, אפורה, בקיצור — אדמת ארצנו כשמחרשה שכחה לגרד אותה, ולו גם במשך שנה אחת. ובטבור החצר עמד עץ ארן עלוב ומוזנח שמסביבו לא עודר אף פעם. ענפי העץ, עד כמה שיד-אדם, יכלה להגיע אליהם, היו שבורים והענפים הגבהים יותר — מכוסים שכבת אבק. העץ היה עלוב כאותם האנשים שהמו מסביב לו, ואם גם לעץ יש חושים, הרי הרגיש עצמו בסהר גם הוא. ואם העץ הוא מחוסר חוש של הערכת עצמו, ואם עץ לא יכול להצטער ולבכות על גורלו, הרי עשה את זאת אסיר חולם חלומות גם בהקיץ, כי לא כל האסירים הם גנבים וריאליסטים. אבל כשהוא בא כעבור שלש שנים לסהר יפו, הוא לא הכיר את החצר. את השינויים יש לתלות בודאי בקולרו של קצין בריטי חדש, שבמאטאטא חדש טוב לטאטא, קצין זה העיף עין על החצר, ריטן מבין שינוי ובשפתיו איזה מלים כשהשוטר, הפלשתנינאי (יליד שכם או ווהלין) כולו קשב משום שקצין לפניו והן משום שהקצין מדבר לועזית. ולא עברו ימים מרובים, ובעזרת העבדים של המאה העשרים, כלומר — האסירים החלו צמחים מטפסים, ומשם עברו וכיסו את גג בית-כסא בלי כל חשש. את הענפים השבורים של עץ הארן

— כרתו, מסביב לעץ עדרו ונטעו צמחים שמתפקידם לגדל פרחים. זבמרחק צעדים אחדים מן העץ סדרו עגול לא של ארנה אלא של בריכת בטון: מסביב לקירות הבטון של הבריכה — שוב צמחים זבבריכה עצמה — מים שבהם שטים בלי הרף כשלשים דגי זהב.

„שלשת הנאשמים” מוצאים אל החצר לחוד, לא באותו זמן, שבו מטיילים כל האסירים. בשבועות הראשונים אחרי האסרם, היו כל השוטרים בטוחים, שסופם של שלשת הנאשמים לתלייה או לעבודת פרך: בטחון זה היה אצל השוטרים הערבים, הגם שאינם קוראים את „דבר”. בשבועות אלה דקדקו השוטרים, ששלשת „הנאשמים” לא יבואו במגע עם יתר האסירים בהמצאם בחצר. עבר כחודש, השוטרים הערבים שאינם קוראים את „חזית־העם” החליטו בכל זאת בלבם „שלשת הנאשמים” מה „יהוד” לא ייתלו וגם לא יגיעו „למרכזיה” או לנור שמש לט”ו שנה. וכשנוכחו השוטרים בכך, הם רצו ששלשת הנאשמים יצאו בזמן אחד עם שאר האסירים. לטובת עצמם התכוננו השוטרים: שלא יצטרכו להשגיח על שלשת אסירים בצאתם לחוד. אכן, השלשה ראו, שהגזרה אינה אלא זכות, הם יוצאים לחוד, כשהחצר הזו הומה מאפס מקום, כשמאה אסירים מצטופפים בה, עם פרצופיהם הבלתי מגולחים, בבגדי „השרד” שלהם. הנך מרים ראשך למעלה, ואתה רואה את „הטיירות” שמפריחים ילדים בלתי נראים מבחוץ. הנך מפנה ראשך לעומת הקיר המכוסה ירק, וכמעט שאתה שוכח את המקום בו הנך נמצא. ושפע הירק שבפינת חצר הסהר — מעביר את דמיונך בשתי עשרות שנים אחורנית: עודך נער, והנה נכשלת בבחינה בשפה הלטינית: ישר מהגמנסיה רצת הביתה, נכנסת לגן ותקעת פניך בין כפות ידיך, ואפך נתמלא ריח עשבים טריים, כשצפרדע מדדה ביניהם. ריח של עשבים טריים לא מארץ ישראל, אלא מרוסיה הלבנה. היכן המקום החביב ביותר לבלות את הזמן אם לא על יד הבריכה. שעה תמימה תוכל להתבונן בדגים מבלי שישימו לב לך. וראה פלא — דוקא העובדה,

שלפניך יצורים שאתה מתבונן בהם והם מרגישים בכך — דוקא עובדה זו מגדילה את בדידותך. מתרוצצים הדגים, ולך נדמה, שאין כל מטרה לחפזונם. אלא שהם אצים סתם, משל ילדים שאין כל תועלת ומטרה למעשיהם, אכן, המוח שלך מתיחס בספקנות למה שהעינים מוסרות לו. מתרוצצים הדגים ללא סכנה וללא דאגת פרנסה. אבל יש והאידיליה שלהם נפרעת. הנה שולים אותם, שמים אותם בפח מים, פותחים את הפקק, והמים המעופשים יורדים לאותו מקום, שאליו זורמים כל המים המעופשים שבאולם. אחר־כך נכנס לבריכה אסיר, מתעסק בקרקע הבריכה בקירותיה במטאטא ובמברשת שבידיו. אז סוגרים שוב את הפקק, פותחים את הברז ומכניסים חזרה את הדגים.

המרגישים הדגים בכל זה? הנהנים הם משפע הפרנסה ומחוסר הסכנה? הידוע להם, שמהבריכה אין להם מוצא, ושהם נדונו ע"י כחות בעלמים מהם למאסר עולם על עוון היותם דגי־זהב קטנים? כל השאלות האלו העסיקו מאד את אחד מהשלשה, שעמד כפוף מעל הבריכה. אין זאת, כי שאלות אחרות ודאגות אחרות לא היו לו, לאחד משלשת הנאשמים. ודגי־זהב לא הראו שום סימן, שלפיו אפשר היה לחשוב, שהם מרגישים בבריאה המשונה החושבת גם עליהם. הדגים המשיכו בארחה־חיהם הרגיל. התרוצצו במים, ונדמה היה שאף פעם לא יתעייפו לשוט, והם שטים ושטים בלי הרף. הדגים הם חברותיים מאד. לא רק האדם הוא חיה חברותית, אלא גם הדג. ולא רק לאדם יש צורך להתבודד, יש גם שהדג נפרד מכל החבורה ו"פורש" לו לפינה בודדת בין "הסלעים" שבבריכה. קרני השמש נתקלות לפני המים אבל אינן נעצרות בהן ורק קרקע־הבריכה שם מחסום לה... פרוסת לחם כי תזרק — ועטו הדגים כלם לחתיכה הצפה, כשאור־ השמש מסנור אותם לכאורה. הדגים חוטפים זה מזה את הפרוסה בפיותיהם המושטים ללא רוגז, ללא קטטה. מתוך הבעה של אדישות קרה, דגית. ואם יש וגרגיר בזרק, הדגים עטים על הגרגיר, יורדים "תהומה".

במהירות גדולה ממהירותו הוא, וכאן שני הדגים עוד לא הספיקו להתקוטט — וכבר נקהו שניהם בחצץ, ונעלבים ומבוישים הם עוזבים אותו ונספחים לחבורה, על מנת לשמע מוסר, מזקן-הדגים, שאין להאמין באנשים או יותר כדאי להאמין בדגים. והנה נשמע קולו של השוטר. „עלו למעלה, לחדר“ — המלים העבריות היחידות הידועות לשוטר הערבי.

בצעדים כבדים עלה האסיר במדרגות. בכדי להרהר על גורלם של הדגים אין כל צורך לעמוד על יד הבריכה, אפשר להרהר על זה גם בתא הסגור שבסוהר, ולא רק על הדגים אפשר להרהר שם... את יום ה-19 ביוני 1933 יזכר אותו האדם, הידוע בשם „הנאשם הראשון“, כל ימי חייו. בריאותו של „הנאשם הראשון“ מבטיחה ארך ימים, הקצין ש. היה מנחם אותי: „יהודים אינם תולים“, על זה היה עונה הנאשם הראשון, „ביחוד, אם הם חפים מפשע“, אבל זה דרך אגב. ובכן, 19 ביוני שנה זו התחיל בשביל „הנאשם הראשון“ עוד בשעה 5 בבוקר-הקיצי נראה בחלון-החדר שבצריף אשר בשכונה הנדחת ראשו של שוטר שכנו לחדר. עכשיו „הנאשם השלישי“ פרץ בצחוק: ברגע טרגי זה נזכר בספורו של גוגל על ראשו של חזיר שנראה בחלון, ותוך כדי צחוקו נעשה רציני, בהזכרו בנסיעה ברכבת ברוסיה בשלהי שנת 1917, כשהחילים לשעבר צבאו על הרכבת, חיל אחד נפץ בקת רובהו את חלון-הקרן וראשו נראה בחלון. ואחר-כך בא החיפוש, המאסר, כשכל תושבי השכונה צובאים מסביב. (תמונה זו שללה מלבו של „הנאשם השלישי“ את שארית הגריסה דינקותא שלו, על „טוב הוא האדם“) ואח"כ — שעות של צפיה במשטרת תל-אביב, חקירה ראשונה ומבטים דוקרנים מתוך ודאות, שאתה הוא זה „שעשית אותו מעשה“.

סוהר יפו. לבו של „הנאשם“ מתפוצץ מצחוק. מסביב — שוטרים בריטיים, המחזיקים רובים בשתי ידיהם באלכסון לגופם, ומסביב לשוטרים — קצינים, ביניהם הקצין שיף עם שני זוגות הכוכבים

המשולשלים על מרומי כתפיו. „הנאשם הראשון“ שהובל ככה נזכר בודאי בציד על דוב, שערך הפריץ הפולני עם אנשיו ביערות אותה המולדת הישנה, פוליסיה. את הדוב כבר צדו, והציידים מתרוצצים מסביב לו.

ו„הדוב“ פונה לאביר הציידים, לקצין שיף: לשם מה כל זה, הרי לא אברח? על זה עונה הקצין שיף: „נסה לברוח“, והתחיל לקשקש ברובהו. ואחר כך התקיים הזיהוי... חיה דורסת קטנה נעצה עיניה ב„דוב“ הגדול..

סוף סוף בא הערב, השוטרים והקצינים עזבו את הסוהר, שהופקד לשמירה בידי השוטר י. (השוטר י. זהו פרק בפני עצמו). הוא עלה תיכף ומיד לקומה שניה ותלה מנעול-משנה על חדר מספר 8, בו נמצא „הרוצח“, לאחר עשותו זאת ישב על כסאו ושקע בהרהורים על מזלו שגרם לו, שדוקא בזמן של תורו יובא לסוהר פושע שכזה. נוסף בסוגריים, שכעבור שבועות מספר החל להתבייש על הרהוריו אלה. אבל עוד השוטר מהרהר על רוע מזלו—ו„הפושע“ התחיל להרהר בנושא פרוזאי יותר, הוא נזכר שלא אכל במשך כל היום, ולכן שמח שהביאו לו קופסאת סרדינים, לאחר שאכל מן המאכל האהוב הטיל את גופו הענקי במשכב הקשה, התכסה בשמיכה האפורה, שמיכת בית הסוהר שעל כך מעיד צבעה ושתי ה„פיים“ הלטיניים שעליה „משטרת א“י באנגלית.

כשחזר השוטר כעבור שעה לראות, מה עם ה„פושע“ ראה סוללה אפורה מאורכה, ולא יותר. כשראה השוטר דרך השבכה שבחלון את הגוף הגדול השרוע, חשב על מנוחתו המוחלטת של הפושע הנורא, ובחושבו את זאת — החליט שלא לישון הלילה, הגם שספיזור בכבודו ובעצמו מתיר את השינה לשוטר התורני ביפו. למרות שני המנעולים החליט השוטר לא לישון. אבל החלטה לחדו והרגל לחדו, השוטר נוכח יותר ויותר שהוא הולך ונרדם. והנה פתאם הוא שומע מתוך נמנום צעקה מלמטה, השוטר מתעורר ורץ נטול-

נשימה במדרגות, והנה לקראתו... החתולה השחורה של בית הסוהר, כשהיא רצה מלמעלה לקראת השוטר הרץ מלמטה. מה קרה? החתולה השחורה הריחה ריח הסרדינות שבקופסא הפתוחה, אבל „הפושע“ הרגיש בה והרים קול. חבל היה לו על הסרדינות הפורטוגזיות. צריך לאכול ולישון במנוחה. החיות הדורסות הקטנות עם העינים המתנוצצות אין בכוחן להוציא את הענק טוב־הלב מהרגל חייו, ממצב רוחו הטוב והמלא הומור על כל גדותיו.

בעלי החי בסוהר — ג'וני

ג'וני — זהו שם של כלב ליתר דיוק — של כלבלב, הוא קל תנועה, רגליו גבוהות, שערו — אפור בהיר וקצר. השערות הן קצרות מנקודת ראות של אדם, אבל מנקודת ראות של הפרעוש הן כיער בראשית. ג'וני עודנו צעיר, נולד בראשית הקיץ, זמן קצר לאחר שאמו התפטרה ממנו, והוא הלך לתור לו בן אדם כאדון לו, וכך נקלע לבית הסוהר. זהו גורלו של כלב: מתחלה הוא קשור לאם, אח"כ — לאדם. ודאי שנטפל לאחד האסירים בשעת העבודה או לאחד השוטרים שהשגיח על מספר אסירים עובדים. ואילו היה לג'וני כשרון הדבור, היה יכול לספר, כיצד נפל לסוהר בשל קלות דעתו זו, בכל בית הסוהר ג'וני הוא היצור החפשי ביותר, הוא יכול לצאת מבית הסוהר בכל זמן שהוא רוצה, (במובן זה הוא יותר חפשי מפילו מהשוטרים. אבל מכיון שהוא יודע, שהרשות בידו לצאת הרי אין הוא נחפז כלל לעזוב את בית הסוהר. ובאמת לשם מה לו לעשות זאת? פרנסה יש לו בשפע. בשום מקום אין האנשים כה טובים אליו, כמו שטובים אליו האסירים והשוטרים. אילו היה לו לג'וני לא מוח כלבים בקדקדו, היה מבין שהאנשים

בבית הסוהר טובים לו מהאנשים מחוץ לסוהר, משום שהם בסוהר רעים מאד זה לזה, ולכן הם מכרחים לשפוך את מדת הרחמים שלהם על מי שהוא, וביחוד כשמי שהוא זה אינו אדם, אלא כלבלב פוחז, קל רגלים וקל דעת. עוד לא קרה מקרה, שאסיר יידה אבן בג'וני. בחיים האפורים בכלא, ממלא כלבלב אפור שער זה תפקיד של מגוון החיים. אבל שני דברים חסרים לו לג'וני: חסרה לו חברת כלבים וחסר לו אדון לראשו. פעם אחת נכנס שוטר בריטי עם כלב גדול לבית הסוהר: ג'וני רצה לגשת אליו, אבל הכלב התיחס לג'וני ה"גניי-טיבי" באותו הבוז, שבו מתיחס אדונו לאנשים "הגנייטיבים". וג'וני הלך כלעומת שנגש אליו. אבל יותר מזה סובל ג'וני מחוסר אדון. בבית הסוהר יש הרבה אנשים אבל לא כל מי שרוצה לקבל את תפקיד האדון ראוי לקבלו. הנה הנצרות נוצרה מלכתחילה כתורה של עבדים ונהפכה לתורת העמים האיירופיים, אדוני העולם... אבל נחזור לג'וני... ג'וני רוצה להיות עבדו של מי שהוא, ואין עליו קופצים. האסירים והשוטרים רובם מושלמים, מיעוטם יהודים, והנוצרים אף הם מזרחיים הם, הצד השווה שבהם, שכולם "שמיים" שונאי כלבים. ושוטר בריטי בודאי שימנע את עצמו מלאמץ כלבלב קטנטן שגדל בין גנייטיבים. ניסה ג'וני להתקשר לא. זה האלפונס ביפו, שבזכות תריסר המלים העבריות שקלטן מן האויר הוא בטוח, שהוא יודע עברית, המכה אותו אסיר שהשוטר מכה אותו או שרוצה שיכו אותו והמתרפס בפני האסיר שהשוטר מכבד אותו. ובכן ניסה ג'וני להתקשר לאלפונס הזה. אבל ג'וני טעה בחשבון, שאם הלה יודע לצעוק ולהרים יד, הרי יש בו מן התכונות של מושל ואדון, סוף סוף שוחרר האלפונס ונטפל שוב לזונותיו. ג'וני נספח לשוטר אחר. השוטר הזה חשב, שאם השוטרים הבריטים דרכם, לאמץ כלבים, הרי אף הוא, הערבי השמי, יעשה כך, השוטר לא אהב לטפל בג'וני והיה מצוה על אחד האסירים להאכילו. השוטר עשה זאת מתוך רצון לתת פקודה נוספת למי שהוא ולהוכיח שהפקודה שלו מתמלאת. הצרה היא שבחברה

האנושית נמסר השלטון לעיתים קרובות לאנשים בעלי הלך נפש של עבדים או של קופים. כשפרש השוטר את ידו על הכלב זיוני, הרי ראשית כל קיצץ את זנבו, את זאת עשה השוטר בעצם ידיו. בעצמו ליבן על האש את המספריים, ואח"כ צוה לשני אסירים להחזיק בג'וני, אסיר שלישי החזיק בקצה זנבו, אז נגש השוטר וחתך במספריים המלובנות את הזנב.

„הנאשם הראשון” ראה את זאת והתנפל בכעס על השוטר. זה היה זמן קצר לאחר מאסרו, כשאפילו השוטרים היו עוד בטוחים באשמתו, וכשעזבו את הכלב המילל במכאוביו התפלאו על „הרוצח” המתמרמר כשמקצצים את זנבו של כלב... כך התחילה לחלוף אמונתם של האנשים בבית הסוהר בפשעו, והכירו בסגולות הענק הזה שהוא קודם כל: טוב לב.

יום אחד פשטה שמועה, שהשוטר מועבר ל„נור שמש”. השוטר נעצב לשמוע כי „נור שמש” היא ה„קאייזה” הארצישראלית לא רק לגבי האסירים. לע"ע אין להאריך בזה. פני האסירים הולכים ונוהרים, ופני השוטר הולכים ומתקדרים. והנה בא יום הפרידה. לפי פקודה הוצאו האסירים שלא יצאו לעבודה אל החצר, צוו לקרוס שם ארבעה ארבעה, על המרפסת יצא מיתקאל והקריא לפניהם את נאום הפרידה שחיבר איזה „מליץ” ערבי. השוטר מדקלם בקול, ובכל פעם עונה לו אסיר בקול נכאים „באללה”. מה שמלהיב עוד יותר את המדקלם. אח"כ נגשו אחדים ונשקו לו בידו, אותה יד שלא אחת ושתיים פגעה בחטמו ובערפו של האסיר. לאחר הפרידה הגישו לשוטר את ג'וני כשהוא קשור בחבל, וכך עזב ג'וני את הסוהר בעל כרחו, כשהוא מהלך בקצה החבל וכשראשו מורד, וגם זנבו היה מורד, אלמלא נשאר ממנו רק קצהו בלבד. ובחיים בסוהר, כמו בחיים בחופש, עוברים מהר על תופעה שמילאה קודם תפקיד חשוב, והיא נשכחת בהחלט, במקומו של השוטר בא שוטר אחר, וגם ג'וני נשכח, אם כי במקומו לא בא כלב אחר.

עברו יומיים, והנה אחד משלושת הנאשמים קורא פתאום
„ג'וני!“ ואמנם, זה היה ג'וני, אבל איזו צורה היתה לו! עיף ומדוכא
הוא פנה לערמת השמיכות של האסירים, המוטלות בחצר ביום ושכב
לרגליה. „הנאשם הראשון“ נגש ללטפו, וג'וני אינו שם לב אפילו.
מה קרה לו? „הנאשם הראשון“ מרים כף רגלו והנה היא צבתה כולה.
וכך כל כפות רגליו של הכלב, שעבר את המרחק מנור שמש שמאחרי
תול כרם עד יפו... ה„נאשם הראשון“ החליט לקחת את ג'וני כשיש
תחרר... אבל „הנאשם הראשון“ לא יקח אתו את ג'וני.
הוא חזר ברגל מתול כרם ליפו לא כדי לקנות לו אדון
חדש, אלא — כדי למות מעיפות.

